

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANA BİLİM DALI
KAMU HUKUKU YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÖRE SAİKİYLE KASTEN ÖLDÜRME SUÇU

Yüksek Lisans Tezi

Melisa Asena YEŞİLYURT

Ankara-2024

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANA BİLİM DALI
KAMU HUKUKU YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÖRE SAİKİYLE KASTEN ÖLDÜRME SUÇU

Yüksek Lisans Tezi

Melisa Asena YEŞİLYURT

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Timuçin KÖPRÜLÜ

Ankara-2024

KABUL VE ONAY

Melisa Asena YEŞİLYURT tarafından hazırlanan “Töre Saikiye Kasten Öldürme” başlıklı bu çalışma, 26/07/2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Kamu Hukuku Yüksek Lisans Programında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği/oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Türkân YALÇIN (Başkan)

Dr. Öğr. Üyesi Timuçin KÖPRÜLÜ (Danışman)

Doç. Dr. D. Çiğdem SEVER (Üye)

Prof. Dr. Şule TUZLUKAYA

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasını;

- Akademik ve etik kurallar çerçevesinde hazırladığımı,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

Aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

26/07/2024

Melisa Asena YEŞİLYURT

ÖZ

YEŞİLYURT, Melisa Asena. Töre Saikiyle Kasten Öldürme Suçu, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2024.

Çalışmamızın konusu; Türk Ceza Kanunu'nun 82. maddesinin 1. fıkrasının (k) bendinde düzenlenmiş bulunan töre saikiyle kasten öldürme suçudur. Töre saikiyle kasten öldürme; törelere aykırı davrandığı düşünülen kişinin, bu nedenle öldürülmesidir. Söz konusu aykırı davranış, öldürme suçunu gerçekleştiren kişiyi öldürmeye iten güdüyü ifade etmektedir. Kimi zaman bu güdü, toplumdaki söz konusu davranışı töreye aykırı kabul eden kişilerin öldürme suçunu gerçekleştirmesine yönelik açık ya da örtülü beklentisiyle de beslenebilirken kimi zaman da öldüren kişinin münferit kararını ifade etmektedir. Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasıyla yaptırıma bağlanan bu suçun temelinde sosyolojik nedenler yer almaktadır.

Yaptırımı oldukça ağır olan bu suç; namus ve kültür gibi sosyolojik kavramlarla da ilintilidir. Töre saikiyle kasten öldürme suçu, ulusal hukuk düzenimizde yer almakla birlikte uluslararası sahada da farklı isimlerle varlığını sürdürmektedir. Sorunun sosyolojik temelini kabulüyle herhangi bir ulusa, bölgeye, dine veya kültüre özgü olmadığı belirtilmelidir.

Öldüren kişinin motivasyonunu karşılayan bu kavramların tespit ve tanımının yapılması, ulusal ve uluslararası düzlemdeki konumunun tespit edilmesi, suçun unsurlarının açıklığa kavuşturulması çalışmamızın kapsamını oluşturmaktadır. Çalışmamızla söz konusu suçun öğreti ve uygulamadaki yerinin belirlenmesi hedeflenmektedir.

Anahtar Sözcükler: Töre Cinayeti, Töre Saiki, Namus, Kültürel Suç, Türk Ceza Kanunu

ABSTRACT

YEŞİLYURT, Melisa Asena. Honour Killing in Turkish Criminal Law, Master's Thesis, Ankara, 2024.

The subject of our study is the crime of honour killing which is regulated in Article 82, Paragraph 1, Subparagraph (k) of the Turkish Penal Code. Honour killing is a crime that can be described as a crime of a person who is thought to have acted contrary to the customs. Also that behaviour which belongs to victim refers to the motive that drives the person who commits the act of crime. Sometimes this motive can be fed by the explicit or implicit expectation of the people in the society who consider the behavior in question as contrary to the custom; while sometimes expresses the individual decision of the person who kills. The crime, which is sanctioned with aggravated life imprisonment, is based on sociological reasons.

The crime, whose sanction is quite severe, is also related to sociological concepts such as honour and culture. Although honour killings are included in our national legal order, they continue to exist under different names in the international law. With the acceptance of the sociological basis of the problem, it should be noted that it is not specific to any nation, region, religion or culture.

Making the determination and definition of these concepts that meet the motivation of the person who kills, determining its position on the national and international law, clarifying the elements of the crime constitute the scope of our study. Our study aims to determine the place of this crime in the doctrine and practice.

Keywords: Honour Killing, Motive of Custom, Honour, Cultural Defense, Turkish Penal Code

TEŞEKKÜR

Kalem tutmaya başladığım andan bu tezin son kelimesini yazdığım ana kadar maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen anneme ve babama teşekkür ederim.

Bilgisi, tecrübesi ve tez sürecinde beni bir adım ileriye taşıyan yapıcı eleştirileriyle tez sürecini en iyi şekilde geçirmemi sağlayan, ilgisini hiç eksik etmeyen kıymetli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Sn. Timuçin KÖPRÜLÜ'ye teşekkür ederim. Öğrenciniz olmaktan mutluluk duyuyorum.

Kıymetli görüş ve eleştirileriyle tez sürecine yön veren değerli jüri üyeleri Prof. Dr. Sn. Türkân YALÇIN'a ve Doç. Dr. Sn. D. Çiğdem SEVER'e teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR DİZİNİ	vi
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: KAVRAMSAL ÇERÇEVEDE TÖRE SAİKİ	2
1.1. Ataerkil Düzen ve Töre.....	2
1.2. Töre Saikiyle İlişkili Kavramlar	8
1.2.1. Töre kavramı	8
1.2.2. Namus kavramı ve töre kavramı ilişkisi.....	20
1.2.3. Kültür, kültürel suç, kültürel savunma ve töre kavramı ilişkisi	32
1.2.4. Kan gütme saiki ve töre kavramı ilişkisi.....	50
BÖLÜM 2: TÖRE SAİKİYLE KASTEN ÖLDÜRME SUÇUNUN YAPISI.....	56
2.1. Suçun Hukuki Konusu.....	56
2.2. Suçun Maddi Konusu	57
2.3. Fail ve Mağdur	58
2.3.1. Fail	58
2.3.2. Mağdur	61
2.4. Suçun Unsurları	63
2.4.1. Maddi unsur	63
2.4.2. Manevi unsur.....	73
2.5. Haksız Tahrik.....	76
2.6. Kusurluluğa Etki Eden Nedenler	92

2.6.1.	Hata	92
2.6.2.	Sapma.....	100
2.7.	Suçun Özel Görünüş Biçimleri	102
2.7.1.	Teşebbüs.....	102
2.7.2.	Gönüllü vazgeçme.....	104
2.7.3.	Suçta iştirak	105
2.7.4.	Suçların içtiması	122
2.8.	Töre Saikiyle İlişkili Diğer Suçlar	127
2.8.1.	İntihara yönlendirme suçu.....	127
2.8.2.	Evlilik birliği dışında doğan çocuğun öldürülmesi	132
SONUÇ.....		135
KAYNAKÇA		140
TURNİTİN RAPORU.....		154
ÖZGEÇMİŞ.....		155

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
ACM	:Ağır Ceza Mahkemesi
AİHS	:Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AY	:Anayasa
AYM	:Anayasa Mahkemesi
BAM	:Bölge Adliye Mahkemesi
Bkz.	:Bakınız
BM	:Birleşmiş Milletler
bs.	:Basım
c.	:Cilt
CD	:Ceza Dairesi
CEDAW	:Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
E.	:Esas
ed.	:Editör
K.	:Karar
m.	:Madde
RG	:Resmî Gazete
s.	:Sayfa/Sayfalar
S.	:Sayılı
Sy	:Sayı
T.	:Tarih
T.C.	:Türkiye Cumhuriyeti
TCK	:Türk Ceza Kanunu
TMK	:Türk Medeni Kanunu

TCY	:Türk Ceza Yasası
vb.	:ve benzeri
vd.	:ve diğerleri/ve devamı
Y	:Yargıtay
YCGK	:Yargıtay Ceza Genel Kurulu

GİRİŞ

Töre saikiyle kasten öldürme suçu, 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda (TCK) yer almamakla birlikte ceza hukuku sistemimize 5237 sayılı TCK'yla dahil olmuştur. Bu suç, kasten öldürme suçunu düzenleyen 82. maddede, suçun nitelikli hâllerinden biri olarak düzenlenmiştir. Sosyolojik bir olgu olan töre saiki, cezanın ağırlaştırılmasında bir kıstas olarak belirlenmiştir.

Töre ve töre saiki kavramlarının TCK'da açık bir tanımı yoktur. Töre kavramının yanında töre kavramıyla ilişkili olan namus ve kültür gibi sosyolojik muhtevaya sahip kavramlar da töre saikiyle kasten öldürme suçu bakımından gündeme gelmektedir. Buna ek olarak yine kasten öldürme suçunun nitelikli hâlleri arasında sayılan ve kanun koyucu tarafından açıkça tanımlanmayan kan gütme saiki de töre saikiyle gri alanlar oluşturmaktadır.

Çalışmamızın ilk bölümünde töre kavramı ve töreyle ilişkili olan diğer kavramlar incelenmiştir. Töre saikiyle öldürme suçlarının yalnızca ulusal düzeyde değil, uluslararası düzeyde bir sorun teşkil ettiği yönünde tespitte bulunulmuştur. Bu tespitler, dünyada farklı kavramlarla ifade edilen, muhtevası töre saikiyle kasten öldürme suçuyla önemli ölçüde benzerlik gösteren örneklerle pekiştirilmiştir. Ayrıca töre saikiyle kasten öldürme suçunun nedenleri irdelenmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde töre saikiyle kasten öldürme suçu, maddi ve manevi unsurlarıyla ele alınarak suç tipinin yapısı değerlendirilmiştir. Bu kapsamda özellikle aile meclisi kararı ve haksız tahrik meselesi gibi öğreti ve Yargıtay uygulamasında tartışma konusu olan hususlar incelenmiştir. Aynı zamanda töre saikiyle kasten öldürme suçuyla ilişkili olan diğer suçlar ele alınmıştır.

Çalışmamızda öğreti ve Yargıtay uygulamasındaki benzerlik ve farklılıklar, birlikte değerlendirilmiş; bu bağlamda öğretilerde konuyla ilgili olan kitap, makale, bildiri ve rapor gibi kaynaklardan çalışmamız kapsamında istifade edilmiştir. Töre saikiyle kasten öldürme suçuyla ilgili Yargıtay'a intikal eden olaylar taranmış ve ilgili konu başlıkları altında örneklendirilmiştir. Derlenen ve değerlendirilen hususlar akabinde çıkarımlar ortaya konulmuş; tespit ve öneriler çalışmamız içinde yerini almıştır.

BÖLÜM 1: KAVRAMSAL ÇERÇEVEDE TÖRE SAİKİ

1.1. Ataerkil Düzen ve Töre

Sosyal bir varlık olan insan; aile, kabile, devlet gibi topluluklar kurmuş ve yaşamını bu topluluklar içinde devam ettirmiştir. Tarım ve hayvancılığa dayalı ekonomi, tarım toplumu anlamına gelen ve bu toplumsal düzenin siyasi düzlemde ifadesi olan feodaliteyi (derebeylik) doğurmuştur. Feodalite, başta Avrupa’da Orta Çağ’da olmak üzere coğrafyaların ve tarihin belli bölümlerinde rastlanan bir yönetim biçimi ve sosyal, ekonomik, siyasi örgütleniştir. Siyasi iktidarın parçalanmasıyla ortaya çıkan ve merkezî otoritenin zayıf olmasından kaynaklanan güvensiz ortamın etkisiyle toplumdaki insanlar, güvenlik ve barınma endişesi taşımış; feodal örgütlenme içinde yer almaya başlamıştır.¹ Feodal düzende emniyet ve güven hâlinin yerini yerel otorite ve anarşinin almasıyla büyük şehirlerin canlı hayatı sönmüş; ortak para ve ticari hayata vücut veren hukuki normların ortadan kalkmasıyla farklı milletler arasındaki ticaret son bulmuştur. Heilbroner, feodal düzende halkın kendi kendine yetmeye ve “toplumun yaşayan örgütlerini” kabile gibi küçük üniteler içine sığdırmaya çalıştığını ifade etmektedir.²

Merkezî otoritenin zayıf olduğu ve yerel otoritelerin söz hakkının bulunduğu feodal sistemde hiyerarşik bir yapı hâkimdir ve yöneten-yönetilen (süzeren-vassal) ilişkisine dayalı bir yaşam gözlemlenmektedir. Bir başka deyişle feodal sistem, himaye altına girenle (vassal) himaye eden (süzeren) arasındaki ilişkiyi ifade etmektedir.³ Süzeren ve vassal ilişkisi kraldan başlayıp barona kadar giden (sırasıyla; kral, dük, marki, kont, vikont, baron) bir hiyerarşidir. Hiyerarşideki ara basamaklar, süzerenlik ve vassallığı bir arada yaşar: Kont, krala karşı vassal iken barona karşı süzerendir.⁴

Feodal sistem, toprak ve kişisel ilişkiler olmak üzere iki temel sistemden oluşmaktadır. Feodal sistem içinde kişisel ilişkiler, teorik olarak soyluların temsil

¹ Tevfik Erdem, “Feodaliteden Sanayi Topluma”, içinde Feodaliteden Küreselleşmeye: Temel Kavram ve Süreçler, ed. Tevfik Erdem (Ankara: Lotus Yayınevi, 2006), 31-71, s.34.

² Robert L. Heilbroner, İktisadi Sorun (İstanbul: Çağlayan Yayınevi, 1970), s.30.

³ Erdem, “Feodaliteden Sanayi Topluma”, s.35.

⁴ Erdem, “Feodaliteden Sanayi Topluma”, s.35.

ettiği toplumun üst kademelerinin korunması ilkesine dayanmaktadır. Koruma işlevi, süzerenlerin, toprak dağıttığı vassallarla gerektiğinde ihtiyaç duyacağı askeri gücü elde etmesiyle gerçekleşir. Bunun yanında süzerenler, yönettikleri topraklarda büyük güce sahip olup vergi toplamak ve kanunu uygulamak gibi geniş yetkilere de sahiplerdir.⁵ Toprak ilişkileriye yine bu koruma işlevine dayanmaktadır. Feodal sistemde toprak ilişkileri, alt kademedeki vassal adı verilen yöneticilerin üst kademedeki feodal bey yahut süzeren adı verilen yöneticileri koruması karşısında üst kademedeki yöneticilerin alt kademedeki yöneticilere işletmeleri için toprak vermesini ifade etmektedir.⁶ Nihayet feodalizmin ekonomik yapısında en alt kademede bulunan serfler (köleler) toprakta çalışmak, üretim işini gerçekleştirmek yükümlülüğü altında olup toprak el değiştirdiği zaman toprakla birlikte sahip değiştirmektedir.⁷

Feodalityyle birlikte feodal beyler ve kısmen vassallar toprakların asıl sahibi hâline gelmiştir.⁸ Toprak mülkiyetinin ortaya çıkmasıysa bolluk döneminin habercisi olmuştur. Ekonomik zenginliğin tarımsal üretime ve hayvancılığa dayalı olması, kas gücünün önemini artırmıştır. Tarımsal üretimde çeki hayvanlarından yararlanılması, erkeğin tarımdaki önemini hissedilir bir şekilde artırmıştır. Toprağın büyük kas gücü gerektiren sabanla işlenmeye başlamasıyla birlikte tarım, tamamen erkeklere özgü bir iş hâline gelmiştir.⁹ Bu nedenle fizyolojik olarak kadından daha güçlü olan erkek, topluluk içinde önem kazanmıştır. Topluluk türlerinden biri olan ailede de durum aynı yönde değişmiştir. Ekonomik anlamda önemi ve işlevi artan erkekler, aile içinde de konumunu güçlendirmişlerdir. Tarımsal faaliyetlerin sürdürülmesinin erkeğin tekelinde olması, kadınların çalışma hayatındaki konumunu da geri plana itmiş;

⁵ Mehmet Zencirkıran, *Sosyoloji*, 12. bs (Bursa: Dora Yayıncılık, 2023), s.141.

⁶ Pınar Ülgen, “Ortaçağ Avrupasında Feodal Sisteme Genel Bir Bakış”, *Mukaddime* 1, sy 1 (01 Ocak 2010): 1-18, s.6.

⁷ Adnan Güriz, *Hukuk Başlangıcı* (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2016), s.177.

⁸ Elvin Dinler ve Zeynep Çalışkan, “Mülkiyetin Tarihsel Gelişimi Üzerine Bir Deneme”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, sy 77 (31 Aralık 2019): 421-52, s.436.

⁹ Zubritski, Mitropolski, ve Kerov, *İlkel Topluluk - Köleci Toplum - Feodal Toplum*, 7. bs (Ankara: Sol Yayınları, 1979), s.57.

kadının çalışması, evin bakımı ve düzeni çerçevesi içinde sınırlandırılmıştır. Bu nedenle kadın emeği ikinci planda kalmıştır.¹⁰

Ekonomik zenginliğe kavuşan toplulukta miras silsilesi de tartışma konusu olmuştur. Erkeklerin öneminin ve işlevinin kadına nazaran daha üstte görülmesi karşısında mirasın da babadan oğula geçmesi, sağlanan ekonomik refahın sürdürülebilirliği açısından daha uygun bulunmuştur. Kadın ve erkek arasında hiyerarşik bir yapı vücut bulmuştur. Böylece ataerkil düzen doğmuştur.¹¹

Feodalite ve ataerkil düzeninin ortaya çıkışı, bir süreçtir; bir tarih aralığını, dönemi işaret etmemektedir. Dünya üzerinde pek çok bölgede farklı şekillerde ve farklı zamanlarda ortaya çıkmıştır. Bu durum; bölgenin yapısına, bölgede bulunan topluluğa, topluluğun değerlerine, yaşam biçimine göre değişim göstermiştir.¹²

Ataerkil düzenle birlikte bahsedilen süreçlerin devamlılığını ve kontrolünü sağlama temelinde inşa edilen bir iktidar ortaya çıkmıştır. Bu iktidarın sürekliliğiye kadın bedeni üzerinden sağlanmıştır.¹³ Ataerkil düzenle erkek, yalnızca yeryüzündeki topraklar üzerinde değil; ekonomik refahın devamlılığını sağlayacak erkek çocukları dünyaya getirmesi açısından âdeta “verimli bir toprak” teşkil eden kadın bedeni üzerinde de egemenlik kurmuştur.¹⁴ Kadının erkeğe ait topraklarda çalıştırılmasıyla üretim sürecinin devam etmesi sağlanmış; bunun yanında erkeğin iktidarının belkemiğini oluşturan kadın bedeni, doğurganlığıyla neslin devamını garanti altına

¹⁰ Zubritski, Mitropolski, ve Kerov, İlkel Topluluk - Köleci Toplum - Feodal Toplum, s.57.

¹¹ “Ataerkil düzen (patriarki); toplumda kadınların ezilmesi sonucunu doğuran kurumsal ve kültürel düzenleme ve uygulamaları ve erkek iktidarını ifade etmektedir.” Fatmagül Berktaş, Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın, 5. bs (İstanbul: Metis Yayınları, 2014), s.24.

¹² Tarık Tolga Gümüş, “Feodalizm: Avrupa Tarihinde Yeni Yaklaşımlar”, Tarih Araştırmaları Dergisi 39, sy 47 (2010): 39-64, s.45.

¹³ Aylin Nazlı, “Kadın Bedeni ve Toplumsal İzdüşümleri: Sosyolojik Bir Bakış”, içinde Kadın Bedeni ve İstismarı, ed. Fatma Zehra Fidan ve Duygu Alptekin (İstanbul: Opsiyon Yayınları, 2015), 33-56, s.36-37.

¹⁴ “Akdeniz ve Ortadoğu toplumlarındaki biçimiyle namus anlayışı, sadece ahlaki düzlemde değil, maddi düzlemde de toplumu düzenleyen bir değer ve kurallar dizgesinden oluşmaktadır. Kadınlığın utanç, erkekliğin ise onur/şeref gibi ahlaki değerler aracılığıyla tanımlandığı bu dizgenin arka planını, soyluluk ve toprak sahipliği arasında kurulan zihinsel ilişki oluşturmaktadır. Soya üye kadınların namusuna yönelik küçük bir şüphe bile soyun (kanının) saflığına ilişkin miti çökertmeye, dolayısıyla da toprak üzerindeki sahipliği şüpheli hale getirmeye yetmektedir.” A. Nevin Yıldız Tahincioğlu, “Türkiye Basınında Namusun Halleri”, Kültür ve İletişim 1, sy 31 (2013): 73-104, s.77.

almıştır.¹⁵ Kadının, evlenmeden önce bakire olması, soyun ve ekonomik refahın saflığının habercisi olmuş; evlendikten sonra “kendisini sadece kocasına sunarak” yalnızca eşiyle cinsel ilişki yaşamasıysa erkeğin, evlilik birliği içinde yaşanan cinsel ilişkiden doğan erkek çocuklarının kendisinden olduğundan emin olmasını sağlamıştır. Bu sayede erkeğin ölümünden sonra toprakların sahibi olacak erkek çocuklarının da erkeğin soyundan gelmesi ve dolayısıyla toprak aidiyetinin, toprak sahibi olan erkeğin soyundan ilerlemesi garanti altına alınmıştır. Bu garanti işlevini yerine getirmek için erkek, kendisine ekonomik olarak bağlı olan kadının namus gibi değerlerini de koruma görevi üstlenmiştir.¹⁶ Erkeğin koruma görevini yerine getirirken izlediği süreci sekteye uğratan; namus gibi değerlerini muhafaza etmek konusunda erkeğin beklentilerinin aksi yönünde davranan ya da davrandığı düşünülen kadınlarsa şiddete maruz kalmışlardır.

Şiddetin pek çok türü vardır. Şiddet, erkeğin kazancından kazancı olmayan eşine pay vermemesi gibi ekonomik; istemediği hâlde kadını cinsel ilişkiye zorlama, istemediği hâlde kadının, doğum kontrol ve aile planlaması yöntemlerine başvurmasını engelleyerek hamile kalmasını ve çocuk doğurmasını sağlama gibi davranışlarla cinsel; hakaret ya da tehdit gibi fiillerle sözlü; yaralama ve öldürme gibi fiillerle fiziksel olabilir. Başlangıçta toplumsal düzen kurallarından biri olarak ortaya çıkan törenin; niteliğinin, içeriğinin ve topluma yansıtılış biçiminin çarpıtılarak değiştirilmesi suretiyle şiddeti meşrulaştıracak bir gerekçeye dönüşmesi sağlanmıştır. Ataerkil düzenin gereklerine uyum sağlamayan ya da sağlamadığı düşünülen kadınlar için açılan şiddet kapısı, töre kavramıyla yağlanmış, parlatılmıştır. Ataerkil düzenin hoşgörü göstermediği kadın davranışlarının, toplumsal düzen kurallarından töreye de aykırı olduğu öne sürülmüştür.¹⁷ Böylece töre; dayatılan, uyulmadığı takdirde şiddetle yaptırıma bağlanan bir davranış kalıbı hâline gelmiştir. Töre, yalnızca “verimli bir toprak” ve “mülk” teşkil eden kadının¹⁸ değil; erkeğin “mülkünü” işgal ederek o

¹⁵ Nazlı, “Kadın Bedeni ve Toplumsal İzdüşümleri: Sosyolojik Bir Bakış”, s.37.

¹⁶ Nazlı, “Kadın Bedeni ve Toplumsal İzdüşümleri: Sosyolojik Bir Bakış”, s.37.

¹⁷ M. Öcal Oğuz, “Yazılı Hukuk ve Sözlü Hukuk Açısından Evlenme Pratikleri ve Töre Cinayetleri”, Milli Folklor, 2012, 103-13, s.112.

¹⁸ “Tarihte anaerkil toplulukların olduğu, ancak üretim ilişkilerinin değişmesi ile birlikte anaerkil toplumun ataerkil topluma doğru evrildiği, tek tanrılı dinlerin getirdiği düzenlemelerin ve oluşan

erkeğin egemenlik alanına saldırıda bulunduğu kanaat getirilen diğer kişilerin yaşam hakkını da tehdit etmiştir.

Kökeni feodaliteyle kurulan düzene dayanan töre kavramı ve bu kavramın bir toplumsal düzen kuralı olarak varlığı, Marksist anlayışın hukuka bakış açısıyla açıklanabilir. Marksist anlayışa göre; bir toplumun iktidar yapısını, o toplumdaki kültürün kökenini ve değişimle istikrar kaynaklarını anlamak için üretim ilişkilerine bakılması gerekmektedir. Üretim ilişkileriye ekonomik yaşamın sosyal kurallarından oluşur. Feodal toplumda süzerene bağımlılık ilişkisi ve serfler üzerindeki hâkimiyet yetkisi bu yöndedir.¹⁹ Benzer bir şekilde Marksist anlayış²⁰, hukuku da temelde üretim ilişkilerinin olduğu bir alt yapı üzerine inşa etmektedir.²¹ Bu çerçevede feodal üretim biçiminin ve siyasi yapılanmanın hukuku şekillendirdiğini ifade etmektedir. Radikal ve Marksist feminist hukuk kuramında da tüm kadınların, erkeklerin emeklerini sömürmesi bakımından baskı altında olduklarına vurgu yapılmaktadır:²² “*Kadınlar, ev dışında ücretli işlerde çalışsalar bile, kocaları için yine çalışmak zorundadır; tıpkı feodal toplumlarda her serfin derebeyi için çalışmaya mecbur olması gibi.*”²³ Radikal ve Marksist feminist hukuk kuramında erkeklerin, bütün toplumsal kurumları (kültür,

kültürün de ataerkil toplum anlayışını pekiştirdiği, artık geniş çevrelerce kabul gören bir teoridir. Erkeğin hükümlerlik alanının konusu haline gelen kadın, bir insan cinsinden veya özne olmaktan ziyade; erkeğin mülkiyetinde bir nesne, cinsel bir obje olarak algılanagelmıştır. Kadının bir insan, bir özne olarak kabul edilmeyişinin; günümüzde halen devam eden ve değişmesi de çok zor görünen ağır sonuçları olmuştur ve olmaktadır.” Ankara Barosu Kadın Hakları Merkezi, “İnsanlığın Namus Lekesi: Töre Cinayetleri”, Ankara Barosu Dergisi 66, sy 2 (2008): 17-19, s.17-18.

¹⁹ Gökhan Osman Antalya, Hukuk Teorisi, c. 1 (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020), s.186.

²⁰ Marksist anlayışa göre toplumsal değişimin son aşaması olan komünizmde özel mülkiyetin ortadan kaldırılması suretiyle sınıfsız, sömürünün olmadığı bir toplum inşa edilmesi amaçlanmaktadır: “*Var olan mülkiyet ilişkilerine son verilmesi, asla komünizmin ayırt edici özelliği değildir. Geçmişteki tüm mülkiyet ilişkileri, tarihsel koşulların değişmesiyle birlikte sürekli olarak tarihsel bir değişikliğe uğramıştır. Örneğin, Fransız Devrimi, feodal mülkiyetin yerine özel mülkiyeti getirmiştir. Komünizmin ayırt edici özelliği, genel olarak mülkiyete son vermek değil; burjuva mülkiyetine son vermektir... O yüzden komünistlerin kuramı tek bir cümlede özetlenebilir: özel mülkiyetin ortadan kaldırılması.*”, Aynı zamanda Marksist anlayış, komünizmin kadınları basit bir üretim aracı olmaktan çıkaracağını iddia etmektedir: “*Burjuvanın gözünde karısı, bir üretim aracından başka bir şey değildir. O yüzden de üretim araçlarının ortaklaşa kullanılacağını duyar duymaz varabileceği tek sonuç, kadınların ortaklaşa kullanılacağı olmaktadır. Asıl amacın, kadınları basit birer üretim amacı olmaktan çıkarmak olduğu burjuvanın aklının ucundan bile geçmemektedir.*” Karl Marx ve Friedrich Engels, Komünist Manifesto, 7. bs (İstanbul: Can Yayınları, 2010), s.66 vd.

²¹ Hugh Collins, Marksizm ve Hukuk, 2. bs (Ankara: Dipnot Yayınları, 2016), s.117.

²² Oktay Uygun, Hukuk Teorileri, 3. bs (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021), s.196.

²³ Alison Stone, Feminist Felsefeye Giriş (İstanbul: Otonom Yayıncılık, 2016), s.144; ‘dan Aktaran: Uygun, Hukuk Teorileri, s.196.

hukuk, ahlâk, gelenekler vb.) kadınlar üzerinde bir baskı aracına dönüştürdüğü ifade edilmektedir.²⁴

Radikal ve Marksist anlayışlar, kadının toplumsal hayattan dışlanmasına mülkiyet kavramı ve üretim ilişkilerinden hareketle eleştiri getirirken; liberal feminist hukuk kuramının konuya yaklaşımı farklıdır. Liberal anlayışın temel iddiası; kadın ve erkeğin, eşit şekilde akıl sahibi olmalarından dolayı mantıksal seçimler yaparken de aynı olanaklara sahip olmaları gerektiğidir.²⁵ Bir başka deyişle, kadın ve erkek arasında akıl yetilerine dair bir farklılığın bulunmadığına vurgu yapılmakta; kadının, rasyonel düşüncenin geliştirilebileceği tüm alanlardan dışlanıp ev ve çocuk bakımına mahkûm edilmesi nedeniyle yetersiz görüldükleri ifade edilmektedir.²⁶ Bu nedenle liberal anlayış, kadının toplum içinde dezavantajlı olduğu alanların iyileştirilmesine ve bu alanlarda erkeklerle kadınların eşit muamele görmesi talebine odaklanmaktadır. Kadının toplum içindeki dezavantajlı olduğu alanlar, seçme ve seçilme hakkı gibi siyasi alanda olabileceği gibi istihdam alanında da olabilmektedir. İstihdam alanındaki eşitsizlikler; kadının bazı mesleklerden dışlanması ya da aynı işi yaptığı erkeklere nazaran daha düşük ücretlerle çalıştırılmasıdır.²⁷ Burada dikkat edilmesi gereken nokta; radikal ve Marksist anlayış, farklılıkla ilgilenirken liberal anlayışın eşitliği vurgulamasıdır.²⁸ Bu noktada liberal anlayış, erkekler ve kadınların eşit derecede akıl sahibi olmalarından hareketle rasyonel düşüncenin geliştirilebileceği alanlar bakımından erkeklerle eşitlik talep etmekte; kadın ve erkek bedenlerinin doğal farklılıklarından ötürü kadın lehine özel muamele talebinde bulunmaktadır. Örneğin; kadının doğurganlık özelliği onun toplumsal hayattan dışlanmasına sebep olmamalıdır.²⁹ Kadının doğal farklılıklarının getirdiği yükler, kadının toplumsal hayattan dışlanmaması amacıyla, erkeklerle paylaşılabilir ya da devlet desteğiyle yürütülebilecektir. Örneğin; 1982 Anayasa'sının 10. maddesinde “*Kadınlar ve*

²⁴ Uygun, Hukuk Teorileri, s.196.

²⁵ Raymond Wacks, Hukuk Kuramını Anlamak (Ankara: Astana Yayınları, 2021), s.489.

²⁶ Stone, Feminist Felsefeye Giriş, s.24-26; ‘dan Aktaran: Uygun, Hukuk Teorileri, s.194.

²⁷ Uygun, Hukuk Teorileri, s.195.

²⁸ Wacks, Hukuk Kuramını Anlamak, s.490.

²⁹ Uygun, Hukuk Teorileri, s.198.

erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.” hükmü, kanun önünde eşitliği düzenlemekte; 4857 sayılı İş Kanunu’nun 74. maddesinde çalışan kadınlar için doğum ve süt iznine ilişkin hükümlere yer verilmektedir. Bu anlamda üretim ilişkilerinin hukuku oluşturduğuna yönelik Marksist anlayışa, hukukun da üretim ilişkilerini belirleyebildiğine ve şekillendirdiğine yönelik bir eleştiri getirmek gerekmektedir.³⁰ O hâlde kadının töre gibi toplumsal değerler nedeniyle mustarip olduğu, “mülk” olarak görüldüğü ve toplumsal hayattan dışlandığı durumların bertaraf edilmesi için hukuk normları, bir araç olarak kullanılabilecektir.

Kadına yönelik şiddet ve bu şiddetin bir görünümü olan töre kisvesi altında meydana gelen öldürme suçları, bazı toplumsal ve kültürel etkenlere dayanmaktadır. Bunlar; ataerkil yapı, ataerkil yapıya ilişkin değerler, hiyerarşi kültürünün yaygınlığı ve süregelen olması, dinî inançlar ve yorum farklılıkları, alışkanlıklar, geniş aile yapısı, hemşehrilik hukuku, aşiret ve kabile kültürünün sürdürülmesi, cemaat ilişkilerinin sıklığı ve yaygınlığıdır.³¹ İlerleyen bölümlerde daha detaylı açıklanacağı üzere; bu etkenler, hukuka ve siyasi hayata sirayet ettiğinde uygulama alanı genişlemekte ve güç kazanmaktadır. Etkenler, evrensel nitelik taşımaktadır. Öldürme olayının gerçekleştiği bölge ve içinde yaşanan kültür, olay örgüsüne şekil vermektedir. Evrensel etkenler, yerel etkenlerle birleşmekte; sonuçların boyutu ağırlaşmaktadır.

1.2. Töre Saikiyle İlişkili Kavramlar

1.2.1. Töre kavramı

Töre saikiyle kasten öldürme suçu, mülga 765 sayılı TCK’da bulunmamakla birlikte 5237 sayılı TCK’ya Adalet Komisyonu’ndaki görüşmeler sonucunda eklenerek TCK’nın kasten öldürme suçunu düzenleyen 82. maddesinin 1. fıkrasında sayılan nitelikli hâllerden biri olarak düzenlenmiştir.

³⁰ Collins, Marksizm ve Hukuk, s.134-135.

³¹ Sümeyye Demircioğlu, “Türkiye’de Namus Olgusuna Bakış: Sosyolojik ve Hukuki Analiz”, Sosyolojik Düşün 6, sy 2 (2021): 204-36, s.224.

765 sayılı TCK'nın 448-450. maddelerinde adam öldürme suçu düzenlenmiş; 462. maddesinde³² öldürme suçunun, mağdurun zina yapması nedeniyle ve mağdurun altsoyu, üstsoyu ya da eşi tarafından işlenmesi hâlinde ceza indirimi öngörülmüştür. Mağdurun gayrimeşru ilişkiye girmesi, zina yaparken veya zina yapmak üzereyken yakalanması ya da zina yaptığına kuşkuyla bakılmayacak derecede emarelerin mevcut olması hâlinde de bu madde uygulama alanı bulmaktaydı.

Söz konusu düzenlemeyle zina hâlinde yakalananların ya da zina yaptığı düşünülen kişilerin, öldürülmeyi âdetâ hak ettikleri yönünde bir anlayış sergilenmekteydi. Aynı zamanda bu kişilerin yakınları tarafından öldürülmeleri hâlinde yakınlarının ceza indirimiyle bir nevi ödüllendirilmesi sağlanmaktaydı. Bununla birlikte uygulamada failler arasında cinsiyet bakımından bir ayrımcılık gösterilmekteydi. Erkek kardeşin, kız kardeşini zina hâlinde yakalaması ve öldürmesi durumunda cezada indirim yapılırken; erkek kardeşini zina hâlinde yakalayan ve öldüren kız kardeş hakkında cezada indirim yapılmamaktaydı.³³

Töre saikiyle kasten öldürme suçu, 5237 sayılı TCK'yla birlikte ceza hukuku sistemine girmiştir. Bu düzenlemenin gerekçesi olarak Adalet Komisyonu'nda; cinsel saldırıya uğrayan kız çocuklarının, ailesinin istemediği bir kişiyle arkadaşlık eden veya evlenen kadınların öldürülmesi şeklinde ortaya çıkan durumların önlenmesi gösterilmiştir. Kanun'da haksız tahrikin düzenlendiği 29. maddesinin gerekçesinde de töre saikiyle kasten öldürme suçlarının akraba içi öldürme suçları olduğu belirtilmiştir. Aynı zamanda çeşitli uluslararası sözleşme ve bildirilerde de kadınlara yönelik bu tür öldürmelerin önüne geçmek için devletlere yüklenen yükümlülüklerin bir gereği olarak bu düzenlemenin yapıldığı ifade edilmiştir.³⁴

³² Madde 1953 yılındaki değişiklikte son şeklini almıştır: “Yukarıda geçen iki fasılda beyan olunan fiiller, **zinayı icra halinde veya gayrimeşru cinsi münasebette** bulunduğu esnada meşhuden yakalanan veya zina yapmak veya gayrimeşru cinsi münasebette bulunmak üzere yahut henüz zina yapmış veya gayrimeşru cinsi münasebette bulunmuş olduğunda zevahire göre şüphe edilmeyecek surette görünen bir koca veya karı yahut kızkardeş veya fîrudan biri yahut bunların müşterek faili veya her ikisi aleyhinde karı veya koca yahut usulden biri veya erkek veya kızkardeş tarafından işlenmiş olursa fiilin muayyen olan cezası sekizde bire indirilir, ağır hapis cezası hapis cezasına tahvil olunur.”

³³ Nur Centel, Hamide Zafer, ve Özlem Çakmut, Kişilere Karşı İşlenen Suçlar Cilt:1, 1. bs, c. 1 (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2007), s.57.

³⁴ “Ülkemizde cinsel saldırıya uğrayan kız çocukları ya da ailesinin istemediği bir kişiyle arkadaşlık eden veya evlenen kadınların öldürülmesi, sıkça rastlanan bir olaydır. Kan gütme saikiyle

Anayasanın 90. maddesine göre³⁵ usulüne uygun yürürlüğe girmiş uluslararası sözleşmeler kanun hükmündedir. Bu sözleşmelerin temel hak ve özgürlüklere ilişkin hükümleriyle ulusal kanun hükümleri arasında çıkabilecek uyuşmazlıklar hâlinde sözleşmelerde yer alan hükümler esas alınacaktır. Bu nedenle Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerde yer alan hükümlerin ele alınması, töre saikiyle kasten öldürme suçu bakımından önem taşımaktadır.

Türkiye, “Uluslararası Kadın Hakları Bildirgesi” olarak tanımlanan, Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi’ne (CEDAW)³⁶ 1985; CEDAW İhtiyari Protokolüne³⁷ 2002 yılında taraf olmuştur. Sözleşmenin temel amacı kadın-erkek eşitliğini sağlamaktır.³⁸ Sözleşmenin 1. maddesinde “kadına karşı ayrımcılık” tanımlanmıştır. Buna göre kadına karşı ayrımcılık; kadının “siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel, kişisel veya diğer alanlardaki kadın ve erkek eşitliğine dayanan insan haklarının ve temel özgürlüklerin, medeni durumları ne olursa olsun kadınlara tanınmasını, kadınların bu haklardan yararlanmalarını veya kullanmalarını engelleme veya hükümsüz kılma amacını taşıyan veya bu sonucu doğuran cinsiyete dayalı herhangi bir ayırım, dışlama veya kısıtlama” olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda Sözleşmenin 5. maddesinin (a) bendinde taraf devletlerin “her iki cinsten birinin aşağı veya üstün olduğu veya erkekler ile kadınların basma kalıp rollere sahip oldukları düşüncesine dayanan bütün önyargılar ve gelenekler ile her türlü uygulamayı tasfiye etmek amacıyla erkeklerin ve

gerçekleştirilen öldürmeleri önlemek bakımından, Ceza Kanununda en ağır ceza öngörülmüştür. En az kan gütme kadar önlenmesi gereken ve töre cinayeti olarak adlandırılan öldürmelerin de, aynı etkinlikte önlenmesi için, töre saikinin nitelikli adam öldürme olarak kabul edilmesi gerekir. Diğer yandan, çeşitli uluslararası sözleşme ve bildiride de özellikle kadınlara yönelik bu tür öldürmelerin önüne geçmek için devletlerin yükümlü olduğu ifade edilmiştir. Bu gerekçeyle maddede değişiklik yapılması önerilmiştir.” Niyazi Güney, Kenan Özdemir, ve Yusuf Solmaz Balo, Yeni Türk Ceza Kanunu (Ankara: Adil Yayıncılık, 2004), s.237-238.

³⁵ “Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz.” (AY, m.90/5)

³⁶ Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi’ne Türkiye’nin Katılımını Onaylayan 85/9722 Sayılı Karar, RG., T.14.10.1985, sy.18898.

³⁷ Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi İhtiyari Protokolü’ne Türkiye’nin Katılımını Onaylayan 765 Numaralı ve 31.07.2002 Tarihli Karar, RG, T.02.08.2002, sy.24834.

³⁸ Ece Göztepe, “‘Namus Cinayetlerinin’ Hukuki Boyutu: Yeni Türk Ceza Kanunu’nun Bir Değerlendirilmesi”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, sy 59 (2005): 29-48, s.32.

kadınların sosyal ve kültürel davranış tarzlarını değiştirmek” yönünde gerekli tedbirleri alacağı hükme bağlanmıştır.

Yaşam hakkı, Anayasanın 17. maddesiyle koruma altına alınan en temel insan hakkıdır. Bu hakkın toplumsal, kültürel ve kadının toplumsal hayattaki var oluş biçimlerine ilişkin kişisel nedenlerin gerekçe gösterilmesi suretiyle ihlâl edilmesi, kadına karşı ayrımcılığın bir göstergesi olup Sözleşme’nin ilgili hükümlerine aykırılık oluşturmaktadır. Töre saikiyle kasten öldürme suçu, bu aykırılığın somut bir örneğidir. Töre saikiyle öldürme suçlarının, cinsiyetler arası rollere ilişkin ön yargılar ve geleneklerden beslendiği görülmekte; Sözleşme’yle bu öldürme suçlarının beslendiği ön yargı ve geleneklerin değiştirilmesi konusunda taraf devletlerin yükümlü olduğu ifade edilmektedir.

Sözleşme’nin 18. maddesine göre; taraf devletler, dönemsel olarak ve Sözleşme hükümlerince alınan tedbirler hususunda rapor sunmakla yükümlüdür. Bu doğrultuda Türkiye, ilk raporunu 1990 yılında sunmuştur. Akabinde birleştirilmiş 2. ve 3. dönemsel raporunu 1997; birleştirilmiş 4. ve 5. dönemsel raporunu 2005, 6. dönemsel raporunu 2008 yılında CEDAW Komitesi’ne sunmuştur. 7. dönemsel rapor, 2014 tarihinde sunulmuş; 2016 tarihinde savunması gerçekleştirilmiştir. CEDAW Komitesi’nin rapora ilişkin değerlendirmesinde töre saikiyle gerçekleşen öldürme suçlarının önlenmesine yönelik olarak eleştirilerde bulunulmuş; ataerkil tutumlara dayalı olan erkeğin veya ailenin namus ve prestijinin, aileye dahil olan kadınların hareketleriyle ilişkili olduğuna; bu durumun kadınları kontrol etmeye, bağımsızlıklarını sınırlamaya hizmet ettiğine vurgu yapılmıştır.³⁹ CEDAW Komitesinin 2017 tarihli ve 35 sayılı Genel Tavsiye kararında da töre saikiyle kasten öldürme suçunun beslendiği unsurlara vurgu yapılmış; *“kadınların şiddetten korunması için özgürlüklerini kısıtlayan prosedürler, ‘bekaret’ odaklı uygulamalar ve sözde ‘namusun korunması’... gibi kültür, din veya eril ayrıcalığa dayalı yasal savunma veya indirgeyici faktörler”* hususunda da devletlerin gerekli yasal önlemleri

³⁹ United Nations, “CEDAW/C/TUR/CO/7”, 2016, <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n16/233/44/pdf/n1623344.pdf?token=PP3LOENbmzSJCrSUdn&fe=true>, m.35/d; Değerlendirmede töre saikiyle kasten öldürme suçu bakımından uygulanmayan ve haksız tahrik hükümlerini düzenleyen TCK’nın 29. maddesinin namus gerekçesiyle işlenen öldürme suçlarını kapsayacak şekilde genişletilmesi gerekliliğine vurgu yapılmıştır.

almasına yönelik önerilerde bulunulmuştur.⁴⁰ CEDAW Komitesinin 2022 tarihli 8. dönemsel raporunda 2016 tarihli 7. dönemsel raporda belirtilen tespit ve öneriler tekrarlanmış; Türkiye'nin "sözde 'namus' adına işlenen tüm suçların kovuşturulması ve yeterli şekilde cezalandırılması için çabalarını güçlendirmesi" konusunda tavsiyede bulunulmuştur.⁴¹

BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen 30 Ocak 2003 tarihli kararda kadınlara yönelik cinsiyete dayalı şiddetin ele alınması ve bu şiddetin ortadan kaldırılması için çabaların BM üye devletleri tarafından artırılması hedeflenmiş olup töre saikiyle işlenen öldürme suçlarının bir insan hakkı sorunu olduğu vurgulanmış; töre saikiyle işlenen öldürme suçları, kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamına alınmıştır. Bu kararda töre saikiyle öldürme suçlarının; bireyin ailesinin veya toplumun namusunu veya itibarını korumak isteyen kişiler tarafından işlenen şiddet suçları olduğuna ve mağdurların genellikle ailelerine veya toplumlarına namus veya utanç getirdiği iddia edilen kadınlar ve kız çocukları olduğuna dikkat çekilmiştir. 17 Aralık 1999 tarihinde BM tarafından 25 Kasım gününün Uluslararası Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Günü olarak belirlenmesine istinaden 26 Kasım 2012 tarihinde BM Viyana Ofisi'nde düzenlenen sempozyum akabinde yayınlanan Viyana Bildirgesi'nde kadın ve kız çocuklarının namus gerekçesiyle öldürülmeleri, cinsiyet faktörüyle ilişkilendirilmiştir.⁴²

Töreye uygun olan ve olmayan davranış nitelendirmesi, çoğu zaman cinsiyetle ilintilidir.⁴³ Kadının davranışlarının, davranış kalıplarından sapması töreye karşı bir

⁴⁰ United Nations, "CEDAW/C/GC/35", 2017, <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n17/231/54/pdf/n1723154.pdf?token=5Ms01bUGmUi7Gbhy74&fe=true>, m.31/b.

⁴¹ United Nations, "CEDAW/C/TUR/CO/8", 2022, <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n22/420/93/pdf/n2242093.pdf?token=Tvh5gjU5GkIMvgcrII&fe=true>, m.30, 31/a.

⁴² Ozan Ercan Taşkın, Kadın Cinayeti Suçu (Kriminoloji ve Ceza Hukuku Boyutuyla) (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2022), s.170.

⁴³ Bununla birlikte çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde töre saikiyle kasten öldürme suçunda mağdur bakımından cinsiyet temelinde bir ayrımın olmadığı; erkeklerin de suçun mağduru olabildiği açıklanmıştır.

başkaldırı olarak algılanmaktadır.⁴⁴ Bu şekilde algılayan kişiler, bu suç bakımından fail ya da şerik; töreye aykırı davranışta bulunduğu düşünülen kişilerse suçun mağdurudur. Gerçekten de bu suçların faillerinin genellikle koca, baba, erkek kardeş gibi yakın akrabalar; mağdurlarının ise bu kişilerin eşi, annesi, kız kardeşi gibi yakınları olduğu görülmektedir.⁴⁵

Kadının evlendiği zaman bakire olmaması⁴⁶, kadının karşı cinsten ailesinin istemediği bir kişiyle ilişki yaşaması⁴⁷, kadının evlilik öncesi ya da evlilik dışı cinsel ilişki yaşaması⁴⁸, evden kaçması⁴⁹ gibi nedenlerle öldürüldüğü görülmektedir. Bunların yanında; ailesinden ayrı evde yaşamak istemesi⁵⁰, aile içinde şiddet görmesi

⁴⁴ Veli Özer Özbek, Koray Doğan, ve Pınar Bacaksız, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 17. bs (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022), s.145.

⁴⁵ 2023 yılında Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Tarafından yayımlanan Yıllık Veri Raporu'na göre; suç faillerinin %41'inin mağdurların evli olduğu erkek, %14'ünün mağdurların evlilik dışı birliktelik sürdürdüğü erkek, %9'unun mağdurların önceden evli olduğu erkek, %6'sının mağdurların erkek evladı, %3'ünün mağdurlarının babası, %3'ünün mağdurların kardeşi olduğu görülmektedir. "2023 Yıllık Veri Raporu", Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, 02 Ocak 2024, <https://kadincinayetleriniurduracagiz.net/veriler/3088/2023-yillik-veri-raporu>.

⁴⁶ "...sanık N. R.'in yeğeni olan K. 'yi, bakire olmadığı gerekçesiyle baba evine gönderen maktulün bu hareketini, ailenin namus ve şerefini eksiltten bir davranış olarak yorumlayan sanıkların, eylemlerini töre (namusunu kurtarma) saikiyle gerçekleştirdikleri anlaşıldığı..." (Y1.CD, E.2010/4407, K.2011/695, T.15.02.2011.)

⁴⁷ "...B. adında bir şahıs ile ilişkisi olduğu, aile adını lekelediği, aile içinde husumete sebep olduğundan bahisle öldürülmesi kararlaştırılarak... av tüfeği ile yakın mesafeden genital bölgesi hedef gözetilmek suretiyle birden çok kez ateş edilip öldürüldüğü..." (Y1.CD, E.2022/8802, K.2022/7584, T.03.10.2022.)

⁴⁸ "...insan öldürme eylemini, maktül ile anneleri N.. arasındaki cinsel birliktelik nedeniyle gerçekleştirdikleri, sanıkların anneleri ile maktül arasındaki ilişkiyi namus sorunu sayarak, ailenin namus ve şerefini kurtarmak saiki ile maktülü öldürdükleri ve eylemlerinin TCY'nın 82/1-k maddesi kapsamında değerlendirilmesi gerektiği..." (YCGK, E.2010/56, K.2010/111, T.11.05.2010.)

⁴⁹ "...maktule ulaştıklarında da 'töre saiki ile evden kaçıp ailenin namusunu kirlettiği düşüncesi' ile öldürdükleri..." (Y1.CD, E.2022/7419, K.2023/1304, T.27.03.2023.)

⁵⁰ "...Olayın meydana geldiği Diyarbakır ili Lice ilçesinde **ailesinden habersiz bir erkekle cep telefonu ile mesajlaşan ve rızasıyla onunla kaçan kızlarını** arayıp, resmi mercilere müracaatları olmaksızın kaçırmanın sülalesinden kızlarının kendilerini teslimini istedikleri halde vermeyen karşı ailenin büyüğü olan maktulün, kızın ağabeyi ... tarafından çarşı ortasında öldürülmesi söz konusu olup, sanık ...'in suçu işledikten sonra bir müddet kaçak gezdiği, kaçak gezdiği süre zarfında kullandığı cep telefonu hattı ile bazı kişilerle cep telefonu görüşmeleri yaptığı ve bu görüşmelerin yasal olarak takibinin yapıldığı, bu görüşme içeriklerine yansıdığı üzere **sanığın namuslarının kirlendiği yönünde konuşmalar yaptığı** sabittir...Namusunu temizlediği gibi bir düşünceyle tamamen masum olan bir kişinin öldürülmesi, TCK'nun 82/1-k maddesindeki töre saiki ile öldürme suçunu oluşturur düşüncesinde olduğumuz için, sayın çoğunluğun niteliksiz öldürme suçundan TCK'nun 81/1. maddesinin uygulanmasına dair yerel Mahkemenin kararını onayan düşüncesine katılmıyoruz." (Karşı Oy Yazısı, Y1.CD, E.2017/1971, K.2018/954, T.05.03.2018.); "...dosya kapsamına göre, sanık ile maktulün evli olduğu, tanık ...'ın ise sanığın işyerinde çalıştığı, olaydan birkaç gün önce sanığın, maktul evde yokken maktulün evde

sebebiyle evden uzakta yaşamak istemesi⁵¹ gibi sebepler de kadının töre saikiyle öldürülmesine sebep olabilmektedir.

Toplumda erkek egemen yapılanmayı destekleyen ve kadınların ikincil statüsünün sürdürülmesini sağlayan birtakım kurallar bulunmakta olup kurallara uymadığı düşünülen kadınlar, cezalandırılmaktadır.⁵² Bu cezalandırma, kadının erkek karşısındaki ikincil statüsünü korumayı ve erkek lehine varlığını sürdüren güç dengesinin devamlılığını hedefler. Bu durum; devletin oluşmadığı, devlet otoritesinin tam olarak tesis edilemediği, feodal kültürün toplumda egemen olduğu dönemde yerleşmiştir. Feodal toplumlarda kadın, toplumsal ve ekonomik yaşamda bir “meta” olarak değerlendirildiği için kadının bedeni hakkında söz söyleme hakkı, bu metaya sahip olan erkeklerdedir. Söz sahibi olan erkekler, genellikle, kadının hayatında önemli bir yer tutan; eş, koca, erkek kardeş gibi yakınlarıdır. Kadının, bu yakınlarının rızası dışına çıkarak bedeni hakkında söz söylemeye yönelik talep ve davranışlarıysa meta sahibi erkekler tarafından uygun bulunmamaktadır.⁵³ Uygun bulunmayan

unuttuğu cep telefonuna tanık ...'dan gelen sevgi içerikli mesajları okuduğu, bu mesajlara sinirlenip ... ile maktulü eve çağırdığı, maktul ile sanık arasında bu nedenle tartışma çıktığı, sanığın önce ...'ı sonra maktulü darbettiği, maktulün bu nedenle kadın sığınmaevine yerleştiği...aksi ispatlanamayan savunmaya göre sanık ile maktul arasında tartışma çıktığı, maktulün sanığa hakaret ettiği, sanığın da maktulü bıçaklayarak öldürdüğü olayda...” (YCGK, E.2017/286, K.2017/344, T.20.06.2017.)

⁵¹ “...18 yaşından küçük olan maktule V. M. 'in, babası sanık V. T. 'den gördüğü aile içi şiddet nedeniyle zaman zaman evden kaçtığı, birkaç geceyi dışarda geçirdiği ve sonra kendiliğinden geri geldiği, olay gecesini sanık V. T. 'nin, kızı maktule ile bu konuyu konuşurken sinirlendiği, ruhsatsız tabancasını eline alarak maktuleye “**evden gitmelerin, namusumuzu lekeliyor**” diyerek bir el ateş ederek başından vurduğu, hemen akabinde sanığa “ne yaptın” diyen tanık F. 'ye de “**namusumuzu temizledim**” dediği, böylece 18 yaşından küçük kızı V. M. 'i, evden gitmelerinin ailenin namus ve şerefine zarar verdiği inancıyla öldürdüğü anlaşılmakla, sanık hakkında yaşı küçük kızını töre/namus saikiyle öldürme suçundan 5237 sayılı TCK'nun 82/1-d-e-k maddesi uyarınca mahkumiyet kararı verilmesi gerektiği gözetilmeden, yazılı şekilde karar verilmesi...” (Y1.CD, E.2011/2688, K.2011/2667, T.27.04.2011.)

⁵² Türkiye Büyük Millet Meclisi, “Töre ve Namus Cinayetleri ile Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan (10/148, 182, 187, 284, 285) Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, ” (Ankara, 2006), s.111, <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1140m.html>.

⁵³ Görüşümüz, erkekler için aynı durumun söz konusu olmadığı yönündedir. Erkek, kadının aksine kendi bedeninin sahibidir. Evlilik öncesi yahut evlilik dışı yaşadığı cinsel ilişki nedeniyle herhangi bir şekilde cezalandırılması söz konusu olmamaktadır. Erkeğin bu doğrultuda ödediği en büyük bedel, evli olduğu kadının kendisinden sadakat yükümlülüğüne aykırı davranışı nedeniyle boşanması olmaktadır. Evlendiğinde erkeğin bakir olması erkek için bir ön koşul ve zorunluluk teşkil etmemektedir. Aksine çoğu kültür tarafından erkeğin, evlendiğinde bakir olması bir eksiklik, yetersizlik olarak nitelendirilmektedir. Erkeğin kıyafetlerinin, eğitim alıp almadığının, telefonuna mesaj gelip gelmediğinin, saat kaçta evde olduğunun, cinsel hayatını nasıl yaşadığının töre kavramı çatısı altında toplanan değerlerle uyuşup uyuşmadığını kontrol eden bir mekanizma yokken kadının bu doğrultuda

davranış cezalandırılmaktadır. Böylelikle meta sahibi erkek, onurunu koruduğunu düşünmektedir.⁵⁴ Bu cezalandırma sistemi; geleneklerin ve geleneklere bağlı aile yapısının çok güçlü olup nesiller boyu bu gücü koruyarak günümüze kadar taşıdığı kültürlerde uygulanmaya devam etmiştir.

Bir kimsenin, en yakınının yaşamını elinden almak için kendisinde bulduğu motivasyon; “gelenek”, “kural” ve “ölçüt” isimli sac ayakları üzerinde yükselmekte ve töre kavramıyla fail nazarında meşruiyet kazanmaktadır.

TCK’da töre saikiyle öldürme, kasten öldürme suçunun nitelikli hâli olarak kendisine yer bulmuştur. Töre kavramının anlamına ne Kanun’da ne de gerekçede yer verilmiştir. Töre kavramının kapsamının ve içeriğinin tespiti, öğreti ve uygulamaya bırakılmıştır.

Töre sözcüğü, Türkçeye Moğolcadan geçmiş olup Moğolcada geleneksel Moğol hukuku anlamına gelmektedir. Eski Türkçedeysen “kanun”, “nizam”, “düzen”, “görenek” anlamında töre sözcüğünün karşılığı olarak “törü” sözcüğü kullanılmıştır. Törü ya da töre, asıl kökünü “Torah” yani “Tevrat” kelimesinden almaktadır.⁵⁵

Töre, yazılı kanunlarla yazılı olmayan kanunları (teamül) içine alan; hukuki, dinî ve ahlaki alanlarda ifade bulan, atalardan kalan bütün kaidelerin toplamı anlamına gelir.⁵⁶ Bir başka tanımla töre; bir toplulukta uzun yıllardan beri uygulanan, yazılı olmayan fakat ortaklaşa benimsenip yerleşmiş, toplulukta yaşayanlar tarafından kabul edilmiş veya uyulması zorunlu görülmüş; düşünüş, âdet, davranış ve yaşam biçimlerinin, kuralların, gelenek ve göreneklerin, ortaklaşa alışkanlıkların bütünüdür.⁵⁷ Töre; topluma göre değişen, soyut, yazılı olmayan ve nesiller boyu

attığı her adım yakın çevresi başta olmak üzere birtakım gözler tarafından izlenmektedir. Kadının özel hayatının, özgürlüğünün, bedeninin, cinselliğinin adeta didik didik edilmesi karşısında erkeklerin bu denli özgür olmaları ikiye bölünmüş bir vesikasıdır.

⁵⁴ Veli Özer Özbek, TCK İzmir Şerhi-Yeni Türk Ceza Kanunu’nun Anlamı (Açıklamalı-Gerekçeli-İtihatlı) (Cilt 2 Özel Hükümler-Madde 76-169), c. 2 (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008), s.242.

⁵⁵ Leyla Pervizat, “Uluslararası İnsan Hakları Bağlamında Namus Cinayetleri: Kavramsal ve Hukuksal Boyutu ve Türkiye Özelinin Değerlendirilmesi” (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005), s.80.

⁵⁶ Ziya Gökalp, Türk Töresi, ed. Halil İbrahim Şahin, 2. bs (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2014), s.21.

⁵⁷ Sedat Bakıcı, 5237 Sayılı Yasa Kapsamında Ceza Hukuku Özel Hükümleri 3, c. 3 (Ankara: Adalet Yayınevi, 2010), s. 678.

aktarılan değerler ve değerlere dayalı kuralları ifade etmektedir.⁵⁸ Benzer bir tanımlama şekliyle töre; bir toplumdaki bireylerin büyük bir kısmının inandığı, terbiye ve ahlak kurallarını ifade eden, bu kuralların etkilediği yerleşmiş ve benimsenmiş davranış biçimleridir. Töre, bir toplumun ortaklaşa benimsediği, kabul ettiği, toplumu oluşturan bireylerin uymak zorunda olduğu; bünyesinde gelenek ve görenekleri barındıran, kaynağını gelenek ve göreneklerden alan davranış kalıplarını içeren; bastırıcı, etkin, zorlayıcı yaptırım gücüne sahip bir kurumdur.⁵⁹ Nihayet, törenin bir toplumda yıllarca süregelmış, alışılmış ve yaygınlaşmış davranış biçimleriyle görenek ve gelenekleri ifade ettiğini söylemek mümkündür. Töreler, insanlar arası ilişkileri düzenleyen ve toplumsal kuralları içeren kontrol mekanizmalarıdır.

Töre; mevcut hukuk düzeniyle çatışan, bu düzene paralel, alternatif bir normatif düzen kuralı olma yönüyle hukuk düzeninin cezalandırdığı davranışları hoşgörüyle karşılayan bir norm ve ödüllendirme vasıtası olarak karşımıza çıkabilmektedir. Devlete ait olan cezalandırma ve yargılama erki töre eliyle gasp edilmektedir. Ortaya çıkan bu alternatif cezalandırma sistemi, hukuk düzeninin koyduğu kurallara karşı direnmesi sebebiyle, hukuk düzenine karşı tehdit oluşturmaktadır.

Yurtcan, töre kavramında kabul edilebilen ve kabul edilemeyen töre olmak üzere ikili bir ayrım öne sürer. Hukuk düzeniyle çatışmayan, kabul edilebilir olan töre; gelenek, görenek, örf, âdet, erdem, fazilet gibi kavramlarla yan yana gelebilen, kuşaktan kuşağa aktarılan ve toplumdaki bireyler arasında bağ kurabilen töredir. Törenin mevcut hukuk düzenine uygun nitelikte olmasını kabul edilebilir görürken; kasten öldürme suçuyla bir araya gelmesini, kabul edilemez nitelikte bulmaktadır. *Yurtcan*, bu düşüncesiyle “iyi ve kötü töre” ayrımı yapmıştır. *Yurtcan*, bu düşüncesini: “...Töre, bir toplulukta, değişik konularda tutulagelen yolların veya alınagelen durumların tümü olarak tanımlanır. Bu temeliyle töreler, bir topluma yön veren davranışlardır. Bunları, bir açıdan ikili bir ayırıma tabi tutmak ve bunlara, kabul edilebilecek-kabul edilemeyecek olan töreler demek uygun olur. Adam öldürme suçu

⁵⁸ Mehtap Hamzaoglu, *Namus: Kadına Şiddetin İdeolojisi* (İstanbul: Siyah Kitap, 2019), s.30.

⁵⁹ Mahmut Tezcan, *Türkiye’de Töre (Namus) Cinayetleri-Sosyo-Kültürel Antropolojik Yaklaşım* (Ankara: Naturel Yayınları, 2003), s.16.

açısından törenin ve töre saikinin gündeme gelmesi, elbette kabul edilemeyecek olan bir töreyi akla getirir...” sözleriyle ifade etmiştir.⁶⁰

Benzer şekilde Yargıtay 1. Ceza Dairesi de iyi ve kötü töre ayrımı yaparak suçun oluşumunda etkili olan törenin kötü töre olduğunu ifade etmiştir. Yargıtay, töre saikiyle kasten öldürme suçunun gerçekleştirildiğinin kabulü için ilk olarak mağdurun toplumda genel olarak benimsenmiş olan bir davranış veya yaşam biçimine aykırı davranmış olmasını; ikinci olarak, bu aykırı davranışın ölümle cezalandırılmasının gerektiğinin o toplumda yaşayanlar tarafından beklenen bir tepki olduğunun kabul edilmesini; üçüncü olarak, öldürme kararının fail tarafından toplumun öldürme beklentisinin baskısıyla alınmış olmasını ve failin görev bilinciyle hareket etmesini, psikolojik olarak kendini öldürmeye mecbur hissetmesini aramaktadır.⁶¹

Toplumsal hayata yön veren, toplumu oluşturan bireyler arasında bağları kuvvetlendiren, davranış ve gelenekleri bünyesinde barındıran töre; bölgeden bölgeye, zamandan zamana ve kuşaktan kuşağa aktarım sürecinde değişime uğramıştır. Bu değişim, kimi zaman kabul edilemeyecek nitelikte kendisini göstermiştir.

Adalet, iyilik, faydalı olma, eşitlik ve insanlık değerleri; yer, zaman, din gibi etmenler, zaman içinde değişim gösteren törenin, değişmez prensipleri arasında yer almaktadır.⁶² Törenin toplum varlığına katkı sağlayan değerleri ihtiva etmesinin yanında töre; bünyesinde “kimi davranışları sergileyen”, “davranışlarıyla korunması gereken başka değerlere zarar verdiği kanaat getirilen”, “töreye aykırı hareket ettiği düşünülen” bireylerin öldürülmesini meşru sayan kuralları da bünyesinde barındırmaktadır. Toplum tarafından töreye uygun olduğu gerekçesiyle uyulması zorunlu kabul edilen, bireylere dayatılan ve uyulmadığı takdirde bireylerin ölümüne

⁶⁰ Erdener Yurtcan, Yargıtay Kararları Işığında Öldürme ve Yaralama Suçları (İstanbul: Aristo Yayınevi, 2015), s.200; Aynı Yönde Bkz.: Bakıcı, 5237 Sayılı Yasa Kapsamında Ceza Hukuku Özel Hükümleri 3, s.680; Zeynep Burcu Akbaba, “Töre, Namus ve Töre Saikiyle Kasten Öldürme”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi 75 (2008): 333-51, s.334.

⁶¹ “Töre saiki ile eylemin gerçekleştirildiğinin kabulü için; öncelikle mağdurun toplumda genel olarak benimsenmiş olan bir davranış veya yaşam biçimine aykırı davranmış olmasının, ikinci olarak bu aykırı davranışın ‘ölümle’ cezalandırılması gerektiğinin o toplumda yaşayanlar tarafından beklenen bir tepki olduğunun kabul edilebilmesinin, üçüncü olarak ise öldürme fiilinin fail tarafından toplumun öldürme beklentisinin yönlendirmesiyle sırf aykırı davranışın cezalandırılması görevi üstlenilerek işlenmesinin gerektiği; ...” Y1.CD, E.2015/2393, K.2015/3523, T.01.06.2015.

⁶² İbrahim Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, 31. bs (İstanbul, 2010), s.234-235.

sebepler olan birtakım davranış kalıpları, yaşam biçimleri de töre kavramıyla tanımlanmaktadır.⁶³ Oluşan bu ikili ayrımın töre kavramı içinden, evrensel nitelikteki temel insan haklarına kaynaklık eden değerlerin tasfiye edildiği görülmektedir.⁶⁴ “Erkek kardeş tarafından reşit olan kız kardeşiyle birlikte yaşamaya başlayan erkeğin öldürülmesi”⁶⁵, “bir kadının erkek arkadaşıyla Antalya’ya gittiği için ailesi tarafından eve getirilip diğer aile bireylerinin teşvikiyle kardeşi tarafından öldürülmesi”⁶⁶, “babasından başka bir erkekle yaşadığı için çocuğun annesini öldürmesi”⁶⁷ gibi olaylarda Yargıtay tarafından töre saikiyle kasten öldürme suçunun gerçekleştiğine kanaat getirilmiştir. Törenin; bir insanın yaşam biçiminin yargılandığı, bu yargılamada sonunda da ölümle cezalandırıldığı bir infaz aracına dönüştüğü görülmektedir.

Törenin, Kanun’da töre saikiyle kasten öldürme suçunun nitelikli hâli olarak düzenleniş şekli bakımından, toplumun özel değer yargılarından ve tasavvurlarından kaynaklanan bir şiddet tipi olarak ortaya çıktığı ifade edilmektedir.⁶⁸ Şiddet tipi olarak tanımlanan töre, “kötü” yahut “kabul edilemeyecek”; ait olduğu toplumun tüm fertleri üzerinde bağlayıcı olan ve toplumun mutluluğuna hizmet eden bir refah şifresi olarak töre⁶⁹, “iyi” yahut “kabul edilebilir” töredir. Şüphesiz bu ayrım, kanun koyucunun töre saikiyle kasten öldürme suçunu ihdas etme amacıyla paralellik göstermektedir. Bir

⁶³ “...Töre saiki ile eylemin gerçekleştirildiğinin kabulü için; öncelikle mağdurun toplumda genel olarak benimsenmiş olan bir davranış veya yaşam biçimine aykırı davranmış olmasının, ikinci olarak bu aykırı davranışın “ölümle” cezalandırılması gerektiğinin o toplumda yaşayanlar tarafından beklenen bir tepki olduğunun kabul edilebilmesinin, üçüncü olarak ise öldürme fiilinin fail tarafından toplumun öldürme beklentisinin yönlendirmesiyle sırf aykırı davranışın cezalandırılması görevi üstlenilerek işlenmesinin gerektiği...” (Y1. CD., E. 2018/2552, K. 2020/2397, T. 19.10.2020.)

⁶⁴ “Ülkemizin bazı il ve bölgelerinde, ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel nedenlerle suça yönelen çocuk, aile içi şiddet, cinsel istismar, ensest ilişki vb. olumsuzlukların daha yoğun yaşandığı ve hatta bunların gelenek, görenek ve töre gibi yöresel değerler sistemi içinde yaptırımı ile birlikte meşrulaştırıldığı gözlenmektedir.” (AYM, E.2011/82, K.2012/150, T.11.10.2012.)

⁶⁵ Y1.CD, E. 2009/9808, K. 2010/4917, T. 28.06.2010.

⁶⁶ Y1.CD, E. 2009/1759, K. 2010/246, T. 22.01.2010.

⁶⁷ Y1.CD, E. 2014/4124, K. 2014/4693, T. 22.10.2014.

⁶⁸ Hakan Hakeri, Kastan Öldürme Suçları (TCK 81-82-83), 2. bs (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2007), s.238.

⁶⁹ Douglas H. Bowles vd., “Interdisciplinary Social Science, Global Social Theory, and Socio-Economics: A Report on the UMKC Symposium at the Vienna Conference”, The Journal of Socio-Economics 28, sy 4 (1999): 387-427, s.409.

başka deyişle kanun koyucu, kasten öldürme suçunun töre saikiyle işlenmesi suçunun ihdasında kabul edilemeyecek törenin cezalandırılmasını amaçlamaktadır.

Kötü yahut kabul edilemeyecek törenin bir yansıması da medya aracılığıyla topluma sunulan töre algısında kendisine yer bulmaktadır. Töre kavramı, medya aracılığıyla ve yalnızca kabul edilemeyecek yönüyle sunulmakta; iletişim ve ulaşım araçlarındaki değişim, modern devlet düzeninin varlığı, değişen ekonomik yapı gibi toplumsal gelişmelere ayak uydurulamadığı bahsinden dem vurularak töre, yalnızca öldürme suçuna bahane teşkil eden yönüyle ele alınmaktadır. Söz konusu algı; töreyi konu alan film, dizi, şarkı gibi kişilerde çeşitli düşünce ve duygu uyandırmaya yönelik yayınlarla perçinlenmektedir. Çetin, töre kavramının kabul edilemez yönüne yapılan vurgu bakımından 765 sayılı TCK'nın 462. maddesini referans almakla birlikte⁷⁰ medya araçlarıyla yapılan propagandaya da dikkat çekmektedir. Çetin'e göre; *“Kanunlardan çıkarılan törenin cinayetlerde hafifletici sebep olma durumu medya yayınlarında örtük bir şekilde devam ettirilmiştir. Töre gerek köy gerek şehir hayatında etkin olan bir kavram olarak sunulmuştur. 2002 yılında yayınlanmaya başlayan Asmalı Konak adlı dizinin reytinglerinden sonra töre, ağalık, kumalık, kan davası, namus cinayeti kavramları ile yoğrulmuş pek çok dizi çekilmiştir. Bu diziler ‘toplumun kanayan yarasına neşter vurmak’ amacı ile sunulurken bir taraftan da bu kavramların toplum tarafından benimsenmesi, sıradanlaşması, insanların bu tür olaylara alışması sağlanmıştır.”*⁷¹ Çetin'in de ifade ettiği gibi medya araçları, töre kavramının algılanış biçiminde etkilidir. Yukarıda açıklandığı gibi töre kavramı, töre saikiyle kasten öldürme suçu bağlamında faili öldürme suçunu işlemeye iten gerekçeyi karşılamakta olup medya araçlarına yansıtıldığı ve bu araçlarca ele alındığı şekliyle ve öldürmeyle bir araya geldiğinde; öldürmenin, sonuçlarına doğrudan maruz kalanlar ve toplum tarafından öldürmenin kabullenilmesine, normalleştirilmesine ve hatta hoş karşılanmasına sebebiyet verdiği görülmektedir. Bu durum töre saikiyle işlenen öldürme suçlarının temelinde yatan sebeplerin üstünü örtmekte; törenin, toplumsal ve

⁷⁰ Nagihan Çetin, “1990 Sonrası Türkiye’de Oluşan Töre Algısında Kitle İletişim Araçlarının Rolü” (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018), s.4-5.

⁷¹Çetin, “1990 Sonrası Türkiye’de Oluşan Töre Algısında Kitle İletişim Araçlarının Rolü”, s.5

kültürel nitelikte bir sorun olarak ele alınması ve çözüme kavuşturulması süreci, sekteye uğramaktadır.

1.2.2. Namus kavramı ve töre kavramı ilişkisi

Namus sözcüğü, Arapça kökenli olup; Arapçada “töre, yasa” anlamına gelmektedir. Arapça namus sözcüğü, Yunancada “iktidar, kural, kanun” anlamına gelen “*nomos*” sözcüğünden alıntı olup; *nomos* sözcüğünün kökeni de “*nema*” kelimesinden gelmektedir. Nema; “bir erkeğin sahip olduğu otlak alan ve otlak alanın üstünde otlayan hayvanlar” anlamındadır.⁷²

Namus, toplum içinde ahlak kurallarına karşı beslenen bağlılık, dürüstlük ve doğruluk anlamına gelmektedir.⁷³ Namus, içeriği toplumdan topluma değişen bir kavram olmakla birlikte genelde şeref, ar, utanma, dürüstlük, saygınlık, ağırbaşlılık ve kendini bilme gibi kavramlarla ilişkilendirilmektedir.⁷⁴ Namus, insanla özdeşleştirilmiş temel özellikleri içeren bir haysiyet duygusuna ve ona ait kurallara işaret eden bir kavramdır. Temel insani değerlerin korunması ve buna ilişkin kuralların uygulanmasına vurgu yapan niteliğine rağmen namusun kadın cinselliği üzerinden tanımlanması da geleneklerine bağlı, ataerkil yapının hüküm sürdüğü toplumlarda oldukça yaygındır. Bu nitelikteki toplumlarda kadının evlenmeden önce cinsel birliktelik yaşamaması ve evlendikten sonra sadece eşiyle cinsel birliktelik yaşayarak eşine sadık kalması beklenir.

Geleneksel aile yapısının yaygın olduğu ve cemaat ilişkilerinin sıklıkla görüldüğü toplumlarda namus kavramının cinsellikle özdeşleştiği noktada namus kavramı, kadın bedeni üzerinden tanımlanmaktadır.⁷⁵ Genellikle kadın cinselliğiyle izah edilen namus anlayışı, kadınlara belli sınırlar çizilmesine ve bu sınırları aşmaları hâlinde davranışlarının namussuzluk olarak yorumlanmasına sebep olmakta;

⁷² Ayşe Durukan, “Kadına Yönelik Şiddetin Etimolojik Anlamı”, erişim 04 Mart 2024, <https://bianet.org/haber/kadina-yonelik-siddetin-etimolojik-anlami-69393>.

⁷³ Duygu Vefikuluçay Yılmaz ve Burcu Şanlı, “Namus Kavramı ve Kadına İlişkin Namus Anlayışını Etkileyen Faktörler”, *The Journal of Social Sciences*, 2018, 12-23, s.12.

⁷⁴ İhsan Çetin, “Gelenek ve Modernite Arasında Türkiye’de Son Dönem Kadın Cinayetleri”, *Sosyoloji Dergisi* 30 (2014): 41-63, s.43.; Mesude Altunel, “Namus!”, *Ankara Barosu Dergisi*, sy 1 (t.y.): 215-17, s.215.

⁷⁵ Çetin, “Gelenek ve Modernite Arasında Türkiye’de Son Dönem Kadın Cinayetleri”, s.44.

namussuzluk olarak yorumlanan davranışlarsa kadının cezalandırılmasına sebebiyet vermektedir. Aynı zamanda kadın, kendi rızası dışında, kendi bedeni üzerinde gerçekleştirilen cinsel davranışlardan da sorumlu tutulmaktadır. Cinsel taciz, cinsel saldırı gibi suçların mağduru olması hâlinde kadın, ailenin şerefine kurtarılması amacıyla öldürülmektedir. “Namusu temizlemek” için öldürülen kişi çoğu zaman kadındır; bazen kadını “lekeleyen” erkek de öldürülmektedir.⁷⁶

Töre ve namus, birbirinden farklı kavramlar olmakla birlikte yakınlıkları sebebiyle birbirinden ayırt edilmeleri güçtür. Bu güçlüğü sebebiyet veren başlıca husus, kanun koyucunun, haksız tahriki düzenleyen TCK’nın 29. maddesinin gerekçesinde “*“töre veya namus cinayeti’ olarak adlandırılan akraba içi öldürme suçlarında”* ibaresine yer vermesine rağmen Kanun metninde yalnızca töre saiki lafzının yer almasıdır. Kanun gerekçesinde yer alan bu ibare, kanun koyucunun iradesini karşılamakla birlikte bunu yalnızca gerekçeye yansıtması; namus kavramına Kanun metninde yer vermemesi, farklı yorum ve uygulamalara sebep olduğu gibi kendi iradesini de sakatlamaktadır.

Töre ve namus kavramlarının ayırt edilmesinde yaşanan güçlüğü bir diğer sebebi; bir kültürdeki namus anlayışının, genellikle kadın bedeni üzerinden tanımlanmasıdır. Töre kavramının, öldürme suçu bağlamında, kadın bedenine yöneldiği durumlarda namus ve töre kavramları arasında kalın kırmızı çizgiler çekilmesi güçleşmektedir. Hatta bu durum, bir kültürdeki namus anlayışının zaman içinde o topluluğun töresi hâline gelmesinin mümkün olmasıyla da ilişkilidir. Namus kavramı zamanla töre olarak kabul edilmiş yani töreye dönüşmüştür.⁷⁷

Namus ve töre kavramları birbiri içinde o derece erimişlerdir ki öğretilerde kimi yazarlar tarafından töre saikiyle öldürmenin kabulünde öldürmenin, “namus

⁷⁶ “...Nedenini sorduğunda **yeğenimi kaçıran şahsı vurduğumu söyledim**. Olaydan eşimin bile haberi yoktur. Son olarak şunu söylemek isterim; insanlar vatani, bayrağı ve namusu için yaşarlar, **namusumuza leke sürüldüğü ve bölgenin gelenek ve ananeleri bunu getirdiği ve böyle gerektiği için bu olayı yaptım...**” (Karar’da yer alan sanık ifadesi, YCGK, E.2012/76, K.2012/258, T.03.07.2012.)

⁷⁷ Bakıcı, 5237 Sayılı Yasa Kapsamında Ceza Hukuku Özel Hükümleri 3, s.679.

kurtarmak” adına gerçekleşmesi bir şart olarak görülmektedir.⁷⁸ Töre saikiyle gerçekleştirilen kasten öldürme suçlarında; fuhşa sürüklenen kadınların öldürülmesi⁷⁹ ve töreye aykırı davrandığı düşünülen kadınların intihara zorlanması gibi pek çok farklı görünüm şeklinde de töre saikiyle hareket eden failin namus kurtarma gayesi içinde olduğu görülmektedir.⁸⁰ Bu nedenle namus kavramı, töre kavramından bağımsız bir kavram olarak değerlendirilmemelidir. Namus kavramını töre kavramı içinden dışlanması bir yana; törenin, töre saikiyle kasten öldürme suçu bakımından, namus kavramını da içine alan bir üst başlık hâline gelmekte olduğu ifade edilmelidir.⁸¹

Sıralanan bu güçlüklerin aşılmasında töre ve namus arasında bireysel ve toplumsal nitelikte bir ayrım yapılması öngörülmüştür. Bu ayrım, öldürmenin töre saikiyle gerçekleşmesinde toplumsal nedenlerin; namus gerekçesiyle gerçekleşmesindeyse bireysel nedenlerin etkili olduğu yönündedir. Bu doğrultuda öğretide kişilerin namus anlayışının bireyselliğine atıf yapılmaktadır.⁸² Bu görüşe göre namus, kişilerin salt kendi değer yargılarını kapsayan bir kavramdır. Töreyse namusun aksine kolektif bir iradenin ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. Bu düşünceye göre; failerin subjektif namus anlayışından, kişisel ihtiraslarından, “bir anlık” hiddetlerinden, kapıldıkları infiallerden ileri gelen öldürmenin, töre saikiyle kasten öldürme suçu bağlamında değerlendirilmesi mümkün değildir. Bu düşünceye göre; töre saikiyle gerçekleştirilen öldürme suçu, törenin üzerinde etkili olduğu topluluğun (aile meclisi, aşiret gibi) kararının bir neticesidir. Bir başka deyişle karar verme aşaması, topluluk iradesinin nezaretinde gerçekleşmektedir. Bu nedenle töre saikiyle

⁷⁸ Zeki Hafızogulları ve Muharrem Özen, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Kişilere Karşı Suçlar (İstanbul: Us-A Yayıncılık, 2010), s.54.

⁷⁹ “Sanık savunmasının bir bölümünde, **ablasının fuhuş yaptığını, namusunu lekelediği için onu öldürdüğünü**, ablasının yaşantısından hoşnut olmadığını, ablasının başkaları ile olan ilişkisinin kendisinde problem yarattığını, başkalarının yüzüne bakmadığını belirtmektedir.” (Y1.CD, E.2014/923, K.2014/3551, T.17.06.2014.)

⁸⁰ Esmâ Altındal, “Töre Saikiyle Öldürme Suçu” (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019), s.52.

⁸¹ Köksal Bayraktar vd., Özel Ceza Hukuku – Cilt 2: Kişiyi Karşı Suçlar -1- (TCK M.81-105), c. 2 (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2017), s.52-53; Özbek, TCK İzmir Şerhi-Yeni Türk Ceza Kanununun Anlamı (Açıklamalı-Gerekçeli-İçtihatlı) (Cilt 2 Özel Hükümler-Madde 76-169), s.136.

⁸² Mahmut Koca ve İlhan Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler (Ankara: Adalet Yayınevi, 2018), s.121.

işlenen öldürme suçlarında topluluğun öldürmeye yönelik beklentisi, topluluk tarafından töreye aykırı olduğuna kanaat getirilen bir davranışın kınanması gibi durumların gerçekleşmesi beklenmektedir.⁸³ Namus gerekçesiyle işlenen öldürme suçlarıysa kişisel değerleri ve gerekçeleri taşımaktadır. Bu nedenle failin subjektif namus algısı doğrultusunda işlediği öldürme suçları yönünden fail üzerinde toplum beklentisi ve baskısı bulunmamaktadır.⁸⁴ Yargıtay Ceza Genel Kurulu da vermiş olduğu bir kararda, törenin belli koşullarda namusu içine alan bir kavram olduğunu kabul etmekle birlikte namus ve töre saikiyle işlenen öldürme suçlarını birbirinden ayırmıştır. Yargıtay’a göre; bir topluluğa ait olan ve herkesçe kabul edilen töre gereğince namus gerekçesiyle öldürme suçu işlenmesi, töre saikiyle kasten öldürme suçuna vücut verirken kişinin kendi namus anlayışının bir sonucu olarak ve töreyle uzaktan yakından ilgisi olmayacak şekilde namus gerekçesiyle öldürme suçu işlenmesi hâlinde bu öldürme fiili, töre saikiyle kasten öldürme suçuna vücut vermeyecektir.⁸⁵

Öğretide namus kavramının bireyselliğine atıf yapan görüşe göre; kanun koyucu, namus kavramı yerine töre saiki kavramına bilinçli olarak yer vermiştir. Bunun nedeninin “*töre veya namus cinayeti*” olarak adlandırılan akraba içi öldürme suçlarında haksız tahrik indiriminin yanlış bir biçimde uygulanmasının önüne geçmek olduğu savunulmaktadır. Bu görüşe göre namus kavramına yer verilmemesi; hukuk düzenince de kabul edilen bir namus anlayışının hukuk düzenince korumadan yoksun bırakılmasının önüne geçmektedir. Yine aynı görüşe göre; toplumun ortak vicdanı ve hukuk düzenince de kabul görmeyen bir namus anlayışıyla gerçekleştirilen öldürme fiillerinin de töre saikiyle kasten öldürme suçu bağlamında değerlendirilmesi gerekmektedir.⁸⁶

⁸³ “Suça sürüklenen çocuk...’ın, ablası olan maktul ...’ün evli ve çocuklu olmasına rağmen olay tarihinden önce başka bir erkekle kaçmasını onaylamadığından öldürdüğü, sırf kişilerin subjektif namus anlayışından, kıskançlıktan, cinsel arzu ve isteklere karşılık alamamaktan, kınamaktan, hoşlanmamaktan, tasvip etmemekten, söz geçirememekten kaynaklanan öldürme fiillerinin “töre saikiyle öldürme” olarak nitelendirilemeyeceği, aynı şekilde, toplumun tasvip etmediği veya kınadığı davranışları işleyenlerin ya da yaşam biçimini tercih edenlerin öldürülmesi” biçiminde gerçekleştirilen her fiilin de toplumdaki öldürme beklentisi açıkça ortaya konulmadan”, sırf bu nedenle “töre saikiyle öldürme” olarak değerlendirilemeyeceğinden...” (Y1.CD, E.2014/2480, K.2014/3931, T.17.09.2014.)

⁸⁴ Kerem Bozdağ, “Töre Saiki ile İşlenen Cinayetler, Yargıtay Yorumu ve Eleştirisi”, İstanbul Barosu Dergisi 89, sy 4 (2015): 45-56, s.51.

⁸⁵ YCGK, E.2012/76, K. 2012/258, T.03.07.2012.

⁸⁶ Koca ve Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, s.121.

Kanaatimizce; toplumun ortak vicdanı ve hukuk düzeni tarafından kabul görülen namus anlayışı kavramlarından hareketle töre saikiyle kasten öldürme suçu bağlamında namus ve töre kavramlarının değerlendirilmesi yerinde değildir. Çünkü 5237 sayılı TCK'da söz konusu kavramlara yer verilmemiştir. 765 sayılı TCK metninde "namus" kelimesi 27 kez; namus kelimesiyle bağlantılı olan "ırz" kelimesiyse 22 kez geçmektedir. 765 sayılı TCK'da "ırz ve namusa tasaddi" fiili, Kanun'un 462. maddesinde suç olarak düzenlenmiştir. 5237 sayılı TCK'da bu suçlar Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlar başlığı altında düzenlenmekte olup töre saikiyle kasten öldürme suçuyla bir bağlantıları bulunmamaktadır. Kanaatimizce kanun koyucunun yer vermediği bir kavrama hukuk düzleminde anlam yüklemek, 765 sayılı TCK döneminden kalma alışkanlıkların sürdürülmesine yönelik isteği ifade etmektedir. Bir başka anlatımla, töre ve namus kavramlarına yüklenen anlamlar neticesinde ve ceza hukukunun yaptırım gücü kullanılarak kadının yaşamı, özgür iradesi ve bedeni kontrol edilmek istenmektedir. Öldürme suçuyla ihlâl edilen değer yalnızca yaşam hakkı değil; aynı zamanda kadının yaşam biçiminin topluluk ve/veya kişi nazarında yargılanması suretiyle çiğnenen özgürlüğüdür. Kanun koyucunun töre ve namus kavramlarını birbirinden kesin suretle ayırmaya çalışması, töre saikiyle kasten öldürme suçuyla ihlâl edilen değerleri, ihlâlden koruma göreviyle ters düşmektedir.

Yargıtay'ın bazı kararlarında da benzer bir anlayış hâkim görünmekte; namus saikiyle töre saikinin özdeş olmadığı ve özdeş olarak görülmesinin de hükmün kıyasa yol açabilecek bir şekilde genişletilmesine yol açabileceği öne sürülmektedir.⁸⁷ Mevcut düzenlemede namus gerekçesiyle öldürme suçuna yer verilmemiş olması ve kanunilik ilkesi karşısında bu yaklaşım yerindedir. Ancak töre ve namus kavramlarının yakınlıklarını göz ardı etmesi sebebiyle yeterli değildir.

Yargıtay'a göre; töre saikiyle kasten öldürme suçunu işleyen failin, ait olduğu ve kimi olaylar bakımından kendisini öldürme suçuna iten kültür tarafından icra ettiği öldürme suçu nedeniyle hoş görülüp korunarak saygı ve itibar kazandığı veya asgari

⁸⁷ "...töre cinayeti ile namus cinayetinin" aynı kavramlar olduğunun söylenemeyeceği, zira, suçta ve cezada kanunilik prensibi ile ceza hukukundaki kıyas yasağının, "töre saikiyle öldürme" suçunun uygulanma alanını bu şekilde genişletmeye izin vermeyeceği anlaşılmakla..." (Y1.CD, E.2014/1719, K.2014/2733, T.29.4.2014.)

düzeyde kazanım beklentisi içinde olduğu görülmektedir.⁸⁸ Benzer bir şekilde, bireysel namus anlayışı doğrultusunda hareket ettiği ifade edilen faillerin de öldürme suçunu gerçekleştirmek suretiyle “*namusunu temizlediğini*” topluma ilan ederek utanç duygusundan ve ayıplanmaktan kurtulmak istedikleri anlaşılmaktadır. Failler, kasten öldürme suçunu görünüşte “*töre saikiyle*”; özünde töre, namus ve başkaca duygu ve dürtülerle işleyerek toplum tarafından yeniden kabul görme amacı taşımaktadırlar.⁸⁹

Yargıtay’ın aksi yönde verdiği kararlar da mevcuttur. Yargıtay, verdiği bir kararda; “...*Sanıklar, anneleri ile maktul arasındaki ilişkiyi namus sorunu sayarak, maktul ile konuşmaya giderken dahi silahlarını yanlarına alıp, ailenin namus ve şerefini kurtarmak saiki ile maktulü öldürmüşlerdir. Bu nedenle de eylemleri TCY’nın 82/1-k maddesine uymaktadır.*”⁹⁰ Şeklinde karar vererek namus gerekçesiyle işlenen öldürme suçlarını da töre saikiyle kasten öldürme içinde değerlendirmiştir.

Nihayet, töre saiki ve namus saiki kavramları bakımından ne Yargıtay uygulamasında içtihat birliği ne de öğretide fikir birliği bulunmaktadır.

Namus, topluma ait değerlerden oluşmakta; bireyin toplumdaki itibarını simgelemektedir. Namus kavramının bireyselleştirilmesi, kavramın sosyolojik boyutundan ve dahi gerçeklikten uzaklaştırılması anlamına gelmekte; kavramın tanımlanmasını da güçleştirmektedir. Oysa namus da töre gibi kültüre ait, kolektif bir kavramdır.⁹¹

⁸⁸ “...bir davranışın töreden kaynaklandığını söyleyebilmek için...failin “öldürme eylemini” gerçekleştirirse toplum tarafından “saygınlık” ile ödüllendirileceğini, gerçekleştirmediği takdirde ise “kınanacağını” düşünmesi ve bu eylemi saygınlık kazanmak ya da kınanmamak için işlemesi gerektiği...” (Y1.CD, E.2012/5546, K.2013/2471, T.26.03.2013.); “Sanık K10 maktule ile tedavi amaçlı olarak İstanbul iline giderek bir süre kalmıştır. Memleketine döndükten sonra izinsiz olarak İstanbul’a giden eşine kızmakla birlikte ondan ayrılmak istememekte **her şeyi unutmaya hazır olduğunu beyan etmektedir. Halbuki töre, töreye başkaldıranların kayıtsız şartsız öldürülmesini gerektirmektedir.** Bu saikle öldürme kararı verilerek infaz görevi eş olan sanık K10’e tevdi edilmiştir. Sanık bu görevi yerine getirememiştir, bu durumun yarattığı **eziklik** ile önce suçu üstlenmiş, durum ortaya çıkınca diğer sanıkları suçlayarak çelişkili anlatımlarda bulunmuştur.” (Karşı Oy Yazısı, Y1.CD, E.2012/1475, K.2012/4900, T.13.06.2012.)

⁸⁹ Nesrin Yıldız, “Şanlıurfa Örneğinde Töre Saikiyle İnsan Öldürme Suçu” (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019), s.41.

⁹⁰ YCGK, E.2010/1-56, K.2010/111, T.11.05.2010.

⁹¹ “...Namus suçları kolektif kimliğin ve eylemin somutlaşmasıdır ve bu eylem, olaya karışan herkesin kamusal alandaki şerefi konusunda sonuçlar doğurur. Öyle ki, namus, içinde bulunulan topluluğun ilişkilerini belirleyen yaygın değerlerin ve normların içine işlemiştir. Namus suçlarının bu derece karmaşık ve kemikleşmiş olmasının sebebi, bu suçların normatif özelliğinden ve kolektif doğasından

Namus kavramının bireyselleştirilmesine yönelik istek; bir başka yönüyle, kavramın, kadın cinselliği bağlamından uzaklaştırılmasına duyulan ihtiyacı ifade etmektedir. Kadın cinselliğinden uzaklaştırılan namus kavramı, kadının kendi cinselliği üzerinde kontrol sahibi olmasını sağlamalı; kültürün kadın bedeni üzerindeki baskısını hafifletmelidir. Ancak namus kavramının, kadının bedeninden kadının zihniyetine taşınmasına yönelik hedef ve gayretler, ataerkil düzenin ellerini kadın bedeni üzerinden çekememiş; namus kavramının kadın üzerindeki tahakkümünü hafifletmemiştir. Kadının; “kendini bilmesi”, “bir bölük asker içinde dahi saflığını koruması”, “namusu beyinde yaşaması”, “namusun iki bacak arasında olmaması” gibi söylemlerin toplum içinde yaygın kullanılması da bunun göstergesidir. Namus kavramı, ataerkil düzende kadının bedenini hedef alacak şekilde genişlemiş; zihniyetle sınırlandırılmamıştır.⁹²

Namus kavramının bireyselleştirilmesine yönelik isteğin bir diğer görünümü, namus gerekçesiyle işlenen şiddeti meşrulaştırma amacını karşılamaktadır. Doğan, töre ve namus gibi aynı değerleri ihtiva eden kavramların farklı suç tiplerine vücut verdiğinin vurgulanmasında kanun koyucunun ve uygulamanın şiddet türleri arasında ayırım yaparak erkeklerin kadınlara ve özellikle erkek eşlerin kadınlara uyguladıkları şiddetin mazur görülmesini ve daha az bir cezayla cezalandırılmasını sağlayacak hukuki bir yöntemin bulunmasının amaçlandığını ifade etmektedir.⁹³ Kanaatimizce bu düşünce yerindedir.

Namus kavramının bireysel, töre kavramının toplumsal nitelikte olduğunun kabul edilmesine yönelik isteğin bir diğer görünümü; töre kavramına toplumsal bir değer atfedilmek suretiyle töre kavramının belli bir bölgeye özgülenmesine yönelik gayrette yatmaktadır. Öğreti ve Yargıtay’ın yukarıda ifade edilen yöndeki yaklaşımı dikkate alındığında töre saikinın sınırları, Türkiye’de özellikle Doğu ve Güneydoğu

kaynaklanmaktadır.” Yakın Ertürk, “Uluslararası Rejimler Bağlamında Namus Adına Uygulanan Şiddet”, içinde Namus Adına Şiddet - Kuramsal ve Siyasal Yaklaşımlar , ed. Shahrzad Mojab ve Nahla Abdo (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006), 175-85, s.176; ‘dan Aktaran: Türkan Yalçın, Türk Ceza Hukukunda Kadın (Ankara: Savaş Yayınevi, 2019), s.301.

⁹² Ayşe Kalav Köken, “Sevgi, Sadakat ve Güven Söylemlerinde Namusun İzini Sürmek: Öztahakküm Aracı Olarak Namus”, Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi 2 (2019): 211-37, s.231.

⁹³ Recep Doğan, “Yargıtay Kararlarında Töre Saikiyle Öldürme Suçu”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, sy 126 (2016): 123-66, s.141.

Anadolu gibi belli bölge ve belli kültürlerle çizilmekte; yalnızca belli sınırlarda işlenen öldürme suçları, bu suç tipi kapsamında değerlendirilmek istenmektedir. Bunun nedeni, söz konusu bölge ve kültürlerde töreye ve kuvvetli aile bağlarından ileri gelen aşiret, cemaat, aile meclisi gibi toplulukların oluşturulması suretiyle bu toplulukların karar verme mekanizması hâline gelmesine ilişkin geleneklerin yaygın olduğu düşüncesidir. Bu nedenledir ki sevdiği kız başkasıyla evlendiği için sevdiği kızı öldüren genç, bu eylemini İzmir’de gerçekleştirdiğinde bu öldürme suçu, namus kavramıyla ifade edilirken aynı eylemi Diyarbakır’da gerçekleştirdiğinde bu suç, doğrudan töre saiki kapsamında değerlendirilmektedir.⁹⁴ *Pervizat*, Kanunda töre saikiyle kasten öldürme suçu bakımından “töre” kavramının kullanılarak “namus” kavramının kullanılmamasının ardında töre saikiyle kasten öldürme suçunun Türkiye’de yalnızca belirli bir bölgede ve toplulukta yani Kürtler arasında işlendiğini ifade etmeye yönelik bir imâda bulunulduğuna dair bir değerlendirme sunmaktadır.⁹⁵ Koğacıoğlu, kanun koyucunun bu tutumunu, söz konusu öldürme suçlarının yalnızca Kürt kültürüyle ilişkilendirilmesinin Kürtlerin bu öldürme suçlarıyla damgalanmasına yol açtığını ileri sürerken; namus kavramının, Kanun’un kasten öldürme suçunun nitelikli hâllerini düzenleyen 82. maddesinden dışlanmasıyla namus gerekçesiyle işlenen öldürme suçlarının sürdürülmesine katkıda bulunulduğunu ifade etmektedir.⁹⁶

Kanaatimizce töre ve namus kavramları arasında bölge ve topluluk kriterlerinin esas alınmasıyla ayırım yapılması yerinde değildir. Daha önce ifade edildiği gibi, iki kavram da özünde aynı değerleri ifade etmektedir. Bu noktada belirtilmesi gerekir ki kişilere ait değerlerin yine toplumdan beslendiği hususu bir kenara bırakılarak kişilerin toplumdan ayırık tutulması, gerçeklikten kopuk bir yaklaşımı ifade etmektedir. Ayrıca kişilerin, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yaygın olduğuna yönelik kanaat geliştirilen “aşiret”, “cemaat”, “aile meclisi” gibi alt topluluklar oluşturarak mutlak suretle aynı değerler doğrultusunda yaşamını sürdürdüğü ve hiçbir kişinin bu

⁹⁴ Yalçın, *Türk Ceza Hukukunda Kadın*, s.276.

⁹⁵ Leyla Pervizat, “Tackling Honour in the Aftermath with a Good Practice”, içinde Expert Group Meeting on good practices in legislation to address harmful practices against women (United Nations) (Addis Ababa: United Nations, 2009), s.7.

⁹⁶ Dicle Koğacıoğlu, “The Tradition Effect: Framing Honor Crimes in Turkey”, *differences: A Journal of Feminist Cultural Studies* 15, sy 2 (2004): 118-51, s.122.

değerlerle çizilen sınırların dışına bir an olsun çıkmadığı şeklinde kabul edilmesi mümkün olmayan bir önermenin hukuka kaynaklık etmesi beklenmektedir. Bir topluluğun tüm üyelerinin aynı değerleri paylaşması hâlinde dahi aynı şekilde davranmaları beklenmemelidir.⁹⁷

Ataerkil anlayış; erkeği, kadının bedeni, davranışları ve hatta anne olma kabiliyeti üzerinde dahi hak sahibi olarak görmektedir. Bu anlayış; *“erkek dediğin döver de sever de”*, *“kızını dövmeleyen dizini döver”*, *“kadının karnından sıpa, sırtından sopa eksik edilmez”*, *“dövülmeyen kadın tımarsız ata benzer”*, *“bu eve gelinlikle girer; evden ancak kefenle çıkarsın”*, *“ya benimsin ya kara toprağın”* gibi söylemlerle dil varlığınıza nüfuz etmiştir. Bu anlayışın meşhur *“sen benim namusumsun”* söylemi, yaygın ve bilinir olduğu kadar sevgiden oldukça uzaktır. Bunun en önemli göstergesi, bu söylemin pratikte yol açtığı sonuçlardır. Kadının özgürlüğünün sınırları, erkeğin çizgileri doğrultusunda şekillendirilmektedir. Erkeğin çizgileriye telefona gelen bir mesaj⁹⁸, giyilen dar bir kot pantolon⁹⁹, atılan bir kahkaha¹⁰⁰ karşısında dahi kolaylıkla incinebilecek kadar hassastır.

Namus kavramı; kadın, kadının bedeni ve kadının cinselliği üzerinden tanımlanmasına rağmen esasında insanın tüm benliğini ilgilendirmektedir. Yalan söylememek, hırsızlık yapmamak, adil olmak, vefalı olmak, başkasının hakkına girmemek gibi davranış ve erdemler de namuslu olmanın gereklerindendir. Bunca gereklilik arasında öncelik sırası kadın ve kadın cinselliğine verilirken denetim ve cezalandırma gücü de erkeğin tekeline bırakılmaktadır. Erkeğin tekeline bırakılan kadın bedenlerinin ait olduğu kişilerin sıfatlarındaysa herhangi bir sınırlama yoktur.

⁹⁷ Jeroen Van Broeck, ““Cultural Defence and Culturally Motivated Crimes (Cultural Offences)”, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice* 9, sy 1 (2001), s.10.

⁹⁸ Bkz.: 291. Dipnot.

⁹⁹ Bkz.: Gülşah Polat ve Halime Yüceer Arslan, “Kadınların Pantolon Giyinmelerine İlişkin Kişilerin Dini Açıdan Görüşlerinin İncelenmesi”, *Akademik Bakış Dergisi*, sy 47 (2015): 63-70.

¹⁰⁰ Bkz.: “Bülent Arıncı: ‘Kadın herkesin içinde kahkaha atmayacak’”, *CNNTürk*, 2018, <https://www.cnnturk.com/turkiye/bulent-arinc-kadin-herkesin-icinde-kahkaha-atmayacak>.

Bu kadınlar erkeğin karısı, kızı, annesi, baldızı, mahallesinde bulunan herhangi birinin herhangi bir kızı olabilmektedir.¹⁰¹ Erkeğin o kadını “sahiplenmesi”¹⁰² yeterlidir.

Kanaatimizce namus kavramının bireyselleştirilmesinin başarısızlığı karşısında namusun kültürel ve toplumsal değerleri içinde barındırdığı ve subjektif ölçülerde kişilere sirayet ettiğinin kabulü gerekmektedir. Subjektif ölçütlerin suç tayinine kaynaklık etmesi karşısında objektif değerlendirme yapabilmek oldukça güçtür. Bu güçlük karşısında namus ve töre kavramları arasında bireysel ve toplumsal düzeyde yapılacak bir ayırımın kıstas alınması, sorunun çok boyutluluğunu göz ardı etmeye yönelik bir yaklaşımı ifade etmektedir. Kişinin namusunu kurtarma amacıyla hareket ederek öldürme fiilini gerçekleştirdiği olayların namus saiki; toplum baskısından kurtulma ve toplumsal bir görevi yerine getirme amacıyla öldürme fiilini gerçekleştirdiği olayların töre saiki kapsamında değerlendirilmesi gerektiğine yönelik fikir, isabetsizdir. Çünkü kişilerin namus algısı, toplumdan bağımsız değildir; toplumdan ve kültürden beslenmektedir. Kişiler, namusunu kurtarma amacıyla öldürme suçunu işlerken dahi toplum içindeki saygınlık ve konumunu koruma dürtüsüyle hareket etmektedir. Nitekim kişilerin, bireysel namus algıları doğrultusunda öldürme suçunu işlediklerini kabul eden görüş; kişilerin namusunu kurtarma amacının yaşam biçimiyle ilgili çıkabilecek dedikodulardan korunma amacını da içinde barındırdığını, kendi içinde çelişkiye düşerek, kabul etmektedir.¹⁰³ Kişilerin yaşam biçimiyle ilgili çıkabilecek dedikodulardan korunma amacı, şüphesiz, namus kavramının toplumsal niteliğine işaret eder.

Soyaslan, uygulamada töre saikiyle öldürmeler kapsamında iki tür öldürmenin cezalandırıldığını; bunlardan birinin aile meclisinin toplanarak karar verdiği öldürmeler (töre saikiyle kasten öldürme suçu); diğer öldürmelerinse böyle bir toplantı olmadan aile şerefini korumak üzere işlenen öldürmeler (namus gerekçesiyle işlenen

¹⁰¹ Aynı Yönde: Hülya Durudoğan, “Namusun İlmîği”, içinde Birkaç Arpa Boyu - 21. Yüzyıla Girerken Türkiye’de Feminist Çalışmalar, ed. Serpil Sancar, c. 2 (İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2011), s.872.

¹⁰² Mevlüt Özben, “Sahip(lik) Algısı ve Kadına (Çocuğa) Şiddet”, içinde Uluslararası Katılımlı Kadına ve Çocuğa Karşı Şiddet Sempozyumu, ed. Dolunay Şenol vd. (Ankara: Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları, 2012), s.744.

¹⁰³ Koca ve Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, s.124.

öldürme suçu) olduğunu ifade etmiştir.¹⁰⁴ Töre saikiyle kasten öldürme suçunu doğrudan aile meclisinin varlığıyla özdeşleştirme konusundaki aksi yöndeki fikirlerimizi muhafaza etmek kaydıyla; töre ve namus gibi topluma ait olan değerlerin muhafazası amacıyla işlenen öldürme suçlarının töre saikiyle kasten öldürme suçu başlığı altında değerlendirildiği yönündeki görüş, kanaatimizce yerindedir.

Bireysel namus anlayışı olgusundan hareketle namus saikinin töre saikinden ayrık tutulması, namus saikiyle hareket ettiğine kanaat getirilen fail bakımından haksız tahrik hükümlerinin uygulanabilmesinin önünü açmaktadır. Bir diğer deyişle bireysel namus anlayışı doğrultusunda işlendiğine kanaat getirilen öldürme fiillerinin töre saikiyle kasten öldürme suçu bağlamında değerlendirilmemesi sonucunda haksız tahrik hükümleri uygulama alanı bulmaktadır. Namus anlayışı doğrultusunda işlenen öldürme suçları, bir kişinin yaşam biçiminin diğerinin namus algısı üzerindeki olumsuz tesirini ifade etmektedir. Ancak bu olumsuz tesir, hukuk düzeninde, sadakat yükümlülüğünün söz konusu olduğu durumlar dışında, haksız bir fiili karşılamamaktadır. Yargıtay kararlarında da belirtildiği üzere; bireyin seçtiği yaşam biçimi, bir diğerine karşı haksız bir fiil teşkil etmemektedir.¹⁰⁵

Öğretide, uygulamaya atıf yapmak suretiyle; sanığın, haksız tahrik indiriminden yararlanmak için; öldürdüğü eşinin, kardeşinin başkasıyla ilişkisi olduğunu söylemesi üzerine suçun nitelikli hâli kabul edilerek öldürülenin cinsel özgürlüğünün ve yaşam biçiminin yalnızca o kişiyi ilgilendirdiği, haksız tahrik indirimine gidilemeyeceği belirtilmiştir.¹⁰⁶

Sözür'e göre; kanun koyucunun namus saiki yerine töre saiki kavramını tercih etmesinin sebebi, evlilik birliğinden doğan sadakat yükümlülüğüne aykırı davranan eşini öldüren, cinsel taciz ve/veya cinsel saldırı suçunun mağduru olan kadınların namuslarını korumak için öldürme suçunu işlemeleri hâlinde haksız tahrik

¹⁰⁴ Doğan Soyaslan, Ceza Hukuku Özel Hükümler (Ankara: Yetkin Yayınları, 2020), s.140.

¹⁰⁵ "...Sanığın öldürülenin yaşam tarzının ve hakkında çıkan dedikoduların namusunu ve şerefini eksilttiği düşüncesiyle ve töre saikiyle eylemini gerçekleştirmesi karşısında, TCK.nun 82/1-d, k maddesi gereğince cezalandırılması gerekirken yazılı şekilde hüküm kurulması, öldürülen Tülay'ın olay tarihinde reşit olup yaşam tarzının sanığa yönelik haksız fiil oluşturmayacağı..." (Y1.CD, E.2009/6048, K.2009/1039, T.03.03.2009.)

¹⁰⁶ Bakıcı, 5237 Sayılı Yasa Kapsamında Ceza Hukuku Özel Hükümleri 3, s.686.

indiriminden yararlanabilmelerini sağlamaktır.¹⁰⁷ Bununla birlikte uygulamada haksız tahrik indiriminin genellikle erkek lehine uygulandığı, öldürme suçunu işleyen kadınların haksız tahrik indiriminden erkekler gibi yararlanamadığı görülmektedir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu tarafından verilen bir kararın içeriğinde yer alan yerel mahkeme kararında, polislik mesleğini sürdürmekte olan bir kadının bir yemek davetinde polislere ve polislik mesleğine hakaret eden eşiyle eve döndükten sonra tartıştıkları ve polis kadının, eşini görev silahıyla vurarak öldürdüğü görülmektedir. Olayla ilgili yerel mahkeme, yatak odasında bulunan sigara izmaritlerinden yola çıkarak kadının uzun süren bir tartışma sonucu eşini affettiğine kanaat getirmiştir. Ayrıca yerel mahkeme, benzer olayların evlilik birliği içinde eşi tarafından devamlı olarak sürdürüldüğünü dile getiren kadının savunmasında samimiyetsiz olduğundan; polis memuru olması dolayısıyla ekonomik özgürlüğe sahip olup evlilik birliğinin çekilmez hâl almış olması hâlinde boşanabileceğinden bahisle kadının savunmalarını çarpıttığına kanaat getirmiş, haksız tahrik indirimi uygulamamıştır.¹⁰⁸ Ancak kadının eşini affettiği varsayımından hareketle haksız tahrik indirimine gitmekten kaçınan yargı uygulaması, failin erkek olduğu suçlar bakımından aynı hassasiyeti göstermemektedir.¹⁰⁹ Kanaatimizce toplumun erkeklere biçtiği ve sergilemelerine yönelik beklenti içine girdiği şiddet ve saldırganlık içeriğine sahip davranışlar¹¹⁰

¹⁰⁷ Adem Sözüer, “Toplum ve Politika”, Tempo Dergisi, 2009, http://www.tempodergisi.com.tr/toplum_politika/06326; ‘dan Aktaran: Yıldız, “Şanlıurfa Örnekleminde Töre Saikiyle İnsan Öldürme Suçu”, s.40.

¹⁰⁸ YCGK, E.2004/117, K.2004/148, T.22.06.2004.

¹⁰⁹ “...sanık ve maktulün evli oldukları, olay tarihinden yaklaşık bir ay önce maktulün ... isimli şahısla birlikte kaçıp ondan hamile kaldığı, sanığın da eşini bulmak için polise müracaatta bulunması üzerine maktulün bulunduğu, maktulün sanığa ...'tan hamile kaldığını söylemesine rağmen sanığın maktulü eve getirip birlikte yaşamaya devam ettikleri, olay günü sanığın işinin bitmesi üzerine eve erken geldiği, sanığın maktul ve ...'ı evde gördüğü, ...'ın evden kaçtığı sırada sanığın mutfığa gidip aldığı tüple maktulün baş bölgesine en az dört kez vurarak onu öldürdüğü olayda; maktulün eşi olan sanığa yönelik sadakat yükümlülüğünü ihlal ederek ...**isimli şahıstan hamile kalması üzerine sanık tarafından affedilerek evde yaşamaya devam ettikleri, bu ana kadarki maktulün haksız eylemlerinin sanık tarafından hoşgörölmüş sayılacağı, ancak maktulün olay günü de evde ... ile görüştüğü ve bu durumun sanık tarafından görülmesi nedeniyle maktulden sanığa yönelen ve haksız tahrik oluşturan eylemler nedeniyle 18 yıl ile 24 yıl arasında hapis cezası öngören TCK'nun 29/1. maddesi uyarınca makul bir düzeyde indirim yapılması gerektiği gözetilmeden...**” (Y1.CD, E.2016/2984, K.2017/1905, T.24.05.2017.)

¹¹⁰ “Sanıkların resmî nüfus kayıt örneklerine göre evli oldukları, sanık ...'in temelinden sarsılan evliliğini kurtarmak, kendisini yok sayıp reddederek tümüyle yalnızlaştıran tüm akrabalarının gözündeki namusunu kanla temizleyen kişi olmak, aylarca süregelen aile ve akraba içi huzursuzlukları bitirmek, namusunu temizleyerek evine dönmek gayesiyle (eşini aldattığı) tanık Mücahit'i vurmaya yönelik şahsi

uygulama tarafından da benimsenmekte ve haksız tahrik kurumuyla hoş görülmektedir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun vermiş olduğu bir kararda yer alan “*Türk erkeği*” ve Türk erkeğinden beklenen makul davranış kriteri, uygulamanın bakış açısını ifade etmesi anlamında, oldukça önemlidir; “...*katılan ve mağdur grubunun ‘bir kıza sahip çıkamıyor, ne biçim erkek’ şeklinde söz atmaları bardağı taşıran damla olmuştur. Kavgada, kendine güvenen hangi Türk erkeği olursa olsun bu sözün altında kalmak istemez. İnsanların özellikle bu tür suç işlemlerinde ulusal, töresel ve ahlaki ön yargıların ve alışkanlıkların büyük rolü vardır. Değer yargıları itibariyle Türk erkeğinin karakteristik yapısı, kolay kolay bu sözü kendisine sindiremez.*”¹¹¹

1.2.3. Kültür, kültürel suç, kültürel savunma ve töre kavramı ilişkisi

Kültür, “*insanların yaşamları boyunca edindikleri değerler, tutumlar, alışkanlıklar bütünü*” olarak tanımlanabilir.¹¹² Kişinin doğumundan ölümüne kadar geçen süreçte öğrendiği her şey kültür kavramı içinde değerlendirilebilir. Bu süreçte iyi-kötü, değerli-değersiz, önemli-önemsiz ayrımlarını yapabilmesine ilişkin edindiği kazanımlar; aile, arkadaş çevresi gibi sosyal gruplarla medya araçları, aldığı eğitim gibi faktörlerle şekillenmekte; kültür kavramı da biçim kazanmaktadır. Kültür, kuşaklar arasında toplumsallaşma yoluyla aktarılırken toplumun bir parçası olan kişileri; davranış, düşünce ve tutumları bakımından şekillendirmektedir. Kültürel farklılıklar, kişilere yansıdığı gibi coğrafyaya, ülkelere ve milletlere göre değişim gösterebilmektedir.¹¹³ Bu nedenle kişilerin beslenme biçimi, okuma alışkanlıkları, giyim tarzları çeşitlilik göstermekte; düşünce ve davranış biçimleriyle eşitlik, namus,

ve iradi bir karar alarak bu şahsi düşünce ve iradi kararını eşi diğer sanık ... ile paylaştığı, Şakir'in önceleri sen ne dediğini bilmiyorsun şeklindeki mesajı ile Seher'in suç işleme kararını destekleyici ya da kuvvetlendirici tavırlardan kaçındığı, Şakir'in bu ilk kaçınma yaklaşımına karşın Seher'in her şeyi kan akıtarak yoluna sokacağına dair inanç ve iradi kararlar Şakir'i barışmaya ve kendisini affetmeye ikna etmeye çabaladığı, **kendi ruhsal dalgalanmasında eşi Seher'i affetmeyi deneyen ancak geniş aile üyelerinin olumsuz yaklaşımlarıyla yaşanan aldatılmayı sindiremeyip eşini affedemeyen Şakir'in zaman içinde tanık Mücahit'i ve ailesinin evini gözler hale geldiği,...**” (Y1.CD, E.2022/10183, K.2023/7453, T.04.12.2023.)

¹¹¹ (YCGK, 114/150, T.28.06.2011.)’ dan Aktaran: Hülya Aksakal, “Yargıtay Kararlarında Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: ‘Erkekler Lehine İşleyen Haksız Tahrik Kurumu’”, “Suç ve Ceza” Ceza Hukuku Dergisi, 2018, 25-45, s.37.

¹¹² Zencirkıran, Sosyoloji, s.68.

¹¹³ Taner Tatar ve Hüsniye Canbay Tatar, “Kültür”, içinde Sosyolojiye Giriş (Konya: Eğitim Yayınevi, 2021), 96-119, s.98.

ahlak gibi değerleri, bu değerlere yükledikleri anlamlar ve bu değerleri yaşama biçimleri de farklılaşmaktadır.

Bir toplumun gelenekleri, görenekleri, davranış biçimleri, ahlak değerleri ve töresi, o toplumun kültürünü oluşturan önemli öğelerdir.¹¹⁴ Kültür, en geniş anlamıyla, kişinin bir toplumun üyesi olması hasebiyle hayatında yer alan; inanç, ahlak, örf, âdet, gelenek, töre gibi tüm olguları içine alan bir üst kavramdır.¹¹⁵ Bu anlamda kültür, töreyi besleyen esas unsurdur.¹¹⁶

Töre, kültür gibi, bir birikimi ifade eder. Birikim artarak çoğalır; zaman içinde mevcut olana yenilerini ekleyerek ya da mevcudu değiştirerek birikimin sürekliliği sağlanır. Kültürün kuşaktan kuşağı aktarılmasına benzer olan bu süreç; normları, sosyal ilişkileri, toplum içinde çeşitli kültür öğelerin uygulanış biçimlerini, bilgi birikimini içinde barındırır. Kültürün bir parçası olan töre, bir toplumsal düzen kuralı olarak varlığını sürdürür.

Töre ve kültür, ait olduğı topluma has özellikler göstermektedir. Her kültürün oluşturduğı belli normlar vardır. Kültür, insan davranışlarını bu normlar ışığında değerlendirir. Bu nedenle bir kültürde iyi olarak değerlendirilen bir davranışın başka bir kültürde kınanması gereken bir davranış olarak algılanması tabidir. Çünkü her kültür, kendine has normlar geliştirmiştir. Cinsiyet kimliği, toplumda cinselliğin algılanış ve yaşanış biçimi, cinsiyetlere atfedilen kalıp roller; kültürün bir parçası olarak konumlanır. Kasten öldürme suçunun işlenmesinde bir motivasyon kaynağı olarak törede de bu durum cinsel özgürlüğü kısıtlayıcı kurallar olarak ortaya çıkabilmektedir. Evlilik öncesi karşı cinsle kurulan ilişkinin ya da evlilik öncesi cinsel ilişkiye gösterilen hoşgörünün kültürden kültüre değişim göstermesi¹¹⁷; bireylerin

¹¹⁴ Aydın Fındıkçı, *Töre Cinayetleri Kürd Kültürünün Bir Parçası mı?* (Ankara: İmaj Yayınevi, 2010), s.18.

¹¹⁵ Kaya Köroğlu, “Kanun ve Kültür: Töre Kavramının Hukuki ve Sosyolojik Bir Analizi ”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 5, sy 16 (2014): 405-40, s.415.

¹¹⁶ Fındıkçı, *Töre Cinayetleri Kürd Kültürünün Bir Parçası mı?*, s.14.

¹¹⁷ Berivan Vargün, “Batman ve Şanlıurfa’da Töre Cinayetlerine Bakış Açısının Sosyal Antropolojik Açından İncelenmesi” (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009), s.37.

cinselliğini baskılamaya yönelik tutum hâlinde olan kültürlerde töre bahanesiyle bireylerin öldürülmesi, kültür ve töre arasındaki ilişkinin bir göstergesidir.¹¹⁸

Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nun verdiği töre saikiyle kasten öldürme suçunun değerlendirildiği kararın içeriğinde yer alan yerel mahkeme kararında; ülkesel ve yöresel kültürün haksız tahrik hükümlerinin uygulanmasında bir gerekçe teşkil etmesi gerekliliğine vurgu yapılmış olup yerel mahkeme kararı Yargıtay tarafından bozulmuştur. Karşı oy yazısına göre; ülkesel ve yöresel kültürün etkisi altında kalan bireyler nazarında, bu kültür tarafından hoş karşılanmayan davranışların vuku bulması hâlinde bu vakanın haksız tahrik nedeni teşkil etmesi gerekmektedir.¹¹⁹ İlgili karar, töre saiki ve kültür kavramları arasında ilişki kurulması yönüyle önemlidir. Kararın karşı oy yazısında, mağdurun hukuk düzenince korunmayan bir fiilde bulunmamış olmasına rağmen kültürün gerekçe gösterilmesi suretiyle fail bakımından haksız tahrik hükümlerinin uygulanması gerektiğinden bahsedilmiştir. İlgili olayda söz edilen kültür tarafından hoş karşılanan bir fiil, hukuk normlarıyla çatışmaktadır. Ülkesel ve yöresel kültürün etkisinde kalarak öldürme suçunu işleyen faillerin haksız tahrik indirimiyle hoş görülmeleri, kültüre ait değerlerin uygulama eliyle hukuk normlarının üstünde tutulması anlamına gelmekte olup kabul edilmesi mümkün değildir.

Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi ya da bir diğer adıyla *İstanbul Sözleşmesi*, diğer

¹¹⁸ Töre saikiyle kasten öldürme suçu yanında töre ve kültür kavramlarının TCK’nın 225. maddesinde yer alan teşhircilik suçunun açıklanmasına da birlikte kaynaklık ettiği görülmektedir: “TCK’nın 225. maddesinde düzenlenen “Hayasızca Hareketler” suçunda; “alenen cinsel ilişkide bulunmak” veya “teşhircilik” suçun unsurları olarak tanımlanmaktadır. Toplum kültürünün önemli bir kısmını oluşturan edep, iffet, ar ve haya duyguları ile edep törelerini korumayı amaçlayan ve bu değerlere saldırı niteliği taşıyan hareketleri yasaklayan söz konusu Kanun maddesindeki teşhircilik...” (Y18. CD, E.2018/782, K.2019/17002, T.03.12.2019.); “Yasalar yönünden suç sayılmakla birlikte belli bir kültürün üyelerinin suç saymadığı eylemler vardır ki bunlar kan davaları ile namus cinayetleridir. İkisi de törelere dayalı suçlardır.” (Y1.CD, E.2012/5324, K.2013/1004, T.13.02.2013.)

¹¹⁹ “...Birinci Ceza Dairesince ‘öldürülenin sanığa yönelik hukuk zemininde korunmayan ve haksız eylem oluşturan bir söz ve davranışının bulunmadığı halde **ülkesel ve yöresel kültürden söz edilerek tahrik hükümlerinin uygulanması**’ demek suretiyle bu husus bozmaya konu yapılmış ise de, **bir ülkede yaşayanların o ülkenin ve bulundukları yörenin örf ve adetlerinden bağımsız olamayacakları, şahsiyetlerinin şekillenmesinde ülkenin ve yörenin şartlarının etkili olacağı**, ülkenin neresinde olursa olsun bir insanın yeğeni olan evli bir kadının kaçırılması, bir gün sonra bırakılması, sonrasında ailesinin tehdit edilmesinin tahrik olarak değerlendirilmesi gerektiği kabul edilmiş, bu kabul doğrultusunda yukarıda belirtildiği şekilde tahrik hükümleri uygulanmıştır.” (YCGK, E.2012/76, K.2012/258, T.03.07.2012 içinde yer alan: Batman ACM, E.2011/222, K.2011/236, T.23.06.2011.)

uluslararası normlardan farklı olarak, kadına yönelik şiddeti ilk kez açıkça insan hakkı ihlâli ve ayrımcılık olarak tanımlayan, taraf devletleri bağlayıcı bir uluslararası sözleşmedir. Sözleşme, Sözleşmenin uygulanmasını denetleyecek bir mekanizmaya yer vermesi; taraf devletleri kadına karşı şiddetin önlenmesi bakımından “önleme”, “yargılama”, “koruma” ve “politika” olmak üzere dört başlık altında yükümlü kılması ve somut politika önerileri getirmesi bakımından diğer uluslararası sözleşmelerden ayırt edici özelliklere sahiptir.¹²⁰ Türkiye, 2011 tarihinde imzaya açılan bu Sözleşmeyi imzalayan ilk devlet olmasına rağmen 20 Mart 2021 tarihinde Resmî Gazetede yayımlanan Cumhurbaşkanlığı Kararıyla Sözleşme’den çekilmiştir.¹²¹ Sözleşme, 12. maddede “*Taraf Devletler, kadınların aşağı bir cins olduğu veya erkekler ile kadınlar için alışlagelmiş rollerin bulunduğu düşüncesine dayanan önyargıları, örf ve adetleri, gelenekleri ve her türlü uygulamaları yok etmek amacıyla kadınların ve erkeklerin sosyal ve kültürel davranış kalıplarının değiştirilmesi için gerekli tedbirleri alır.*”, “*Taraf Devletler, kültür, örf ve adet, din, gelenek veya sözde namusun bu Sözleşme kapsamında yer alan şiddet eylemlerinin bir gerekçesi olarak kabul edilmemesini güvence altına alır.*” ve 42. maddede yer alan “*Taraf Devletler, bu Sözleşme kapsamında yer alan şiddet eylemlerinden herhangi birinin gerçekleşmesini takiben başlatılan cezai işlemlerde kültür, örf ve adet, gelenek veya sözde namusun bu eylemlerin gerekçesi olarak kabul edilmemesini sağlamak üzere gereken yasal veya diğer tedbirleri alır. Bunlar arasına, özellikle, mağdurun, kültürel, dini, toplumsal ya da geleneksel olarak kabul gören uygun davranış normlarını ve âdetlerini ihlal ettiği iddiaları da dâhildir.*” hükümleriyle¹²² kaynağını kültürden alan ve kadını aşağılayan davranış, alışkanlık ve gelenek gibi uygulamalara ve bu uygulamaların, suçlar bakımından gerekçe teşkil etmesine karşı kadınların korunmasına ilişkin olarak devletlere tedbir alma yükümlülüğü getirmiştir.

¹²⁰ D. Çiğdem Sever, “Kadına Karşı Eviçi Şiddette Devletin Sorumluluğu ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Opuz v. Türkiye Kararı”, Atılım Sosyal Bilimler Dergisi 1, sy 2 (2012): 19-46, s.25.

¹²¹ “İstanbul Sözleşmesi’nin Feshedilmesi Hakkındaki Açıklamamızdır”, İstanbul Barosu, 29 Mart 2021, <https://www.istanbulbarosu.org.tr/HaberDetay.aspx?ID=16263&Desc=%C4%B0stanbul-S%C3%B6zleşmesi%E2%80%99nin-Feshedilmesi-Hakk%C4%B1ndaki-A%C3%A7ıklamam%C4%B1zd%C4%B1r>.

¹²² “İstanbul Sözleşmesi’nin Tam Metni”, Kadının İnsan Hakları Derneği, 2011, <https://istanbulsozlesmesi.org/sozlesmenin-tam-metni/>.

Kişilerin davranışlarının kültüre göre gösterdiği değişim yalnızca Kanun lafzına değil; suç politikasının belirlenmesine de etki etmektedir. Nasıl ki bir davranış bir kültürde hoşgörüyü karşılanırken başka bir kültürde aynı davranış kınanmaktaysa hukuk düzeninin kınadığı bir davranış da kültür tarafından hoşgörüyü karşılanabilmektedir. Davranış, değerler ve inançlarla şekillenerek kültürel nitelik kazanır. Kültürel nitelik kazanan davranış, kişiler nazarında davranışın gerçekleştirilmesine yönelik bir gereklilik duygusunu ortaya çıkarır. Gereklilik duygusu, kültürün kişiler üzerindeki yaptırım gücünü de içinde barındırmaktadır. Bu gereklilik duygusu, ceza hukukunun ihlâlini belli yaptırımlara bağladığı kurallarla çatıştığında suç algısının kişilerin nezdinde ve hukuk önünde farklılaşmasını doğurur. Bir başka anlatımla; kültürün benimsediği bir davranış, hukuk düzeni tarafından kınanabilmektedir. Buna dayalı olarak kişiler, tabi oldukları hukuk düzeni tarafından suç olarak tanımlanmış fiili gerçekleştirmesinin ardından, içerisinde yetişmiş olduğu kültürü gerekçe göstererek savunmada bulunabilmektedirler. Kişinin işlediği suç bakımından suçun haksızlık içeriğinin kültür tarafından meşru kılınan bir arka planının olması ve buna dayanan savunma, *kültürel savunma* olarak adlandırılmaktadır.¹²³

Kültürel savunma, kültürel gerekçelere dayanmak suretiyle failin kendi kültürel birikimine ve geleneğine dayanarak hareketinin uygunluğuna dair makul ve iyiniyetli bir inanca sahip olduğunu iddia etmektedir. Kültürel savunma, failin kültürün getirdiği geleneklere dayanarak doğru olanı yaptığını ileri sürmekte; bir başka anlatımla iyi bir saikle hareket ettiğini vurgulamaktadır.¹²⁴

Kültürel savunma iddiasında bulunan kişi, kültüre dayanan gerekçelerle ceza sorumluluğunun mevcut olmadığını ileri sürmektedir. Bir diğer deyişle; kültürel savunma yoluyla kültürel geçmişleri ve inançları, hukuk normlarıyla çatışan hareketlere izin verdiği ve hatta cesaretlendirdiği için failer, ceza sorumluluklarını ortadan kaldırmaya ya da en azından hafifletmeye çalışmaktadırlar.¹²⁵ Kültürel

¹²³ Ali Şahin Kılıç, “Haksızlık Yanılgısı Bağlamında ‘Kültürel Savunma’”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 27, sy 4 (04 Ekim 2023): 321-36, s.322.

¹²⁴ Martin P. Golding, “The Cultural Defense”, Ratio Juris 15, sy 2 (2002): 146-58, s.149.

¹²⁵ Alice J. Gallin, “The Cultural Defense: Undermining the Policies against Domestic Violence”, Boston College Law Review 35, sy 3 (1994): 723-64, s.723.

savunma iddiasında bulunan kişinin, gerçekleştirilen fiilin haksızlık teşkil ettiğinin bilincinde olmadığı; fiilin haksızlık içeriğine dair bir yanlışlığının mevcut olduğu iddia edilmektedir. Kültürel savunma iddiasında bulunan kişi bakımından haksızlık yanlışlığının varlığının kabul edilip edilmeyeceği ve yanlışlığın kaçınılabılır olup olmadığının tespitinde kültürel gerekçelerin yerinin değerlendirilmesi gerekmektedir.¹²⁶

Ceza kanunlarının suç saydığı bir fiil, kültür nazarında onaylanıyorsa kişi, kendisi üzerinde bağlayıcılık iddiasında bulunan iki ayrı erk karşısında seçim yapmak durumunda kalmaktadır. Kişinin seçimini kültürden yana yapması durumunda ortaya çıkan fiil, yürürlükte bulunan ceza hukuku normlarına göre suç teşkil etmekte; ancak kültürel değerler tarafından motive edilmiş olması onu diğer suçlardan ayırarak “kültürel suç”¹²⁷ hâline getirmektedir.¹²⁸ Bir diğer anlatımla kültürel suç, suçlunun ait olduğu kültürel topluluk içinde normal kabul edilen, onaylanan ve hatta teşvik edilen bir niteliğe sahip olmasına rağmen yürürlükte bulunan ceza hukuku normlarına göre cezalandırılmaya layıktır. Bu anlamda; ceza hukuku normlarının ideolojik temelini teşkil eden kültür, egemen kültür; kültürel savunmaya kaynaklık teşkil eden, egemen kültürle bazı konularda aynı kültürel değerleri paylaşmayan kültür, azınlık kültürü olarak tanımlanmaktadır.¹²⁹ Nihayet, egemen kültürle çatışan azınlık kültürünün üyeleri, egemen kültüre tamamen yabancı bir kültüre sahip başkaca bir ülkenin vatandaşı olup egemen kültürün ceza hukuku normlarıyla bir şekilde muhatap olan göçmenler ya da geleneklerini yaşatmak konusunda ısrarlı tutum sergileyen egemen kültürün hakim olduğu topraklardaki yerliler olabilmektedir.¹³⁰

¹²⁶ Çalışmamız kapsamında bu konuya ilişkin değerlendirme, hata başlığı altında ele alınacak olup bu bölümde kültür ve töre kavramları arasındaki bağlantının ele alınması ve örneklerle pekiştirilmesi yoluna gidilmiştir.

¹²⁷ Avrupa öğretisinde genellikle ayrı bir suç kategorisini ifade etmek üzere kültürel suç terimi kullanılmaktayken, Amerika Birleşik Devletleri öğretisinde kültürel savunma teriminin tercih edildiği görülmektedir. Van Broeck, ““Cultural Defence and Culturally Motivated Crimes (Cultural Offences)”, s.1 ve s.31. Çalışmamız kapsamında suçtan bahsederken kültürel suç; kültüre ilişkin gerekçelerin ceza hukukunda ele alınış şekline bahsederken kültürel savunma kavramı kullanılmıştır.

¹²⁸ Saim Üye, “Kültürel Savunma: Kavram ve Argümanlar”, Ankara Barosu Dergisi, sy 3 (2010): 23-48, s.30.

¹²⁹ Van Broeck, ““Cultural Defence and Culturally Motivated Crimes (Cultural Offences)”, s.5.

¹³⁰ Van Broeck, ““Cultural Defence and Culturally Motivated Crimes (Cultural Offences)”, s.7.

Ekonomik olarak gelişmiş olan Fransa, İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada gibi ülkelerin neredeyse tamamı, dış göçler nedeniyle çok uluslu hâle gelmiştir. Bu ülkelerde egemen kültürle azınlık kültürünün çatışması hâlinde İngiltere ve ABD gibi ülkeler, göçmenlerin kültürlerine, belli durumlarda, ceza hukuku boyutunda anlam verirken Fransa gibi bazı ülkelere göçmenlerin kültürlerine ceza hukuku boyutunda karşılık verme konusunda direnç göstermektedir.¹³¹ Göçmenlik olgusuyla sayılan ülkelere nazaran geç ve sınırlı bir şekilde karşılaşan Türkiye’de, diğer ülkelerde olduğu gibi, göçler sonucunda ülkeye taşınan kültürlerin getirdiği değerlere dayanarak ceza hukuku boyutunda kanuni düzenlemeler yapmak konusunda bir zaruret hâli görülmemiştir.¹³²

Kültürel suç; ceza kanunları tarafından suç sayılan fiilin, failin ait olduğu kültür tarafından olağan karşılanmasını ifade etmekte olup kültürün belli durumlarda belli şekilde davranılmasını beklediği hâllerde failin fiili “olması gereken” statüsüne yükselmektedir. Belirtilmesi gerekir ki kültür, kültürel suç kavramı adı altında suç kültürü yaratan bir mekanizma değildir. Kültürel suç kavramıyla her toplumda bir suç algısının ve hangi fiilin suç oluşturduğu konusunda göreceli yaklaşıma dikkat çekilmektedir.¹³³

Kültürel suçu tanımlamak için failin suç işlemeye yönelik saikinin araştırılması gerekmektedir. Bununla birlikte failin belli kültürel gerekçeler doğrultusunda hareket ettiği iddiasının araştırılması; bu araştırmayı yaparken kültürün ait olduğu topluluğun diğer üyelerinin benzer şekilde davranıp davranmadığına bakılması ve egemen kültürün ceza hukuku normlarıyla kıyaslanması gerekir. Bu sayede suçun kültürel gerekçelerle işlenip işlenmediği objektif olarak tespit edilebilmektedir.¹³⁴

Kültürel gerekçeyle işlenen suçların pek çok örneği bulunmaktadır. ABD’nin Kaliforniya eyaletinin Fresno kentinde gerçekleşen olayda Laos kökenli Hmong kabilesine mensup olan Kong Moua, aynı kabileden bir kadını zorla kaçırmak ve cinsel

¹³¹ Ozan Ercan Taşkın, “Göçmen Fail ve Ceza Hukuku: Kültürel Savunma”, içinde Prof. Dr. Nevzat Toroslu’ya Armağan, c. 1-2 (Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2015), 1093-1197, s.1093-1094.

¹³² Taşkın, “Göçmen Fail ve Ceza Hukuku: Kültürel Savunma”, s.1103.

¹³³ Üye, “Kültürel Savunma: Kavram ve Argümanlar”, s.30.

¹³⁴ Van Broeck, ““Cultural Defence and Culturally Motivated Crimes (Cultural Offences)”, s.23.

saldırıda bulunmakla suçlanmıştır. Kong Moua savunmasında, fiilinin Hmong kültüründe olağan kabul edilen bir evlilik ritüeli olduğunu iddia etmiştir. Yapılan tahkikatın neticesinde bunun yerel kültürde yaygın olduğu; kadının kaçırılmaya direnmesinin de erkeğin bu direnci kırmak için güç kullanmasının da Kong Moua'nın tabii olduğu kültürün gereği olduğu anlaşılmıştır. Yargılama sonucunda, Moua hakkındaki kaçırma ve cinsel saldırı suçlamaları düşürülmüş; daha az cezayı gerektiren kişinin özgürlüğünden mahrum bırakılması suçundan hüküm kurularak 120 günlük hapis cezasına karar verilmiş; içeride geçirdiği süre dikkate alınarak infazın kalan 90 günlük süresi 1.000 dolarlık para cezasına çevrilmiştir.¹³⁵

ABD'nin Kaliforniya eyaletinde gerçekleşen bir başka olayda; Japon kökenli, Japon kültürüne bağlı, evli ve iki çocuk sahibi Kimura isimli bir kadın, eşinin kendisini aldattığını düşünmektedir. Japon kültürüne göre ailevi ilişkilerin sarsıldığı durumlarda eşler birlikte sorumludur. Bu sorumluluk gereği Kimura intihar etmek istemiş; ancak Japon kültürüne göre annenin intihara kalkışması hâlinde çocuklarını da öldürmesi, geride bırakmaması gerektiği için çocuklarını da öldürmek zorunda kalmıştır. Kimura'nın intiharı başarısızlıkla sonuçlanmış, çocukları ölmüştür. Kimura'ya çocuklarını kasten öldürmekten açılan davada, Japonya'da bu fiilin kültürel bir yükümlülük olduğundan ve Kimura'nın yargılanmaması gerektiğinden bahisle milyonlarca imzalı destek dilekçesi gelmiştir. Bu savunma karşısında mahkeme; idam istemiyle yargılanan Kimura hakkında 1 yıllık hapis cezası, 5 yıllık denetimli serbestlik süresi ve psikiyatrik tedavi görmesi gerektiğine hükmetmiştir.¹³⁶

Töre saikiyle kasten öldürme suçuna, yalnızca Türkiye'de değil; dünyanın pek çok bölgesinde rastlanılmakta olup töre saikiyle kasten öldürme suçu, bir kültürel suç örneğidir.¹³⁷ Bu öldürme suçları, dünya genelinde ve olayın niteliği göz önünde

¹³⁵ Jonathan Turley, "The Cultural Defense", The University of Mexico, Judicial Education Center, erişim 06 Mart 2024, <http://jec.unm.edu/materials/2019conclave/the-cultural-defense/the-cultural-defense-powerpoint-slides-handout>, s.23-24.

¹³⁶ Mark Tunick, "Can Culture Excuse Crime?: Evaluating The Inability Thesis", Punishment and Society 6, sy 4 (2004): 365-409, s.396.; Köprülü, "Töre Saikiyle İşlenen Suçlar Brezilya ve ABD Örnekleri", s.45-46.

¹³⁷ "Kültürel suçlar için bilinen diğer örnekler; kadın sünneti, kişinin onurunu koruma amacıyla işlenen öldürme suçlarıyla büyüculükle uğraştığı ya da cadı olduğu iddia edilen kişilerin yakılması gibi sıralanabilir." Van Broeck, "Cultural Defence and Culturally Motivated Crimes (Cultural Offences)", s.4.

bulundurularak; töre, namus, aşk, ihtiras gerekçeleriyle ilişkilendirilmektedir. Bangladeş, Brezilya, Britanya, Ekvator, Fas, Hindistan, İsveç, İsrail, İtalya, Mısır, Uganda, Ürdün ve Pakistan’da bu tür öldürme suçları görülmektedir.¹³⁸ Avrupa ve ABD’de, Türkiye’de bilinen adıyla töre saikiyle ya da namus gerekçesiyle işlenen öldürme suçları, bu bölgelerin hukuk sistemi tarafından olayın niteliğine göre ihtiras nedeniyle öldürme suçları olarak tasnif edilebilmektedir.¹³⁹

Töre saikiyle öldürme suçunun işleniş biçimi, olay örgüsü ve adlandırmalar değişse de sorunun özü evrensel niteliktedir ve şiddete dayanmaktadır. Bu şiddet, belli davranış kalıplarını, farklı adlandırmalarla dayatmaktadır. Genellikle bu dayatmanın kadına; kadının toplumsal alandaki varlığına ve bedenine yönelik olduğu görülmektedir. Kadınların mağduru olduğu öldürme suçlarını inceleyen yaklaşımlardan biri *ekolojik yaklaşım* olup şiddetin ilgili türünün açıklanmasında bir yöntem teşkil etmektedir. Ekolojik yaklaşım, kadının mağduru olduğu öldürme suçunu, suçun gerçekleştiği bölgenin kültürel özellikleri bağlamında değerlendirir. Ekolojik yaklaşım, bu öldürme suçlarında bölgenin kırsal, kapalı olmasını; bölgede ataerkil ve geleneksel aile yapısının hâkim olmasını; erkeğin kadın üzerinde tahakküm gücüne sahip olmasını, namus ve sertlik ölçütüyle ilgili davranış kalıplarının varlığını birer faktör olarak kabul eder. Bunun yanında bölgedeki yerel anlayışın; kadının onaylanmayan davranışlarına verilecek cezanın kadının bedeni üzerinden gerçekleşmesini, öldürmeye varan şiddetin, bir anlaşmazlık çözüm yolu olarak kabul edilmesini de değerlendirmektedir.¹⁴⁰

Gerçekten de kültürel çeşitliliğin görüldüğü toplumlarda kültürün, öldürme gibi bazı zararlı kültürel uygulamaları haklı çıkarmak ya da ceza indirimi sağlamak için bir araç teşkil ettiği görülmektedir. Bu anlamda öldürme suçuna varan kadına yönelik şiddetin skalası bakımından kültür, bir gerekçe ya da bahane hâline gelmektedir. Kültürün şiddete gerekçe teşkil etmesi ve erkeğin kadın üzerinde kontrol

¹³⁸ Altındal, “Töre Saikiyle Öldürme Suçu”, s.24.

¹³⁹ Özge Ünkap, “Türkiye’de Namus Adına İşlenen Cinayetler: Mücadele ve Kazanımlar KAMER örneği” (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , 2009), s.44.

¹⁴⁰ Taşkın, Kadın Cinayeti Suçu (Kriminoloji ve Ceza Hukuku Boyutuyla), s.150-151.

sağlaması amacıyla bir araç teşkil etmesi bakımından kültürün tolere edilip edilemeyeceği soruları gündeme gelmektedir.¹⁴¹

İhtiras gerekçesiyle öldürme; özellikle aldatma olayı veya şüphesi gibi nedenler sonucunda maruz kalınan çok şiddetli duygusal buhran neticesinde hınç, kıskançlık, intikam, çılgınlık gibi emellerle işlenen öldürmeleri tarif etmektedir.¹⁴² İhtiras gerekçesiyle öldürme, katillerin cinayeti önceden tasarlamak yerine ani ve fevri duygularla eş, sevgili ve/veya bunlarla cinsel ilişkisi yahut ilişki şüphesi olan üçüncü bir şahsı öldürdüğü ifade edilmektedir.¹⁴³ Kadın bedeninin kontrol edilmesi yönüyle daha çok ön plana çıkan töre saikiyle ve namus gerekçesiyle işlenen öldürme suçlarında olduğu gibi kanaatimizce ihtiras gerekçesiyle öldürmede de mağdurun, failin kendisi hakkındaki düşünceleri ve duyguları doğrultusunda öldürüldüğü görülmekte; ilgili kavramlar, bu anlamda benzerlik içermektedir.

ABD-Chen Davası'nda; ABD'de yaşayan Çinli bir göçmenin, başka bir kişiyle cinsel ilişki yaşayan kadın eşini öldürdüğü olayla ilgili yapılan yargılamada bilirkişi olarak dinlenen bir antropoloğun, bu durumun Çin kültüründe normal bir fiil olduğunu ifade etmesi üzerine failin şartlı tahliyesine karar verilmiştir.¹⁴⁴ Şartlı tahliye, davanın esasına ilişkin bir karar değildir. Çin kültüründe, eşi dışında başka biriyle birliktelik yaşayan kadının, eşi tarafından öldürülmesinin, normal bir fiil olarak kabul edildiği ileri sürülmüştür. Bu iddia, özünde bir töreyi ifade etmektedir. Kültürden kaynaklı bu

¹⁴¹ Güliden Gürsoy Ataman, "Uses of Culture and 'Cultural Relativism' in Gender Violence Discussions", Kadın Araştırmaları Dergisi 13, sy 2 (2013): 61-80, s.62.

¹⁴² Çetin, "Gelenek ve Modernite Arasında Türkiye'de Son Dönem Kadın Cinayetleri", s.51.

¹⁴³ Çetin, "Gelenek ve Modernite Arasında Türkiye'de Son Dönem Kadın Cinayetleri", s.51. Kanaatimizce bu düşünce yerinde değildir. Failin tasarlama kastının olup olmaması öldürme fiilinin niteliğinin tayin edilmesinde bir ölçüt teşkil etmemektedir; meğerki tasarlama kastıyla öldürme fiili ayrıca bir suç olarak tanımlanmış ve bu suç değerlendiriliyor olsun. Belirtilmesi gerekir ki; intikam gibi ihtiras nedeniyle öldürme suçlarının nedenleri arasında sayılan bir unsurun tasarlama kastına delalet olmaması beklenemez. Çünkü intikam, duygu yoğunluğunu soğurduktan sonra bu soğurma neticesinde açığa çıkan, "kana kan, dişe diş" düşüncesinin vücut bulmuş hâlidir. Nihayet, söz konusu düşünce; töre ve namus saikiyle öldürme fiilleri bakımından yukarıda sayılan, öğretide ve uygulamada ölçüt olarak yer verilme amacı güdülen "aile meclisi kararının olup olmaması" ve/veya "bireysel ve toplumsal ölçüt, düşünce, duygu ve algı" gibi unsurların suçun tayininde esas teşkil etmesi yönünde olmakla birlikte öldürme fiilinin altında yatan sorunun çözümüne hizmet etmekten çok sorunun asıl nedenini görmezden gelme ve bu sayede, "gerektiğinde", haksız tahrik indirimi uygulanabilmesine zemin hazırlamaya dayanan bir gayenin ifadesidir.

¹⁴⁴ Köroğlu, "Kanun ve Kültür: Töre Kavramının Hukuki ve Sosyolojik Bir Analizi ", s.417.

durum, şartlı tahliye için bir gerekçe oluşturmuştur. Golding, bu davanın pek çok tartışmaya neden olduğunu aktarmaktadır. Kültürün ne olduğunu ve kültürel kanıtın ceza hukuku bağlamında sonuç doğurması için o kültüre ait insanlar tarafından ne kadar kapsayıcı olması gerektiğinin sorgulanmasına vurgu yaparak ve ABD-Chen davası örneğinden hareket ederek; başka biriyle cinsel ilişki yaşayan eşin öldürülmesinin Çin kültüründe düşünüldüğü kadar yaygın olmadığını ve ABD’de yaşamakta olan Çinli kadınların dava sonucundan rahatsızlık duyduğunu ifade etmektedir. Golding’in aktardığına göre Çinli bir kadın, ABD-Chen davası kararından korktuğunu ve eşinin “*seni öldürdüğüm için böyle bir ceza alacaksam sana her şeyi yapabilirim*” dediğini ifade etmiştir.¹⁴⁵ Kanaatimizce kadının korkusu haklıdır; yargının verdiği kararlar yalnızca verilecek bir sonraki karara değil; toplumdaki anlayışa ve davranış biçimlerine de emsal teşkil etmektedir.

Brezilya-Lopes Davası’nda; eşini, başka bir kişiyle cinsel ilişkiye girmekteyken yakalayan Lopes, eşini ve eşinin birlikte olduğu kişiyi öldürmüştür. Olayla ilgili yapılan yargılamada Lopes, meşru savunma hakkının olduğunu öne sürmüştür. Juri, meşru savunmanın varlığını kabul etmiş ve Lopes ceza almamıştır. Bunun üzerine savcı, temyiz başvurusu yapmış, Temyiz Mahkemesi tarafından karar bozulmuştur. Mahkeme, bozma kararında eşinin başka bir kişiyle cinsel ilişkide bulunmasına karşılık Lopes’in eşini öldürmesinin meşru savunma hakkının kullanılmasında haklı bir gerekçe teşkil etmediğine hükmetmiştir. Bozma kararında savunma konusu edinilen duygunun şeref olmadığı; kişisel itibar, gurur ya da erkeğin kadını mal gibi gören kibri olduğu da belirtilmiştir. Ancak yerel mahkeme, bozma kararına uymamış; beraat kararı vermiştir. Beraat kararı, Brezilya’nın kanunlarında mevcut olmayan, yargı içtihatlarına dayanan; Brezilya’nın bağımsızlığından önce Portekiz koloni hukuku döneminden kalma; erkek eşe, eşini bir başkasıyla cinsel ilişkiye girerken yakalaması hâlinde eşini ve birlikte olduğu kişiyi öldürebilmesi yetkisini veren kuralla gerekçelendirilmiştir.¹⁴⁶

¹⁴⁵ Golding, “The Cultural Defense”, s.150.

¹⁴⁶ Timuçin Köprülü, “Töre Saikiyle İşlenen Suçlar Brezilya ve ABD Örnekleri”, Güncel Hukuk Dergisi, sy 41 (2007): 44-46, s.44-45.

Avusturalya’da görülen R v. Dincer davasında; 16 yaşındaki Türk kökenli genç kız Z.D., aile evini terk etmesi, birlikte olduğu erkek arkadaşıyla yaşamaya başlaması ve erkek arkadaşıyla cinsel birliktelik yaşaması sebebiyle babası tarafından bıçaklanarak öldürülmüştür. Hâkim, bu olaydaki öldürme suçunu kültürle ilişkilendirmiş; babanın kendi kültüründe evinin tartışmasız “reisi” olduğuna ve bu nedenle kızının onaylamadığı erkeklerle görüşmesinden, cinsel ilişki yaşamasından utanç duyabileceğine kanaat getirmiştir. Tanık ifadelerine göre dinine ve geleneklerine bağlı olduğu söylenen babanın, kızının davranışları sebebiyle sosyal çevresinde dışlanabileceğine vurgu yapılmış; tanık ifadeleri, haksız tahrik indiriminin uygulanması konusunda delil olarak nitelendirilmiştir.¹⁴⁷ Dava, 1982 yılında Avustralya Yüksek Mahkemesi’nde yeniden görülmüş; Yüksek Mahkeme, sanık babanın “*Türk ve Müslüman bir altyapıya sahip olduğunu ve bunun ‘ortalama insan’ kriterinde değerlendirmeye alınması gerektiği*” savunmasına itimat etmemiştir. Yüksek Mahkeme, bu kültürel savunma iddiasını reddetmiş; etnik kökenin, dinî inancın, politik görüşlerin dikkate alınmaması gerektiğini ve bu gerekçelerin, insanın kendisini öldürme suçuna yönelten dürtü karşısında kontrol etmesinde “*ortalama insan*” kriterine dahil edilemeyeceğini belirtmiştir.¹⁴⁸

Kültüre ait gereklilikler nedeniyle öldürme suçunu işlediği yönünde savunma yapan failler, yargılama makamı tarafından âdeta mağdur sıfatıyla değerlendirilmektedir. Failin mağdur olduğu, esas mağdurunsa esamesinin dahi okunmadığı bu savunmalar karşısında yargılama makamı, hoşgörüsünü esirgememektedir. Söz konusu bu durumun engellenmesi için Avusturalya’da 2005 yılında kabul edilen Kasten Öldürme Kanunu’nda, haksız tahrike dayalı savunmanın kasten öldürme suçları bakımından uygulanmayacağı hükme bağlanmıştır. Bunun nedeni; özellikle kendisinden ayrılan, kendisinden başka bir kişiyle cinsel ilişkide bulunan veya bulunduğunu düşündüğü kadını¹⁴⁹, “yoldan çıkması” gerekçesiyle

¹⁴⁷ Jenny Morgan, “Provocation Law and Facts: Dead Women Tell No Tale, Tales are Told About Them”, Melbourne University Law Review 21, sy 1 (1997): 237-76, s.267 vd.

¹⁴⁸ Sibel Safi, “Türk Sığınmacıların Töre Cinayeti Sebebiyle Birleşik Krallığa Sığınma Başvuruları ve Sığınmada Cinsiyet Boşluğu”, Küresel Bakış Çeviri Hukuk Dergisi 5, sy 18 (2015): 13-40, s.23.

¹⁴⁹ Bize göre bu kadın, erkeğin resmi nikahlı eşi, aralarında resmi nikah akdi bulunmayan duygusal partneri, biyolojik kızı, üvey kızı, annesi, kız kardeşi, erkeğin oturduğu mahallede ikamet eden herhangi bir kadın olabilmektedir. Bu kadının kimliğinin ne olduğu sadece Türkiye’de değil, dünya genelinde de

öldürdüğü olaylarda erkeğin ağır cezadan kurtulmasıdır.¹⁵⁰ Benzer bir şekilde Kolombiya’da kanun koyucu, 2005 yılında 1761 sayılı Kanunla kadına karşı işlenen öldürme suçunu, bağımsız bir suç olarak tanımlamıştır. Kolombiya Ceza Kanunu’nun 104A maddesinde; kadının kendi yaşamı ve cinselliğiyle ilgili kararlarına yönelik olarak ve kadına karşı baskı, şiddet ve tahakküm uygulanması neticesinde kadının ölmesini, kadına karşı öldürme suçları arasında sıralanmıştır. Böylece kadına karşı işlenen öldürme fiilinin suçun temel şeklinden ayrılarak bağımsız bir suç tipi olarak tanımlanmasına ilişkin olgu ve tartışmalara girmeksizin bu yönde bir düzenleme yapılmasına yönelik amaçlar arasında, Kolombiya Anayasa Mahkemesi tarafından kadını erkeğe nazaran ikincil konuma yerleştiren, belli rol ve işlevlere göre tasnif eden, toplumsal ve kültürel zeminin etkisiyle kadını çeşitli şiddet biçimlerine açık ve hedef hâline getiren yaklaşımların cezalandırılması olduğu ve bu yönde bir ceza politikası oluşturulduğu belirtilmiştir.¹⁵¹

12 Aralık 1989 tarihinde Arjantin Buenos Aires Yüksek Mahkemesi’nde görülen bir davada birlikte yaşadıkları evi terk eden eşini öldüren bir erkeğin “tutkunun ateşiyle” ve “yoğun bir duygunun esiri olarak” hareket ettiğine yönelik savunmasını kabul etmiştir. “Ahlak” gerekçesi ve “erkek eşin kadın tarafından çiğnenen haklarının varlığı” savunmayı destekleyen sebepler arasında sayılmıştır. Kadın, eşiyle yaşadığı cinsel ilişkide haz almadığı gerekçesiyle evini terk etmiştir. Mahkeme, bu gerekçenin dinde, ahlakta ve hukukta bir karşılığının olmadığına; bu sebeple kadının evini ve kocasını terk edemeyeceğine hükmetmiştir. Kadın tarafından evin ve mutfağın bakımıyla temizliğin yapılması, kadının geç hamile kalması, erkek eşin kadın eş yokluğunda yalnızlık çekmesi, erkek eşin cinsel anlamda eksiklik hissetmesi gibi nedenler, erkek eşin haklarının çiğnendiğinin göstergesi kabul edilmiştir. “*Hakları çiğnenen*” erkek eşin cezasında indirimle gidilmiştir. Böylece öldürme suçunu doğuran şiddet ve saldırganlık meşrulaştırılmıştır.¹⁵² Meksika’da evli çiftlerin sadakat

önemsizdir. Ataerkil kültürden beslenen erkeğin, çevresinde bulunan herhangi bir kadını ne kadar benimsediği; bu kadının bedenini ne kadar kendi namusuyla, şerefiyle ilişkilendirdiğiyle ilgilidir.

¹⁵⁰ Adrian Howe, “Provocation in Crisis- Law’s Passion at the Cross-roads? New Directions for Feminist Strategists”, The Australian Feminist Law Journal 21 (2004): 53-75, s.53 vd.

¹⁵¹ Taşkın, Kadın Cinayeti Suçu (Kriminoloji ve Ceza Hukuku Boyutuyla), s.213-214.

¹⁵² Cristina Motta ve Marcela Virginia Rodriguez, *Mujer y justicia: el caso argentino* (Buenos Aires: World Bank Project Publication, 2000); ‘dan Aktaran: Silvia Pimentel, Valeria Pandjarian, ve Juliana

yükümlülüğüne aykırı davranışları neticesinde taraflardan birinin diğerini öldürdüğü öldürme suçlarıyla namus gerekçesiyle öldürme suçlarının benzerlik gösterdiği ifade edilebilmektedir. Sadakat yükümlülüğüne aykırı davranan eşini öldüren kişi, suçun temel şeklini işleyen bir faile göre daha az ceza almaktadır. Bunun sebebi fail bakımından şiddetli elem hâlinin mevcudiyetidir. Sadakat yükümlülüğüne aykırı davranışı sebebiyle öldürmenin yanında yaralama suçu da Meksika kanun koyucusu tarafından tanımlanmıştır. Öldürme suçuyla benzer şekilde fail, şiddetli elemin varlığı sebebiyle yaralama suçunun temel şekline göre daha az ceza almaktadır.¹⁵³ Meksika’da 22 Nisan 2000 tarihinde görülen bir davada eşi R. E. M. Beceril’i öldürme suçundan hüküm giyen G. V. Rios’un, eşinin başka bir kimseyle yaşadığı cinsel ilişki üzerine “tutkunun ateşiyle” hareket ettiği yönündeki savunması, Yüksek Mahkeme tarafından cezada indirim sebebi olarak değerlendirilmiştir. Hüküm verilmeden önce Rios’a psikiyatrik testler yapılmış; Rios’un şiddete eğilimli olduğu saptanmıştır. Ancak bu saptama, hükme esas kabul edilmemiştir.¹⁵⁴

Okin, kadına karşı işlenen suçlarda kültürel savunma iddiasında bulunan yerel toplulukların üyelerinin, *“kadınların ahlaki olarak erkeklerle eşit olmadığına ve kadının asıl görevinin erkeğe cinsel anlamda ve ev düzeninin idaresi konusunda hizmet etmek olduğuna”* inandıkları ve kültürel savunmayı bu düşüncelerini hayata geçirmek için birer araç olarak kullandıklarından bahsetmektedir.¹⁵⁵

Egemen kültürün ceza normlarıyla azınlık kültürünün değerlerinin çatışması hâlinde dahi kişilerin kendi kültürünün normlarına uygun davranması durumunda ceza normlarını ihlâl eden fiillerinden tam olarak sorumlu tutulmaması gerektiğini; sorumlu tutulmaları hâlinde o kültürün üyelerinin ait olduğu kültür gerekçesiyle

Belloque, “‘Meşru namus savunması’ mı, cinayetin cezasız kalması mı? Latin Amerika’da mevzuat ve içtihat hukuku üzerine eleştirel bir çalışma”, içinde “Namus” Suçlar, Paradigmalar ve Kadına Yönelik Şiddet, ed. Lynn Welchman ve Sara Hossain, 1. bs (İstanbul: bgst Yayınları, 2014), s.254-255.

¹⁵³ Patricia Olamendi, “Meksika Yasal Düzenlemelerinde Kadına Karşı Şiddet ve Namus Suçları”, içinde 2. Uluslararası Suç ve Ceza Film Festivali - Kadına Yönelik Şiddet ve Ayrımcılık: Tebliğler, ed. Adem Sözüer (Ankara: Adalet Yayınevi, 2014), 815-37, s.829.

¹⁵⁴ Pimentel, Pandjarian, ve Belloque, “‘Meşru namus savunması’ mı, cinayetin cezasız kalması mı? Latin Amerika’da mevzuat ve içtihat hukuku üzerine eleştirel bir çalışma”, s.255.

¹⁵⁵ Susan Moller Okin, Is Multiculturalism Bad for Women? (New Jersey: Princeton University Press, 1999), s.18.

kınanacaklarını ve yargılanacaklarını savunan görüşlere katılmak mümkün değildir.¹⁵⁶ Bu görüşlerin temelinde kültürel görelilik (kültürel rölativizm) kavramı yatmaktadır.¹⁵⁷

Yaşam hakkı, temel insan haklarından¹⁵⁸ biri olup evrensel nitelik taşımaktadır. İnsan haklarının evrenselliği, herkesin bu haklara, sadece insan olması nedeniyle sahip olduğu ve bu nedenle insanın olduğu her yerde uygulanması gerektiğini ifade etmektedir. Evrensellik düşüncesine göre, kültürler arasındaki çeşitliliğe ve farklılıklara rağmen bütün kültürler insan onurunu korunması gereken bir değer olarak görmektedir.¹⁵⁹ İnsan haklarının evrenselliği düşüncesinin karşısında toplumların içinden çıkan değer, inanç ve pratiklerin o toplumun bir ürünü olduğu ve bunun da göreceli olup evrensel bir nitelik göstermeyeceği düşüncesinin karşısında kültürel görelilik kavramı yer almaktadır. Kültürel görelilik, farklı kültürlerin ayrı bütünler oluşturduğunu, kendi aralarında karşılaştırılmalarının ve aynı ölçütlerin kullanılması suretiyle anlatılmalarının mümkün olmadığını ileri süren, tüm kültürlerin eşit değerde olması nedeniyle farklı kültürlerle tarafsız gözle bakılmasını talep eden sosyolojik bir kuramdır. Ayrıca kültürel görelilik, egemen kültür önünde azınlık kültürlerinin eşit değerlerini savunan azınlık kültürü taraftarlarının talepkâr tutumlarını anlatmaktadır.¹⁶⁰ Kültürel görelilik kavramı, insan haklarının evrenselliği söylemiyle yerel nitelikteki ve farklılıkları nedeniyle hedef hâline getirildiği iddia edilen kültürlerin yok edilme tehlikesine dikkat çekmektedir. Bu nedenle farklı kültürlerin benimsenmesi ve benimseme suretiyle bu kültürlerle hoşgörü gösterilmesi düşüncesini taşımaktadır. Söz konusu hoşgörüü “*mutlak bir hoşgörü*” olarak ele alabilecek kadar ileri giden kültürel görelilik, insan haklarının evrenselliği söylemine “*Nazizm*” yakıştırması yapabilecek; insan haklarının evrenselliği düşüncesine karşı bu evrenselliğin tek bir kültürün değerlerine dayanarak inşa edildiğini öne sürecek kadar

¹⁵⁶ Bkz.: Köroğlu, “Kanun ve Kültür: Töre Kavramının Hukuki ve Sosyolojik Bir Analizi”, s.416.

¹⁵⁷ Tatar ve Canbay Tatar, “Kültür”, s.99.

¹⁵⁸ Bkz.: Esra Demir, “İnsan Hakları Bağlamında Evrensellik ve Kültürel Rölativizm Çatışması” (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006), s.13.

¹⁵⁹ Serkan Ekiz, “İnsan Haklarının Evrenselliği ve Kültürel Görecelik”, İzmir Barosu Dergisi 87, sy 2 (2022): 15-69, s.19.

¹⁶⁰ Tatar ve Canbay Tatar, “Kültür”, s.99.

farklı kültürleri ve kültürlerin çeşitliliğini içselleştirme ve yüceltme anlayışı taşımaktadır.¹⁶¹ Ancak insan hakları, insan onurunu koruma amacı taşıması ve insana, sadece insan olduğu için değer vermesi sebebiyle yerel, kültürel ve dinî tüm değer ve uygulamalara nazaran öncelikli ve üstün tutulmalıdır.¹⁶² Her kültürün kendi içinde yargılanması, değerlendirilmesi hâlinde dünya üzerindeki kimi kültürlerde görülen öldürme, işkence, soykırım, kadınların yakılması gibi uygulamalara sessiz kalmak, hoşgörüyle karşılamak;¹⁶³ ceza kanunlarında suç sayılsa dahi bu uygulamaları görmezden gelmek mi gerekmektedir? İnsan hakları, tüm insanlar için geçerli olan bazı temel ahlaki değer ve ilkelere dayanmaktadır. İnsan hakları, insanları birbirinden ayıran dil, din, köken, cinsiyet gibi farklılıklara değil; tüm insanları birleştiren ve insan doğasının temelini teşkil eden akıl ve vicdana dayanmaktadır. İnsan hakları, insanı insan yapan ve onu diğer canlılardan ayıran akıl ve vicdan sahibi olma özelliğinin korunmasını sağlamaktadır.¹⁶⁴ Bu nedenle insan hakları, tanımlayıcı olarak değil, emredici olarak; bir başka deyişle, doğası gereği ve normatif olarak evrenselidir.¹⁶⁵ İnsan hakları, onları sistematik olarak ihlâl edenler de dahil olmak üzere, bütün devletler tarafından evrensel nitelikte, ideal standartları gösteren, insan onurunu korumak amacıyla bugüne kadar geliştirilen en etkili araçlar olarak kabul edilmekte olup 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda hiç karşı oy almadan kabul edilmiş olması da bu durumun bir göstergesidir.¹⁶⁶ Belirtilmesi gerekir ki, kişinin kendi kültürünü yaşama hakkı da insan hakları arasında yer almaktadır. Ancak bu hakkın, öldürme gibi hayata karşı işlenen suçlar ve yaralama gibi vücut dokunulmazlığına karşı işlenen suçlarla cinsel istismar, cinsel taciz gibi cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar bakımından kültürün bir gerekçe

¹⁶¹ Başak Işıldaklı, "İnsan Haklarının Evrenselliği ile Kültürel Rölativizmin Paradoksu", Tarsus Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 1, sy 1 (2020): 17-29, s.20-21.

¹⁶² Ekiz, "İnsan Haklarının Evrenselliği ve Kültürel Görecelik", s.20.

¹⁶³ Oktay Uygun, Devlet Teorisi, 3. bs (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2022), s.541.

¹⁶⁴ Uygun, Devlet Teorisi, s.541-542.

¹⁶⁵ Ekiz, "İnsan Haklarının Evrenselliği ve Kültürel Görecelik", s.21.

¹⁶⁶ Uygun, Devlet Teorisi, s.543.

gösterilmesi suretiyle kullanılması kabul edilemeyecektir. Kültür hakkının sınırını insan hakları oluşturmaktadır.¹⁶⁷

Kültürel suç, kültürel savunma ya da töre saikiyle işlenen öldürme suçlarına kültürel yaklaşım; “ötekinin kültürü” adı verilen anlayışla ilgilidir.¹⁶⁸ Bu anlayış hoşgörü vitrininin arkasında dışlanmayı taşımaktadır. Görünüşte hoşgörü karşılayan bu yaklaşım özünde ayrımcıdır. Sorunun kaynağında yatan sosyolojik ve psikolojik nedenler göz ardı edilmektedir. Sorunun evrenselliği inkâr edilmekte; “o” kültüre, “o” topluma, “o” millete, “o” bölgeye ait olduğuna vurgu yapılmaktadır. Bu vurgu, toplum bilimciler eliyle değerlendirilmesi gereken sorunun teorik boyutundan kaçınılarak üstünün kapatılması, sorunla pratikte karşılaşıldığında soruna dair yükün hukukun üstüne bırakılması anlamına gelmektedir. Söz konusu vurgu, aynı zamanda kültürel görelilik kavramının açık kapısını oluşturmakta; her kültüre ilişkin değer ve pratiklerin o kültür bağlamında değerlendirilerek eleştirilemeyeceği düşüncesini içinde barındıran kültürel görelilik kavramının, evrensel insan haklarının çıkış noktasını teşkil eden otoriter ve totaliter rejimlerin yarattığı yıkımları, “o kültüre aittir” denilmek suretiyle meşrulaştırmasına zemin hazırlamaktadır.¹⁶⁹

Kültürel bir suç tipi olarak töre saikiyle kasten öldürme suçunda töreye ilişkin değer yargıları, kanun koyucunun suç tipini tahsis etme amacıyla doğrudan ilişkilidir. Kültürel savunma iddialarının önüne geçmek için yapılan bu düzenleme yerindedir. Ancak töreye ilişkili olan diğer değer yargılarını içeren kavramları kapsamaması nedeniyle yeterli değildir. Çünkü bu değer yargıları üzerinden savunma yapılması hâlinde failin cezasında indirimle gidilebilmektedir. Failin fiilinin haksızlık içeriğine sahip olduğu kabulünde dahi fiilin hukuk düzeni tarafından görmezden gelinmesi beklenmektedir.

¹⁶⁷ Alison Dundes Renteln, “The Use and Abuse of The Cultural Defense”, Canadian Journal of Law and Society / Revue Canadienne Droit et Societe 20, sy 1 (2005): 47-67, s.66.

¹⁶⁸ Türkan Yalçın Sancar, “Kadınlar, Töreler ve Ötekiler”, Radikal 2, 2008, <http://www.radikal.com.tr/radikal2/kadinlar-toreler-ve-otekiler-876016/>; ‘dan Aktaran: Altındal, “Töre Saikiyle Öldürme Suçu”, s.48.; İskender, Öğreti ve Yargısal Kararlar Işığında Töre Saikiyle İnsan Öldürme Suçu (Namus Cinayetleri), s.121.

¹⁶⁹ Işıldaklı, “İnsan Haklarının Evrenselliği ile Kültürel Rölativizmin Paradoksu”, s.22-23.

Kültürel homojenliğin olmadığı toplumlarda kültüre ait değerlerin ceza hukuku normlarıyla çatışması beklenebilir. Ancak kültürel savunmanın kabul edilmesi hâlinde cezanın genel önleme amacı aşınmaya uğrar. Yerel kültür ve göçmenler açısından kültürel savunmanın cezasızlık ya da cezada indirim nedeni olması, suçun işlenmesi noktasında kültürü taşıyan topluluğun üyeleri açısından cesaretlendirici nitelik taşıyarak ceza normunun caydırıcılık niteliğini azaltır.¹⁷⁰ Ayrıca, kültürel homojenliğin olmadığı bir toplumda yer alan her kültüre ait kültürel savunma iddialarının değerlendirilmesi ihtimali karşısında, devletin egemenlik unsuru, âtil kalma tehlikesiyle karşı karşıya kalır. Bunun nedeni; kültürel savunma iddialarının değerlendirilmesi hâlinde yürürlükte olan hukukun, her kişiye aynı şekilde uygulanamayacak hâle gelmesidir. Kültürel savunma iddialarını doğuran kültürün devletin toprakları üzerinde belli bir alanı teşkil etmesi karşısında her kişiye aynı şekilde uygulanamayacak hâle gelen hukukun devletin toprakları üzerinde her alanda aynı şekilde uygulanamaz hâle de gelmesi de kaçınılmazdır. Yürürlükte olan ceza kanununun, kamu düzenini sağlama fonksiyonu üstlenmesi karşısında; kültürel savunma iddialarına cevaz vererek devletin egemenlik unsurunu tehlikeye düşürecek bir fonksiyon üstlenmesi beklenemez. Çünkü devletler, egemenlik unsurunun da bir göstergesi olarak ülke toprakları içinde “*millî ceza hukukunun*” uygulanmasını amaçlar.¹⁷¹ Bu nedenle ceza kanunlarında ifade bulan kültürün, çoğunlukça paylaşılsın ya da paylaşılmasın, yerel olsun ya da olmasın, egemen kültür olduğu düşünülmelidir.¹⁷² Bu düşünce; devletin, sahip olduğu toprak üzerinde egemenlik kurmasına ve bu egemenliğin bir görünümü olarak hukuk düzeninin bütünlüğünü sağlamaya, ceza hukukunun kamu düzenini koruma ve gerçekleştirme fonksiyonuna hizmet etmektedir. Bu bağlamda Fransa örneğini göstermek yerinde olacaktır. Fransa’da ceza hukukçularının ağırlıklı bir kısmına göre; kişilerin özgürlüğünün güvence altına alınması için etkili bir ceza hukuku politikası geliştirilmesi ve bu süreçte çıkacak her türlü engelin kaldırılması amacıyla kültürel farklılıkların dikkate alınmaması gerekmekte olup; bu sayede devletin, yerel kültürlerle ve özellikle

¹⁷⁰ Taşkın, “Göçmen Fail ve Ceza Hukuku: Kültürel Savunma”, s.1127.

¹⁷¹ Taşkın, “Göçmen Fail ve Ceza Hukuku: Kültürel Savunma”, s.1099.

¹⁷² Van Broeck, ““Cultural Defence and Culturally Motivated Crimes (Cultural Offences)”, s.5.

göçmenlere karşı ülkenin kültürel homojenliğini koruması ve dolayısıyla ülkenin ortak duygu alanını muhafaza etmesi mümkün olacaktır.¹⁷³

Kanımızca kültürün önceliklendirdiği değerlerin hukukun değerlerinin önüne geçmesi; ceza hukukunun kamu düzenini koruma fonksiyonunu ve hukukun üstünlüğünü gölgelemektedir. Bir hukuk düzeninin, dünya üzerinde “töre”, “namus”, “gelenek”, “anane”, “ihtiras” gibi dünyanın pek çok bölgesinde pek çok kavramla ifade edilen özde aynı, sözde farklı “o” nedenle öldürmeyi tabi kılan tüm kültürleri tek tek tanıyıp bünyesinde meşrulaştırması, intihara doğru adım adım ilerlemesi anlamına gelir.

1.2.4. Kan gütme saiki ve töre kavramı ilişkisi

Kan gütme saikiyle kasten öldürme suçu, TCK’nın 82. maddesinin 1. fıkrasının (j) bendinde kasten öldürme suçunun nitelikli hâllerinden biri olarak düzenlenmiştir. Kan gütme saikiyle kasten öldürme suçu, kan davası adıyla bilinmektedir. Öğretide kan davası ve kan gütme saiki kavramları eş anlamlı olarak kullanılsa da bu kullanım yerinde değildir.¹⁷⁴ *Kan davası, sosyal bakımdan, önceden aralarında cinayet işlenmiş ya da başka bir nedene bağlı olarak düşmanlık bulunan iki ailenin ya da topluluğun, karşılıklı intikam alma hırsı ile eyleme geçmesi sonucu görülen gruplar arası ilişkilerde öteki olarak kabul edilen bir grubun üyesinden gelen ve göreceli olarak haksız kabul edilen saldırıya karşı resmi normları hesaba katmadan misilleme ya da tepki olarak ortaya çıkan filli cinayet işleme durumudur.*¹⁷⁵ Kan gütme saikiyle kasten öldürme suçu, önceki bir öldürme suçundan kaynaklanan yeni bir öldürme suçunu ifade eder. Kan davası, önceki bir öldürme olayı yahut başka bir sebepten ötürü vuku bulabilirken; kan gütme saikiyle kasten öldürme suçunun meydana gelmesi için mutlaka önceki bir öldürme suçunun varlığı ve suçun konu olan öldürme suçunun önceki bir öldürme suçuna binaen gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Kan gütme saikinde öldürme suçu, önceki öldürme suçunun intikamının alınması amacıyla

¹⁷³ Taşkın, “Göçmen Fail ve Ceza Hukuku: Kültürel Savunma”, s.1094.

¹⁷⁴ Aksi Yönde: Koca ve Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, s.113.

¹⁷⁵ Recep Cengiz, “Kan Davasının Toplumsal Değer ve Normlar Açısından Sosyolojik Görünümü; Tokat/Erbaa Örneği”, içinde Sosyolojik ve Hukuksal Boyutlarıyla Töre ve Namus Cinayetleri Uluslararası Sempozyumu (Diyarbakır: Akader Yayınları, 2003), 62-85, s.63.

gerçekleştirilir. İntikamı gerçekleştiren taraf, önceki öldürme suçunun mağduru olan kimsenin yakınlarıdır.¹⁷⁶

Kan gütme saikiyle kasten öldürme suçunda failin iradesine hâkim olan duygu ve düşünce, acı ve öfke duygusu değildir. Fail, öç alma olarak adlandırılan ahlaka aykırı düşünce ve tutkunun etkisi altındadır.¹⁷⁷ Fail, ilk öldürme olayı nedeniyle duyulan acı ve öfke duygusu üzerinden uzun bir süre geçtikten sonra ortaya çıkan öç alma duygusuyla önceki suçun failinin veya mensup olduğu gruptan birini görev bilinciyle öldürmektedir.¹⁷⁸ Görevi yerine getiren fail, “kanı kanla yıkama” geleneğine uygun davranarak¹⁷⁹; daha önce öldürülen kişinin intikamını aldığı için, bu kişinin kanını yerde bırakmadığının ve onurunu koruduğunun inancıyla hareket etmektedir.

Devlet düzeninin bulunmadığı eski dönemlerde klan ve kabile hayatı yaşayanlar, kendi kabilelerini korumak, saldırıları önlemek, suçluyu bulmak ve cezalandırmakla görevli ve yetkilidir. Kabildeki bir kişiye karşı yapılan saldırı, o kabileye yapılmış sayılır ve kabilede yaşayan herkes suçlunun veya ailesinin bulunması ve cezasının verilmesiyle görevli olduğundan herkesin intikam alma hakkının bulunduğu kabul edilmiştir. Toplular gelişince kısas, diyet, uzlaşma kabul edilmiş; daha sonra da cezalandırma yetkisi devlete bırakılmıştır.¹⁸⁰ Kanun koyucu da devlet düzeninin ve kişilerin yaşam haklarının korunması amacıyla kan gütme ve töre saikiyle öldürme kastıyla hareket eden failerin cezalandırılması yoluna gitmiştir.

Kan gütme, feodal toplumlarda uyulması zorunlu bir şeref, haysiyet kuralı, genel bir davranış normudur. Kanını gütmeyen kişi, böyle bir toplum düzeninde şeref ve itibarlarını kaybetmiş sayılarak toplumdan dışlanmaktadır.¹⁸¹ Bu anlamda

¹⁷⁶ Şevkiye Berfin Işık Yılmaz, “Kan Gütme Saiki ile Kasten Öldürme”, Ceza Hukuku Dergisi 7, sy 19 (2012): 309-26, s.311.

¹⁷⁷ Hakeri, Kasten Öldürme Suçları (TCK 81-82-83), s.239.

¹⁷⁸ Osman Yaşar, Hasan Tahsin Gökcan, ve Mustafa Artuç, Yorumlu-Uygulamalı Türk Ceza Kanunu (Ankara: Adalet Yayınevi, 2010), s.2734.

¹⁷⁹ Elif Kurt Kılıç, “Kasten Öldürme Suçunun Tasarlayarak İşlenmesi Nitelikli Haline İlişkin Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nun 2016/486 E., 2021/56 K., 25.02.2021 Künyeli Kararının Değerlendirilmesi”, Karar İncelemeleri Dergisi 1, sy 1-2 (2022): 181-212, s.195.

¹⁸⁰ Bakıcı, s.669.

¹⁸¹ Leyla Çakıcı Gerçek ve Jale Bafra, “Kan Gütme Saiki ile İşlenen Adam Öldürme Suçu”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 5, sy 1 (2005): 1-29, s.12.

sosyolojik köken ve sonuçlar bakımından kan gütme ve töre saiki, ortak paydada buluşmaktadır.

Kan gütme saiki ve töre saikiyle kasten öldürme suçlarının kökeninde ortak sosyolojik nedenler yatmaktadır. Ekonomik nedenler, toplumsal gelişme ve değişimlere uyum sağlayamama, eğitim noksanlığı, çevre baskısı gibi faktörler nedeniyle bu suçlar işlenmeye devam etmektedir.¹⁸²

Kan gütme saiki, “geçmişte meydana gelen önceki bir olaydan duyulan infialin etkisi altında olma” niteliği taşımaktadır. Bu önceki olay, mutlak suretle başkaca bir öldürme olayıdır. Acı ve öfke duygusunu, failde meydana gelen infial takip etmektedir ve öğretide ilk öldürme olayı üzerinden belli bir sürenin geçmesi koşulu aranmaktadır¹⁸³. Yargıtay 1. Ceza Dairesi’nin vermiş olduğu bir karara göre, önceki öldürme olayıyla sonraki öldürme olayının arasında belli bir sürenin geçmemesi; birbiri ardına öldürme suçlarının yaşanmış olması karşısında sonraki öldürme suçu bakımından kan gütme saikinden bahsedilemeyecektir.¹⁸⁴ Ancak iki öldürme olayı arasında geçen süre, suçun bir unsuru değildir.¹⁸⁵ Yargıtay’a göre; ani kızgınlıkla veya

¹⁸² “...Kan gütmenin ortadan kaldırılmasının kesin ve kalıcı yolu, feodal toplumu ortadan kaldırmak, tarım toplumundan endüstri toplumuna geçerek, kentleşerek feodal toplum kalıntısını gidermek olmalıdır. Ancak bu sürecin zor ve külfetli olması karşısında, kanun koyucular, en azından bir çare olması bakımından, kan gütme saikiyle öldürmeyi cezayı ağırlaştırıcı neden saymaktadırlar... Ancak akıl veren çok olmakla birlikte, kimse, feodal yapıya dokunmak istememektedir...Biz, çağları aşan bir tarihi yaşayarak gelen koca İstanbul kentini ‘köyleştirme’ başarısını gösteren bir toplumun, kan davasını bitirebileceğine inanmıyoruz...” Hafizoğulları ve Özen, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Kişilere Karşı Suçlar, s.52.

¹⁸³ Hakeri, Kasten Öldürme Suçları (TCK 81-82-83), s.240.

¹⁸⁴ “Olay günü maktül ... ile sanık ... araziden koyunlarını getirirken olay yerinde maktüller ... ve ... ile karşılaştıkları, aralarındaki eski husumet nedeniyle maktüller ... ve Hüsamettin’in ateş etikleri, maktül ...’ın da karşılık verdiği, karşılıklı ateş sonucu maktül ...’ın ve ...’nin isabet alarak öldüğü, maktül ...’a ait silahı alan sanık ...’nin ateşi sonucu maktül ...’ın öldüğü, sanık ...’nin köye kaçtığı, olayın akabinde çatışmadan haberdar olan sanıklar ..., ..., ..., ve ...’nin ellerindeki silahlar ile köyde bulunan Karasu ailesinin evlerinin önüne gelip, kamyonlarını yaktığı, evlerine ve mağdurlara doğru ateş ettikleri, sanıkların silahlarla ateş etmeleri sonucu mağdurların yaralandığı olayda; Sanıklar ..., ..., ..., ve ...’nin ilk öldürme olayının akabinde mağdurlara karşı öldürmeye teşebbüs fiillerini gerçekleştirdiklerinin anlaşılması karşısında, ani gelişen olayda sanıkların sırf kan gütme saiki ile hareket ettiklerine ilişkin olarak her türlü kuşkudan uzak kesin ve inandırıcı delil bulunmadığından, kan gütme saikiyle hareket ettiklerinin kabul edilemeyeceği gözetilmeden...” (Y1.CD, E.2014/4784, K.2014/5326, T.18.11.2014.)

¹⁸⁵ “Kabule göre de; olay günü sanık Ekrem ile kardeşi Zeki’nin fikir ve eylem birliği içerisinde ilk öldürme olayına hiçbir şekilde katılmayan maktul Sabri’yi öldürmeye karar verdikten sonra, plan yapıp evinin yakınına giderek eylemlerini gerçekleştirdikleri anlaşılmalı; sanıkların, yakınları Müjdat’ın intikamını almak düşüncesi ve görev bilinciyle, münhasıran kan gütme saikiyle hareket ettikleri

öldürme fiilinin gerçekleştirilmesi hâlinde kan gütme saikinın oluştuğundan bahsedilemeyecektir.¹⁸⁶

Töre saikiyle kasten öldürme suçunda “önceki bir öldürme olayından” bahsedilmemektedir. Ancak töre saikinde de fail, önceki bir olaydan duyulan infialin etkisi altındadır. Yalnızca bu önceki olay başka bir öldürme suçu değil; mağdurun, töreyi oluşturan değerlere aykırı olduğunu düşündüğü davranışıdır. Fail, bu davranışı cezalandırmaktadır. Nihayetinde bu cezalandırma da önceki öldürme suçundan öğ almayı, önceki öldürme suçunun failin bünyesinde yarattığı duygudan alınan intikamı, bu duyguyu öldürme suçuyla ortadan kaldırma arzusunu ifade etmektedir. Başka bir anlatımla; ayrı suç tipleri olarak düzenlenen ve ortak kökeni paylaşan bu iki saik suç bakımından tek fark, saiki yaratan önceki sebebin ne olduğudur.

Öğretide töre saikinın, kan gütme saikini de kapsayan bir üst başlık olduğu yönünde görüşler mevcuttur.¹⁸⁷ Kan gütme saiki, sosyolojik bağlamda ve geniş anlamda yine bir töreyi karşılar. Öyle ki kan gütme saikinın Kanun’da ayrıca düzenlenmediği varsayımında bu suça vücut veren fiillerin, töre saikiyle kasten öldürme suçunu oluşturacağı; zira kan davası şeklindeki anlayışın da töreden kaynaklandığını savunmak mümkündür.¹⁸⁸ Aynı zamanda, töre saikiyle

anlaşıldığı halde, Dairemizin de yerleşmiş içtihatlarına göre failin kan gütme saikiyle hareket etmesinin yeterli olduğu, ayrıca ilk öldürme olayından sonra belirli bir süre geçmesinin suçun unsuru olmadığı da gözetilerek, sanıkların 5237 sayılı TCK.nun 82/1-a.j maddesi kapsamında tasarayarak ve Kan Gütme Saikiyle Öldürme suçundan cezalandırılmalarına karar verilmesi yerine suç vasfının tayininde yanılgiya düşülerek Kasten İnsan Öldürme suçundan yazılı şekilde hüküm kurulması...” (Y1.CD, E.2011/6567, K.2012/3875, T.15.05.2012.)

¹⁸⁶ “Oluşa ve dosya içeriğine göre; kardeşi Ercan’ın öldürülmesinden yaklaşık bir saat sonra sanık Doğan’ın, kardeşini öldüren Adnan’ın akrabası olan mağdur Şeyhmus’u av tüfeği ile yaraladığı; kan gütme saikiyle öldürme suçunda, sanığın eylemini her türlü etkiden uzak olarak sırf kan gütme saikinden kaynaklanan görev bilinciyle işlemesi gerektiği, somut olayda ise, sanığın öldürme kararı vermesi ile eylemi arasında çok kısa bir süre geçtiği, üstelik iki olay arasında kesinti yaşanmaması nedeniyle, öldürme fiilinin sanığın içinde bulunduğu tehevür hali devam etmekte iken gerçekleştirildiği anlaşılmakla; sanığın, kasten öldürmeye teşebbüsten TCK.nın 81, 35.maddeleri gereğince cezalandırılması yerine, suçun niteliğinde yanılgiya düşülerek, yazılı biçimde kan gütme saikiyle öldürmeye teşebbüs suçundan hüküm kurulması, bozmayı gerektirmiş olup...” (Y1.CD, E.2014/1477, K.2014/3412, T.04.06.2014.)

¹⁸⁷ Necati Meran, Kişilere Karşı Suçlar (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008), s.76; Salih Zeki İskender, Öğreti ve Yargısal Kararlar Işığında Töre Saikiyle İnsan Öldürme Suçu (Namus Cinayetleri) (Ankara: Yetkin Yayınları, 2011), s.99.

¹⁸⁸ “İlk öldürme olayı ile ikinci olay arasında çok kısa olmayan bir süre geçmeli, bu süre içinde fail, ilk öldürme olayından duyduğu her türlü acı, kızgınlık ve öfkeden arınarak geleneklerin etkisiyle bir görevi

gerçekleştirilen bir öldürme suçunun kan gütme saikiyle öldürme suçunu doğurabileceği öngörülmektedir.¹⁸⁹ Bu anlamda töre ve kan gütme saiki ayrımında; öldürmeye neden olan hususun mağdurun töreye aykırı davranmasına ilişkin olup olmaması, ayırt edici bir faktör değildir. Nihayet; töre saikiyle kasten öldürme suçunun failleri gibi kan gütme saikinde de failler, kendilerini belirli bir kültüre ve o kültürün gerekliliklerine ait hissetmekte; kan gütme saikiyle öldürme suçunu gerçekleştirmediği takdirde toplum nezdinde kabul görmemekte ve şereften yoksun kabul edilmektedir.¹⁹⁰ Bu yaklaşımla kan gütme saiki suç olarak tanımlanmasaydı bile, kan gütme, bir töre suçu olduğundan (k) bendine göre cezalandırılması mümkün olacaktır. Böylelikle kan gütme saikiyle öldürme suçu, açıkça bir töre saikiyle kasten öldürme suçu hâline gelir ki töre saikiyle öldürme suçu, kan gütme saikiyle öldürme suçunu da kapsayacak şekilde genişlemektedir.

Bu düşüncenin asıl sebebi her iki suç tipinin de kökenlerinin aynı olmasıdır. Zaman içinde farklılaşan bir durum yoktur. Kan gütme saiki ve töre saikiyle işlenen öldürme suçlarında kaynağını ortak kültürel sebeplerden alan öldürmelerin önüne geçmek amacıyla iki farklı suç tipi ihdas edilmiştir.

Töre kavramı, namusla ilişkilendirildiği gibi; kan gütme de namus ve töre kavramlarıyla ilişkilendirilebilmektedir.¹⁹¹ “*Kan gütme, feodal geleneğin etkisini sürdürdüğü toplumlarda namus, şeref gibi kavramlar üzerine temellendirilmiş ve bireylerin uyması noktasında zorunluluğun mevcut olduğu bir davranış biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır*”.¹⁹²

yerine getirme istek ve bilinciyle hareket etmektedir. Ruhu sükûnete erenin öldürme sebebini anlamak mümkün değildir.” Soyaslan, Ceza Hukuku Özel Hükümler, s.139.

¹⁸⁹ “Bazı kültürlerde eşin (zina yapan) öldürülmesinin olası bir kan davasının başlaması tehlikesine karşı, konulan namus normlara aykırı davrandığı ileri sürülen (zina yapan) kadın kocası tarafından baba evine gönderilmekte, gerekiyorsa öldürülmesi kararını onun aile bireyleri vermektedir...Öte yandan zina yapan bir erkeğin kendi akrabalarınca öldürülmesi olayları, zina yaptığı kadının ailesiyle yapılan görüşmeler sonucunda olası bir kan davasının önlenmesine yönelik yapılan barış antlaşmasının bir sonucu olabilmektedir.” İskender, Öğreti ve Yargısal Kararlar Işığında Töre Saikiyle İnsan Öldürme Suçu (Namus Cinayetleri), s.127.

¹⁹⁰ Hafizoğulları ve Özen, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Kişilere Karşı Suçlar, s.52.

¹⁹¹ Bkz.: Yalçın, Türk Ceza Hukukunda Kadın, s.272.

¹⁹² Yunus Emre Bağlar, “Kan Gütme Saiki ile Kasten Öldürme Suçu”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, sy 50 (2022): 41-78, s.43.

Akbulut, namus saiki ve töre saiki kavramları arasındaki ilişkiden yola çıkarak kan gütme saiki ve namus saiki arasında da bir bağın olduğuna dikkat çekmektedir. Kanun koyucu tarafından kan gütme ve/veya töre saiki neyse namus saikin de aynı kapsamda sayılması gerektiğine vurgu yaparken “*sözde namus kavramını diğer kavramlardan farklı düşünmesi ve düzenleme dışında tutmasının*” yerinde bir tercih olmadığına vurgu yapmaktadır. Akbulut’a göre kanun koyucunun 82. maddede sayılan saik suçları yerine bu tür saikleri kapsayacak bir kavram tercih etmesi gerekmektedir.¹⁹³

Töre saiki ve kan gütme saikiyle kasten öldürme gibi suçlarda failin motivasyon aracı; şeref, haysiyet, namus gibi değerlerini korumaktır. Yargıtay 1. Ceza Dairesi’nin verdiği bir kararın karşı oy yazısında bu durum “...*Yasalar yönünden suç sayılmakla birlikte belli bir kültürün üyelerinin suç saymadığı eylemler vardır ki bunlar kan davaları ile namus cinayetleridir. İkisi de törelere dayalı suçlardır. Töre cinayetlerinden kan davaları erkeklerin; namus cinayetleri ise kadınların öldürülmesine yöneliktir.*” şeklinde ifade edilmiştir.¹⁹⁴ İşlenen öldürme suçunun belli bir kültürle sınırlandırılması ve suçun mağduru bakımından cinsiyet yönünden ayırım yapılması hususlarına katılmamakla birlikte kanaatimizce; kaynağını kültürden alan iki farklı suç tipinin aynı çatı altında toplanması durumuna dikkat çekilmiştir.

Kan gütme saikiyle işlenen öldürme, öldürme suçunun töre saikiyle işlenmesinde olduğu gibi feodal kalıntıların izlerini taşıyan kültürün etkisiyle işlenen bir suçtur. Kanunda kan gütme saikin düzenlenmemiş olması ihtimalinde kan gütme saikiyle işlenen öldürme suçlarının töre saikiyle kasten öldürme suçu kapsamında değerlendirilebilmesi karşısında ilgili iki suçun kökenlerinin ve ihdas amaçlarının önemli ölçüde benzediği görülmektedir. Bu nedenle bu suçların işlenmesine sebep teşkil eden toplumsal ve kültürel nedenlerle mücadele edilmesi amacıyla suç politikasının doğru konumlandırılması gerekmektedir.

¹⁹³ Berrin Akbulut, “Kasten Öldürme Suçunun Nitelikli Halleri (TCK m.82)”, Adalet Dergisi, sy 65 (2020): 99-165, s.152.

¹⁹⁴ Karşı Oy Yazısı, Y1.CD, E.2012/5324, K.2013/1004, T.13.02.2013.

BÖLÜM 2: TÖRE SAIKİYLE KASTEN ÖLDÜRME SUÇUNUN YAPISI

2.1. Suçun Hukuki Konusu

Suç teşkil eden fiil, hukuken değerli sayılan yararları ihlâl etmektedir. Bu nedenle cezalandırılmaktadır. Hukuk, tüm bu yararları hukuki değer olarak adlandırır.¹⁹⁵ Suçun hukuki konusu, kanunla korunan hak ya da çıkarı ifade etmekte olup¹⁹⁶ kanun koyucuyu suç tipini düzenlemeye iten soyut menfaattir.¹⁹⁷ Bir başka deyişle suçun hukuki konusu; suçun oluşabilmesi için mutlaka ihlâl edilmesi gereken hukuki varlık ya da menfaattir.¹⁹⁸ Bir doğal olay, bir insan davranışı, durum, ilişki, hak ya da psişik fiil gibi doğal bir gerçek olabilen hukuki konu; sosyal ve psikolojik gerçekleri de teşkil edebilmektedir. Hukuki konu, kanuni tipin bir unsuru değil, özüdür. Bu nedenle kanuni tipin dışındadır; tipikliğin tanımında yer almamaktadır.¹⁹⁹

Suçun hukuki konusu; cezai korumayı hak eden hukuki menfaatlerin kanun koyucu tarafından seçimi, suçun tasnifi ve kanunun yorumu yönünden önem taşır. Ayrıca cezai korumanın sınırlarının ve ağırlığının belirlenmesi, suç politikasına kaynaklık etmektedir.

Suçun hukuki konusunu oluşturan menfaatler; bireylere, aileye, topluma ya da devlete ait olabilmekte; bireysel, toplumsal ya da kamusal nitelik taşıyabilmektedir.²⁰⁰

Töre saikiyle kasten öldürme suçuyla korunan hukuki değer, öncelikle, kişinin yaşam hakkıdır. Söz konusu suç, insana ait değerlerin en üstünü ve en önemlisi olan yaşam hakkını korumak için düzenlenmiştir. Yaşam hakkı, diğer tüm hakların özünü, varlık sebebini oluşturur. Bu hak, kişinin kendisine karşı dahi korunan, üzerinde tasarruf edilmesi mümkün olmayan doğal, dokunulamaz, devredilemez ve

¹⁹⁵ Timur Demirbaş, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 7. bs (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2011), s.513.

¹⁹⁶ Nur Centel, Hamide Zafer, ve Özlem Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş, 5. bs (İstanbul: Beta Yayınevi, 2008), s.222.

¹⁹⁷ Veli Özer Özbek vd., Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2011), s.198.

¹⁹⁸ Türkan Yalçın ve Timuçin Köprülü, Ceza Hukuku Genel Hükümler Uygulamalı Çalışmaları, 8. bs (Ankara: Savaş Yayınevi, 2020), s.156.

¹⁹⁹ Demirbaş, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.517.

²⁰⁰ Nevzat Toroslu ve Haluk Toroslu, Ceza Hukuku Genel Kısım, 24. bs (Ankara: Savaş Yayınevi, 2018), s.110.

vazgeçilemez nitelikte bir hak olarak gerek ulusal gerek uluslararası hukuk metinlerinde koruma altına alınmıştır. Nitekim Anayasanın 17. maddesinin 1. fıkrasında “*Herkes yaşama maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir*” ve AİHS’in 2. maddesinin 1. fıkrasında da “*Her ferdin yaşama hakkı kanunun himayesi altındadır*” denilmek suretiyle bu hakka yönelik saldırıları ceza hukuku vasıtasıyla korumanın devletin görevi olduğu kabul edilmiştir.²⁰¹

Yaşam hakkının yanında; kişinin cinsel özgürlüğü, özel hayatına dair tercihleri ve yaşam biçimi, bu suç tipiyle koruma altına alınmıştır.²⁰² Bir başka anlatımla kanun koyucu, suç mağdurunun tercih ettiği yaşam biçimine müdahale edilmesini önleyerek demokratik bir toplumda geçerli olan farklı bireysel tercihlerin varlığını da korumayı amaçlamaktadır.²⁰³

Töreye uygun yaşam sürdürmeyen mağdurların ellerinden, yaşam ve yaşamını özgürce sürdürme hakkı birlikte alınmaktadır. Bununla birlikte suçun işlenmesiyle bu suçun mağduru olmayan ancak yaşam biçimi itibariyle suçun mağduru olma yönünde potansiyel taşıyan kişilere gözdağı verilmekte; töreye uygun olduğu yönünde kanaat getirilmiş tekdüze yaşam biçimine şiddetle itilmektedir.²⁰⁴

2.2. Suçun Maddi Konusu

Suçun maddi konusu, suçun üzerinde işlendiği insanı veya nesneyi ifade etmektedir.²⁰⁵ Bir diğer anlatımla suçun gerçekleşmesi için fiilin herhangi bir nesne ya

²⁰¹ Koca ve Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, s.67-68.

²⁰² Onur Özcan, “5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nda Kasten Yaralama, Eziyet ve Kötü Muamele Suçu”, içinde Ceza Hukukunda Kadının Şiddete Karşı Korunması, ed. Nur Centel (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2013), s.248.

²⁰³ Cengiz Otacı, Genel Hükümlerle Bağlantılı Olarak Kasten İnsan Öldürme Suçları (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2009), s.597.

²⁰⁴ Mağdurun töre saikiyle öldürüldüğü olayda: “Kaldı ki küçük tanık D. ’in beyanı yasaya uygun alındığı kabul edildiği takdirde; hükme esasa alınacak yeterlilikte değildir. Zira sonradan geri alınmıştır. Diğer tanıklar ile çelişki giderilememiştir. Aile meclisinin ölüm kararı vermek için, ablası ile duygusal yakınlığı olan 14 yaşındaki D. ile birlikte toplanması kararın onun yanında açıklanması hayatın olağan akışına aykırıdır. Dayı olan sanıklar gayri ahlaki yaşantısı bulunan ablasının etkisinden kurtulması, aynı yaşantı tarzını benimsememesi için D. ’in tehdit edilmekten ibarettir.” (YCGK, E.2013/355, K.2013/456, T.19.11.2013.)

²⁰⁵ Yalçın ve Köprülü, Ceza Hukuku Genel Hükümler Uygulamalı Çalışmaları, s.157.; Centel, Zafer, ve Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş, s.222; Polat Tunçer, Ceza Hukukuna Giriş (Ankara: Adalet Yayınevi, 2017), s.118.

da insan üzerinde gerçekleşmiş olması gerekmekte; düşünceyle algılanabilen şeyler suçun maddi konusunu teşkil etmemektedir. Düşünceyle algılanabilen şeyler, yalnızca suçun hukuki konusunu oluşturabilir. Bu nedenle suçun maddi konusu, suçun hukuki konusuna nazaran daha dar bir alanı kapsamaktadır. Maddi konu, her suç bakımından mevcut olmayabilir. Buna karşın hukuki konusu olmayan suç yoktur.²⁰⁶

Tüzel kişi ya da tüzel kişiliğe sahip olmayan insan topluluğu, suçun maddi konusunu oluşturmaz. Suçun maddi konusu olarak insan, canlı insandır; canlı olmayan insan, insan sayılamayacağı için nesne olarak değerlendirilerek suçun maddi konusunu oluşturabilir (TCK m.130/2).

Töre saikiyle kasten öldürme suçunda öldürme fiilinin yaşayan bir insanın bedeni üzerinde icra edilmesi gerekir. Dolayısıyla suçun maddi konusu insan bedenidir. Bu suç, canlı olmayan insan bedeni üzerinde işlenemez.

2.3. Fail ve Mağdur

2.3.1. Fail

Kanuni tipteki fiili gerçekleştiren kişi faildir (TCK m.37). Kanunda tanımlanan haksızlık, bir kişi tarafından gerçekleştirilebileceği gibi birden fazla kişi tarafından da fiilin üzerinde müşterek hâkimiyet kurulmak suretiyle gerçekleştirilebilir.

Ceza hukukunda belli bir gayeye yönelik iradeyle hareket edebilme yeteneği insana özgüdür; eşyaların ya da ölülerin ceza hukuku anlamında hareket yeteneği bulunmamaktadır. Bu nedenle failin kusur yeteneğine sahip ve canlı bir insan olması gerekmektedir.²⁰⁷

Ceza hukukunda suçlar, çoğunlukla ve kural olarak, herkes tarafından işlenebilir. Buna karşılık bazı suçlar, ancak belli nitelikleri haiz ya da özel bir yükümlölük altında bulunan kişiler tarafından işlenir ki bu suçlar, özgü suçlar olarak adlandırılır.

²⁰⁶ Demirbaş, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.517.

²⁰⁷ Mehmet Emin Artuk vd., Ceza Hukuku Genel Hükümler, 15. bs (Ankara: Adalet Yayınevi, 2021), s.366.

Töre saikiyle kasten öldürme suçunda fail bakımından herhangi bir özel nitelik aranmaz; herkes tarafından işlenebilen bir suçtur.

Mağdurun törenin aksi yönündeki davranışı ölümle cezalandırılmaktadır. Mağdurun davranışı, failde; failin namus, toplum önündeki saygınlık gibi değerlerine halel geldiği yönünde kanaat uyandırması ve failin bu kanaat doğrultusunda mağdurun ölmesi gerektiği yönünde bir inanç taşıması gerekir.²⁰⁸

Öğretide faille mağdur arasında hısımlığın olması; faille mağdurun aynı aileye mensup olması gerektiği ileri sürülmektedir.²⁰⁹ TCK'nın 29. maddesinin gerekçesinde töre saikiyle kasten öldürme suçlarının akraba içi öldürme suçları olduğu belirtilmiş olsa da töre saikiyle kasten öldürme suçu bakımından hısımlık ilişkisinin varlığı, koşul değildir. Bu suç tipi bakımından genellikle faille mağdur arasında akrabalık ilişkisinin bulunduğu görülmektedir. Kanun koyucu, suç tipinin genel işleniş şekline gerekçede "akraba içi öldürme suçları" demek suretiyle vurgu yapmıştır. Kanun metninde yer almayan bir unsurun gerekçe metni işaret edilerek esas kabul edilmesi, ceza hukukumuzda hâkim olan suçta ve cezada kanunilik ilkesiyle örtüşmemektedir.

Mağdurun yaşam biçiminin, davranışlarının, konumunun fail üzerinde infial oluşturabilecek raddeye gelebilmesi için aynı aileye mensup olma gibi bir yakınlık aranmamalıdır. Bu suç tipinde esas unsur failin saikidir. Çünkü fail bir başkası tarafından dayatılan ya da kendisine ait olan kanaat doğrultusunda hareket edebilmektedir. Bir başka deyişle fail, mağdurun töre olarak nitelendirilen bir değere aykırı davranışından duyduğu infial yahut infial duyan başkaca bir kişinin yönlendirmesiyle öldürme filini gerçekleştirmektedir. Bu nedenle faille mağdur arasında bir hısımlık ilişkisinin varlığı, Kanunun gerekçesinde bu şekilde bir açıklamaya yer verilmiş olsa dahi, tipikliğe delalet olabilecek bir kanuni şart olarak gösterilemez. Aksi yöndeki kanaat; kanun koyucunun yerine geçerek suça, özgü suç vasfı izafe etmektir.

Kanun koyucunun gerekçede bu şekilde bir ibareye yer verme sebebi ailesinin ya da akrabalarının, mağdurun yaşam biçimini onaylamayan kanaatleri nedeniyle

²⁰⁸ Kasımcı Sarıkaya, Yargıtay Kararları Işığında Kan Gütme Saiki ve Töre Saiki ile İnsan Öldürme Suçları (Ankara: Adalet Yayınevi, 2023), s.144.

²⁰⁹ Meran, Kişilere Karşı Suçlar, s.77.

öldürülmesinin önüne geçme arzusudur. Ancak failin, mağdurun yaşam biçiminin töreye aykırı olduğuna dair kanaatlerinin mağduru öldürmesine sebep olması için fail ve mağdur arasında hısımlık ilişkisinin bulunması bir koşul değildir. Hısımlık ilişkisi, kişiler arasında bir yakınlığı ifade etmesi sebebiyle, yalnızca kişilerin kanaatlerini diğerlerine dayatabilmesi için kolaylaştırıcı bir unsurdur.²¹⁰

Bununla birlikte faille mağdur arasında belli derecede hısımlık ilişkisinin varlığı (TCK m.82/1-d), kasten öldürme suçunun bir başka nitelikli hâli olarak kabul edilmiştir. Bu anlamda hısımlık ilişkisi, töre saikiyle kasten öldürme suçunun fail ve mağduru bakımından mevcutsa suça etki eden nedenlerde cezanın hesaplanması bakımından değerlendirilmeye tabi tutulabilir.

Suçun icrasının aile meclisi tarafından alınan bir karar doğrultusunda gerçekleştiği durumlarda, alacağı cezanın daha az olması için, öldürme görevinin çocuğa yüklenildiği görülmektedir.

Aile meclisi kararının varlığı, suçun oluşması bakımından zorunlu tutulmamıştır.²¹¹ Benzer şekilde suçun oluşması bakımından tek bir failin bulunması yeterlidir; birden fazla failin bulunması kanun koyucu tarafından aranmamıştır. Kanun koyucunun bu konularda bir düzenleme yapmamasına karşın bu suç tipi bakımından aile meclisinin kararının kati suretle aranması, tek failli suç tipini âdeta çok failli bir suç hâline getirmekte; tipiklik değerlendirmesinin tahrifatına yol açmaktadır. Aile meclisi kararının varlığının pratik değeri, yalnızca iştirak müessesesi bakımından mevcuttur.

Fail bakımından cinsiyet faktörü bir ayırım sebebi teşkil etmemektedir. Erkek ya da kadın herkes bu suçun faili olabilir. Suç bakımından genellikle kadınların mağdur, erkeklerin fail olduğu görülmektedir. Kadınların da bu suçun faili olduğu durumlara rastlanılmaktadır. Töre saikiyle kasten öldürme suçlarında mağdurların

²¹⁰ “Toplumumuzda ailelerin, özellikle yaşanan yerin özelliğine göre derecesi değişse de baba/ağabey gibi aile büyüğü erkeklerin, kız çocuklarının hayatı üzerindeki etkisi inkâr edilemez.” (YCGK, E.2019/455, K.2022/319, T.10.05.2022.)

²¹¹ Aksi Yönde: “Kardeşe, çocuğa ve gebe olduğu bilinen maktüleye karşı işlenen öldürme suçunun alınan aile meclisi kararı sonucu gerçekleştirildiğini gösteren kesin ve inandırıcı kanıt bulunmadığı, bu nedenle suçun töre saikiyle işlendiğinden söz edilemeyeceği anlaşıldığı halde, 5237 sayılı TCK’nun 82/1-d-e-f maddeleri yerine 82/1-d-k maddeleri uyarınca karar verilmesi...Bozmayı gerektirmiş...” (Y1.CD, E.2007/6700, K.2008/1986, T.14.03.2008.)

genelde kadın, faillerin erkek olması; toplumsal yansımaya konu olmuş bir cinsiyet ayrımı olarak nitelendirilebilse de kararın aile meclisi tarafından alındığı durumlarda, kadınların azmettiren ya da yardım eden sıfatıyla suça iştirak ettikleri de görülmektedir. Bu iştirakte mağdurun kadın olmasının bir önemi yoktur. Hakkında öldürülme kararı alınan kişinin bir kadın olması hâlinde dahi başka kadınlar, suça iştirak edebilmektedir.

2.3.2. Mağdur

Hukuk düzeni, bir süjeden doğan ve başka bir süjeye ait olan menfaatlerin kapsadığı alanı etkileyen hukuka uygun ya da aykırı fiilleri düzenler. Ceza hukukunda da ceza normu tarafından korunan ve suç tarafından ihlâl edilen menfaati düzenlerken bu menfaatin ait olduğu kişiyi de koruma altına almaktadır. Mağdur; suçun hukuki konusunu oluşturan menfaatin ait olduğu kimsedir.²¹²

Töre saikiyle kasten öldürme suçunun mağduru öldürülen insandır. Dolayısıyla suçun mağduru herkes olabilir. Töre saikiyle kasten öldürme suçunun mağdurunun genellikle kadın olması, suçun mağdurunun yalnızca kadın olabileceği anlamına gelmemektedir. Pervizat, kan gütme saikiyle öldürme suçlarının mağdurlarının erkekler; töre saikiyle öldürme suçlarının mağdurlarının kadınlar olduğu yönünde bir ayırım yapmış olsa da²¹³ kanun koyucu, suçun mağduru bakımından cinsiyet temelinde bir ayırım geliştirmemiştir. Töre olarak nitelendirilen bir olguya aykırı hareket eden bir erkek de suçun mağduru olabilir.²¹⁴ Yargıtay 3. Ceza Dairesi'nin vermiş olduğu bir kararda baba, oğlunu askerde uğradığı cinsel saldırı olayı nedeniyle öldürme kastıyla hareket etmiş; Yargıtay, babanın töre saikiyle hareket ettiğine hüküm vermiştir.²¹⁵

²¹² Toroslu ve Toroslu, Ceza Hukuku Genel Kısım, s.112-114.

²¹³ Pervizat, "Uluslararası İnsan Hakları Bağlamında Namus Cinayetleri: Kavramsal ve Hukuksal Boyutu ve Türkiye Özelinin Değerlendirilmesi", s.365.

²¹⁴ Şanlıurfa'da varlıklı ve dindar bir ailenin tek erkek çocuğu olan Ahmet Yıldız, babası tarafından aile onurunu kurtarmak amacıyla öldürülmüştür. Ahmet Yıldız cinayeti, töre cinayetleri kapsamında değerlendirilmektedir. Nicolas Birch, "Was Ahmet Yıldız the victim of Turkey's first gay honour killing?", Independent, 2008, <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/was-ahmet-yildiz-the-victim-of-turkey-s-first-gay-honour-killing-871822.html>.

²¹⁵ "Oluşa ve tüm dosya kapsamına göre , sanığın oğlu olan mağduru askerde uğradığı cinsel saldırı olayından dolayı töre saiki ile bıçakladığı bıçaklamanın bu amaçla ve öldürme niyeti ile başladığı, suçta kullanılan aletin öldürmeye elverişliliği, hedef alınan vücut bölgesi, darbelerin şiddeti, yaraların niteliği, engel halin mağdurun kendisini savunmasıyla ortaya çıktığı dikkate alındığında, eylemine bağlı

Heteroseksüel cinsel yönelime sahip olmayan ya da farklı cinsel kimliklerdeki kişilerin (LGBT+)²¹⁶, töre saikiyle kasten öldürme suçunun mağduru olduğu hakkında kesinleşmiş bir karar bulunmamakla birlikte, lezbiyen ilişki yaşadıkları iddia edilen iki kadından birinin küçük kardeşi tarafından öldürülmeye teşebbüs edildiği bir olayda, failin töre saikiyle hareket ettiği yönünde verilen yerel mahkeme kararını, Yargıtay eksik inceleme nedeniyle bozmuş; töre saikiyle kasten öldürme suçunun olayda gerçekleştiğinin kabulü konusunda çekimser davranmıştır.²¹⁷

Kanun koyucu, mağdurla fail arasında bir hısımlık ilişkisinin bulunmasını aramamıştır. *Otacı/Turan*, namus gerekçesiyle işlenen öldürme suçlarında ölenle öldüren arasında akrabalık gibi zorunlu bir yakınlığın, kan bağıının bulunmasını aramaktadır. *Otacı/Turan*'a göre; faille mağduru birbirine bağlayan yakınlık, failin mağdurun davranışları nedeniyle namusuna halel geldiğini düşünmesi için gereklidir. *Otacı/Turan*, faille mağdur arasında bir yakınlığın olmadığı hâllerde, örneğin bir kimsenin sırf cinsel yöneliminin farklı olması nedeniyle öldürüldüğü durumlarda töre saikinden bahsedileceğini; bu nedenle törenin yalnızca namus kavramıyla sınırlandırılmaması gerektiğini ifade etmektedir.²¹⁸ *İskender*'e göre; faille mağdur arasında bir bağın bulunduğu hâllerde namus; bulunmadığı hâllerde failin töre saikiyle hareket ettiğine yönelik bir yaklaşım yerinde değildir. Kanun koyucu, Kanun gerekçesinde töre ve namus saikiyle işlenen öldürme suçlarının akraba içinde gerçekleştiğine yer verirken bu hususu gözetmiş ve suçun işleniş biçimine vurgu yapmıştır. Ancak suçun kanuni tanımında faille mağdur arasında söz konusu bir bağın varlığına yer vermemiştir. Gerekçede yapılan bir açıklamayla fail ve mağdur

olarak ortaya çıkan kastının öldürmeye yönelik olduğu anlaşılan ve toplumun öldürme beklentisinin yönlendirmesiyle, sırf aykırı davranışın cezalandırılması görevini üstlenerek hareket eden sanığın, meydana gelen zarar ve tehlikenin ağırlığı birlikte değerlendirilerek **“çocuğunu töre saikiyle öldürmeye teşebbüs” suçundan,...**” (Y3.CD, E.2016/11006, K.2017/11525, T.26.09.2017.)

²¹⁶ “Heteroseksüel yönelim haricindeki cinsiyet kimliği ve cinsel yönelimleri ifade etmek için genel olarak “LGBT” kavramı kullanılmaktadır. Bu kavram, lezbiyen, gey, biseksüel ve transgender kelimelerinin ilk harflerinden oluşmaktadır.” Özlem Sezer ve Vesile Oktan, “LGBT Bireylerin Yalnızlık, Yaşam Memnuniyeti ve Sosyal Uyum Düzeylerinin İncelenmesi”, Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi 3, sy 2 (2020): 270-86, s.273.

²¹⁷ Y1.CD, E.2011/7167, K.2013/3268, T.17.04.2013 'dan Aktaran: Doğan, “Yargıtay Kararlarında Töre Saikiyle Öldürme Suçu”, s.160.

²¹⁸ Cengiz Otacı ve Ersin Turan, Genel Hükümlerle Bağlantılı Olarak Kasten İnsan Öldürme Suçları, 4. bs (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023), s.959.

arasındaki bağın unsur hâline getirilmesi ceza hukuku ilkeleriyle de bağdaşmayacaktır.²¹⁹ Kanaatimizce *İskender*'in görüşü yerindedir. Töre saikiyle kasten öldürme suçu bakımından faille mağdur arasında bir bağ aramak; hele ki bu bağın var olup olmadığına göre namus ve töre kavramları arasında bir ayrım yapmak yerinde değildir. Gerçekten de faille mağdur arasında bahsedilen biçimde bir yakınlığın mevcut olduğu hâllerde failin mağdurla bir bağ kurması kolaylaşmakta; mağdurun cinsel yönelimi, yaşam biçimi, cinsel özgürlüğü, davranışları gibi hususlarla yargılanmaktadır. Ancak fail ve mağdur arasında bir bağ olsun ya da olmasın; mağdurlar cinsiyet ve yaş ayrımı gözetmeksizin yaşam biçimleri, cinsel özgürlükleri ve davranışları gibi toplum içindeki var oluş biçimleriyle yargılanmakta ve failer tarafından ölümle cezalandırılmaktadır. Fail ve mağdur arasındaki bağın varlığı, yalnızca failin töre saikiyle hareket etmesini kolaylaştırıcı niteliktedir, unsur değildir.

Kasten öldürme suçunun temel şekline göre mağdurunun altsoy, üstsoy, kardeş, eş veya boşandığı eş olması hâlinde fail daha ağır cezalandırılması da nitelikli hâl olarak düzenlenmiştir (TCK m.82/1-d). İlgili nitelikli hâlin töre saikiyle bir arada bulunması durumunda içtima açısından değerlendirme yapılabilir.

2.4. Suçun Unsurları

2.4.1. Maddi unsur

2.4.1.1. Hareket

Suçun gerçekleşmesi için öncelikle yapma ya da yapmama biçiminde bir hareket bulunmalıdır. Hareket olmadan suçtan söz edilemez.²²⁰ Hareket, iradenin dış dünyaya sirayet etmesidir. Bir diğer deyişle açığa çıkan ve insandan kaynaklanan bir faaliyettir. İnsanın iç dünyasına ilişkin olan duygu ve düşünceler, ceza hukukunun konusunu oluşturmazlar.²²¹ Hareketin ceza hukuku bağlamında önem taşıması için;

²¹⁹ Salih Zeki İskender, “Öğreti Ve Yargısal Kararlar Işığında Töre Saikiyle Öldürme Suçunun (Namus Cinayetlerinin) Değerlendirilmesi”, *Yargıtay Dergisi* 35, sy 1-2 (2009): 5-60, s.20.

²²⁰ Yalçın ve Köprülü, *Ceza Hukuku Genel Hükümler Uygulamalı Çalışmaları*, s.175.

²²¹ Yalçın ve Köprülü, *Ceza Hukuku Genel Hükümler Uygulamalı Çalışmaları*, s.175.

suç tipinde yer alan ve yine suç tipinde gösterilen neticenin gerçekleşmesi bakımından nedensellik değeri içermesi gerekmektedir.²²²

Suçun kanundaki tanımında hareketin niteliğiyle ilgili herhangi bir açıklama getirilmemiş (serbest hareketli) ya da suç tipini oluşturacak belli bazı hareketler sayılmış (bağlı hareketli) olabilir. Kanunda bir suçun gerçekleşmesi bakımından hareketle ilgili herhangi bir düzenleme getirilmediği, bir diğer deyişle suçun hangi hareketle işleneceğinin belirtilmediği hâllerde serbest hareketli suçlardan söz edilir.²²³ Serbest hareketli suçlarda önemli olan neticenin gerçekleşmesidir; neticeye sebep olan hareketin ne olduğu önem taşımamaktadır.

Töre saikiyle kasten öldürme suçu serbest hareketli bir suçtur. Zira suçun kanuni tanımında öldürme neticesine yer verilmiş; neticenin hangi hareketlerin sonucunda meydana gelebileceği konusunda bir sınırlama yapılmamıştır. Bu sebeple; töreye aykırı hareket ettiği düşünülen insanın hayatını sonlandırmaya yönelik herhangi bir hareketin icrası, suçun hareket unsurunu ifade etmektedir.

TCK'nın 81. maddesinde düzenlenen kasten öldürme suçunun temel şekli icrai hareketle işlenebileceği gibi ihmali hareketle de işlenebilir. Kastan öldürme suçunun ihmali hareketle işlenmesi TCK'nın 83. maddesinde düzenlenmiş olup; suçun ihmali hareketle mi icrai hareketle mi işlendiği cezanın tayin edilmesi bakımından önem taşımaktadır. TCK'nın 82. maddesinde sayılan nitelikli hâllerin, TCK'nın 83. maddesi bakımından uygulanıp uygulanamayacağı da cezanın tayin edilmesi bakımından önemli olup öğretide tartışma konusudur. Öğretide bir görüşe göre; 83. maddenin düzenleniş yeri itibarıyla bu suç bakımından TCK'nın 82. maddesinde sayılan nitelikli hâllerin uygulanabilmesi mümkün değildir. Bu görüşe göre; TCK'nın 81. maddesinde müebbet hapis cezası öngörülmekte, 82. maddesinde ağırlaştırılmış müebbet, TCK'nın 83. maddesinde de yine ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının düzenlenmiş olması; TCK'nın 82. maddesinde yer alan nitelikli hâllerin de bu suç bakımından uygulanabileceği gibi bir sonuca ulaşılmasına neden olmaktadır. Bu durumu suçta ve

²²² Bahri Öztürk ve Mustafa Ruhan Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, 22. bs (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2022), s.202.

²²³ Demirbaş, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.202-209.

cezada kanunilik ve belirlilik ilkesine aykırı bulan söz konusu görüş, ihmali hareketle işlenen kasten öldürme suçunu icrai hareketle işlenen kasten öldürme suçundan bağımsız tutmaktadır. Bu nedenle ihmali hareketle işlenen kasten öldürme suçunun nitelikli hâllerinin kanun koyucu tarafından açıkça düzenlenmesi gerektiği ileri sürülmektedir.²²⁴ Ayrıca 83. maddedeki suç, 82. maddeden ayrı tutan görüş, 82. maddedeki nitelikli hâllerden fail ve mağdurun sıfatından kaynaklanan nitelikli hâllerin 83. madde bakımından uygulanabileceğini kabul etmektedir. Bu kabule göre; fail ve mağdurun sıfatından kaynaklanmayan, fiilin işleniş şekline ve belli bir saik veya amaca ilişkin olan nitelikli hâllerin (*tasarlayarak, canavarca hisle, bir suçun işlenmesinden duyulan infialle, töre saikiyle, kan gütme saikiyle, bir suçun işlenmesini kolaylaştırmak amacıyla*) 83. madde bakımından uygulanma kabiliyeti yoktur.²²⁵ Nihayet bu görüşe göre; ihmali hareketin genel hükümler kısmında düzenlenmesi gerekmekte; şayet bu tercih edilmiyorsa 83. maddenin düzenlenme yeri gözden geçirilmelidir.²²⁶ Gerekçesini Kanun maddelerinin düzenleniş şekline dayandıran bu görüşün aksine diğer görüşe göre; 82. maddedeki nitelikli hâllerin 83. madde bakımından uygulanabilecektir. Bu görüş, kanun sistematığına eleştiri getirmekle birlikte bunun uygulama bakımından bir engel teşkil etmediğini ileri sürmektedir.²²⁷

Gerçekten de TCK’da kasten öldürme suçunun nitelikli hâlleri 82. maddede suçun temel hâlinin düzenlendiği 81. maddeyi takiben; suçun ihmali hareketle işlenmesi, 83. maddede yer almıştır. İhmali hareket, icrai hareketle birlikte hareketin diğer bir şeklidir. Bu nedenle suçun temel hâlini takiben ihmali hareketle kasten öldürme suçu yer almalı; nitelikli hâller, ilgili hükümleri takiben düzenlenmelidir.²²⁸

Akbulut’a göre 83. madde bakımından 82. maddede sayılan nitelikli hâllerin uygulanıp uygulanamayacağına ilişkin hukuki sorun; 83. maddede 81. maddeden bağımsız bir suç tipinin var olup olmadığıdır. Bağımsız bir suç tipinin varlığının tespiti hâlinde uygulama mümkün olmayacaktır. *Akbulut*, 83. maddenin Kanun

²²⁴ Koca ve Üzülmmez, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, s.143.

²²⁵ Koca ve Üzülmmez, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, s.143-144.

²²⁶ Özbek, Doğan, ve Bacaksız, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, s.179.

²²⁷ Soyaslan, Ceza Hukuku Özel Hükümler, s.150.

²²⁸ Akbulut, “Kasten Öldürme Suçunun Nitelikli Halleri (TCK m.82)”, s.106.

sistematüğinden anlaşılacağı üzere bağımsız bir suç tipi teşkil ettiğı kanaatindedir.²²⁹ Bununla birlikte 81. maddenin 83. maddeyi de içine alacak şekilde değerlendirilmesinin taksirle öldürme suçunu düzenleyen 85. maddeyi de kapsayacak şekilde genişletilebilmesinin önünü açabileceğini öne sürmektedir. Oysa 81. madde ve 85. maddeler suçun manevi unsuru (kast ve taksir) yönünden ayrılırken; 81. ve 83. maddeler suçun maddi unsuru (hareketin icrai veya ihmali olması) yönünden ayrılmaktadır. Şüphesiz bu ayırım 81. maddenin 85. maddeyi kapsayacak şekilde genişletilmesini imkânsız kılmaktadır. Bununla birlikte 83. maddenin 81. maddeden ayrı düşünülmesi de beklenemez. Nitekim ihmali hareketle kasten öldürmenin 82. maddede yer alması hâlinde kasten öldürmenin temel şeklinden bağımsız bir suç tipi olarak görülmesi doğrultusunda bir sav oluşturulamayacaktır. Açıklanan bu düşüncelerle birlikte Kanun sistematüğinden yola çıkarak 82. maddedeki nitelikli hâllerin 83. madde bakımından uygulanamayacağının ifadesi kanaatimizce yerinde değildir.

İhmali hareketle kasten öldürme suçunun düzenlendiğı 83. maddenin 1. fıkrasında *“kişinin yükümlü olduğı belli bir davranışı gerçekleştirmemesi dolayısıyla meydana gelen ölüm neticesinden sorumlu tutulabilmesi için bu neticenin oluşumuna sebebiyet veren yükümlölük ihmalinin icrai davranışa eşdeğer olması gerekir”* denilmek suretiyle icrai hareketle işlenebilen suçların ihmali hareketle işlenebilmesi için icrai hareketin ihmali hareketle aynı değerde olmasının sorumluluk bakımından şart olduğı ifade edilmiştir. Aynı maddenin 2. fıkrasında ihmali ve icrai hareketin eşdeğer kabul edilebilmesi için ya belli bir icrai davranışta bulunma konusunda kanundan veya sözleşmeden kaynaklanan bir yükümlölüğün bulunması ya da öngelen tehlikeli davranışın başkaları tarafından tehlikeli bir durum oluşturması gerektiğı belirtilmiştir. Şu hâlde icrai hareketle ihmali hareketin eş değeri kabul edilebilmesi için; garantörlük durumu olarak adlandırılan ihmali harekette bulunan failin, neticenin önlenmesi bakımından hukuki bir yükümlölüğünün bulunması ve eşdeğerlilik koşulu

²²⁹ Emre Akbulut, “İhmal Suretiyle Kasten Adam Öldürme Suçu”, Türkiye Barolar Birliğı Dergisi, sy 66 (2006): 183-224, s.216.

olarak adlandırılan ihmali yoluyla neticenin gerçekleştirilmesinin pozitif bir hareketle gerçekleştirilmesiyle aynı değerde olması gerekmektedir.²³⁰

Bir hareketin icrai mi ihmali mi olduğunun belirlenmesi, icrai ve ihmali suçların unsurları ve bu suçlara bağlanan ceza yaptırımlarının farklı olması nedeniyle önem taşımaktadır. İcrai ve ihmali hareket ayrımında doğal ve normatif bakış açısı olmak üzere iki farklı yaklaşım bulunmaktadır. Doğal bakış açısı; vücut hareketi ölçütünü, enerji kullanımı ölçütünü, nedensellik ölçütünü ve karma ölçütü kapsamaktadır.²³¹ Vücut hareketi ölçütü; icrai ve ihmali hareket ayrımı yapılmasında normatif bir değerlendirmeye ihtiyaç duymaksızın hareketin dış dünyaya sirayet ettiği biçimiyle belirlenebilir. İcrai hareket, insanın bedeni bir faaliyetiyle aktif olarak gerçekleştirdiği; “yapma-etme” şeklindeki davranışları ifade etmektedir. İhmali hareketse insanın bedeni bir faaliyet yapmadığı, pasif olarak “yapmama-etmeme” davranışdır.²³² Bu anlamda enerji kullanma ölçütü, vücut hareketi ölçütünün farklı bir adlandırmasıdır.²³³ Nedensellik ölçütü; icrai hareketin nedensel bir süreç başlattığını ve bu süreç sonunda tipik neticenin gerçekleşmesini ifade eder. İhmali hareketse başka bir şekilde başlayan nedensellik sürecine müdahale edilmemesi, sürecin gidişatının engellenmemesidir.²³⁴ Normatif teoriler, icrayı aktif bir fiil olarak görürken; ihmalin bir değer yargısından ileri geldiğini kabul etmektedir. İcrai suçlar doğal olarak belirlenebilirken ihmali suçların normatif bir değerlendirmeye ihtiyacı vardır.²³⁵ Normatif bakış açısına göre bir davranışın ağırlık noktasında icrai hareketin mi ihmali hareketin mi olduğu, o davranışın sosyal anlam içeriğine göre belirlenmelidir. Fiilin dış görünümü ve bir neticenin gerçekleşmesine yönelik olarak failin kendi enerjisini kullanması veya hadiseyi kendi oluşum seyrine bırakması, fiilin anlamının

²³⁰ Mahmut Koca ve İlhan Üzülmaz, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2018), s.403.

²³¹ Hakan Hakeri, Ceza Hukukunda İhmal Kavramı ve İhmali Suçların Çeşitleri (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013), s.70.

²³² Fatih Yurtlu, İhmali Suçlar – Ceza Hukuku Monografileri – (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022), s.109.

²³³ Mustafa Avcı ve Erdal Yerdelen, “Karar İncelemesi – Garantörsel İhmali Suçta İhmali ve İcrai Davranış Ayrımı”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 14, sy 1 (2015): 163-90, s.173.

²³⁴ Yurtlu, İhmali Suçlar – Ceza Hukuku Monografileri –, s.111-112.

²³⁵ Hakeri, Ceza Hukukunda İhmal Kavramı ve İhmali Suçların Çeşitleri, s.71.

belirlenmesinde yalnızca birer belirtidir. Bu bakış açısına göre; kişi, dış dünyada vuku bulan bir olgunun bir bakıma sebebinin oluşturuyorsa ihmali hareketten bahsedilmelidir.²³⁶ Nihayet, suçla korunması amaçlanan hukuki değer, icrai hareketli suçlarda bu değere saldırı teşkil eden bir hareketin yapılması suretiyle ihlâl edilirken ihmali hareketli suçlarda bu değeri koruyan hareketin yapılmaması suretiyle ihlâl edilmektedir.²³⁷

İcrai ve ihmali hareket ayırımında icrai hareketin nedensellik bağına etkisinin önemli olmadığı durumları ayırmak gerekmektedir. İcrai bir hareketin neticeye doğrudan etki etmediği, ihmali hareketin öncesinde geldiği durumlarda ihmali hareketin esas alınması gerekmektedir. Örneğin; annenin üç yaşındaki çocuğunu evde yalnız bıraktığı, çocuğun ateşle oynayarak evde yangın çıkardığı ve çıkan yangında öldüğü olayda annenin evden dışarı çıkarak icrai bir harekette bulunduğu görülmekle birlikte ölüm neticesi bakımından önemli olan ihmali hareketidir.²³⁸

Ölüm neticesinin önlenmesi bakımından, suç önleme yükümlülüğü bulunup garantör konumunda olan kişilerin, töre saikiyle kasten öldürme suçundan sorumlu tutulabilmesi için bu kişilerin aynı saikle hareket ettiğinin ispatlanması gerekmektedir. Bu kapsamda töre saikiyle kasten öldürme suçu bakımından ölüm neticesinin meydana gelmesi konusundaki hukuki yükümlülüğünün kaynağının kanun olduğu durumun ele alınması gerekmektedir. Garantörlük yükümlülüğünün kaynağı olan temel hukuki neden doğal bağlılık olup; doğal bağlılık, her şeyden önce en yakın aile fertleri olan çocukla anne ve babası arasındadır.²³⁹ Bu kapsamda anne ve babanın çocukların bedenine ve hayatına yönelik tehlikelere karşı onları koruma yükümlülüğü bulunmakta olup Türk Medeni Kanunu'nun (TMK) birçok maddesinde²⁴⁰ bu yükümlülük ifade

²³⁶ Koca ve Üzülmaz, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2018, s.397.

²³⁷ Koca ve Üzülmaz, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2018, s.398.

²³⁸ Avcı ve Yerdelen, “Karar İncelemesi – Garantörsel İhmali Suçta İhmali ve İcrai Davranış Ayırımı”, s.175.

²³⁹ Koca ve Üzülmaz, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2018, s.405.

²⁴⁰ “Ana, baba ve çocuk, ailenin huzur ve bütünlüğünün gerektirdiği şekilde birbirlerine yardım etmek, saygı ve anlayış göstermek ve aile onurunu gözetmekle yükümlüdürler.” (TMK, m.332); “Ergin olmayan çocuk, ana ve babasının velâyeti altındadır.” (TMK m.335); “Ana ve baba, çocuğun bakım ve eğitimi konusunda onun menfaatini göz önünde tutarak gerekli kararları alır ve uygularlar.” (TMK m.339); “Çocuğun menfaati ve gelişmesi tehlikeye düştüğü takdirde, ana ve baba duruma çare bulamaz

edilmiştir. TMK'nın getirdiği yükümlülükler doğrultusunda çocuğun hayatına ve bedenine yönelik tehlikelerin önlenmesi bakımından anne ve baba, garantör konumunda olup çocuğun töre saikiyle kasten öldürme suçunun mağduru olması hâlinde ölüm neticesinin önlenmesi bakımından yükümlüdür. Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun vermiş olduğu bir kararda gayrimeşru ilişki sonucu hamile kalan²⁴¹, bebeğini doğurduktan sonra bir beze sararak boş arsaya bırakan sanığın, “4721 sayılı Medeni Kanun hükümleri uyarınca hayatını korumak ve gözetmek yükümlülüğü altında olmasına karşın, bir beze sararak boş bir arsaya bıraktığı ve hayatını korumaya yönelik icrai bir davranışta bulunmadığı, böylece kanundan kaynaklanan garantörlük görevini kasten ihmal ederek ölüm neticesinin meydana gelmesine icrai davranışla eşdeğer olan bir ihmali davranışla neden olduğuna”²⁴² hükmedilmiştir.²⁴³

2.4.1.2. Netice

Hareketin dış dünyada meydana getirdiği değişiklik netice olarak adlandırılır. Ceza hukuku bakımından önem taşıyan netice, suç tipinde öngörülen neticedir.²⁴⁴

Töre saikiyle kasten öldürme suçu neticeli bir suçtur. Bu suçun oluşabilmesi için bir insanın öldürülmesi gerekmektedir; ölüm neticesi ortaya çıkmalıdır. Belirtmek gerekir ki töre saikiyle kasten öldürme suçuna teşebbüs mümkündür.

Ölüm, insan hayatının sona ermesidir.²⁴⁵ Ölümün saptanması ve kabulüyle ilgili başta biyolojik ölüm ölçütü olarak kabul edilmiş; 20. yüzyıl ortalarından itibaren beyinsel ölüm ölçütüne üstünlük tanınmıştır.

veya buna güçleri yetmezse hâkim, çocuğun korunması için uygun önlemleri alır.” (TMK, m.346); “Çocuğun bedensel ve zihinsel gelişmesi tehlikede bulunur veya çocuk manen terk edilmiş hâlde kalırsa hâkim, çocuğu ana ve babadan alarak bir aile yanına veya bir kuruma yerleştirebilir.” (TMK, m.347/1).

²⁴¹ Çalışmamızda evlilik birliği dışında doğan çocuğun öldürülmesinde töre saikinin bulunduğu hususu değerlendirilmiştir.

²⁴² Avcı ve Yerdelen, “Karar İncelemesi – Garantörsel İhmali Suçta İhmali ve İcrai Davranış Ayırımı”, s.176-177.

²⁴³ YCGK, E.2012/1570, K.2013/339, T.05.07.2013.

²⁴⁴ Öztürk ve Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, s.212-213.

²⁴⁵ Centel, Zafer, ve Çakmut, Kişilere Karşı İşlenen Suçlar Cilt:1, s.27.

Biyolojik ölüm, insana canlılık veren; dolaşım, solunum, sinir sistemi gibi bütün hayat işlevlerinin durmasını ifade etmektedir.²⁴⁶ Biyolojik ölüm; fizyolojik ölüm olarak da adlandırılmakta olup vücuttaki tüm fonksiyonların sona ermesiyle gerçekleşmiş olmasını ifade etmekte; “*son nefes ve son kalp atışı*” ifadesiyle tanımlanmaktadır.²⁴⁷

Tıptaki yenilikler doğrultusunda reanimasyon (yeniden canlandırma) yöntemi ortaya çıkmış; son nefes ve son kalp atışı ifadesiyle tanımlanan biyolojik ölümün, ölüm neticesini tespit etmekte yeterli olmadığını ortaya koymuştur. Reanimasyon uygulamaları; kalp-akciğer pompası gibi aletlerle çeşitli tıbbi uygulamalar sayesinde solunum ve dolaşım fonksiyonları durmuş kimselerin fonksiyonlarını yeniden sürdürebilir hâle getirmesidir. Bununla birlikte solunum ve dolaşım fonksiyonları duran kimselerin, reanimasyon uygulamaları dışında da, beyin fonksiyonlarının devam edebildiği görülmektedir.²⁴⁸

Ölümün tıbbi olarak tespit edilmesinde, bütün hayat işlevlerinin sona ermesi ölçütünün pratikteki yansımada bir yeknesaklık bulunmamaktadır. Bu nedenle tıp bilimi beyin fonksiyonlarının durması kriterini, ölümün gerçekleşmesinde esas almıştır.

Beyin ölümü; beynin vücudu yönetme gücünü bütünüyle ve geri dönülmez bir biçimde yitirmesini ifade etmektedir.²⁴⁹ 01.02.2012 tarihli 28191 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanan Organ ve Doku Nakli Yönetmeliği Ek.1’de beyin ölümü ve kriterlerinden bahsedilmiş; “*hasta yakınına beyin ölümü deklare edildikten sonra hastaya uygulanan tıbbi destekler kesilebilir*” denilmek suretiyle ölüm neticesinde beyin ölümü kıstasının Türk uygulamasında kabul edileceği hükme bağlanmıştır.

²⁴⁶ Centel, Zafer, ve Çakmut, Kişilere Karşı İşlenen Suçlar Cilt:1, s.27.; Mehmet Emin Artuk, Ahmet Gökçen, ve Ahmet Caner Yenidünya, Türk Ceza Kanunu Şerhi Özel Hükümler (Madde 76-131), c. 3 (Ankara: Turhan Kitabevi, 2009), s.2039.

²⁴⁷ Bayraktar vd., Özel Ceza Hukuku – Cilt 2: Kişiye Karşı Suçlar -1- (TCK M.81-105), s.27.

²⁴⁸ Artuk, Gökçen, ve Yenidünya, Türk Ceza Kanunu Şerhi Özel Hükümler (Madde 76-131), s.2039.

²⁴⁹ Centel, Zafer, ve Çakmut, Kişilere Karşı İşlenen Suçlar Cilt:1, s.27.

Failin icra hareketlerine başlayıp bunları tamamlayamaması ya da icra hareketlerini tamamlamasına rağmen neticenin gerçekleşmemesi durumunda netice gerçekleşmediği için suç teşebbüs aşamasında kalır.

Ölüm neticesi, failin yaralama kastıyla hareket ettiği durumda meydana gelmiş olabilir. Şu hâlde failin sorumluluğu, kasten yaralamanın neticesi sebebiyle ağırlaşmış hâllerinden birisi olan TCK'nın 87. maddesinin 4. fıkrasına göre belirlenmelidir. Ancak töre saiki, kasten yaralama suçu bakımından bir nitelikli hâl olarak düzenlenmemiştir.

2.4.1.3. Nedensellik bağı

Nedensellik bağı, hareketle netice arasında objektif ilişki kurmaktadır.²⁵⁰ Kanunda belli bir neticenin ortaya çıkmasının şart kılındığı suçlar bakımından; suçun oluşması, bir başka deyişle tipikliğin gerçekleşmesi için failin hareketiyle ortaya çıkan netice arasında nedensellik bağlantısının bulunması gerekmektedir. Bir başka deyişle failin ceza hukuku sorumluluğundan söz edebilmek için herhangi bir hareketin herhangi bir neticeyle bir araya gelmesi yeterli değildir. Neticenin failin eseri olması gerekmektedir.²⁵¹ Hareketle netice arasında tabii bir bağ olan nedensellik bağı bulunmadığı takdirde failin sorumluluğundan söz edilemez. Belirtmek gerekir ki gerçekte nedensellik bağı ve bunun tespiti problemi, hukuki bir konu değildir. Mantık ve insan yaşamına ait deneylere dayanılarak tanımlanabilecek bir kavramdır.²⁵²

Öğretide nedensellik ilişkisini açıklamak için çeşitli teoriler ileri sürülmüştür. Bu teoriler; doğal nedensellik teorisi, hukuki uygunluk teorisi, karma uygun sebep teorisi ve kuralcı nedensellik teorisi olarak sıralanabilmektedir.²⁵³

Doğal nedensellik teorisi, şart teorisi ya da şartların eşitliği teorisi, bir neticenin doğmasında etkili olan hareketlerin tümüne, bu netice açısından eşit değer taşıyan bir

²⁵⁰ İzzet Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 6. bs (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2011), s.167.

²⁵¹ Hakan Hakeri, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.196., 21. bs (Ankara: Adalet Yayınevi, 2017); Centel, Zafer, ve Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş, s.260-261.

²⁵² Yalçın ve Köprülü, Ceza Hukuku Genel Hükümler Uygulamalı Çalışmaları, s.183.

²⁵³ Hakeri, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.195.

neden olma özelliği atfeder.²⁵⁴ Bir başka deyişle; sonucun meydana gelebilmesi için varlığı zorunlu olan her şart o sonucun nedenidir.²⁵⁵ Şart teorisi, doğal neden kavramından hareket ederek; nedensellik bağının, doğa bilimleri anlamında ele alınması gerektiğinden bahseder.²⁵⁶ Sonucun tamamen failin hareketin hareketinden kaynaklanması şart değildir; “*failin hareketi olmasaydı netice meydana gelmeyecekti*” denilebiliyorsa nedensellik bağı vardır.²⁵⁷

Hukuki uygunluk teorisi ya da kanuna uygun şart teorisi, bir hareketin dış dünyada zaman itibariyle daha sonra meydana gelecek değişikliklerle kanuna uygun şekilde bağlantılı olması hâlinde neticenin nedeni olarak kabul edilmesi gerektiğini öne sürer.²⁵⁸

Karma uygun sebep teorisi, hareketin gerçekleşen neticeyi meydana getirmesinin normal ve alışılmış sayılıp sayılmayacağı yönünde bir değerlendirme yapılmasını öngörmektedir. Bu değerlendirme bir yandan değerlendirmeyi yapan kişinin kendi tecrübe ve bilgisine göre yapılırken; somut olaydaki fail bakımından da aynı değerlendirme yapılır. Nedensellik bağının kabul edilebilmesi için her iki değerlendirmenin de aynı sonuca ulaşması gerekir.²⁵⁹

Kuralcı nedensellik teorisi ya da uygun sebep teorisine göre, bir hareketin bir neticenin nedeni sayılabilmesi için hareketin o neticeyi meydana getirmek için uygun bir hareket olması gerekmektedir. Bir başka anlatımla bir neticenin meydana gelmesinde birçok hareket rol oynamış olsa da bu hareketlerin ceza hukuku alanında nedensellik ifade edebilmesi için yasanın suç saydığı neticeyi doğurmaya elverişli ve uygun olmaları gerekmektedir. Hangi hareketin belli bir neticeyi oluşturmaya elverişli ve uygun sayılacağı sorunuysa genel yaşam deneyimine, olayların çoğunlukla oluş

²⁵⁴ Centel, Zafer, ve Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş, s.262.

²⁵⁵ Yalçın ve Köprülü, Ceza Hukuku Genel Hükümler Uygulamalı Çalışmaları, s.184.

²⁵⁶ Berrin Akbulut, Ceza Hukuku Genel Hükümler (Ankara: Adalet Yayınevi, 2017), s.284.

²⁵⁷ Yalçın ve Köprülü, Ceza Hukuku Genel Hükümler Uygulamalı Çalışmaları, s.184.

²⁵⁸ Akbulut, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.287.

²⁵⁹ Hakeri, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.215.

biçimine göre belirlenir.²⁶⁰ Kuralcı nedensellik teorisi, hareketin neticeyi meydana getirip getirmeyeceğini ihtimaller bağlamında açıklamaktadır.²⁶¹

Failin sorumluluğundan bahsedebilmemiz için nedensellik bağının varlığı gerekli, ancak yeterli değildir. Failin, ortaya çıkan neticeden sorumlu tutulabilmesi için neticenin faile objektif olarak isnat edilebiliyor olması gerekir.

Objektif isnadiyet, doğal nedensellik teorisinden hareket eden ve teorinin değerlendirilmesinde kullanılan bir biçimdir. Hareketle netice arasında doğal bir olgu olan nedensellik bağı hukuki bir değerlendirmeye tabi tutarak esasında netice bakımından nedensel değere sahip olan bazı hareketlerin faile yüklenemeyeceği sonucuna ulaşır. Böylelikle her hareketin netice bakımından eşit değerde olmadığı kanaatine varılır. Nihayet, şart teorisi anlamında bir hareketin sebebiyet verdiği netice, faile, ancak, hareketinin suçun üzerinde hukuken tasvip edilmeyen önemli bir tehlike veya risk yaratması ve kendini tipik olarak neticede gerçekleştirmiş olması hâlinde objektif olarak yüklenebilecektir.²⁶²

Töre saikiyle kasten öldürme suçu oluşumu bakımından ölüm neticesiyle failin öldürmeye yönelik hareketi arasında nedensellik bağının kurulabilmesi gerekmektedir.

Neticenin faile objektif olarak isnat edilebilmesi için; failin nedensellik gelişimine “kendi hareketinin bir eseri olarak” egemen olabilmesi, bu hareketi yönlendirebilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte failin hareketinin; neticeyle öngörülen tehlikeyi azaltmamış olması, öngörülen tehlikenin neticeye sebebiyet vermesi gerekmektedir. Töre saikiyle kasten öldürme suçu bakımından ölümün gerçekleşmesinin öngörülmesi ve öngörülen ölüm neticesine failin iradi hareketiyle sebep olması gerekmektedir.

2.4.2. Manevi unsur

Töre saikiyle kasten öldürme suçunun manevi unsuru kasttır. Kast, suçun kanuni tanımındaki maddi unsurların bilerek ve isteyerek gerçekleştirilmesini ifade

²⁶⁰ Centel, Zafer, ve Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş, s.267.

²⁶¹ Akbulut, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.290.

²⁶² Mahmut Koca ve İlhan Üzülmöz, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 10. bs (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2017), s.137-138.

eder (TCK m.21/1). Kast, bilme ve isteme unsurlarından oluşur. Kastın varlığı için failin iradesi hem hareketin gerçekleştirilmesine hem de neticenin meydana gelmesine yönelmiş olmalıdır. Bir diğer deyişle, netice, gerçekleştirilen hareketin ürünü olarak istenmelidir.

Suçu oluşturan fiil, fail tarafından tasavvur edilmeli; fiil, işlenmeden önce failin zihninde bir görünüme sahip olmalıdır. Bu görünüm kastın bilme unsurunu ifade eder. Kastın bilme unsuru, isteme unsurundan önce gelmektedir. Ancak kasta özelliğini veren unsur, isteme unsurudur.²⁶³ İsteme unsuru, failin öngörülen neticeyi mümkün olarak nitelendirmesi ve öngörülen tehlikenin gerçekleşmesini kabul etmesi; diğer bir deyişle failin o sonuca neden olma pahasına hareket etmiş olmasını ifade etmektedir.²⁶⁴

Olası kast, bir suçun kanuni tanımındaki unsurların somut olayda gerçekleşmekte olduğunun muhtemel sayıldığı, neticenin olayın seyrine bırakıldığı; bir diğer deyişle neticenin gerçekleşmesini muhtemel kabul etmekle birlikte neticenin gerçekleşmemesi için fail tarafından özel bir çaba gösterilmemesi anlamına gelmektedir.²⁶⁵ Kişinin, suçun kanuni tanımındaki unsurların gerçekleşebileceğini öngörmesine rağmen fiili işlemesi hâlinde olası kast söz konusu olur (TCK m.21/2). Kanuni tanımda failin belli bir saikle hareket etmiş olmasının arandığı töre saikiyle kasten öldürme suçu gibi suçların olası kastla işlenmesi mümkün değildir.²⁶⁶

Töre saikiyle kasten öldürme suçunun oluşumu bakımından yalnızca kastın varlığı yeterli değildir. Failin, ölüm neticesini bilerek ve isteyerek hareket etmesinin yanında töre saikiyle de hareket etmesi gerekmektedir.

Öğretide bazı yazarlar, kastın bir türü olarak özel kastı ele almakta; genel kast ve özel kast ayırımına gitmektedir. Bu yazarlara göre genel kast, normda tanımlanan

²⁶³ Toroslu ve Toroslu, Ceza Hukuku Genel Kısım, s.215.

²⁶⁴ Toroslu ve Toroslu, Ceza Hukuku Genel Kısım, s.219.

²⁶⁵ Akbulut, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.368-369; Fatih Birtok, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 5. bs (Ankara: Adalet Yayınevi, 2017), s.189-190.; Yalçın ve Köprülü, Ceza Hukuku Genel Hükümler Uygulamalı Çalışmaları, s.299.

²⁶⁶ Öztürk ve Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, s.257; Cengiz Apaydın, Ceza Hukukunda Doğrudan Kast, Olası Kast, Basit Taksir Ve Bilinçli Taksir Kavramları, 2. bs (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021), s.103.

fiilin istenmiş olmasının yeterli sayıldığı; özel kast, normda tanımlanan fiilin istenmiş olmasının yeterli sayılmadığı, failin belli bir saikle hareket etmiş olmasının arandığı hâllerde gündeme gelmektedir.²⁶⁷ Öğretide bazı diğer yazarlar, amaç ve saik unsurlarını kastın özel bir türü olarak kabul etmemekte; özel kast kapsamında değerlendirmemektedir. Özgenç, “*Saik (amaç), Türk hukuk literatüründe Fransız hukukunun etkisiyle özel kast olarak ifade edilmiştir. Yeni TCK’nın sisteminde saik, kastla özdeş veya kastın bir türü değildir. Bu bakımdan artık genel kast ve özel kast ayrımı terk edilmiştir*” şeklinde ifade etmiştir.²⁶⁸ Hakeri de özel kast ve genel kast ayrımının 5237 sayılı Kanunda yer almadığını, 765 sayılı Kanun döneminden kalma bir ayrım olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca bu ayrımın failin belli bir amaç ya da saikle hareket etmesi gerektiğinin kanun tarafından arandığı hâllerde özel kasttan; aranmadığı hâllerde, kanun koyucunun failin amaç ya da saikini önemsemediği hâllerde genel kasttan bahsedileceği esasına dayandığından söz etmektedir.²⁶⁹

Kanuni tarifte gerek suçun temel şekli gerek nitelikli şekli açısından bir unsur olarak kabul edilmiş olan saik (amaç), suçun kanuni tanımında o suçun temel ve nitelikli şekline ilişkin bir unsur olarak yer verildiği hâllerde önem taşıyan; faili haksızlık teşkil eden fiili işlemeye iten iç etken, dürtüdür.²⁷⁰

Saik, kasttan önce gelen ve kastı hazırlayan bir duygu ve düşünceyi ifade eder. Faili, haksızlık teşkil eden fiili işlemeye iten nedeni oluşturur. Failin suçu oluşturan fiili hangi saikle işlediğinin bir önemi yoktur meğerki suçun tanımında o suçun temel ya da nitelikli hâlinde failin kastı belirleyici bir unsur olarak yer almış olsun. Nitekim töre saiki, kasten öldürmenin nitelikli hâllerinden biri olup TCK’nın 82. maddesinde de töre saikiyle kasten öldürme suçunun işlenmesi, suçun temel şekline göre daha ağır cezalandırılmaktadır.

Koca/Üzülmez’e göre; töre saikiyle öldürmenin varlığından söz edebilmek için öldürme fiilinin; törelerin, ananenin gereklerine uygun davranışta bulunmayan bir

²⁶⁷ Centel, Zafer, ve Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş, s.391.; Yalçın ve Köprülü, Ceza Hukuku Genel Hükümler Uygulamalı Çalışmaları, s.299.

²⁶⁸ Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.267.

²⁶⁹ Hakeri, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.242.

²⁷⁰ Koca ve Üzülmez, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2018, s.252.

kimseye karşı işlenmiş olması gerekir. Bir diğer anlatımla töre; faili, öldürme fiilini işlemeye yöneltmeli, fail törenin yüklediği görevi yerine getirme bilinciyle ve bunun oluşturduğu baskıdan kurtulmak için mağduru öldürmelidir.²⁷¹ Baskının kaynağı failin bulunduğu topluluk ya da ailesi olabilir. Yargıtay 1. Ceza Dairesi'nin kararında töre saikiyle öldüren kişinin ailesinin baskısından kurtulmak ve öldürme fiilinin sonucunda takdir beklentisiyle hareket ettiği görülmektedir.²⁷² Gerçekten de bazı törelerin, yasaların cezalandırdığı hareketleri olumlu gördüğü; bu kalıpları benimseyen kişilerin failleri öldürmeye “öldür ki yüzün yerden kalksın, başkalarının yüzüne bakabilesin” gibi söylemlerle teşvik ettiği ifade edilmektedir. Suç teşkil eden fiilleri işlemeyenler ayıplanmakta, toplum içine çıkmaları engellenmektedir. Varyasyonları arttırılabilecek bu gibi psikolojik baskılar sonucunda faillerin, öldürmeyi gerçekleştirdikten sonra pişmanlık duymadıkları, psikolojilerinin bozulmadığı, ailesi ve çevresi tarafından alkışlandığı, cezaevlerinde de itibar gördükleri yapılan araştırmalarla belirlenmiştir.²⁷³

Fail, yalnızca aile ve toplum baskısından ve beklentiden kurtulma amacıyla değil; mağdurun, failin değer yargılarına aykırı hareket etmesi sonucunda da topluluk ya da aile gibi dış etkenler olmaksızın öldürme kararına varabilmektedir.

Kastı aşan öldürme suçu ya da bir başka deyişle neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama suçu (TCK m.87/4) bakımından töre saiki ağırlaştırıcı neden olarak kabul edilmemiştir. Hâkim, temel cezayı belirlerken failin saikini değerlendirebilmektedir (TCK m.61).

2.5. Haksız Tahrik

Haksız tahrik; bir kimsenin haksız bir fiilin meydana getirdiği öfkenin etkisi altında kalarak bu haksız fiili gerçekleştiren kişiyi öldürmesi hâlinde, haksız tahrikin

²⁷¹ Koca ve Üzülmmez, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, s.118.

²⁷² “...Sanığın, kendisi Türkiye’de olmadığı dönemde Nesrullah isimli kişiyle birlikte yaşayıp evlilik dışı çocuk doğuran eşini önce para karşılığında afetmiş olmasına rağmen, daha sonra ailesinin ve aşiretinin kendi yaşam biçimlerine aykırı davranan Hatun’un öldürülmesi gerektiği yönündeki yoğun baskısına dayanamayarak, sırf bu toplumsal beklentiyi karşılıksız bırakmamak, içinde bulunduğu topluluk tarafından kınanmamak ve hatta onlar tarafından takdir edilmek için maktulü töre saikiyle öldürdüğü anlaşıldığı...” (Y1.CD., E. 2012/5546 K. 2013/2471 T. 26.3.2013.)

²⁷³ Bakıcı, 5237 Sayılı Yasa Kapsamında Ceza Hukuku Özel Hükümleri 3, s.679.

kusurunu azaltması nedeniyle cezasında indirim yapılmasını ifade eder.²⁷⁴ Haksız tahrik etkisinde kalan fail, suç işleme yönünde önceden bir kararı olmamasına rağmen, dışarıdan gelen haksız bir fiilin etkisinde kalarak; bu etkinin psikolojik durumunda yarattığı karışıklığın sonucu olarak suç işlemeye yönelmektedir.²⁷⁵

Haksız tahrikin esasıyla ilgili olarak; mağdurun haksız hareketleri ve failin psikolojik durumunun temel teşkil etmesi yönünde objektif, subjektif ve karma teori olmak üzere üç görüş mevcuttur. Objektif teori, faile yönlendirilen hareketin haksızlığından yola çıkmakta ve tahrik fiilini ön planda tutmaktadır. Subjektif teoriye failin failde ortaya çıkardığı elem ve hiddet duygularından hareketle bireysel ve psikolojik nitelikte bir değerlendirme ortaya koymaktadır.²⁷⁶ Subjektif teoriye göre; haksız tahrik hâlinde fail, haksız bir fiilin doğurduğu hiddet veya elem altında kaldığından, faili harekete geçiren saiklerin kanun koyucu nazarında daha az vahim sayıldığı kabul edilmektedir. Bir başka anlatımla kanun koyucu nazarında failin saikinin normal olmadığına kabulüyle birlikte suçun işlenmesine mağdurun da sebebiyet verdiğini dikkate alarak cezalandırma yoluna gitmektedir.²⁷⁷ Karma teoriye objektif ve subjektif teorilerin münferit olarak yetersiz kalmasından hareketle ileri sürülen; hem faile yöneltilen tahrik fiilinin hem de failin kapıldığı hiddet ve şiddetli elemi suça neden olan ve cezayı hafifleten etkenler olarak değerlendirmektedir.²⁷⁸ Demirbaş, karma teoriyi açıklarken objektif ve subjektif teoriler arasındaki farkı “*ihtiyaç sebebiyle*” ve “*şahsi hırstan*” kavramları bağlamında ortaya koymaktadır. İhtiyaç sebebiyle kavramı, objektif bir dış hâlin neden olduğu failin psikolojik durumunu ifade etmekten ziyade şahsi hırs kavramında hiçbir dış durumun mevcut olmadığından ve tamamen failin psikolojik durumundan hareket edildiğinden bahsetmektedir.²⁷⁹ Gerek öğretide ağırlıklı olarak gerekse haksız tahrik hükümlerinin

²⁷⁴ Koca ve Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, s.126.

²⁷⁵ Ali Parlar, Ceza Hukukunda Meşru Savunma ve Haksız Tahrik (Ankara: Bilge Yayınevi, 2015), s.181.

²⁷⁶ Serkan Meraklı vd., Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 14. bs (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2023), s.473.

²⁷⁷ Timur Demirbaş, Haksız Tahrik, 4. bs (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2024), s.43.

²⁷⁸ Nabi Özalp, “Türk Ceza Hukukunda Haksız Tahrik” (Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010), s.12.

²⁷⁹ Demirbaş, Haksız Tahrik, s.44.

düzenlendiği TCK'nın 29. maddesinde kanun koyucu tarafından karma teori benimsenmiştir. Karma teori, haksız hareket sonucunda failde hiddet ve şiddetli öfkeyi ifade eden buhran hâlinin meydana gelip gelmediğinin tespit edilmesini; salt buhran hâlinin mevcudiyetinin hareketin haksızlığına delalet olmaması gerektiğini kabul eder. Bir başka deyişle; hareketin haksızlığının buhran karinesi olarak kabul edilmemesi gerekmekte; hareket haksız olduğu hâlde failde hiddet ve şiddetli elem meydana getirmemişse haksız tahrik hükümleri uygulanmamalıdır.²⁸⁰ Demirbaş, bir kimsenin kötü davranma ya da ağır hakaret üzerine sükutunu koruyup soğukkanlı kalmasına rağmen sırf şerefini kurtarma amacıyla kendisine bu hareketleri yapan kişinin öldürülmesi hâlinde failin psikolojik durumunda bir değişiklik olmadığından bahisle haksız tahrik hükümlerinin uygulanamayacağını bu kapsamda örneklendirmektedir.²⁸¹

Haksız tahrikten söz edilebilmesi için insandan kaynaklanan tahrik edici bir fiilin varlığı aranmaktadır. Aynı zamanda bu fiilin failde hiddet veya şiddetli elem meydana getirmesinin akabinde suçun hiddet veya şiddetli elem etkisi altında işlenmiş olması ve suçun tahrik teşkil eden fiili yapan kimseye karşı işlenmiş olması gerekmektedir.²⁸² Bunların yanında failin işlediği suçla haksız fiil arasında nedensellik bağı bulunmalıdır.²⁸³

Hukuka aykırı her türlü fiil, haksız fiil niteliği taşımaktadır. Öyleyse hukuka aykırı olmayan bir davranışın yalnızca örf, âdet ve geleneklere aykırı olması hâlinde bu davranışı haksız bir fiil olarak kabul etmemek gerekmektedir. Örneğin; bayram ziyaretine gitmemek, yoldan geçene selam vermemek geleneklere aykırı olsa da hukukun değer verdiği bir haksızlık içeriğini haiz değildir. Bu nedenle haksız tahrik teşkil etmeyecektir. Benzer şekilde; reşit olan iki kişinin duygusal ve/veya cinsel ilişkide bulunması, kişinin karşı cinsten istediği kişiyle evlenmesi, boşanması haksızlık teşkil etmediği hâlde kimi geleneklerle çatışır nitelikte bir özellik gösterebilmektedir. Sayılan örneklerde failin haksız tahrik hükümlerinden

²⁸⁰ Yalçın, Türk Ceza Hukukunda Kadın, s.232.

²⁸¹ Demirbaş, Haksız Tahrik, s.44-45.

²⁸² Doğan Soyaslan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 5. bs (Ankara: Yetkin Yayınevi, 2012), s.481-484.; Koca ve Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2017, s.360.; Toroslu ve Toroslu, Ceza Hukuku Genel Kısım, s.284-286.

²⁸³ Parlar, Ceza Hukukunda Meşru Savunma ve Haksız Tahrik, s.182.

yararlanması beklenemez. Aksi hâlde hukuk düzeni tarafından tanınan ve korunan hak ve özgürlüklerin örf, âdet, gelenek gibi pratiklerle kısıtlanması veya kişiden geri alınması; bu pratiklerin hukukun önüne geçmesi sonuçlarını doğurur ki böyle bir durumun hukuk devletinde kabul edilmesi beklenemez.²⁸⁴

Yargıtay 3. Ceza Dairesi'nin vermiş olduğu bir kararda kadının uyuyakaldığı için kapıyı açmadığı, aralarındaki geçimsizlikten ötürü kendisine bilerek kapıyı açmadığını düşünen erkeğin kadına karşı suç işlediği ve haksız tahrik indiriminden yararlandığı görülmektedir.²⁸⁵ Yargıtay 2. Ceza Dairesi'nin vermiş olduğu bir kararda kocasından izinsiz terlik satın alan ve kocası eve geldiğinde yemek hazırlamayan kadının davranışlarının tahrik hareketi teşkil ettiğine hükmedilmiştir.²⁸⁶ Kanaatimizce suç mağduru kadının haksız bir hareketi bulunmadığı hâlde örf, âdet, gelenek gibi toplumsal pratiklerle yargı uygulaması tarafından cezalandırılması söz konusudur.

Haksız tahrikin kabulü için tahrike neden olan bir fiilin bulunması gerekmektedir de failin yanılarak var sandığı bir fiilin doğurduğu hiddet veya şiddetli elem hâlinin bir etkisi olarak suç işlenmesi hâlinde failin haksız tahrikin maddi şartlarında hataya düşmesinden; bir diğer deyişle mefruz tahrikten söz edilir.²⁸⁷ Mefruz tahrik, failin varsayımına dayanmaktadır. Mefruz tahrik hâlinde haksız hareket olmadığı için faili suç işlemeye sevk eden, tahrik teşkil eden hareketi gerçekleştiren mağdur da bulunmamaktadır. Mefruz tahrik hâlinde failin haksız tahrik

²⁸⁴ Onur Çam, “Türk Ceza Hukukunda Haksız Tahrik” (Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008), s.38.

²⁸⁵ “Sanığın olay tarihinde saat 23:00 sıralarında evine geldiği, 30-40 dakika kadar zili çalmasına rağmen katılan eşinin kapıyı açmadığını, kapı kilitli olduğundan kendi anahtarı ile de kapıyı açamadığını, bilahare kapı açılmayınca ev sahibinden tornavida isteyip kapıyı açmak üzere iken katılanın içerden kapıyı açtığını, kapıda bekletilmesinden dolayı eylemini gerçekleştirdiği savunması karşısında, her ne kadar katılan uyuyakaldığı için zil sesini duymadığını beyan etmiş ise de sanık ile katılanın arasındaki geçimsizlik nedeniyle katılanın sanığı isteyerek kapıda bekletme ihtimalinin bulunduğu, bu nedenle sanık lehine yorumla sanık hakkında haksız tahrik indirimi yapılmasında bir isabetsizlik bulunmadığından...” (Y3.CD, E.2012/28544, K.2013/33263, T.01.10.2013.) ‘dan Aktaran: Aksakal, “Yargıtay Kararlarında Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: ‘Erkekler Lehine İşleyen Haksız Tahrik Kurumu’”, s.35-36.

²⁸⁶ “Sanığın eşi olan mağdureye aynı gece kısa aralıklarla etkili eylemde bulunması tek suç oluşturduğu gibi, mağdurenin eşinden izinsiz terlik satın alması ve eve gelen eşi sanığa yemek hazırlanmamış olması şeklindeki hareketlerinin sanık lehine tahrik hükümlerinin uygulanmasını gerektirip gerektirmediğinin kararda tartışılması gerekir.” (Y2.CD, 3033/3281, T.29.03.2000.) ‘dan Aktaran: Aksakal, “Yargıtay Kararlarında Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: ‘Erkekler Lehine İşleyen Haksız Tahrik Kurumu’”, s.36.

²⁸⁷ İzzet Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 19. bs (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023), s.532.

hükümlerinden yararlanıp yararlanamayacağı hususu öğretide tartışmalıdır. Öğretide mefruz tahrik hâlinde haksız tahrik indiriminden failin yararlanamayacağını savunan görüş, haksız tahrikin varlığını objektif esaslara dayandıran görüş olup; haksız tahrik hükümlerinin uygulanabilmesi için tahrike neden olan haksız hareketin objektif olarak bulunması gerektiğinden hareket etmektedir.²⁸⁸ Haksız tahrikin esaslarını subjektif veya karma teoriye dayandıran görüş, mefruz tahrik hâlinde failin haksız tahrik hükümlerinden yararlanabileceği yönündedir. Bizim de katıldığımız bu görüşe göre; failin kusuru olmadan hiddet ve şiddetli elem durumuna sürüklenmesi hâlinde haksız tahrik hükümleri uygulanabilecektir. Gerçekten de kanun koyucu, TCK’nın 30. maddesinin 3. fıkrasında “*ceza sorumluluğunu kaldıran veya azaltan nedenlere ait koşulların gerçekleştiği hususunda kaçınılmaz bir hataya düşen kişi, bu hatasından yararlanır.*” demek suretiyle buna imkân tanımıştır. Bu noktada dikkat edilmesi gereken husus, haksız tahrikin şartlarının oluştuğu yönünde failde ve failin içinde bulunduğu şartların gözetilmesi suretiyle hatanın kaçınılmaz olması hâlinde haksız tahrikten bahsedilebileceğidir.²⁸⁹ Yalçın’a göre; basit araştırmalarla ortada tahrik edici haksız bir hareketin olmadığına anlaşılabilecek olması durumunda failin mefruz tahrikten yararlanmaması gerekmektedir. Aksi hâlde haksız tahrik kurumu, çok küçük bahanelere ve söylentilere dayanarak suç işleyen failer için sığınak teşkil edecektir.²⁹⁰ Nihayet, hatanın kaçınılabılır olup olmadığına hâkim, somut olayın koşullarına göre karar verecektir. Bu durum, TCK’nın 61. maddesi kapsamında temel cezanın belirlenmesinde dikkate alınabilecektir. İlk derece mahkemesinin vermiş olduğu bir kararda, kadının doğum kontrol hapı kullandığını öğrenen ve kadının telefonuna “*Adil Işık*” isimli giyim markasından mesaj geldiğini gören failin aldatıldığına dair varsayımda bulunarak kadını iple boğarak öldürdüğü; ölü bedeni de buzdolabında

²⁸⁸ Nevzat Gürelli, “Ceza Hukukunda Mazeret Sebebi Olarak Haksız Tahrik”, İstanbul Barosu Dergisi, sy 6 (1951): 332-44, s.332.

²⁸⁹ Koca ve Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2017, s.363; Demirbaş, Haksız Tahrik, s.75; İbrahim Çetin, Türk Ceza Hukukunda Haksız Tahrik – Ceza Hukuku Monografileri – (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021), s.95; Yalçın, Türk Ceza Hukukunda Kadın, s.233; Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2023, s.532.; Meraklı vd., Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.453.

²⁹⁰ Yalçın, Türk Ceza Hukukunda Kadın, s.233.

sakladığı görülmekte olup fail bakımından haksız tahrik indirimi uygulanmıştır.²⁹¹ İlgili örnekte failin zannının haksız tahrik indiriminin uygulanması için yeterli olarak görülmesi; fail tarafından yapılacak basit bir araştırmayla, failin varsayımından kaçınabileceğinin değerlendirilmemesi isabetsiz olmuştur.

Haksız tahrik, insan tarafından gerçekleştirilmiş iradi bir hareket olmak zorundadır. Bu nedenle ceza hukukunun hareket olarak kabul etmediği, üçüncü bir kişi tarafından oluşturulan bedensel baskının etkisiyle gerçekleşen durumlar gibi, insan davranışları haksız tahrik teşkil etmeyecektir.²⁹²

Haksız tahrikten bahsedebilmek için tahrik fiilinin, failde hiddet veya şiddetli bir eleme neden olması gerekmektedir. Bir diğer anlatımla fiilin haksız olması tek başına yeterli değildir; tahrik fiilinin failde hiddet ve şiddetli elem duygusunu da yaratması gerekmektedir. Failin içine düştüğü bu hiddet ve şiddetli elem duygusu, mağdurun haksız davranışlarından ileri gelmektedir. Hemen belirtmek gerekir ki kompleksler, kıskançlıklar, failin kişilik bozuklukları, intikam duyguları, stresli olması vb. durumların, haksız tahrik uygulamasıyla ilgisi bulunmamalıdır.²⁹³

“Haksız hareket yapılmasaydı bu suç işlenmeyecekti” diyebileceğimiz durumlarda nedensellik bağından söz etmek; tahrik teşkil eden hareketle işlenen suç arasında nedensellik bağının bulunması gerekmektedir.²⁹⁴ Hareketle işlenen suç arasında belli bir sürenin bulunması bir şart değildir. Önemli olan suçun işlenmesine

²⁹¹ “İzmir 11. Ağır Ceza Mahkemesi 19.09.2007 tarihli 2006/210 E. 2007/329 K. sayılı kararında; Kadın, 17 yaşındaki oğlunu alarak gittiği tatilde daha önce boşanma davası açtığı eşinin telefonlarını yanıtızsız bırakmıştır. Eve eşyalarını toplamak için döndüğünde sanık eş katılanın çantasından aldığı telefonda ‘Adil Işık’ isimli şahıstan gelen mesajı ve doğum kontrol hapını görünce karısının kendisini aldatığından şüphelenir. Karısının göbeğindeki yara bandını ve piercingi gören sanık, ‘hayatımı yaşıyorum bana karışamazsın’ dediğini iddia ettiği karısını evde bulunan ipe boğarak öldürür ve buzdolabına koyar. 5 yıl önce karıştığı bir kavgadan dolayı kesinleşmiş hapis cezası nedeniyle yolda yürürken yakalanınca, karısını öldürdüğünü itiraf eder. Mahkeme, 5 yıl önce karısının kendisini aldatığına dair sanık eşin tanıklarını dinler ve ‘Adil Işık’ın kadın giyim markası olduğunu bilmesi beklenemeyecek sanığın, değer yargılarına göre yeniden aldatıldığını düşünmesinin normal olduğu gerekçesiyle haksız tahrik indirimi uygular.” Utku Can Akyol, “‘Boyunduruğa benzer kötü yasalar’”, Gazete duvaR., 27 Eylül 2020, <https://www.gazeteduvar.com.tr/konuk-yazar/2020/07/23/boyunduruga-benzer-kotu-yasalar>.

²⁹² Çetin, Türk Ceza Hukukunda Haksız Tahrik – Ceza Hukuku Monografileri –, s.68.

²⁹³ Devrim Aydın, “Yeni Türk Ceza Kanununda Haksız Tahrik”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 54, sy 1 (2005): 225-54, s.236.

²⁹⁴ Parlar, Ceza Hukukunda Meşru Savunma ve Haksız Tahrik, s.188.

sebebiyet veren failin psikolojik durumunun tahrik teşkil eden hareketten kaynaklanmasıdır.²⁹⁵

Haksız tahrikten söz edebilmek için failin buhran hâlinde işlediği suçun tahrik fiilini gerçekleştiren kişiye yönelik olması, bir başka deyişle tahrik fiilini gerçekleştiren kişiyle suçun mağdurunun aynı kişi olması gerekmektedir.²⁹⁶

Haksız tahrik, madde gerekçesinde yer alan ifade²⁹⁷ nedeniyle, töre saikiyle kasten öldürme suçu bakımından gündeme gelmemektedir. Gerekçede yer alan bir olgu, ancak yargı uygulamasına ve öğretiyeye kaynaklık eder niteliktedir; bağlayıcılık vasfını haiz değildir. Bu nedenle konuyu tartışmaya açık hâle getirmektedir. Kanun koyucunun, kanun metnine töre saikiyle kasten öldürme suçu bakımından haksız tahrik hükmünün uygulanamayacağına yönelik açık bir ibare koymaması, kanun koyucunun iradesini değil bu yöndeki temennisini ifade etmektedir.²⁹⁸ İfade edilmelidir ki haksız tahrik nedeniyle ceza indiriminin uygulanıp uygulanamayacağı hususunun kanun koyucu tarafından kanun metninde açıkça düzenlenmesi gerekmektedir.

Töre saikiyle kasten öldürme suçunda haksız tahrikin neden uygulanamayacağına dair öğretilerde görüş ayrılığı mevcuttur. İlk görüş salt Kanun'un gerekçesine dayanarak; kural olarak bu suç tipi bakımından hiçbir şekilde haksız tahrik hükmünün uygulanamayacağı yönündedir. Bir başka anlatımla ilgili suç, yapısı ve unsurları gereği, haksız tahrik uygulamasına müsait değildir.²⁹⁹

²⁹⁵ Yalçın, Türk Ceza Hukukunda Kadın, s.233.

²⁹⁶ Yalçın, Türk Ceza Hukukunda Kadın, s.233.

²⁹⁷ TCK'nın 29. maddesinin gerekçesinde konuyla ilgili yer alan ifade şu şekildedir: "...*Hiddet veya şiddetli elemin haksız bir fiil sonucu ortaya çıkması gerekir. Maddeye bu ibarenin eklenmesinin amacı, ülkemizde özellikle 'töre veya namus cinayeti' olarak adlandırılan akraba içi öldürme suçlarında haksız tahrik indiriminin yanlış biçimde uygulanmasının önüne geçmektir. Maddedeki düzenleme nedeniyle bir suçun mağduruna yönelik olarak gerçekleştirilen fiiller dolayısıyla fail haksız tahrik indiriminden yararlanamaz. Örneğin cinsel saldırıya maruz kalmış kadına karşı babanın veya erkek kardeşin işlediği öldürme fiilinde, haksız tahrike dayalı olarak ceza indirimi yapılamayacaktır. Maddedeki haksız fiil terimi, bir davranışın hukuk düzenince tasvip edilmediği anlamına gelmektedir. Ancak böyle bir haksız fiili yapan kişiye karşı yönelik fiilin varlığı durumunda maddenin uygulanması söz konusu olabilecektir.*"

²⁹⁸ Cengiz Otacı, "Saikle Öldürme Suçlarında Haksız Tahrik Sorunu", Terazi Hukuk Dergisi 6, sy 59 (2011): 29-43, s.40.

²⁹⁹ Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem, ve Murat Önok, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, 22. bs (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022), s.181.

Diğer görüş, ilk görüşle benzer şekilde bu suç tipinde haksız tahrik uygulamasının mümkün olmadığını kabul eder. Ancak gerekçesi farklılık göstermektedir. Bu görüşe göre; suç mağdurunun töreye aykırı davranışı, hiçbir şekilde, Kanun gerekçesinde bahsi geçen ifade yer almamış olsa dahi, fail açısından haksız bir fiil teşkil etmemektedir.³⁰⁰ Suçun nitelikli hâli olarak kabul edilen bir nedenin, aynı zamanda bir indirim nedeni sayılması mümkün olmadığı için kasten öldürmenin töre saikiyle gerçekleştiği durumlarda ayrıca haksız tahrik indirimine gidilemeyecektir.³⁰¹ Kanaatimizce bu görüş yerindedir. Çünkü bu davranış kalıpları, yalnızca mağdurun cinsel hayatı, sosyal konumu gibi yaşam biçimine özgü olan olgularla ters düşmektedir; hukuk düzleminde haksız bir fiil teşkil etmemektedir. Bu noktada fail açısından hiddet ya da şiddetli elem oluşturup oluşturmadığının bir önemi yoktur. Çünkü haksızlık yargısı, failin subjektif değer ölçütleriyle ilgili değildir. Haksızlık yargısı, hukuk tarafından korunan bir değere aykırılığı ifade eder. Hukuk düzleminde haksızlık teşkil etmeyen bir fiilin; failin algılama biçimine göre, subjektif ölçütlere göre haksız sayılması suç niteliğinin değiştirilmesi ve bu yolla hukukun bertaraf edilmesi anlamına gelir.

TCK'nın 29. maddesinin gerekçesine göre töre saikiyle kasten öldürme suçunu hükümlerinin uygulanabilmesi için haksız tahrik koşullarının bulunmaması gerekmektedir. Bu doğrultuda 765 sayılı TCK'da yer alan “*haksız bir tahrikin meydana getirdiği*” formülü yerine 5237 sayılı TCK'da “*haksız bir fiilin meydana getirdiği*” formülü kullanılmıştır. Bu kullanım, öğretilerde eleştirilmektedir. Günay'a göre eski düzenlemeden de aynı sonuca ulaşmak mümkündür. Bununla birlikte Günay, töre saikiyle kasten öldürme suçunda mağdurdan kaynaklanan haksız bir fiilin olmadığına vurgu yapmaktadır.³⁰² Gündüz, töre saikiyle kasten öldürme suçunda mağdurdan kaynaklanan haksız bir fiilin söz konusu olmamasından ötürü haksız tahrik hükümlerinin uygulanabilmesinin temel şartlarından birinin eksik olduğu ve bu nedenle haksız tahrik indiriminin uygulanamayacağını ifade etmektedir.³⁰³ Bir başka

³⁰⁰ Özbek, Doğan, ve Bacaksız, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, s.145-146.

³⁰¹ Erhan Günay, Haksız Tahrik (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2009), s.75.

³⁰² Günay, Haksız Tahrik, s.75.

³⁰³ Hakan Gündüz, Ceza Hukukunda Haksız Tahrik (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2024),

anlatımla mağdurun töreye aykırı olduğu düşünölen hareketinin fail açısından haksız tahrik nedeni oluşturmaması beklenmektedir.³⁰⁴ Çünkü bir kimsenin davranışının toplumca benimsenen ve yine toplum tarafından uyulma zorunluluğı düşöncesi eşliğinde kişiyeye yöneltilen genel ahlak kaideleriyle bağdaşmaması, haksız bir fiil teşkil etmemektedir.

İfade edildiğı üzere haksız tahrik indiriminin uygulanabilmesi için haksız bir fiilin bulunması ve bu fiilin failde yarattığı hiddet ve şiddetli elem neticesinde failin öldürme fiilini işlemesi gerekir. Örneğın; bir babanın cinsel saldırı suçunun mağduru olan kızını öldürmesi olayında haksız tahrik indirimi uygulama alanı bulmaz. Aynı olayda babanın, cinsel saldırı suçunun failini öldürmesi hâlinde haksız tahrik indirimi uygulanır. Ancak cinsel saldırı suçunun mağduru kız, haksız tahrik teşkil edecek bir fiil içinde değılken cinsel saldırı suçunun faili bakımından aynı şeyi söylemek mümkün değıldır. Çünkü cinsel saldırı fiili, tartışma kabul etmeksizin, haksızlık içeriğine muktedirdir.

Aynı değeri ifade eden ancak farklı adlandırmalarla birbirinden ayrılmaya çalışılan töre ve namus gibi kavramların bireysel ve toplumsal gibi niteliklerle sınıflandırılarak birbirinden farklılaştırılması, haksız tahrik uygulaması bakımından da ayrıma sebep olmaktadır. Töre saikinın varlığına kanaat getirilen öldürme suçları bakımından haksız tahrik indirimi uygulanmazken namus gibi farklı saiklerle öldürme suçlarının vücut bulduğuna kanaat getirilmesi hâlinde haksız tahrik indirimi uygulanabilmektedir. Kanaatimizce; namus gerekçesiyle hareket edilen öldürme suçlarında haksız tahrik uygulamasıyla şiddet güzellemesi yapılmaktadır. Yanlış adlandırma sebebiyle özünde aynı olan saikin hem artırım hem de indirim sebebi teşkil etmesi mantığa ve ceza hukukunun genel ilkelerine aykırıdır. Haksız tahrik uygulamasında, haksız tahrik indirimine sebep olabilecek mağdur davranışının tespit edilmesi hâlinde haksız tahrik indirimine karar verilmesi; suç tipi adlandırmasına istinaden haksız tahrik indiriminin uygulanıp uygulanmayacağına ilişkin yargıda bulunulmaması yerinde olacaktır.

³⁰⁴ Sarıkaya, Yargıtay Kararları Işığında Kan Gütme Saiki ve Töre Saiki ile İnsan Öldürme Suçları, s.144.

Mevcut kanuni düzenlemeyle mağdurun, haksızlık içermeyen ancak faile ait töre ve namus gibi duygu ve değerlere ters düşen davranışının gerekçe gösterilmesi suretiyle yaşamına son verilmesi olaylarının önüne geçilmesi amaçlanmaktadır. Ancak töre sözcüğü, namus gerekçesiyle işlenen öldürme suçları bakımından daraltıcı bir anlam taşımaktadır. Namus ve töre saiki kavramları arasında kesin çizgilerle ayırım yapılması suretiyle haksız tahrik indiriminin uygulanabileceği vakaların tespit edilmesi mümkün değildir. Nitekim Yargıtay Ceza Genel Kurulu'na taşınan bir yerel mahkeme kararında “...ister rızaen olsun, ister zorla olsun, aile bireylerinin ırz ve namusuna yönelik saldırılar toplumumuzda en az hayata yapılan saldırılar kadar tahrik teşkil eden tepki çekmiştir. Bu nedenle sanık Adnan hakkında tahrik hükümlerinin uygulanmasıyla azami oranda ceza indirimi yapılmalıdır...” şeklinde hüküm kurulması suretiyle kimi zaman bu duygu ve değerlere yaşam hakkı karşısında üstünlük ve öncelik tanındığı; bu doğrultuda haksız tahrik indirimine gidilmesi gerektiği yönünde bir eğilim görüldüğü dikkat çekmektedir.³⁰⁵

Yargıtay 1. Ceza Dairesi, ailesiyle birlikte yaşadığı evden kaçarak isteği doğrultusunda hayat süren küçüğün tekrar eve getirilmesi sonrasında yine kaçarak istediği hayatı sürdürme konusunda ısrarlı davranış sergilemesi neticesinde babası tarafından öldürüldüğü olayda kasten öldürme suçunun töre saikiyle gerçekleştiğine hüküm vermiştir. Kararın karşı oy yazısında “yaşı küçük olmasına rağmen izinsiz kaçıp evlenen, resmi nikah kıymadan çocuk sahibi olan, ailesinin benimsemediği yaşantıyı sürmesine rağmen af edilerek eve kabul edilen maktulenin töre saiki ile de öldürüldüğünü kabul etmenin, töre kavramı ile de bağdaşmayacağı... bu şekilde öldürme eylemindeki saikin; bazı bölgelerde geleneksel anlayışlara uymama nedeniyle aile meclisinin kararı ile öldürme değil, haksız tahrikin etkisiyle öldürme olduğu” yönünde görüş bildirilmiştir.³⁰⁶

Namus gerekçesiyle öldürme suçlarını töre saikinden ayırmayı amaçlayarak suç tespiti yapmayı amaçlayan görüş; namus anlayışının bireysel ve toplumsal olarak ayrılmasını, bireysel namus anlayışına aykırı davranışın namus gerekçesiyle işlenen öldürme suçlarını; toplumsal namus anlayışının töre saikiyle kasten öldürme suçunu

³⁰⁵ YCGK, E.2013/665, K.2014/66, T.11.02.2014.

³⁰⁶ Y1.CD, E.2012/3490, K.2013/665, T.30.01.2013.

karşıladığını, bu ayrım neticesinde haksız tahrik indirimine karar verilebileceğini saptamaktadır. Bu saptamada bir standart gözetilmemektedir. Aile meclisi kararını töre saikiyle kasten öldürme suçu bakımından zorunlu tutulması; kararın yokluğu hâlinde haksız tahrik indiriminin uygulanabilmesinin önünü açmaktadır. Oysa aile meclisi kararının varlığını zorunlu tutan görüş, aile meclisinin yapısını; kaç kişiden oluştuğunu, kaç kişinin öldürme kararına katıldığını, bu kararı alan çoğunluğun niteliğini, bu meclisin başka kararlar alıp almadığını, sadece öldürme kararı alınması gerektiğinde toplanıp toplanmadığını kesin bir biçimde açıklayamamaktadır. Çünkü aile meclisinin varlığı bir mit olmasa dahi fiziki ve fonksiyonel yapısı yazılı kurallarla yahut herkesçe bilinen, sınırları çizilmiş teamüllerle sabit kılınmamıştır. Tesadüf değildir ki TCK’da da aile meclisi kararı, töre saikiyle kasten öldürme suçunun unsurları arasında yer almamıştır. Kararda belirtilen geleneksel anlayışın ne olduğu muğlaktır. Küçük olan mağdurenin ailesinin izni dışında kaçmasının, evlenmesinin, evlilik dışı cinsel ilişki yaşamasının, bu cinsel ilişki neticesinde çocuk sahibi olmasının, “*kendisini affeden ailesine rağmen*” yine evden kaçarak istediği gibi hayat sürmesinin “*bazı bölgelerdeki geleneksel anlayışa aykırı hayat sürme*” davranışıyla bağdaşmayacağı ifade edilmiştir. Küçük olan mağdurenin davranışlarının geleneksel anlayışla bağdaşmadığı tespit olunan davranışlarına rağmen olayın “bazı bölgelerde” geçmemesi nedeniyle haksız tahrik indirimine gidilmesi ihtimali; ceza kanunlarının bazı hükümlerinin yalnızca “bazı bölgelerde” uygulanabilir olarak görülmesi yönünde bir yoruma yol açmaktadır.

Evlilik birliği içerisinde eşlerin, birbirlerine karşı hak ve yükümlülükleri arasında sadakat yükümlülüğü yer almaktadır. Kadının erkeğe, erkeğin de kadına karşı sahip olduğu bu yükümlülük, TMK’nın 185. maddesinde “*Eşler birlikte yaşamak, birbirine sadık kalmak ve yardımcı olmakla yükümlüdür.*” denilmek suretiyle hükme bağlanmıştır. Bu yükümlülük, evlilik birliği süresince devam etmektedir. Eşlerden birinin sadakat yükümlülüğüne aykırı fiili medeni hukuk bağlamında bir boşanma nedeni teşkil etmektedir. Bu nedenle eşlerden birinin diğerine karşı sadakat yükümlülüğünü ihlâl etmesi, hukuk düzenince korunmamaktadır.

Kişinin, eşine karşı sadakat yükümlülüğüyle bağdaşmayan hareketlerinin kendi bünyesinde meydana getirdiği hiddet veya şiddetli elem etkisinde kalan fail eş, haksız tahrik indiriminden faydalandırılmaktadır. Sadece sadakat yükümlülüğünü ihlâl eden

eşi değil; ihlâl eden eşin, ihlâl fiilini birlikte gerçekleştirdiği üçüncü kişiyi öldürmesi hâlinde de haksız tahrik indirimi uygulanmaktadır.

Belirtmek gerekir ki sadakat yükümlülüğü, sadece eşler arasındadır. Üçüncü kişinin sadakat yükümlülüğünden ya da bunu ihlâl ettiğinden söz edilmesi mümkün değildir. Yargıtay, evli kişinin, eşi tarafından kendisine karşı olan sadakat yükümlülüğüne aykırı fiili neticesinde eşini veya eşinin bu fiili birlikte gerçekleştirdiği üçüncü kişiyi öldürmesi hâlinde aldatma fiilinin fail bakımından haksız tahrik indirimi teşkil edeceğini kabul etmektedir.³⁰⁷ Yargıtay, sadakat yükümlülüğünün yalnızca bir boşanma sebebi olduğu, haksız tahrik indirimine sebep olamayacağına yönelik yerel mahkeme kararlarını bozmaktadır.³⁰⁸

Sadakat yükümlülüğü, yalnızca eşler arasında olduğu için eşlerden birinin evlilik dışı yaşadığı cinsel ilişki yalnızca diğer eşe karşı sadakat yükümlülüğünün ihlâlidir. Eşin, ailenin diğer bireylerine karşı sadakat yükümlülüğü bulunmamaktadır. Dolayısıyla sadakat yükümlülüğünün ihlâli gereğince uygulanacak haksız tahrik indirimi yalnızca diğer eş bakımından uygulanmaktadır.³⁰⁹ Sadakat yükümlülüğünü

³⁰⁷ “...maktul Ü. ile sanığın resmi nikahlı evli olup, TMK. nun 185/2 maddesine göre, maktul Ü.’nin eşine karşı sadakat yükümlülüğü bulunduğundan, bu yükümlülüğe aykırı davranan maktul Ü. ile Ö’i öldüren sanığın fiilini haksız tahrik altında öldürme olarak kabul eden mahkemenin uygulamasında isabetsizlik görülmediğinden, suç vasıflarının töre saikiyle öldürme olduğuna yönelik tebliğnamedeki 1 nolu bozma düşüncesi benimsenmemiştir...” (Y1.CD, E.2009/6484, K.2010/6121)’dan Aktaran: Sarıkaya, Yargıtay Kararları Işığında Kan Gütme Saiki ve Töre Saiki ile İnsan Öldürme Suçları, s.185.

³⁰⁸ “Mağdur ...’nin evlilik birliğinden kaynaklanan sadakat yükümlülüğüne aykırı davrandığı ve sanığın eylemini bu hiddetin etkisi ile gerçekleştirdiği hususunda ciddi şüphenin olması sebebiyle, şüpheden sanık yararlanır ilkesi de gözetilerek sanık hakkında haksız tahrik hükümlerini düzenleyen ve 1/4 ile 3/4 arasında ceza indirimi öngören TCK’nun 29. maddesi uyarınca asgari oranda indirim yapılması gerektiği gözetilmeden, yazılı şekilde “eşlerin birbirlerine yönelik sadakat yükümlülüğüne aykırı davranışlarının boşanma sebebi olduğu ve bu hususun haksız tahrik indirimine konu olamayacağı” şeklindeki gerekçe ile haksız tahrik hükümlerinin uygulanmasına yer olmadığına karar verilmesi suretiyle fazla ceza tayini...” (Y1.CD, E.2017/170, K.2017/2775, T.18.09.2017.)

³⁰⁹ Aşağıda künyesi verilen Yargıtay kararının karşı oy yazısında bir kadının kendi rızasıyla evlilik dışı cinsel ilişki yaşamasının kadının ailesinin erkek bireyleri nazarında haksız fiil teşkil edeceğine; aile bağlarının kuvvetli olması, yaşadıkları sosyal çevre gibi unsurlarla bu durumun şahsileştirilip olağanlaştırılmaya çalışılmıştır. Olayın geçtiği bölgenin töre saiki suçlarıyla “ünlendirilmeye” çalışıldığı doğu bölgelerinden biri olması ve mevkinin detaylarıyla verilmesi, adeta gerekçelendirmeye esas teşkil etmiştir:

“Evli ve çocuklu olan maktulenin, olay günü gecesi mağdur ...’la buluşarak cinsel ilişkide bulunmak suretiyle haksız tahrik oluşturacak fiilde bulunduğu açıktır...Olayımızda maktulenin haksız fiili sonucu sanıklarda öfke, gazap ve şiddetli elem meydana geleceği kuşkusuzdur...Olay yeri **Van ili, Çaldıran ilçesi, Direkli köyüdür**. Sanık ..., sanık ...’nın ağabeyi; sanık ...’ta, sanık ...’nin amcasıdır. Sanıkların bulundukları sosyal çevre itibariyle aile bağları çok güçlüdür. Aile fertlerinden birine karşı

ihlâl eden eşin, diğer eş dışında başka bir kişi tarafından öldürülmesi hâlinde haksız tahrik indirimi uygulanamaz.³¹⁰

Evlilik birliğinin eşlerin boşanmaları yahut eşlerden birinin ölümü gibi herhangi bir nedenle sona ermesiyle eşler arasındaki sadakat yükümlülüğü de sona erer. Ancak geleneksel ve ataerkil anlayışta evlilik birliği nasıl sona ermiş olursa olsun kadın eşin hayattaysa eski eşiyle; eşi ölmüşse kadının kendi ailesiyle (kadının hayatında eşin ölümüyle birlikte oluşan “otorite boşluğunu”, evlenmeden önce olduğu

yapılan haksızlık, anne, baba, kardeşler ve amcaları da aynı derecede etkiler. İşlenen haksızlık, geniş manada aileye karşı işlenmiş sayılır. Olayımızda olduğu gibi, kapalı ve birbirlerine çok sıkı bağlarla bağlı olan sanıklar olayın duyulması üzerine hemen bir araya gelerek birlikte hareket etmişlerdir. Maktule, komşusunun oğlu ile cinsel ilişkide bulunduktan hemen sonra yakalanmıştır. Olayın sıcaklığı ve etkisiyle sanıklar artık sağlıklı ve sağduyulu düşünme yerine, etkisi altında bulundukları elem ve gazabın altında hareket etmişlerdir. **Maktulenin gerçekleştirdiği haksız fiil nedeniyle sanıkların mensup oldukları ailenin oldukça güç durumda kaldığı,** bu nedenle ağabey ve amca olan sanıklar Suat ve Behçet'in meydana gelen haksız fiilin şiddetli elem, gazap ile ızdırabı altında kalarak eylemlerini gerçekleştirdikleri açıktır. Öte yandan, haksız fiil henüz yeni gerçekleştirildiğinden, bu durumda amca ve ağabey olan sanıkların etkilenmemesi mümkün görülmemektedir.” (Karşı Oy Yazısı, Y1.CD, E.2016/3888, K.2017/5212, T. 20.12.2017.)

³¹⁰ “...Sanığın annesinin, kendi yaşam ve davranışlarından dolayı oğluna karşı bir sorumluluğunun olmayıp sadece TMK’nun 185/2. maddesine göre, eşine karşı sadakat yükümlülüğünün bulunduğu, dolayısıyla maktulün, sanığın annesiyle rızası dahilinde arkadaşlık etmesinin, sanığa yönelik haksız bir eylem oluşturmadığı, sanığın eylemi, maktul A..’ın, annesi Y.. ile görüşüp arkadaşlık etmesi nedeniyle, ailenin namus ve şerefini eksilttiği düşüncesiyle ve töre/namus saikiyle gerçekleştirdiği anlaşılmakla, 5237 sayılı TCK’nun 82/1-k, maddesi gereğince cezalandırılmaları gerekirken, suç vasfında yanılığa düşülerek kasten adam öldürme suçundan aynı yasanın 81. maddesi ile hüküm kurulması,...” (YCGK, E.2010/150, K.2010/192, T.12.10.2010); “...Sanığın ablası olan maktulenin evli iken başlayan ve boşandıktan sonrada devam eden, sadakat ve aile yükümlülüklerine aykırı davranışları olduğu dosya kapsamından anlaşılmaktadır. Ancak, Medeni Kanunun 185. maddesi uyarınca evlilik birliği içerisinde maktulenin sadakat yükümlülüğü sadece eşine karşıdır. Boşandıktan sonraki davranışlarından ise Medeni Kanun uyarınca reşit olduğundan dolayı kimseye karşı bir sadakat yükümlülüğü bulunmamaktadır. Bu nedenle, yasal bağlamda sanığın ablası olan maktulenin evli iken başlayan ve boşandıktan sonra da devam eden, sadakat ve aile yükümlülüklerine aykırı yaşantısı sanık lehine tahrik nedeni olarak kabul edilebilmesi mümkün değildir. Öncelikle, bu nedenle sayın çoğunluğun salt bu nedenle olayda alt sınırdan haksız tahrik nedeni bulunduğuna ilişkin görüşüne katılamamaktayım. Ayrıca, olay öncesi ve olay esnasına dayalı olarak tahrik nedeni oluşturabilecek gerek... Ağır Ceza Mahkemesinin, gerekse sayın çoğunluk görüşünün benimsediği gibi başkaca bir nedende gösterilmemektedir.” (Karşı Oy Yazısı, Y1.CD, E.2014/923, K.2014/3551, T.17.06.2014); Aksi görüşte ve kadının, cinsel özgürlüğünün sınırının evlatlarının düşünce ve duygularıyla çizildiğine ilişkin: “...Olayımıza baktığımızda; yaşı kaç olursa olsun bir çocuğun annesini bir sağlık kabininden çıkarken saçını başını dağınık bir vaziyette, arkasından çıkan adamında atletinin dışarıda ve telaşlı bir vaziyette fermuarını kapatırken görmesi, bir çocuk veya genç için duyulacak en büyük acılardan birisidir. Bu acıya Töre denebilir mi? Bence denmemelidir, denemez. Çünkü bir çocuk için en önemli varlık annesidir. Anne saf ve temizdir. Tabidir ki dul bir kadının tercihleri, özel hayatı olabilir. Ancak uluorta çocuklarının veya herkesin görebileceği bir yerde cinsel açlığını gidermeye de hakkı yoktur, olmamalıdır...Açıklanan nedenlerle; sanıkların eylemlerinin töre saikiyle gerçekleşmediğinden hareketle haksız tahrik hükümlerinin uygulanması gerektiği düşüncesiyle Yüksek Ceza Genel Kurul çoğunluğunun görüşüne katılmıyorum.” (Karşı Oy Yazısı, YCGK, E.2010/56, K.2010/111, T.11.05.2010.)

gibi, tekrar baba, amca, dayı, erkek evlat gibi ailenin erkek bireylerinden birinin ya da birkaçının doldurması suretiyle) birlikte ölmüş eşinin ailesine karşı “kendini muhafaza etme” sorumluluğun devam ettiğine yönelik olarak toplumda ilkel bir yaklaşım bulunmaktadır. Bu anlamda kadının kişisel alanı, cinsel özgürlüğü, yaşam biçimi denetim altında tutulmaktadır.³¹¹ Evlilik akdiyle ortak bir hayata adım attığına inanan kadın, o hayatın dışında bulunduğunu sandığı kişiler tarafından “ortak bir mal” hâline getirilmektedir.³¹²

TCK’nın haksız tahrik hükmünü düzenleyen 29. maddesinin gerekçesinde kanun koyucu, “töre saikiyle kasten öldürme hükmünün uygulanabilmesi için, somut olayda haksız tahrikin koşullarının bulunmaması gerektiği” yönünde kanaat bildirmiştir. Haksız tahrikin koşullarının bulunduğu hâlde töre saikiyle kasten öldürme suçunun tespitine gitmenin imkânsız kılındığı şu hâl, kanun koyucunun gerekçeyle korumaya çalıştığı değerle örtüşmemektedir. Töre saikiyle veya namus gerekçesiyle işlenen öldürme suçlarında haksız tahrik hükümlerinin yoruma yer bırakmayacak şekilde uygulanmasının önüne geçilmesi amaçlanırken hükmün pratiği, bu amaçla ters düşmektedir. Kanun koyucunun iradesini âdeta bir temenniden ibaret hâle getirmesi isabetsiz ve talihsiz olmuştur. Bununla birlikte evlilik birliğinden doğan sadakat yükümlülüğünü ihlâl eden eşe karşı işlenen öldürme suçlarında haksız tahrik

³¹¹ İskender, Öğreti ve Yargısal Kararlar Işığında Töre Saikiyle İnsan Öldürme Suçu (Namus Cinayetleri), s.131.; “Aile bağlarının çok güçlü, aile otoritesinin çok katı ve sıkı olduğu toplumumuzda aile bireylerinin, dul hanımların, özellikle gençlerin eş seçme, özgür cinsel ilişkiye girme hakları kabul edilmemekte, anne babanın veya aile meclisinin rızası olmadan kaçmalar veya diğer yollarla cinsel ilişki ilişkiye girmeler bazen evlenilse bile hoş görülmemektedir.” Soyaslan, Ceza Hukuku Özel Hükümler, s.139-140.

³¹² Soyaslan, namus cinayetlerini, aile şerefini korumak için işlenen cinayetler olarak tanımlamış ve başkasıyla cinsel ilişkiye giren dul kadının oğlu tarafından öldürülmesini bu kapsamda örneklendirmiştir. Soyaslan, Ceza Hukuku Özel Hükümler, s.140.; “Oluşa ve dosya içeriğine göre, sanık Z. I. 'in annesi olan maktule Ö. X. 'nin dul olduğu, köyde zaman zaman evine yabancı kişileri aldığı yolunda dedikoduları duyan sanığın olay öncesinde annesini uyardığı, olay günü Kahta ilçesinden köye geldiğinde, eve gitmeden önce bir köylünün kendisine annesi Ö. X. 'nin evde bir erkekle basıldığını ve o kişinin jandarma tarafından götürüldüğünü söylediği, gerçekten de olay günü maktulenin evine gelen tanık Ş.'in anlatımlarına göre, tanığın maktulenin evine televizyon tamiri yapmaya geldiği, bu sırada evde yabancı bir erkeğin bulunduğunu duyan köylünün evin önünde toplanmaya başladığı, kalabalıktan “yakalayıp öldürelim” konuşmalarının geçtiğini duyan tanık Ş.'in jandarmayı kendisinin çağırdığı ve gelen jandarma ile evden çıkabildiği anlaşılmakla, bu durumun ve dul olan annesi hakkında çıkan dedikoduların kendisinin ve ailesinin namus ve şerefine eksilttiği düşüncesiyle sanığın annesini, evde bulunan ruhsatsız tabancayla 5 isabetle vurarak öldürdüğü; bu durumun mahkemece de kabul edildiği olayda, eylemin töre (namusunu kurtarmak) saikiyle işlendiğinin ve sanık hakkında 5237 sayılı TCK.nun 82/1-d-k maddesi uyarınca ceza vermek gerektiğinin gözetilmemesi;...” (Y1.CD, E.2009/7465, K.2010/5325, T.07.07.2010.)

indiriminin uygulanması, yalnızca erkek eş lehinedir. Burada erkeğin yararı, erkeğin şerefi gözetilmektedir. Yargı uygulaması, bu şekilde işlenen öldürme suçlarında erkeği âdeta mağdur olarak kabul ederek öldürme fiilini işleyen erkeğin mazur görülmesi gerektiği yönünde kanaat getirmektedir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu tarafından verilen bir kararın içeriğinde yer alan yerel mahkeme kararında öldürülen kadının evlilik birliğinden doğan sadakat yükümlülüğünü ihlâl yönündeki hareketlerinin, sanık bakımından haksız tahrik nedeni teşkil edeceğine hüküm verilmiştir. Katılan vekilince sunulan “*maktulün evlilik birliği içinde sadakatsiz davranışlarda bulunduğu ancak olaydan önce sanığın maktulü affederek barıştıkları, yeni hayata başlayacaklarına ilişkin anlaştıkları ve bu saikle yola çıktıkları ancak yoldayken araç içerisinde gerçekleşen sebebi bilinmeyen tartışma sonrasında sanığın maktulün başına ateş etmek suretiyle öldürdüğü olayda; sanığın maktulün sadakatsiz davranışlarını affetmesi nedeniyle bu hususun haksız tahrik oluşturmayacağı gözetilmeksizin haksız tahrik uygulanmasına*” yönelik temyiz itirazları Yargıtay tarafından reddedilmiştir.³¹³ Yargıtay 1. Ceza Dairesi’nin vermiş olduğu bir kararda kadının evlilik birliğinden doğan sadakat yükümlülüğüne aykırı davranışları karşısında erkeğin kadını affederek kadının seyahati sonrasında onu karşılayıp birlikte ortak ikametlerine gittikleri, gittikten sonra aralarında tartışma çıktığı; tartışmada kadının erkeğe hakaret edip vurması üzerine erkeğin kadını öldürdüğü görülmekte olup haksız tahrik indirimi uygulanmıştır. Haksız tahrik indirimi gerekçelendirilirken yalnızca hakaret ve cebir fiilleri değil; kadının sadakat yükümlülüğüne aykırı davranışlarını da, erkeğin bu davranışları affetmesine rağmen, esas alınmıştır.³¹⁴ Aksakal’ın ifadesiyle “*Yargıtay’ın*

³¹³ Y1.CD, E.2022/9157, K.2023/256, T.02.02.2023.

³¹⁴ “...sanık ile eşi olan maktulün uzun süredir evli oldukları fakat aralarında süregelen anlaşmazlıklar bulunduğu, buna göre sanığın çeşitli zamanlarda eşinin telefonuna yabancı erkeklerden gelen mesajları gördüğü, bu nedenle aralarında tartışmalar yaşandığı ve olay tarihinden bir ay kadar önce sanık ile eşi tartıştığı sırada sanığın eşi olan maktul tarafından basit tıbbi müdahale ile giderilemeyecek şekilde bıçaklanarak yaralandığı, daha sonra maktulün evden ayrıldığı ve bir süre memleketinde kaldığı, ardından olay günü maktulün otobüs ile İstanbul iline döndüğü ve sanık ile birlikte ortak ikametlerine gittikleri, eve gittikten sonra maktulün kendisinden habersiz aldığı cep telefonunu gören sanığın yine aldatıldığından şüphelendiği ve telefonu incelemek istediği, maktulün ise buna müsaade etmediği ve sanığı darp etmeye başladığı ve adli muayene raporuna göre sanığın basit tıbbi müdahale giderilebilir şekilde yaralandığı, ardından devam eden arbede sırasında sanığın maktulü bıçakladığı ve maktulün bu şekilde hayatını kaybettiği olayda, Maktulden kaynaklanan ve süregelen yukarıda zikredilen haksız eylemler nedeniyle, sanık hakkında TCK’nin 29. maddesi uyarınca makul oranda indirim yapılması gerekirken asgari oranda indirim yapılarak fazla cezaya hükmolunması,..” (Y1.CD, E.2020/3730, K.2021/388, T.26.01.2021.)

namus cinayetlerini 'töre'den saymadığı ve bu tür cinayetlerde ekseriyetle haksız tahrik indirimi uygulanmasının vaaz edildiği görülmektedir."³¹⁵ Kanaatimizce ilgili yönüyle haksız tahrik uygulaması; erkeği, namusunu korumak için giriştiği şiddet ve saldırganlık içerikli davranışlara teşvik ve davranışların pratiğe dökülmesi hâlinde takdir eder niteliktedir.

*Köksal'a göre; toplumsal, ahlaki ya da kültürel normlar; yer, zaman ve kişilere göre değişkenlik gösterebilmektedir. Bu nedenle fiilin haksızlık teşkil edip etmediğine ilişkin değerlendirme de farklılık arz edebilmektedir. Bu farklılıkların önüne geçmek için medeni yaşamın gereği olan ve aşılması mümkün olmayan sınırların çekirdek olarak korunması ve bu sınırı aşan fiillerin haksız olarak nitelendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca hukuka uygun olan fiilin; toplumsal, ahlaki ya da kültürel normlara aykırı olsa dahi hiçbir durumda haksız tahrike vücut vermemesi gerekmektedir.*³¹⁶ Kanaatimizce bu görüş yerindedir. Kültürel suç teşkil eden fiiller, haksız tahrik indirimine konu edilmemelidir. Mevcut kanuni düzenleme doğrultusunda her ne kadar mağdurun töreye aykırı davranışının haksızlık içeriğine sahip olmadığı ve töre saikiyle işlenen kasten öldürme suçu bakımından haksız tahrik hükümlerinin uygulanmayacağı ifade edilse de töre saikinde olduğu gibi kültürel normlardan beslenen namus gerekçesiyle işlenen öldürme suçlarında da aynı kanaatin oluşması gerekmektedir.

765 sayılı TCK'nın 462. maddesinde öldürme fiilinin zina hâlinde yakalanan ya da zina ettiğinden şüphe duyulmayacak eş, yansoyda yahut altsoyda yer alan bir kadın üzerinde icra edilmiş olması hâlinde ceza indirimine gidileceği hükme bağlanmıştı.³¹⁷ Kanaatimizce; töre saiki ve töre saikiyle ilişkili diğer kavramlar arasında bir ayırım yapılması suretiyle yahut evlilik birliğinden doğan sadakat yükümlülüğüne aykırı fiilden hareketle haksız tahrik indiriminin uygulanması

³¹⁵ Aksakal, "Yargıtay Kararlarında Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: 'Erkekler Lehine İşleyen Haksız Tahrik Kurumu'", s.42.

³¹⁶ Atacan Köksal, Ceza Hukukunda Suça Etki Eden Nedenler (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023), s.124-125.

³¹⁷ "zinayı icra halinde meşhuden yakalanan veyahut zinayı irtikab etmek üzere veya henüz irtikab edildiğinde zevahiri hale nazaran şüphe edilemeyecek surette görünen bir koca veya karı veya kız kardeş veya furudan olan kız veya kadınlardan biri veya bunların müsterek faili yahut her ikisi aleyhinde..." (765 S. Kanun, m.462.)

yönündeki görüş, 765 sayılı TCK döneminden kalma bir alışkanlığın sürdürülmesi doğrultusundaki ısrarlı gayreti karşılamaktadır. Bu doğrultuda; töre saikiyle kasten öldürme gibi kültürün gerekçe gösterilmesi suretiyle işlenen suçlar bakımından ve Kanun metninde açıkça yer verilmesi suretiyle “haksız tahrik hükümlerinin uygulanamayacağına dair” kanuni düzenlemenin yapılması, hükmün korumayı amaçladığı değerle uyumlu olmasını sağlayacaktır.³¹⁸

2.6. Kusurluluğa Etki Eden Nedenler

2.6.1. Hata

Hata (yanılma), bir konu hakkında yanlış bilgi sahibi olmayı; kişinin bir konudaki bilgisiyle ya da düşüncesiyle gerçeğin farklı olmasını ifade eder. Hata hâlinde failin iradesiyle objektif durum uyuşmamaktadır. Hata, gerçeğin bilinmemesiyle ortaya çıkabileceği gibi gerçeğin yeterli derecede bilinmemesinin bir sonucu da olabilmektedir.³¹⁹ Suç teorisinde hata, fiilî hata (kastı kaldıran hata, suçun maddi unsurlarındaki hata) ve hukuki hata (kusurluluğu etkileyen hata, haksızlık yanılığı) olarak ikiye ayrılmaktadır.

Fiilî hata, tipikliğin objektif nitelikteki unsurlarına, bir başka deyişle suçun kanuni tanımındaki unsurlarına ilişkindir. Bir başka anlatımla; bir suçun var olabilmesi, kastın gerçekleşmesi için yalnızca hareketin bilerek ve isteyerek yapılması yetmez, suçu oluşturan unsurların da bilinmesi gerekmektedir.³²⁰

Suçun maddi unsurlarında (TCK m.30/1), suçun nitelikli unsurlarında (TCK m.30/2), hukuka uygunluk sebeplerinin maddi şartlarında (TCK m.30/3) hata, hukuka uygunluk nedenlerinin sınırlarında hata (TCK m.27/1), fiilî hata olarak sınıflandırılmaktadır. Kusurluluğu ortadan kaldıran veya azaltan bir nedenin maddi

³¹⁸ Aynı Yönde: Bakıcı, 5237 Sayılı Yasa Kapsamında Ceza Hukuku Özel Hükümleri 3, s.685.; Tezcan, Erdem, ve Önok, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, s.182.

³¹⁹ Hamide Zafer, Ceza Hukuku Genel Hükümler (TCK m.1-75), 8. bs (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2021), s.391; Türkan Yalçın Sancar ve Timuçin Köprülü, Ceza Hukuku Genel Hükümler Uygulamalı Çalışmaları (Ankara: Savaş Yayınevi, 2014), s.291; Kayıhan İçel ve Ali Hakan Evik, İçel Ceza Hukuku Genel Hükümler, 4. bs (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2007), s.218; Toroslu ve Toroslu, Ceza Hukuku Genel Kısım, s.252.

³²⁰ Yalçın Sancar ve Köprülü, Ceza Hukuku Genel Hükümler Uygulamalı Çalışmaları, s.293.

şartlarında (TCK m.30/3) ve işlenen fiilin esasında bir haksızlık oluşturduğu konusunda (TCK m.30/4) hata, hukuki hata olarak sınıflandırılmaktadır.³²¹

Hukuki hata, failin işlediği bir cezalandıran bir kuralın bulunduğunu bilmemesi ya da kuralı bildiği hâlde yanlış yorumlamasını ifade eder. Hukuki hata yanlış bir değerlendirme olup norma yöneliktir. Bir kimsenin bir ceza normunu ihlâl etmesi hâlinde böyle bir normun varlığından haberdar olmadığını veya varlığını bildiği bir normu farklı şekilde yorumladığını ileri sürerek sorumluluktan kurtulmasının mümkün olup olmadığının değerlendirilmesinde temel alınması gereken husus, bir kimsenin kuralı bilmediğini ispat etmesinin mümkün olmadığı gerçeğidir.³²² Nitekim TCK'nın 4. maddesine göre “*Ceza kanunlarını bilmemek mazeret sayılmaz.*” hükmü bu gerçeğin ifadesidir. Ancak TCK'nın hukuki hata hâlini düzenleyen 30. maddesinin 4. fıkrasında yer alan “*İşlediği fiilin haksızlık oluşturduğu hususunda kaçınılmaz bir hataya düşen kişi cezalandırılmaz*” hükmü karşısında TCK'nın 4. maddesinin nasıl anlaşılması gerektiği hususu değerlendirilmelidir. Bu doğrultuda öğretide ilgili iki hükmün birbiriyle çelişkili olduğu yönünde bir görüş mevcut olmakla birlikte³²³ başka bir görüş, TCK'nın 30. maddesinin 4. fıkrası hükmünün, adaletsizliklere yol açabileceği gerekçesiyle TCK'nın 4. maddesi hükmünü yumuşattığı yönündedir.³²⁴ Kanaatimizce de TCK'nın 4. maddesinde yer alan hükmün katı bir şekilde uygulanması, TCK'nın 30. maddesinin 4. fıkrası hükmüyle yumuşatılmış olduğu yönünde olup ilgili iki hüküm, hukuki hata bağlamında ele alınmalıdır.

³²¹ Koca ve Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2018, s.254.

³²² Yalçın Sancar ve Köprülü, Ceza Hukuku Genel Hükümler Uygulamalı Çalışmaları, s.292.

³²³ Neslihan Göktürk, Haksızlık Yanılgısının Ceza Sorumluluğuna Etkisi (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016), s.98; “*Bu konuda kanunumuzun 4. maddesinde yer alan ‘Ceza kanunlarını bilmemek mazeret sayılmaz’ şeklindeki hükme de kısaca değinmek gerekir. İfade edelim ki suç politikasını kusur ilkesi üzerine oturtan ve bu ilkeyi tümüyle kabul eden hiçbir çağdaş ceza yasasında böyle bir kural bulunmamaktadır. Çünkü böyle bir kuralın kabulü, ‘kusursuz ceza olmaz’ ilkesiyle bağdaşmamaktadır. Ancak bu hükmün kanunda bulunması, haksızlık yanılgısı bakımından farklı bir değerlendirmenin yapılmasına yol açmayacaktır. Çünkü haksızlık yanılgısı, özel olarak 30. maddenin 4. fıkrasında düzenlenmiş ve yukarıda belirtildiği gibi bu yanılgının kaçınılmaz olması halinde failin cezalandırılmayacağı hükme bağlanmıştır. Bu düzenleme karşısında, haksızlık yanılgısına Ortaçağ’dan kalma ve tamamen lüzumsuz olan 4. maddedeki hükmün uygulanması mümkün değildir. Belirtilen nedenlerle 4. maddenin kanundan tamamen çıkarılması gerekmektedir.*” Koca ve Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2018, s.371.

³²⁴ Yalçın Sancar ve Köprülü, Ceza Hukuku Genel Hükümler Uygulamalı Çalışmaları, s.292.

Hukuki hata, faile kusur isnat edilebilmesi için failin icra ettiği fiilin haksızlık içeriğine sahip olması gerektiğini ifade eden haksızlık bilinci kavramının istisnasıdır.³²⁵ Haksızlık bilinci, TCK’da ya da başka bir hukuki düzenlemede tanımlanmamış olup kanun koyucu, haksızlık bilinci kavramını tanımlamak yerine istisnası olan hukuki hata kavramını düzenlemiştir.

Hukuki düzenlemeyi bilmemekten doğan hukuki hata, kaçınılmaz bir yanılgıysa failin bu hatasından yararlanması ve cezalandırılmaması gerekmektedir. Bunun tespiti için hukuki hatanın kaçınılabılır olup olmadığının somut olayda araştırılması gerekmekte olup failin içinde bulunduğu koşullar, yaşı, mesleği, kültürel ve sosyal çevresi gibi hususlar göz önünde bulundurulacaktır. *Zafer*’e göre; “öldürme, yaralama, hırsızlık gibi doğal suçlar” bakımından failin hukuki düzenlemeyi bilmemesini kaçınılabılır olma kriteri bakımından değerlendirmek mümkün değildir. Kaçınılabılır olma kriteri, yalnızca teknolojik ve toplumsal gelişmeye bağlı olan suçlar bakımından belli koşullar altında olması hâlinde ve/veya failin yalnızca o ülkeye özgü koşullar doğrultusunda ihdas edilmiş suçlar bakımından değerlendirilebilecektir.³²⁶ *Renteln*, cinsel istismar suçunu, bu kapsamda değerlendirerek cinsel istismara karşı değişkenlik gösteren ve kültürel savunma bağlamında değerlendirilmesi beklenen yerel yaklaşımların hoşgörü temelinde karşılanmayacağını ve bu yaklaşımların; ulusal düzeyde hukuk normlarını ve uluslararası düzeyde üzerinde mutabakat kurulmuş değerleri ihlâl etmesi bağlamında eleştirilebileceğini ifade etmektedir.³²⁷

Göktürk, toplumsal davranış normlarına ya da ahlaki normlara aykırılık teşkil eden her davranışın toplumun her kesiminde aynı ölçüde kabul görmediğini ve bu nitelikteki her davranışın hukuken yasaklanmadığına vurgu yaparak hatanın kaçınılabılır olup olmadığının tespitinde değişkenlik gösteren bu değerlerin kıstas alınamayacağından; sadece hukuki emir ve yasakların hatanın kaçınılabılır olup olmadığının tespitinde dayanak noktası olabileceğinden bahsetmektedir.³²⁸ Kişilerin

³²⁵ Arif Emre Sümer, “Türk Ceza Hukukunda Haksızlık Yanılgısı (TCK m.30/4)”, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 17, sy 1 (2022): 224-62, s.225.

³²⁶ Zafer, Ceza Hukuku Genel Hükümler (TCK m.1-75), s.490-491.

³²⁷ Alison Renteln, “Corporate Punishment and the Cultural Defense”, Law and Contemporary Problems 73, sy 2 (2010): 253-80, s.257.

³²⁸ Göktürk, Haksızlık Yanılgısının Ceza Sorumluluğuna Etkisi, s.46.

hukuki emir ve yasakları öğrenme noktasında kayıtsız şartsız çaba sarf etme yükümlülüğü yoktur. Ancak haksızlık yanılığının varlığından bahsedebilmek için hareketin hukuki durumunu sorgulaması için hiçbir nedeninin olmaması, failin hareketi hakkında hukuk düzeninin değerlendirmesinin ne olduğu konusunda kendisini araştırmaya sevk edecek hiçbir koşulun bulunmaması gerekmektedir.³²⁹ Nihayet, toplumsal normlara aykırılık teşkil eden tüm davranışlar Kanunda suç olarak tanımlanmak suretiyle cezalandırılmaz; tam aksine bu davranışlar ancak kanun koyucu tarafından toplumsal anlamda zararlı ve tehlikeli olarak nitelendirilerek cezalandırılmaya layık görüldüğünde suç olarak tanımlanmaktadır.³³⁰

Kılıç, üzerinde ayrıca düşünmeye gerek duyulmayan; hemen hemen herkes tarafından bir haksızlık teşkil ettiği düşünülen, hukuk sistemi tarafından yasaklanmadan önce de haksızlık teşkil ettiği konusunda kuşku duyulmayacak, cezalandırılmasını öngören ilgili ceza hukuku kuralının varlığından bağımsız bir şekilde haksızlık teşkil eden fiiller bakımından haksızlık yanılığından bahsedilemeyeceğini ifade etmektedir. *Kılıç*, kültürel olarak yakın hukuk sistemlerinde haksızlık yanılığının kaçınılmazlığından bahsetmenin olanaklı olmadığını; birbirine tamamen yabancı sistemlerde dahi kültürel savunma iddiasında bulunan kişinin içinde yetiştiği düzende uzun süredir suç olarak düzenlenmiş ve sıklıkla mahkeme kararlarında gündeme gelen suç tipleri bakımından kaçınılmaz bir hataya düştüğünün kabul edilemeyeceğinin belirtilmesi gerektiğini aktarmaktadır.³³¹

Bu anlamda sorulması gereken husus, öldürme ve yaralama gibi insanlık tarihi kadar eski olan, neredeyse tüm toplumlarda, kültürlerde, dinlerde ve hukuk düzenlerinde suç olarak tanımlanan fiiller bakımından kültürel savunma iddialarının dinlenmesinin mümkün olup olmadığıdır. Kültürel savunmanın kaynağını oluşturan gerekçelerin nedenlerinin haksızlık yanılığı bağlamında nasıl değerlendirilebileceğinin ele alınması gerekmektedir.

³²⁹ Göktürk, Haksızlık Yanılığının Ceza Sorumluluğuna Etkisi, s.154.

³³⁰ Göktürk, Haksızlık Yanılığının Ceza Sorumluluğuna Etkisi, s.48.

³³¹ Kılıç, “Haksızlık Yanılığı Bağlamında ‘Kültürel Savunma’”, s.332-333.

İçel/Evik, failin yaptığı hareketin hukuka uygun olmadığını bildiği ve gerçekte de hareketin hukuka aykırı olmasına karşın failin kendince hukuk normlarından daha üstün bulduğu birtakım değer yargıları ve inanışlar doğrultusunda hareket etmesine dikkat çekmektedir.³³² Dolaylı haksızlık yanılığı olarak adlandırılan bu hâl, somut olayın koşullarından kaynaklanmakta olup normatif haksızlık tespitiyle faildeki subjektif haksızlık yargısının örtüşmemesi, failin hukuk normlarından daha üstün gördüğü değerlere hizmet etme arzusuyla hareket ettiği hâllerde ortaya çıkar. İfade edilmesi gerekir ki dolaylı haksızlık yanılığının varlığı, yalnızca normla korunmak istenen hukuki değere, failin fiiliyle gerçek anlamda zarar gelmediğinin tespiti hâlinde mümkündür. Bu hâlde failin haksızlık yanılığında kaçınılmaz bir hataya düştüğünden bahsedilir ve kusurlu bulunmaz. *Zafer*, failin işlediği fiili ahlaki, dinî, siyasi, vicdani içerikteki görüşleri nedeniyle haklı görmesinin haksızlık bilincini kaldırmayacağı düşüncesindedir.³³³ *Göktürk*, bu konuda; hukuki normların yasaklamasına rağmen kendi değer yargıları, inanışları ve vicdanı doğrultusunda hareket eden failin ceza sorumluluğuna gidilmemesi hâlinde bu durumun hukuk düzeninin sona ermesi anlamına geleceğini ifade etmektedir.³³⁴

Kanaatimizce öldürme ve yaralama gibi insanlık tarihi kadar eski suçlar bakımından hukuki hata mümkün değildir. Bu suçlara kaynaklık eden töre gibi kültürel motivasyonların, dolaylı haksızlık yanılığı bağlamında değerlendirilmek suretiyle failin kusurunda azalmaya neden olmayacağının kabul edilmesi gerekmektedir.³³⁵ Gün geçtikçe küreselleşen ve göç gibi nedenlerle farklı kültürlerin bir arada yaşadığı

³³² İçel ve Evik, İçel Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.97.

³³³ Zafer, Ceza Hukuku Genel Hükümler (TCK m.1-75), s.492-493.

³³⁴ Göktürk, Haksızlık Yanılığının Ceza Sorumluluğuna Etkisi, s.33.

³³⁵ Yargıtay 14. Ceza Dairesi'nin vermiş olduğu bir kararda toplumsal değerleri kendilerince hukuk normlarından üstün tuttukları görülmektedir: “Suç tarihinde 15 yaşını doldurmamış bulunan mağdure ile aynı evde yaşamaya başlayıp, mağdure ile birden fazla defa cinsel ilişkiye giren sanık hakkında TCK.nın 103/1-a maddesi yollamasıyla TCK.nın 103/2 ve 43. maddeleri uyarınca mahkûmiyet hükmü kurulması gerekirken yazılı şekilde ceza verilmesine yer olmadığına dair karar verilmesi, Sanık ... ile mağdurenin ailelerine evlenmelerine rıza göstermemeleri halinde birlikte kaçacaklarını bildirmeleri üzerine **sanıkların da bu durumu örf, adet, toplumsal konumları ve eğitim durumları nedeniyle kabullenmek zorunda kaldıkları** nazara alındığında, sanıklar İsmail, Ceylan ve Hacer'in suç kastıyla hareket ettiklerine dair şüpheden uzak, kesin ve inandırıcı delil bulunmadığı gözetilmeden, atılı suçtan beraatleri yerine yazılı şekilde ceza verilmesine yer olmadığına dair karar verilmesi,...” (Y14.CD, E.2013/6368, K.2015/120, T.13.01.2015.)

toplumlarda³³⁶ işlenen öldürme ve yaralama gibi insanlık tarihi kadar eski suçlara hukuki hata kapsamında sonuç bağlanması, hukuk düzenlerini tehdit eder niteliktedir.

Çeşitli coğrafyalarda kültürel savunma iddiasında bulunan kişinin durumu da hata kapsamında değerlendirilmekte olup *Golding*, bir çocuğa cinsel saldırıda bulunmaktan hüküm giyen Irak kökenli iki erkeğin çocuk yaşta evliliğin yasalara aykırı olduğunu bilmediklerini ileri sürseler de savunmalarının devamında davranışlarının uygunluğunu iddia ettiklerini aktarmaktadır.³³⁷ Görülmektedir ki kültürel savunma bağlamında hukuku bilmeme mazereti atıl kalmakta; hukuku bilen ya da bir şekilde bilgisine ulaşan failer dahi, hukuk kurallarıyla çatışan kültürün getirdiği birtakım gereklilikler ve alışkanlıklar doğrultusunda hareket etmekten geri durmamaktadır. *Renteln*, kültürün değişkenliğine atıf yaparak kültürel savunma iddiasında bulunan failerin hukuk normlarının gerekliliklerini, kişilerin kendi kültürlerinin gerekliliklerine er ya da geç tercih etmek zorunda olduklarına vurgu yapmaktadır.³³⁸ Bu vurgu, kültürün göreceliliği ve dinamik yapısı göz önüne alındığında oldukça yerinde bir değerlendirme olup hukukun üstünlüğünün sağlanması bakımından önem taşımaktadır.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun vermiş olduğu bir kararda “*Ancak, ‘Haksızlık Yanılgısı’ ilkesinin, TCK'nın 4. maddesi ile çatışmayacak şekilde yorumlanması gerekmektedir. Zira bu ilke, kişilerin suç işledikten sonra cezadan kurtulmak amacıyla sığınabilecekleri bir düzenleme niteliğinde değildir. Esasen, işlediği fiilin haksızlık oluşturduğu hususunda kaçınılmaz bir hataya düşen kişi, hukuk düzenince tasvip edilmeyen ve izin verilmeyen, hukuku ihlal eden bir hareket yaptığının farkında olmadığından ‘Kanunu bilmemek mazeret sayılmaz.’ kuralına da aykırı hareket etmemiş olacaktır. Bu anlamda failin, yetkili bir organ ya da resmî bir makamın açıklamasına güvenerek hataya düşmesi hâlinde kural olarak kendisine kusur isnat edilemeyecekken, töre cinayeti örneğinde olduğu gibi kişisel, siyasi, dini veya ahlaki düşüncelerine göre yaptığı hareketi doğru kabul etmesi durumunda, davranışının*

³³⁶ Kılıç, “Haksızlık Yanılgısı Bağlamında ‘Kültürel Savunma’”, s.334.

³³⁷ *Golding*, “The Cultural Defense”, s.153.

³³⁸ *Renteln*, “Corporate Punishment and the Cultural Defense”, s.256.

toplumsal normlara ve hukuk düzenine aykırı olduğunu bilmesi nedeniyle sorumluluktan kurtulamayacağı kabul edilmelidir.” şeklinde hüküm verilmiştir. Hükümde töre saikiyle kasten öldürme suçlarında kültürel gerekçelerle hareket edildiğine vurgu yapılmıştır. Aynı zamanda hükümde kanuni düzenlemeyi bildiği hâlde kendince daha üstün saydığı değerler doğrultusunda suç işleyen failin hataya düştüğünden bahsedilemeyeceği ifade edilmiştir.³³⁹ Kararda töre saikiyle işlenen kasten öldürme suçları gibi kişisel, siyasi, dinî veya ahlaki nedenlerle işlenen suçlarda failin normlara ve fiilinin hukuka aykırılık içeriğine ilişkin bilgisinin tam olduğu ancak suçu işleme kararını sürdürdüğüne dikkat çekilmesi, benzer saiklerle işlenebilecek diğer suçlar bakımından hata hâlinin değerlendirmesine de kaynaklık teşkil edebilecektir. Yapılan bu açıklamalar doğrultusunda kültüre ilişkin gerekçelerin, bir cezasızlık ya da cezada indirim nedeni değil, aksine cezada artırım nedeni teşkil etmesi gerekmektedir.³⁴⁰ TCK’nın 4. maddesi karşısında TCK’nın 30. maddesinin 4. fıkrası hükmünün nasıl değerlendirileceği hususunda kıstaslardan birini kültüre ilişkin gerekçelerin oluşturduğu söylenebilmektedir.

Ceza sorumluluğunu kaldıran veya azaltan nedenlere ait koşulların gerçekleştiği konusunda kaçınılmaz bir hataya düşen kişi, hatasından yararlanır (TCK m.30/3). Failin haksız tahrik gibi ceza sorumluluğunu azaltan bir nedenin varlığında hataya düşmesi hâlinde bu hatasından nasıl yararlanacağı, çalışmamız içeriğinde haksız tahrik başlığında ele alınmıştı. Nihayet hatanın kaçınılmaz olup olmadığı yargısında failin bu konudaki beyanı yeterli olmayıp; failin bu konudaki bilgisini kullanıp kullanamayacağı yönündeki kapasitesi, toplumsal konumu, kişisel yetenekleri değerlendirilmektedir.³⁴¹

Ceza kanunlarını bilmemenin mazeret sayılmayacağı TCK’nın 4. maddesinde hükme bağlanmıştır. Bu hükmün mefhumu muhalifinden; ceza kanununda bahsedilen kavramların ve bu kavramları açıklayan diğer kanunların ya da ceza kanunu dışındaki kanunların bilinmemesinden doğan hataların, ceza hukuku bağlamında bir anlam ve

³³⁹ YCGK, E.2018/408, K.2021/531, T.04.11.2021.

³⁴⁰ Taşkın, “Göçmen Fail ve Ceza Hukuku: Kültürel Savunma”, s.1128.

³⁴¹ Timur Demirbaş, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 7. bs (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2011), s.395.

sonuç ifade etmesi hâlinde kusurluluğu kaldıracağı anlaşılmaktadır. Bu hata genellikle fiilî hata olup suçun maddi unsurlarına ilişkindir ve kastı kaldırır (TCK m.30/1).³⁴²

Fiilî hata açısından önem taşıyan husus, suçun maddi unsurlarına ilişkin olan hatanın her durumda kastı etkileyip etkilemeyeceği sorunudur. Suçun maddi unsurlarında hata iki şekilde ortaya çıkabilmektedir. Failin düşüncesine göre var olduğunu düşündüğü durumla gerçekte var olan durum birbiriyle eşdeğer olabileceği gibi nitelik açısından farklı değerler taşıyabilmektedir.³⁴³ İlk durumda eşdeğer hata söz konusu olur. Eşdeğer hatanın bir örneği şahısta hatadır. Failin töre saikiyle hareket ettiği durumda öldürmek istediği kişi yerine başkasını öldürmesi hâlinde şahısta hata söz konusu olur. Şahısta hata kusurluluğu kaldırmaz. Failin töre saikiyle öldürmek istediği kişiyle öldürdüğü kişi farklı olsa da ceza hukukunun korumak istediği değer, yaşam hakkıdır. Ceza sorumluluğu bakımından failin bu konuda düştüğü hatanın bir önemi yoktur.³⁴⁴ Nihayet, mağdurun sıfatının öldürme suçunun töre saiki dışında başkaca bir nitelikli hâlini oluşturması hâlinde düşülen hata göz önünde bulundurulacaktır.³⁴⁵ Eşdeğer olmayan hataysa failin zihninde gerçekleşen konular arasında nitelik farkı bulunmasıdır. Eşdeğer olmayan hatanın failin kastını kaldırabilmesi için “*failin düşüncesi, gerçeğe uygun olsaydı işlenen fiil suç teşkil*

³⁴² Yalçın Sancar ve Köprülü, Ceza Hukuku Genel Hükümler Uygulamalı Çalışmaları, s.292; Zafer, Ceza Hukuku Genel Hükümler (TCK m.1-75), s.491.

³⁴³ Murat Volkan Dülger, Onur Özkan, ve Merve Bakdur, “Ceza Hukukunda Hata ve Hataya Bağlanan Sonuçlar”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 12, sy 45 (2021): 227-64.

³⁴⁴ Töre saiki veya kan gütme saikiyle hareket eden failerin şahısta hata hâlinde hatalarından yararlanacaklarına ilişkin Aksi Yönde: “*Akrabalarını öldüren Kemal Yıldız isimli kişinin ailesinden birisini öldürdüklerini zannederek hata sonucu arkadaşı olan Ö. C..’u kan gütme saiki ile öldüren sanıklar E.ve A.ile sanıkları bu suça azmettiren sanık R. kastettiklerinin dışında bir kişiyi hata sonucu öldürmüş olmalarından dolayı, 5237 sayılı TCK’nun hata hükümlerinden yararlanmaları ve kasten öldürme suçunun nitelikli halinden değil, temel şeklinden sorumlu olmaları gerekmektedir. Bu itibarla, somut olayda tasarlamanın şartlarının bulunmadığı ve kan gütme saikiyle eylemi gerçekleştiren sanıkların kastettikleri kişi dışında bir başka kişiyi öldürmüş olmalarından dolayı hata hükümlerinden yararlanarak, kasten öldürmenin nitelikli halinden değil, temel şeklinden sorumlu olmaları gerektiğinden bahisle yerel mahkeme hükmünün bozulmasına ilişkin Özel Daire kararı yerinde olup, itirazın reddine karar verilmelidir.*” (YCGK, E.2013/530, K.2014/1, T.14.01.2014.); “*Yani, tasarlama ve saikli suçlarda (kan gütme ve töre saiki ile işlenen adam öldürme suçları) kişide hata edilmesi durumunda, ağırlaştırıcı neden faile yüklenemez, nitelikli adam öldürme suçundan değil, temel ceza öngören TCK’nin 81/1. maddesinde belirtilen kasten öldürme suçundan cezalandırılması gerekir.*” (Y1.CD, E.2022/6196, K.2022/7457, T.29.09.2022.)

³⁴⁵ Koca ve Üzülmaz, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2018, s.258.

etmeyecekti” diyebileceğimiz durumda mümkündür.³⁴⁶ Fail, zihnindeki kurguda işlemiş olduğu suçtan başkaca bir suç işlemekteyse failin hatası kastı kaldırmayacaktır. Ancak bu durumda failin hatası önemlidir ve cezanın belirlenmesinde dikkate alınır.³⁴⁷

2.6.2. Sapma

Hatanın iradenin gerçekleşmesini, bir diğer deyişle suçun işlenmesi aşamasını etkilediği hâllerde sapma söz konusu olur. Bir başka tanımla sapma; suç işleme kararı alan failin tasavvurunda suç konusu belirlenmiş olmakla birlikte failin elinde olmayan nedenlerle belirlenmiş konu yanında aynı yahut farklı değerdeki bir konu üzerinde neticeyi gerçekleştirmesidir. Sapma hâlinde hata hâlinde olduğu gibi bir bilgisizlik durumu, eksik ya da yanlış bilme hâli söz konusu değildir.³⁴⁸ Sapma hâlinde; seçilen araçların yetersizliği, bu araçların ehil şekilde kullanılamaması gibi nedenlerle fail, gerçekleştirmek istediği sonucu meydana getirememektedir.³⁴⁹

Sapma hâlinde, sapma olmasaydı fiilin suç teşkil etmeyeceğinden bahsedilemez. Sapma hâlinde suçun başka bir kişi üzerinde gerçekleşmesi de kusurluluğu kaldırmayacaktır.

Sapma; hedefte sapma, suçta sapma ve nedensellik bağında sapma olmak üzere üçe ayrılır. Hedefte sapma, tek neticeli ve çok neticeli sapma olmak üzere iki farklı şekilde gerçekleşebilir.³⁵⁰

Hedefte sapma hâli, somut olayın koşullarına göre hedef hatasından, kurşun sekmesinden, nişan alınan şahsın ani hareket etmesinden, failin iyi bir nişancı olmamasından ileri gelebilmektedir.

Tek neticeli hedefte sapma, failin gerçekleştirmek istediği neticeyi istediği konu üzerinde değil başkaca bir konu üzerinde gerçekleştirmesini ifade etmektedir. Tek neticeli sapma, şahısta hata hâlinde farklıdır. Şahısta hata hâlinde fail, konunun

³⁴⁶ Koca ve Üzülmöz, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2018, s.256.

³⁴⁷ Koca ve Üzülmöz, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2018, s.258.

³⁴⁸ Zafer, Ceza Hukuku Genel Hükümler (TCK m.1-75), s.327.

³⁴⁹ Bkz.: Öztürk ve Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, s.469-470.

³⁵⁰ Bkz.: Soyaslan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.470 vd.

kimliği ya da ne olduğu üzerinde bir yanlışlık yaşarken; tek neticeli hedefte sapma hâlinde fail, kullandığı araçların elverişsizliği ya da araçları ehil şekilde kullanamaması gibi nedenlerle neticeyi istediği konu üzerinde gerçekleştirememektedir.³⁵¹ Şahısta hata ve tek neticeli sapma hâlleri, kavram olarak farklıdır ancak netice değişmemektedir. Şahısta hata ve tek neticeli hedefte sapma hâlleri, yalnızca kasten işlenebilen suçlar bakımından söz konusu olmaktadır. Tek neticeli hedefte sapma hâlinde hiçbir zaman hatanın esaslı oluşundan bahsedilemeyecektir.³⁵² Tek neticeli hedefte sapma hâlinde fail, kasten hareket ettiği ancak gerçekleştiremediği suç bakımından teşebbüsten; gerçekleşen suç bakımındansa olası kastla, taksirle ya da bilinçli taksirle sorumludur.³⁵³

Çok neticeli hedefte sapma hâlinde failin gerçekleşmesini istediği netice bakımından kasten işlenmiş ve tamamlanmış bir suç söz konusudur. Gerçekleşen ikinci netice bakımından; failin olası kastla, taksirle ya da bilinçli taksirle sorumluluğu söz konusu olacaktır; bu durumda cezalar toplanır.³⁵⁴

Tek neticeli ve çok neticeli hedefte sapma hâlinde birden fazla suç meydana gelmektedir. Tek neticeli sapma hâlinde failin kasten hareket ettiği ve teşebbüs aşamasında kalmış bir suçla failin kasten hareket etmediği ancak tamamlanmış başka bir suç meydana gelmekteyken; çok neticeli sapma hâlinde failin kasten hareket ettiği ve kasten hareket etmediği iki farklı suç meydana gelmektedir. Töre saikiyle hareket eden fail, hedefte sapma nedeniyle farklı neticelerin meydana gelmesine sebep olursa meydana gelen neticelerin sayısı ve suçların niteliği dikkate alınarak; bilakis gerçekleşen diğer neticeler bakımından kast ve taksire ilişkin genel hükümler yanında içtima kurallarına bakılarak failin sorumluluğu tayin edilmektedir. Her iki sapma hâli bakımından da aynı neviden ve farklı neviden fikri içtimanın koşullarının gerçekleşip gerçekleşmediğine bakılmalıdır (TCK m.43/2, m.44). Ancak TCK'nın 43. maddesinin

³⁵¹ Zafer, Ceza Hukuku Genel Hükümler (TCK m.1-75), s.327; Koca ve Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2018, s.258; Soyaslan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.471.

³⁵² Yalçın Sancar ve Köprülü, Ceza Hukuku Genel Hükümler Uygulamalı Çalışmaları, s.294.

³⁵³ Zafer, Ceza Hukuku Genel Hükümler (TCK m.1-75), s.329.

³⁵⁴ Zafer, Ceza Hukuku Genel Hükümler (TCK m.1-75), s.329; Soyaslan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.472; Yalçın Sancar ve Köprülü, Ceza Hukuku Genel Hükümler Uygulamalı Çalışmaları, s.295.

3. fıkrası gereği, aynı neviden fikri içtima kuralları (TCK m.43/2), töre saikiyle kasten öldürme suçu bakımından uygulanmayacaktır.

Suçta sapma, failin kasten hareket ettiği suçla işlediği suç arasında bir nitelik farkı olmasını; bir diğer deyişle failin işlemek istediği suçtan başka bir suç işlemesini ifade etmektedir. Suçta sapma, tek neticeli ve çok neticeli olmak üzere iki farklı şekilde gerçekleşebilir.³⁵⁵

Tek neticeli suçta sapma, failin gerçekleştirmek istediği netice yerine başkaca bir suça ilişkin neticeyi gerçekleştirmesini; çok neticeli suçta sapma, failin gerçekleştirmek istediği netice yanında başkaca bir suça ilişkin neticeyi de gerçekleştirmesini ifade etmektedir. Tek neticeli suçta sapma bakımından failin gerçekleştirmek istediği ancak gerçekleştiremediği suç bakımından teşebbüsten, gerçekleştirdiği suç bakımından olası kastla, taksirle ya da bilinçli taksirle sorumluluğundan söz edilir. Çok neticeli suçta sapma bakımından failin gerçekleştirdiği ilk netice bakımından kasten; gerçekleştirdiği diğer netice bakımından olası kastla, taksirle ya da bilinçli taksirle sorumlu olacaktır.

Nedensellik bağında sapma; failin neticeyi gerçekleştirmesine rağmen neticeyi, tasavvur ettiği şekilde gerçekleştirememesini ifade etmektedir. Ancak failin sorumluluğu için neticenin ne şekilde gerçekleştiği önemli değildir meğerki nedensellik bağındaki sapma failin hareketiyle netice arasındaki nedensellik bağını kesecek ve yeni ve ayrı bir nedensel seri başlatacak düzeyde gerçekleşsin.³⁵⁶

2.7. Suçun Özel Görünüş Biçimleri

2.7.1. Teşebbüs

İcra hareketlerine başlanmakla birlikte failin elinde olmayan sebeplerle tamamlanmayan suçlara teşebbüs aşamasında kalmış suçlar adı verilir. TCK'da teşebbüse ilişkin bir düzenlemenin olmaması hâlinde teşebbüs aşamasında kalmış

³⁵⁵ Soyaslan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.472-473; Yalçın Sancar ve Köprülü, Ceza Hukuku Genel Hükümler Uygulamalı Çalışmaları, s.295.

³⁵⁶ Soyaslan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.473; Yalçın Sancar ve Köprülü, Ceza Hukuku Genel Hükümler Uygulamalı Çalışmaları, s.296.

suçların cezalandırılması mümkün olmazdı. Zira ceza kanunlarında suçlar, tamamlanmış suçlar biçiminde tanımlanır. Bu sebeple teşebbüse ilişkin hükümler genişletici niteliktedir.³⁵⁷

Töre saikiyle kasten öldürme suçu, mağdurun öldürülmesiyle tamamlanır. Failin, hazırlık hareketlerini tamamlamasını takiben, elverişli hareketlerle doğrudan doğruya icraya başlayıp da tamamlanmasına kadar olan safhada icra hareketlerinin tamamlanmaması ya da icra hareketleri tamamlanmasına rağmen neticenin gerçekleşmemesi hâlinde teşebbüs söz konusu olacaktır.³⁵⁸

Suçun teşebbüs aşamasında kalması hâlinde, verilecek ceza indiriminde olayda birden fazla nitelikli hâlin bulunup bulunmadığı, ölüm neticesine sebep olan yaralamanın mağdurun yaşamı bakımından meydana getirdiği tehlikenin ağırlığı, mağdura verdiği zarar, failin öldürme neticesini doğuran hareketindeki yoğunluk, hırs, şiddet ve istikrar göz önünde bulundurularak TCK'nın 35. maddesinin 2. fıkrasında öngörülen sınırlar içerisinde belirlenir. Buna göre töre saikiyle kasten öldürmeye teşebbüsten dolayı faile verilecek ceza on üç yıldan yirmi yıla kadar hapidir.³⁵⁹

Töre saikiyle hareket eden failin, fiilin ölüm neticesine sebep olmadığı, yalnızca mağdurun yaralanmasıyla neticelen hâllerde kasten yaralamanın töre saikiyle gerçekleşmesinin Kanun'da düzenlenmemiş olması bir eksikliktir. Failin töre saikiyle hareket ettiği durumlarda kastının yaralamaya yönelik olması, töre saikinin failin bilincinde gerçekleşen bir tasavvur olması karşısında mümkündür. Kanunda yalnızca töre saikiyle “kasten öldürme” suçuna yer verilmiş olması nedeniyle yaralama kastının değerlendirilemediği görülmektedir. Örneğin; mağdurun töreye aykırı olduğu düşünülen davranışı sebebiyle başlangıçta öldürme kastıyla harekete geçen failin, olay esnasında karar değiştirerek, darbe aldığı anda öldürücü olmayan bir vücut bölgesine saldırması ve fiilin yaralamayla neticelenmesi durumunda failin töre saikiyle hareket ettiğini “zorunlu olarak” göz ardı etmek mi gerekecektir?

³⁵⁷ Özbek vd., Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.436.

³⁵⁸ Sarıkaya, Yargıtay Kararları Işığında Kan Gütme Saiki ve Töre Saiki ile İnsan Öldürme Suçları, s.176; Koca ve Üzülmöz, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, s.126.

³⁵⁹ Koca ve Üzülmöz, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, s.128.

Yargıtay 1. Ceza Dairesi'nin kararına konu olan olayda³⁶⁰ “Mağdur S...’nin aralarında evlilik bağı olmaksızın kız kardeşleri L ile cinsel ilişkiye girip onu hamile bırakmasını namuslarını ve şereflerini eksilten bir davranış olarak algılayan sanıkların...mağdurla aralarında herhangi bir konuşma olmaksızın sanık C...’nin yanında bulunan tabanca ile mağdura doğru ateş ederek mağduru sağ uyluk ve sol ayak bölgesinden isabetle yaraladığı...” görülmekte olup Yargıtay, namuslarını kurtarmak düşüncesiyle hareket eden sanıklar hakkında töre saikiyle kasten öldürme suçuna teşebbüsten hüküm kurmuştur. Mağdurun yaralandığı vücut bölgelerinin hayati olmadığı görülmektedir. Ancak sanıkların töre saikiyle hareket ettiği yönünde kuşku da bulunmamaktadır. Kanaatimizce Yargıtay’ın silahla yaralama suçundan kurulan hükmü bozarak kasten öldürmeye teşebbüs suçundan hüküm kurmasının nedeni, kasten yaralama suçunun töre saikiyle işlenebileceğine yönelik bir düzenlemenin Kanun’da bulunmamasıdır. Bu nedenle töre ve namus gibi toplumsal ve kültürel değerlerden beslenen saikin, yaralamaya sebep verebileceğinin kabul edilmesi ve kasten yaralama suçu bakımından da uygulanabilirliğinin Kanun’da düzenlenmesi gerekmektedir.

2.7.2. Gönüllü vazgeçme

Failin elverişli vasıtalarla bir suçun icrasına başladıktan sonra neticeye ulaşmak için elinden gelen tüm hareketleri bitirmeden önce suça devam etmekten vazgeçmesi veya neticenin meydana gelmesi için gerekli tüm hareketleri yaptıktan sonra neticenin meydana gelmesini önlemesi hâlinde gönüllü vazgeçme söz konusu olur. Suçun tamamlanamadığı bu hâllerde fail teşebbüsten cezalandırılmaz (TCK m.36). Ancak gönüllü vazgeçme aşamasına kadar olan süreçte failin meydana getirdiği hareketlerin neticeyle hedeflenen suç dışında başkaca bir suça vücut vermesi hâlinde fail, meydana gelen suça ait cezayla cezalandırılır (TCK m.36) ki bu hâlde töre saikinden bahsedilmesi artık mümkün değildir.

³⁶⁰ Y1.CD, E.2010/2991, K.2010/8205, T.20.12.2010 ‘dan Aktaran: Doğan, “Yargıtay Kararlarında Töre Saikiyle Öldürme Suçu”, s.137.

2.7.3. Suça iştirak

Ceza kanunlarında suç tipleri, genellikle suçun tek bir kişi tarafından işlenebileceği varsayımından hareketle ihdas edilmesine rağmen somut olayda suçun birden fazla kişinin farklı ağırlıklarda suça katılımıyla suçun işlendiği görülmekte; iştirak müessesesi gündeme gelmektedir.³⁶¹ İştirak, en genel anlamda, ortaklık olayının gayrimeşru bir görünümünü teşkil etmekte olup suç girişiminin başarıya ulaşmasını kolaylaştırmak için “güçleri birleştirme” ve “görev bölümü” yapmanın gerekliliğinin veya elverişliliğinin bir sonucu olarak ortaya çıkar.³⁶²

Bir suçun tipikliğinde suçun oluşması için failin sayısına önem verilmediği, bir diğer deyişle suçun tek kişi tarafından işlenebildiği hâllerde tek faili; suçun kanuni tarifinde suçun işlenebilmesi bakımından zorunlu olarak birden çok failin bulunmasının gerektiği hâllerde çok faili suçtan söz edilir.³⁶³

Çok faili suçlarda faillerin çokluğu, suçun kurucu unsurudur.³⁶⁴ Çok faili suçların bir kısmında suçun işlenişine katılan kişiler ortak bir amacın gerçekleşmesi hedefiyle aynı yönde ilerleyip aynı hareketleri gerçekleştirirken; diğer bir kısmında, suçun işlenişine zorunlu olarak katılanlar, aynı amacı gerçekleştirmek için farklı yönlerden, suçun işlenişine katkı sağlayan birbirinden farklı hareketlerle katılmaktadırlar.³⁶⁵ Çok faili suçların söz konusu olduğu bir diğer durumda, suçun işlenişini için yine birden fazla kişinin katılımı zorunludur; ancak bu kişilerin hepsi fail değildir. Suç tipini gerçekleştiren failin yanı sıra, suçun işlenişine zorunlu olarak iştirak eden diğer kişiler, ancak şerik olabilmektedir. Bu tür suçlara zorunlu şerikliğin söz konusu olduğu suçlar denilmektedir.³⁶⁶

³⁶¹ Koca ve Üzülmmez, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2018, s.446; Ali Hacıfazlıoğlu, Teori ve Uygulamalarla Suça İştirak (Ankara: Bilge Yayınevi, 2014), s.9; Soyaslan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.489; Toroslu ve Toroslu, Ceza Hukuku Genel Kısım, s.316.

³⁶² Zafer, Ceza Hukuku Genel Hükümler (TCK m.1-75), s.546.

³⁶³ Koca ve Üzülmmez, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2018, s.446.

³⁶⁴ Koca ve Üzülmmez, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2018, s.446; Yalçın Sancar ve Köprülü, Ceza Hukuku Genel Hükümler Uygulamalı Çalışmaları, s.418; Hacıfazlıoğlu, Teori ve Uygulamalarla Suça İştirak, s.9; Zafer, Ceza Hukuku Genel Hükümler (TCK m.1-75), s.548.

³⁶⁵ Koca ve Üzülmmez, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2018, s.447.

³⁶⁶ Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2023, s.594.

Suçta iştirak ve çok failli suçlar arasındaki farklılıkların ilki; çok failli suçun oluşması için faillerin birden fazla sayıda olmasının suçun kurucu unsurunu teşkil etmesidir. İştirak hâlinde işlenen suçlarda faillerin çokluğu, suçun kurucu unsuru değildir; suçun işlenme şekillerinden birini ifade eder. İkincisiyse çok failli suçlara ilişkin hükümlerin ceza kanunlarının özel hükümler kısmında, suçların tanımlarında yer almasına karşın suça iştirake ilişkin hükümler genel hükümler kısmında yer almasıdır. Bu nedenle suça iştirake ilişkin hükümler, suç tanımlarını genişletici ve tamamlayıcı bir role sahipken çok failli suçlarda faillerin cezalandırılabilmesi için genel ve ayrı bir düzenlemeye ihtiyaç bulunmamaktadır. Belirtmek gerekir ki çok failli suçlar da iştirak hâlinde işlenebilirler. Çok failli suçların iştirak hâlinde işlenebilmesi için çok failli suçun tipikliğinde zorunlu olarak belirtilen sayıdan daha fazla kişinin iştirak hükümlerinde tanımlanan hareketlerle suçun işlenişine katılması gerekmektedir.³⁶⁷

Tek failli suçlar, suçun oluşumu bakımından tek faille işlenmesi gerekli ve yeterli olan suçlardır. Fakat bir suçun işlenebilmesi için tek failin gerekli ve yeterli olması somut olayda fiile başka faillerin de katılmalarına engel oluşturmamalıdır.³⁶⁸ Töre saikiyle kasten öldürme suçu, tek failli bir suçtur ve töre saikiyle kasten öldürme suçuna iştirak mümkündür.

Suçun işlenişine birden çok kişinin önceden anlaşma yaparak ve iş birliği hâlinde katılmaları durumunda failler arasında iştirakin varlığından söz edilmektedir. İştirak hükümlerinin uygulanabilmesi için somut olayda; failin suçun icrasına başlamış olması, failin kasten hareket etmesi, failin fiilinin hukuka aykırı olması, birden çok kişinin birden çok fiilinin bulunması ve nihayet birden çok kişinin failin suçuna iştirak iradesiyle katılması gerekmektedir.³⁶⁹

TCK'da iştirak, faillik ve şerikliği kapsayan bir üst kavramdır.³⁷⁰ Şeriklikse azmettirme ve yardım etmeyi kapsamaktadır. Şeriklerin suça iştiraktan sorumlu

³⁶⁷ Zafer, Ceza Hukuku Genel Hükümler (TCK m.1-75), s.548-549.

³⁶⁸ Yalçın Sancar ve Köprülü, Ceza Hukuku Genel Hükümler Uygulamalı Çalışmaları, s.417.

³⁶⁹ Zafer, Ceza Hukuku Genel Hükümler (TCK m.1-75), s.551.

³⁷⁰ Koca ve Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2018, s.449.

tutulabilmeleri için failin suçu tamamlamış veya en azından teşebbüs derecesinde işlemiş olması gerekmektedir (TCK m.40/3). Bu nedenle failin suçun icra hareketlerine başlamamış veya sadece hazırlık hareketlerini yapmış olması hâlinde iştirak kuralları gereğince suç ortaklarını sorumlu tutmak mümkün değildir. Şerikler, sorumluluklarını failin fiilinden almaktadır. Failin icrasına başladığı bir fiil yoksa iştirak de yoktur.³⁷¹ Şeriklerin cezalandırılabilirliğinin failin fiiline bağlı olması, iştirakte bağlılık kuralı olarak adlandırılır.³⁷² Bağlılık kuralı, TCK'nın 40. maddesinde *“Suça iştirak için kasten ve hukuka aykırı işlenmiş bir fiilin varlığı yeterlidir. Suçun işlenişine iştirak eden her kişi, diğerinin cezalandırılmasını önleyen kişisel nedenler göz önünde bulundurulmaksızın kendi kusurlu fiiline göre cezalandırılır.”* şeklinde açıklanmıştır. Madde gerekçesinde bağlılık kuralının fonksiyonu, *“Bağlılık kuralı, suç ortaklarından bazılarında faillik için aranan şartların bulunmaması hâlinde, bu kişilerin işlenen suçtan sorumluluğunu sağlamaktadır. Böylece; suçun işlenişinde hâkimiyet kuramadığı veya özel faillik niteliğini taşımadığı için fail olarak sorumlu tutulamayan bir suç ortağı, bağlılık kuralı sayesinde, gerçekleşen suçtan sorumlu tutulabilmektedir.”* biçiminde ifade edilmiştir.

Bağlılık kuralı gereğince yalnızca şahsi cezasızlık sebepleri, şeriklere sirayet etmeyecektir. Ancak cezayı ağırlaştırıcı ya da hafifletirici sebeplerin sirayeti mümkündür. Buna göre; bağlılık kuralı gereğince hafifletici sebebin varlığı hâlinde tüm şerikler faydalanacaktır. Çünkü bağlılık kuralı, tüm şerikler için aynı olan suçun işlenmesidir. Buna karşılık cezayı ağırlaştıran nedenler, ancak nedenin şeriklerce bilinmesi hâlinde sirayet edecektir. Bunun nedeni iştirakin varlığı için sadece tüm şerikler için aynı olan suçun işlenmesinin yeterli olmaması; aynı zamanda bu yönde bir iştirak iradesinin de gerekli olmasıdır. Şeriklerin ağırlaştırıcı nedenler konusunda bir iradesinin bulunmaması hâlinde bu ağırlaştırıcı sebebin uygulanması da mümkün olmayacaktır.³⁷³ Bu nedenle nitelikli hâllerin şerikler hakkında uygulanması, ancak şeriklerin iştirak iradesinin üzerinde birleştiği suça ilişkin olması ve şeriklerin bu

³⁷¹ Zafer, Ceza Hukuku Genel Hükümler (TCK m.1-75), s.551.

³⁷² Zafer, Ceza Hukuku Genel Hükümler (TCK m.1-75), s.552; Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2023, s.643; Koca ve Üzülmöz, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2018, s.476.

³⁷³ Meraklı vd., Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.557-558.

ağırlaştırıcı nedeni bilmeleri koşuluyla mümkün olacaktır. Bu koşul, bağlılık kuralının gereğidir.³⁷⁴ Gerçekten de TCK'nın 40. maddesinde düzenlenen bağlılık kuralıyla suça iştirak edenlerin hangi koşullarda sorumlu olacakları açıkça belirtilmiştir.³⁷⁵ Böylece nitelikli hâllerden birinin suç ortaklarından yalnızca biri bakımından mevcut olması ve bilinmesi hâlinde diğer suç ortakları bakımından nitelikli hâlin uygulanmaması ve suçun temel şekline göre cezalandırılmaları söz konusu olacaktır. Çünkü nitelikli hâlin varlığı durumunda suçun vasfı değişmemektedir, suçun temel şeklinden bahsedilmeye devam edilmektedir.³⁷⁶

Bağlılık kuralı gereğince şeriklerin sorumluluğunun doğması için failin kasten ve hukuka aykırı bir fiilin icrasına başlamış olması gerekmekte olup bağlılık kuralı gereğince suç ortaklarının sorumluluğunun failin şahsından değil failin fiilinden kaynaklanacağı ifade edilmiştir.³⁷⁷ Fiile ilişkin nedenler, suçun temel şeklini değiştirmemekle birlikte suçun daha ağır veya daha hafif olarak nitelendirilmesine yol açan; suçun işleniş şekli, zamanı, suçla meydana gelen netice, suçun işlenmesinde kullanılan araçlar ve fiille netice arasındaki nedensellik bağından kaynaklanan sebeplerdir. Buna karşılık şahsa bağlı nedenler, failin veya şerikin şahsından; faili veya diğer ortakları suç işlemeye sevk eden amaç veya saiklerden, faille mağdur veya suç ortaklarıyla mağdur arasındaki ilişkiden kaynaklanmaktadır.³⁷⁸

Bu noktada kanun koyucunun belli suç tiplerinde suçun temel şeklinin işlenmesinde failin belli saikle hareket etmesinin gerektiği; bir diğer deyişle suç teşkil eden fiilin kastın dışında başka subjektif unsurları içerdiği suçlara dikkat çekmek

³⁷⁴ Bağlılık kuralının nitelikli hallerin sırayetini açıklamak konusunda yetersiz olduğu yönünde Bkz.: Timur Demirbaş, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 18. bs (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023), s.579; Meraklı vd., Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.557; Seydi Kaymaz, “5237 Sayılı Türk Ceza Kanuna Göre İştirak Halinde İşlenen Suçlarda Nitelikli Hallerin Diğer Suç Ortaklarına Geçiş Sorunu”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 16, sy 2 (2012): 117-67, s.126; Meral Ekici Şahin, “İştirak Halinde İşlenen Suçlarda Suça Etki Eden Nedenlerin Şeriklere Sırayeti”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 64, sy 3 (2015): 637-86, s.626.

³⁷⁵ Koca ve Üzülmöz, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2018, s.479; Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2023, s.646.

³⁷⁶ Kaymaz, “5237 Sayılı Türk Ceza Kanuna Göre İştirak Halinde İşlenen Suçlarda Nitelikli Hallerin Diğer Suç Ortaklarına Geçiş Sorunu”, s.130-131.

³⁷⁷ Zafer, Ceza Hukuku Genel Hükümler (TCK m.1-75), s.554-555.

³⁷⁸ Ekici Şahin, “İştirak Halinde İşlenen Suçlarda Suça Etki Eden Nedenlerin Şeriklere Sırayeti”, s.654.

gerekmektedir. Örneğin; hırsızlık suçunun temel şeklinde (TCK m.141) failin yarar sağlamak maksadıyla hareket etmesi gerekmektedir. Burada amaç ve saik, suçun işleniş şekline ilişkin olup fiilî neden teşkil etmektedir.³⁷⁹ Şu hâlde hırsızlık suçunun temel şeklini işleyen suç ortaklarının sorumlu tutulabilmesi için tüm suç ortaklarının yarar sağlamak maksadıyla hareket etmesi gerekmektedir. Buna karşın töre saikiyle kasten öldürme suçunda olduğu gibi amaç ve saikin suçun nitelikli hâlini oluşturduğu durumlar, farklılık arz etmektedir. İlk durumun aksine bu durumda nitelikli hâl oluşturması açısından saik, şahsa bağlı neden teşkil etmektedir. Bu nedenle *failin kişilik özelliklerinin, içinde bulunduğu ruh halinin ve zihinsel faaliyetlerinin bir yansıması* olarak ortaya çıkan töre saiki gibi amaç ve saikler³⁸⁰, şahsa bağlı nedenler arasında değerlendirilmekte olup bağlılık kuralının dışında kalmaktadır.³⁸¹ Benzer bir şekilde haksız tahrik de şahsa bağlı nedenler arasında yer almakta olup yalnızca haksız hareketin doğurduğu hiddet veya şiddetli elemin etkisinde olan kişi hakkında uygulanabilmektedir.³⁸² Bu nedenle kasten öldürme suçu bakımından töre saikiyle hareket etmeyen suç ortakları, töre saikiyle kasten öldürme suçu bakımından sorumlu tutulmayacaktır.³⁸³

Tipik fiili gerçekleştiren kişi o suçun failidir. Bununla birlikte birden çok kişinin aynı suçta fail sıfatını alması, o suç üzerinde müşterek hâkimiyet kurması mümkündür. Birden fazla kişinin töre saikiyle kasten öldürme suçunu birlikte işlemeye yönelik kararı ve her birinin fiil üzerinde fonksiyonel hâkimiyeti, kişilerin bu suç bakımından müşterek fail olduklarını gösterir. Aynı zamanda töre saikiyle kasten öldürme suçu bakımından faillerin tamamının kasten ve töre saikiyle hareket etmesi, bir başka deyişle bütün faillerin aynı saike yönelik olarak fiil üzerinde hâkimiyet kurması gerekmektedir. Bağlılık kuralı ve şahsa bağlı-fiile bağlı neden ayrımı gereğince; kasten öldürme suçunu işleyen müşterek faillerden bazılarının töre saikiyle

³⁷⁹ Meraklı vd., Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.559.

³⁸⁰ Meraklı vd., Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.559.

³⁸¹ Bkz.: Sarıkaya, Yargıtay Kararları Işığında Kan Gütme Saiki ve Töre Saiki ile İnsan Öldürme Suçları, s.77.

³⁸² Köksal, Ceza Hukukunda Suça Etki Eden Nedenler, s.229.

³⁸³ Aksi Yönde: Handan Yokuş Sevik, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler (Ankara: Adalet Yayınevi, 2020), s.113.

hareket etmemesi durumunda töre saikiyle hareket etmeyen müşterek faillerin sorumluluğu, kasten öldürme suçunun temel şeklinden olacaktır.³⁸⁴ Töre saikiyle kasten hareket eden failin aynı zamanda mağdurla aralarında TCK m.82/1-d anlamında bir yakınlığın bulunması ve suçun müşterek faillerce işlenmesi hâlinde bu nitelikli hâl hangi fail bakımından mevcutsa yalnızca o fail bakımından sonuç doğuracak; diğer failler bu nitelikli hâlin varlığını bilseler dahi, töre saikiyle hareket etmiş olmaları şartıyla, yalnızca töre saikiyle kasten öldürme suçu bakımından sorumlu olacaklardır.³⁸⁵

Şeriklerin töre saikiyle kasten öldürme suçuna iştirakten dolayı cezalandırılabilmesi için failin cezalandırılması şart değildir. Failin kusurunun bulunmaması veya suçun icrasından gönüllü vazgeçmesi nedeniyle cezalandırılmaması, şeriklerin suça teşebbüsten dolayı cezalandırılmalarına engel olmayacaktır (TCK m.40/1). Bu durum ağırlaştırıcı nedenin failden mi yoksa şeriklerden mi kaynaklandığına ilişkin bir husustur. Ağırlaştırıcı sebebin şeriklerden kaynaklanması hâlinde bağlılık kuralı gereğince şeriklerin sorumluluğu faile göre belirleneceği için şeriklerden kaynaklanan ağırlaştırıcı sebep faile uygulanmayacaktır. Benzer bir şekilde ağırlaştırıcı sebebin müşterek failden kaynaklanması hâlinde meydana gelen ağırlaştırıcı sebep, bağlılık kuralı gereğince, fail bakımından uygulanacaktır.³⁸⁶

Dolaylı faillik, bir suçun bizzat değil; başkasını araç olarak kullanmak suretiyle işlenmesi hâlinde söz konusudur (TCK m.37/2). Dolaylı faillerin sorumluluğu, bir başkasını suça sevk etmesinden, suç tipi bakımından zorunlu olan hareketlerin failin planı çerçevesinde gerçekleştirilmesinden ileri gelmektedir. Dolaylı fail, başkasını suça sevk ederken; başkasının düştüğü hatadan yararlanmak, cebir veya tehdit kullanmak veya başkasının kusur yeteneğinin yokluğundan yararlanmak suretiyle gerçekleştirir.³⁸⁷ Töre saikiyle kasten öldürme suçunda dolaylı faillik, özellikle suçun aile meclisi kararıyla işlendiği hâllerde gündeme gelmektedir. Kusur yeteneği olmayan

³⁸⁴ Koca ve Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2018, s.483.

³⁸⁵ Koca ve Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2018, s.482.

³⁸⁶ Meraklı vd., Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.559.

³⁸⁷ Koca ve Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2018, s.461.

küçüğün (TCK m.31/1) suç işletmek üzere seçilmesi, aile meclisi tarafından yapılabileceği gibi bir topluluk kararı olmadan da gerçekleşebilmektedir.³⁸⁸ Bu durumda dolaylı failin cezası arttırılacaktır (TCK m.37/2). İfade edilmesi gerekir ki dolaylı fail, araç olarak kullandığı kişinin ceza sorumluluğu olmayan bir küçük olduğunu bilmelidir. Buna dolaylı failliğin subjektif unsuru denir. Bu unsur gerçekleşmediği takdirde dolaylı faillik değil; azmettirme söz konusu olabilir.³⁸⁹ Kusur yeteneği az olan küçüklerin (TCK m.31/2-3) araç olarak kullanılması hâlinde azmettirmenin varlığı kabul edilmektedir.³⁹⁰

Töre saikiyle kasten öldürme suçu bakımından değerlendirilmesi gereken bir başka husus azmettiren ve yardım eden sıfatıyla sorumluluktur. Bu kişiler, failin icra hareketlerine başlamış olması ve kasten hareket etmesi hâlinde iştirak etmiş olurlar.

Azmettirme, belli bir suçu işleme hususunda henüz bir fikre ve kanaate sahip olmayan bir kişinin bu suçu işlemeye karar vermesinin etkin ve ısrarlı bir biçimde telkin edilmesi ve sağlanmasıdır.³⁹¹ Töreyle aykırı bir davranışın cezalandırılmasına

³⁸⁸ “Oluşa, dosya kapsamına, özellikle katılanlar ... ve ...'nin kolluk tarafından alınan oluşa uygun beyanları, 11/12/2016 tarihli HTS inceleme tutanağı ve 07/06/2017 tarihli bilirkişi raporlarına göre; sanık ...'nin suça sürüklenen, sanıklar ... ile tanık ...'nın babası, sanık ...'in ise amcası olduğu, maktulün ise ...'nin eşi ve ...'nin gelini olduğu, ...'nin olay tarihine kadar yaklaşık sekiz yıldır cezaevinde hükümlü olarak bulunduğu, bu süre zarfında maktul ... ile ...'nin eşi tanık u arasında bir gönül ilişkisi başladığı, bu arada maktulün bir kız ... dünyaya getirdiği, çocuğun doğum tarihini de göz önünde bulunduran ve maktulün bu ilişkisinden emin olan aile fertleri, doğan çocuğun ...'dan olmadığını iddia ettikleri, sanıkların aldıkları karar uyarınca önce ... öldürmeyi planladıkları, kendisinin öldürüleceği kararını öğrenen ...'u'nun yaşadığı ... ilini terk ederek sanıklardan kaçmak için İstanbul'a gittiği,.....'da olduğunu tespit eden sanıklar ..., ... ve ...'nin, olaydan sekiz gün evvel, ... bulmak için İstanbul'a gittikleri, orada bulunan sanık ... ile de bir araya gelerek öldürmek amacıyla ... aradıkları, ancak eylemlerini gerçekleştirmeden hep beraber ...'e dönmelerinin ardından, bu kez maktulü öldürmeye karar verdikleri, bu görevi "fail" sıfatıyla yerine getirmesi için yaşı küçük olan ...'ü görevlendirdikleri, olay günü maktulün eşini cezaevinde ziyaret edeceğini öğrenen sanıkların verdikleri talimat üzerine, cezaevinin yakınındaki kahvehaneye gidip maktulü beklemeye başlayan suça sürüklenen'ün, yaklaşık bir saatlik bir bekleyişin ardından, kardeşi tanık ... ile birlikte cezaevinin kapısına doğru ilerleyen maktulü bıçaklayarak öldürdüğü, sanıkların eylemlerini gerçekleştirmeye olay tarihinden önce karar verdikleri, kararlarından dönmeyip ısrar ederek, kararları ile icrası arasında makul bir süre geçtikten sonra eylemlerini gerçekleştirdikleri anlaşılan olayda; **Sanıklar ..., ... ve ...'in sübut bulan tasarlayarak ve töre saiki ile kasten öldürmeye çocuğu azmettirme suçundan TCK'nin 38/2-1, 82/1-a-k maddeleri uyarınca ayrı ayrı cezalandırılmaları yerine, delillerin takdirinde yanlıya düşülerek yazılı biçimde ayrı ayrı beraatlerine karar verilmesi,...**” (Y1.CD, E.2019/2070, K.2019/4104, T.02.10.2019.)

³⁸⁹ Zafer, Ceza Hukuku Genel Hükümler (TCK m.1-75), s.567.

³⁹⁰ Zafer, Ceza Hukuku Genel Hükümler (TCK m.1-75), s.567; Koca ve Üzülmöz, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2018, s.469-470.

³⁹¹ Koca ve Üzülmöz, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2018, s.485; Sarıkaya, Yargıtay Kararları Işığında Kan Gütme Saiki ve Töre Saiki ile İnsan Öldürme Suçları, s.78; Yalçın Sancar ve Köprülü,

yönelik kararın alınması sırasında sarıh ya da zımni açıklamalarıyla kararın alınmasına katkıda bulunan, kararın alındığı konusunda bilgisi olan ve kişilere suç işleme kararının verdirilmesine katkıda bulunan kişilerin azmettiren olarak sorumluluğu doğar. Azmettirme, özellikle aile meclisi kararı söz konusu olduğunda önem taşımaktadır. Yargıtay 1. Ceza Dairesi'nin vermiş olduğu bir kararda sanığın eşi olan maktulün evlilik dışı birliktelik yaşadığı, bu durumun sanık tarafından öğrenildiği, sanığın aile üyeleri arasındaki yakın akrabalık ilişkileri nedeniyle bu durumun ailenin diğer bireyleri tarafından da duyulduğu görülmektedir. Bu duyum üzerine aile meclisinin toplandığı olayda maktul, sanığın kardeşi tarafından öldürülmüş olup sanık, töre saikiyle kasten öldürme suçuna azmettirmeden dolayı cezalandırılmıştır.³⁹² Ayrıca aile meclisinin niteliği gereği, aile meclisinde karar mercii görevi üstlenen kişilerin üstsoy ve altsoy ilişkisinden doğan nüfuzu kullanarak fail üzerinde tesir sahibi oldukları açık olup kararın alınmasında bu tesirin etkili olabildiği söylenebilir.³⁹³ Bu kişilerin cezaları üçte birden yarısına kadar artırılır. Failin kusur yeteneği az olan küçüklerden seçilmesi hâlinde azmettiren kişinin küçükle arasında üstsoy ya da altsoy ilişkisinin bulunup bulunmadığına bakılmaksızın ceza artırılır (TCK m.38/2).

Yardım etme, birinin kasten işlenmekte olduğu bir suçun işlenmesine kasten destekte bulunulması anlamına gelmektedir.³⁹⁴ Bir başka anlatımla yardım etme, suça

Ceza Hukuku Genel Hükümler Uygulamalı Çalışmaları, s.428; Hacıfazlıoğlu, Teori ve Uygulamalarla Suça İştirak, s.338.

³⁹² “Sanık’in eşi’nin maktul’in erkek kardeşi ile evlilik dışı birliktelik yaşadığı, sanık’in gece saat 02:00 sıralarında eşini mesajlaşırken görmesine üzerine ile arasındaki ilişkinin açığa çıktığı, sanık’in bu olayın vermiş olduğu kızgınlık ile’ın evine gittiği ancak’ı evinde bulamadığı, taraflar arasında yakın akrabalık ilişkileri olması sebebiyle yaşanan olayın çok hızlı bir şekilde aileler arasında duyulduğu, ...’ın ile birlikte Çatalcaya kaçtığı, suç tarihinde sanık’in’ı aradığı fakat bulamaması üzerine maktulü’ı bulmak için tehdit ettiği, aynı gün aile meclisinde ani gelişen olay neticesinde sanık’in’ın kardeşi maktul’i tabanca ile ateş etmek suretiyle öldürdüğü olayda;...” (Y1.CD, E.2021/7541, K.2022/1170, T.15.02.2022.)

³⁹³ “Oluş ve kabule göre; maktul ...’in ailesi ile İnce soyisimli sanıkların ailesi arasında ağaç dikme meselesi yüzünden çıkan kavgada sanık ...’lerin kardeşi ...’nin öldürüldüğü, ilçenin ileri gelenleri tarafından aileler barıştırıldığı, buna rağmen aileler arasında gerginliğin devam ettiği,...’nin öldürülmesinden yaklaşık iki yıl yedi ay geçtikten sonra, Suça Sürüklenen Çocuk ve sanıkların olaydan bir gün önce aile büyükleri ...’nin ... Köyünde toplandıkları, bu toplantının aile meclisi toplantısı olduğu, bu toplantıda maktulün infazının kararlaştırıldığı, olay günü planın icrası kapsamında aile büyüğü olan ve alınan kararlara öncülük ettiği iddia edilen sanık ...’nin iş yerinde bir araya gelerek son hazırlıkların yapıldığı ve daha sonra ...’nin azmettirmesi sonucu Suça Sürüklenen Çocuk ve diğer sanıkların maktulü öldürdükleri kabul edilen olayda...” (Y1.CD, E.2016/2522, K.2017/731, T.09.03.2017.)

³⁹⁴ Hacıfazlıoğlu, Teori ve Uygulamalarla Suça İştirak, s.363.

iştirake manevi katkıda bulunma anlamına gelmekte olup; suç işlemeyi düşünen ancak karar vermemiş olan failin karar vermesine destek olma, failin suç işleme kararını kuvvetlendirme, suç işleme kararını alan faile suçun icrasında yardım vaadinde bulunarak faili teşvik etme, suç işlemeyi düşünen ancak bu suçu nasıl işleyeceği konusunda bir fikre ve kanaate sahip olmayan faile yol gösterme suretiyle faile suçun icrası konusunda bilgi desteği verme, faile suçun işlenmesi sırasında yardımcı olacak araçları temin etme gibi katkılarla gerçekleştirilebilir.³⁹⁵ Failin öldürme kararını münferit bir şekilde aldığı durumlarda suç işleme kararını yardım vaatleriyle kuvvetlendiren, failin icrasına yönelik araçların temini gibi yardım niteliğinde fiilleriyle faile destek olan kimseler de yardım eden sıfatıyla sorumlu tutulur. Yargıtay 1. Ceza Dairesi'nin vermiş olduğu bir kararda töre saikiyle kasten öldürme suçunu işleyen faille suçun işlenmesinden önce ve suçun işlenmesi sırasında destek vererek suçun icrasını kolaylaştıran sanık, töre saikiyle kasten öldürme suçu bakımından yardım eden sıfatıyla sorumlu tutulmuştur.³⁹⁶

2.7.3.1. Aile meclisi kavramı

Töre saikiyle kasten öldürme suçu bağlamında aile meclisi kavramı, töreye aykırı davranışın mevcut olup olmadığına görüşüldüğü ve töreye aykırı davrandığına kanaat getirilen kişinin öldürülmesine yönelik karar alındığı topluluğu ifade eder.³⁹⁷

Aile meclisi, mağdurun ailesi, yakınları ve/veya aşirete mensupsa bu aşiretin önde gelenlerinden oluşabilmektedir. Bu nedenle buradaki aile kavramı çekirdek aileyi değil geniş aileyi ifade etmektedir. Bununla birlikte ailede sözü geçen, “aile reisi”

³⁹⁵ Yalçın Sancar ve Köprülü, Ceza Hukuku Genel Hükümler Uygulamalı Çalışmaları, s.429.

³⁹⁶ “Dosya içeriğine göre, maktulün evden kaçtığı, maktulün babası olan sanık ...'ın maktulü bulmak için oğlu olan sanık ...'dan yardım aldığı, bu kapsamda sanık ...'ın kardeşi maktulle iletişime geçerek yerini öğrendiği, sanıkların bir araç kiralayarak Çerkezköy'den ...'ya gittikleri, maktulü buldukları, bir gece Tarsus'ta kalmaları akabinde üçü birlikte kiralık araçlarına binerek Çerkezköy'e doğru yola çıktıkları, maktulle sanık ...'ın yol boyunca tartıştıkları, Çerkezköy'e yaklaştıklarında sanık ...'ın direksiyonda olduğu sırada sanık ...'ın kızı olan maktule ateş ederek öldürdüğü olayda; **suçun işlenmesine fonksiyonel bir katkı sağlamayan sanık ...'ın suçun işlenmesinden önce ve işlenmesi sırasında diğer sanık ...'a destek verip yardımında bulunarak suçun icrasını kolaylaştırdığı anlaşıldığından, sanık ...'ın nitelikli kasten öldürmeye yardım etme suçundan cezalandırılması gerektiği** gözetilmeksizin suç niteliğinde yanılgıya düşülerek yazılı şekilde nitelikli kasten öldürme suçundan asli fail sıfatıyla cezalandırılması...” (Y1.CD, E.2022/7925, K. 2023/3451, T.23.05.2023.)

³⁹⁷ Bkz.: YCGK, E.2011/52, K.2011/180, T.20.09.2011.

olarak nitelendirilen kanaat önderinin, kişinin töreye aykırı davranışını tespit etmesi ve töreye aykırı davranan kişinin öldürülmesine yönelik isteğini belirtmesiyle de karar alınabilir. Öldürme fiilini gerçekleştirecek kişinin ve öldürme yönteminin tespiti de yine bu usulle ve aykırı davranışın tespit edildiği törenin gösterdiği biçimde belirlenir. Genelde infazı yapacak kimse, ailenin erkek bireylerinden seçilir ve seçilen kişiye öldürme görevi yüklenilir. Bu kişi, yaş küçüklüğü nedeniyle ceza indiriminden faydalanması için ailenin en küçük erkek bireyi olarak belirlenir.³⁹⁸ Belirlenen bu kişiler, öldürme fiilini gerçekleştirdiklerinde töre kurbanı olarak anılmakta ve adlandırılmaktadır. Bu adlandırmayla mağdurun yaşam hakkının elinden alındığının unutturulması; bu sayede failin mağdur konumuna yerleştirilmesi suretiyle fail ve öldürme fiiliyle haklılık zemininde duygusal bağ kurulması sağlanmaktadır.

Töre saikiyle öldürme amacıyla aile meclisinde alınan kararlar; evlilik yahut aile içi cinsel saldırı sonucu aile evini terk eden ve/veya cinsel saldırı sonucu hamile kalıp yuvasını geride bırakmak zorunda kalan kadın hakkında çıkabilmektedir. Özellikle genç kız veya kadınların ailesinin ileri gelenlerinin onayını almadan karşı cinsle ilişki kurması, evlenmesi, kaçması gibi durumlarda ailenin onurunun kırıldığına kanaat getirilir.³⁹⁹

Öğretide töre saikiyle kasten öldürmenin gerçekleşmesi için mağdurun töreye aykırı bir davranışının varlığı ve aile meclisinin töreye aykırı davranan mağdurun öldürülmesi yönünde karar alması şeklinde iki koşulun gerçekleşmesinin arandığı görüşler mevcuttur.⁴⁰⁰ Bu görüşe göre; aile meclisi kararının yokluğu öldürme fiilinin töre saikiyle gerçekleşmediğine delalettir. Namus gerekçesiyle öldürme suçları aniden

³⁹⁸ Y1.CD, E.2020/2956, K.2021/13947, T. 08.11.2021.

³⁹⁹ “...Dairemizin yerleşik içtihatlarında da belirtildiği üzere; sanığın öldürme eylemini, kendisinin ve ailesinin namus ve şerefini eksilttiği düşüncesiyle (töre saiki) işlendiğinden TCK.nun 82/1-d bendi yanında 82/1-k bendi uyarınca da hüküm kurulması gerektiğinin gözetilmemesi...” (Y1.CD, E.2010/3722, K.2010/2270, T.28.03.2012.); “...Mağdurun amcasının kızı Havva ile konuşması ve arkadaşlık teklif etmesini, ailesinin namus ve şerefini eksiltten bir davranış olarak nitelendiren sanığın, töre saikiyle öldürmeye teşebbüs suçunu işlediği...” (Y1.CD, E.2009/9743, K.2009/2050, T.13.04.2009.)

⁴⁰⁰ Yaşar, Gökcan, ve Artuç, Yorumlu-Uygulamalı Türk Ceza Kanunu, s.2741.; Bayraktar vd., Özel Ceza Hukuku – Cilt 2: Kişiye Karşı Suçlar -1- (TCK M.81-105), s.53.; Hafızoğulları ve Özen, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Kişilere Karşı Suçlar, s.53.; Mustafa Özen, Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku Özel Hükümler-1 (Ankara: Adalet Yayınevi, 2021), s.171; Tezcan, Erdem, ve Önok, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, s.177-180.

ve bireysel kararın etkisiyle gerçekleştiği için töre saikiyle kasten öldürme suçu kapsamında değerlendirilemeyecektir.⁴⁰¹

Töre saikiyle kasten öldürmenin gerçekleşmesi için aile meclisi kararının varlığını zorunlu tutan görüşün hareket noktası; aile meclisi kararının mevcut olmadığı durumlarda yargılama makamının suçun töre saikiyle işlendiğini saptamasının güç ve hatta kimi zaman olanaksız olduğunu düşünmesinden ileri gelir. Bu nedenle aile meclisi kararının bulunmasının, töre saikiyle kasten öldürme suçu bakımından bir şart teşkil ettiği kanaatine varılmaktadır.⁴⁰² Öyle ki *“töre nedeniyle bir kişinin öldürülmesinden söz edilebilmesi için, failin bulunduğu grubun (aile veya aşiret) karar organı tarafından, mağdurun öldürülmesi konusunda bir karar verilmiş ve bunun uygulamaya geçirilmiş bulunması gerekir. Aksi halde, bu bendin uygulanması söz konusu olmamalıdır.”*⁴⁰³

Aile meclisinde çıkan kararın ölüm kararından başkaca bir karar (töreye aykırı davranan kişinin aileden uzaklaştırılması gibi) olmasına rağmen failin mağduru öldürdüğü durumlarda da nitelikli hâlin uygulanamayacağı savunulmaktadır.

Töre saikiyle kasten öldürme suçu bakımından muhakkak aile meclisinin toplanmasını ve öldürme yönünde bir karar almış olmasını aramak, yerinde değildir. Kanun metninde ve gerekçesinde de bu yönde bir düzenleme mevcut bulunmamaktadır.⁴⁰⁴ Bizim de katıldığımız diğer bir görüşe göre; bu nitelikli hâlin varlığı için önemli olanın failin saikidir; aile meclisinde karar alınması zorunlu değildir.⁴⁰⁵ Aşağıda açıklanacağı üzere Yargıtay’ın uygulaması da bu yöndedir.

⁴⁰¹ Bakıcı, 5237 Sayılı Yasa Kapsamında Ceza Hukuku Özel Hükümleri 3, s.683.

⁴⁰² Hakeri, Kasten Öldürme Suçları (TCK 81-82-83), s.248.

⁴⁰³ Çetin Arslan ve Bahattin Azizağaoğlu, Yeni Türk Ceza Kanunu Şerhi (Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 2004), s.364.; Centel, Zafer, ve Çakmut, Kişilere Karşı İşlenen Suçlar Cilt:1, s.57.

⁴⁰⁴ “...Bize göre, geleneksel de olsa günlük yaşamda kullanılan ‘aile meclisi’ gibi bir kurumun varlığını ortaya koyan hiçbir bilimsel bir saptamaya rastlamadık. Anılan kurumun yaşamın diğer alanlarında işlevinden hiç söz edilmezken, töre cinayeti dendiğinde birden ortaya atılıyor. Böyle bir kurum varsa, toplantı ve karar alma yeter sayısı nedir? Biri fail diğeri mağdur olan iki kişilik ailelerde bu meclis nasıl oluşacaktır? Diyelim ki meclis toplandı, gündemdeki mağdurun öldürülmesi kararını çoğunluğun onaylamasına karşın, azınlıkta kalan bir üye tarafından bu eylem gerçekleştirilirse bu suçun töre saikiyle işlendiğini kabul edemeyecek miyiz?” İskender, Öğreti ve Yargısal Kararlar Işığında Töre Saikiyle İnsan Öldürme Suçu (Namus Cinayetleri), s.98.

⁴⁰⁵ Koca ve Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, s.118.

TMK'nın 400. maddesinde aile meclisi kurumu tanımlanmıştır. Ancak bu tanımlama, vesayet hükümleri çerçevesindedir. Kanun koyucunun töre saikiyle kasten öldürme suçu bakımından aile meclisi kararının varlığını, bu suçun esaslı unsurları arasında saymak isteseydi TMK'da olduğu gibi TCK'nın "Tanımlar" başlığı taşıyan 6. maddesinde de aile meclisi kavramı düzenlenebilirdi. Belirtmek gerekir ki TMK'da yer alan aile meclisi kavramı, vesayete ilişkindir; kasten öldürme suçu bağlamında değerlendirilmesi mümkün değildir.⁴⁰⁶

Aile meclisi kararı, sadece töre saikiyle kasten öldürme suçu bakımından ayırt edici bir faktör olabilecektir. Bir başka anlatımla somut olayda aile meclisi kararının varlığı, kasten öldürme suçunun töre saikiyle işlendiğine yönelik bir emare teşkil edebilecektir. Failin, mağdurun davranışının ailenin namus ve şerefine eksilten bir davranış olarak nitelendirmesi yeterlidir. Bununla birlikte aile meclisinde çıkan öldürme kararını takip eden öldürme fiili sonucunda, kararı alan aile meclisi üyeleri hakkında suça iştirak hükümleri uygulanır. Somut olayın koşullarına göre suçun aile meclisi kararı doğrultusunda işlenmesi hâlinde; özellikle küçüklerin yaşları sebebiyle kusur yeteneklerinin yokluğundan (TCK m.31/1) yararlanmak amacıyla dolaylı faillik; küçüklerin yaşları sebebiyle kusur yeteneklerinin az olmasından (TCK m.31/2-3) yararlanmak amacıyla azmettirme, suç işleme fikrine sahip olmayan kişilerin suç işlemeye yönelik karar almalarını sağlamak suretiyle azmettirme⁴⁰⁷ ya da silah temin

⁴⁰⁶ "Aile meclisi, vesayet altındaki kişinin vasi olmaya ehil, denetim makamınca dört yıl için atanacak en az üç hısımından oluşur." (TMK, m.400)

⁴⁰⁷ "Oluşa ve dosya kapsamına göre, sanık ...'ın kızı, sanık ...'nın torunu olan 17 yaşındaki ... ile ...'ın arkadaşı olan ... arasında rızaya dayalı cinsel birliktelik bulunduğu, bu ilişkinin duyulması üzerine husumet oluştuğu, maktul ... ile annesi ...'nın sığınma evine yerleştikleri, İstanbul'da ikamet eden sanık ...'nın ...'ya gelerek olaylara müdahil olduğu, Kızıltepe'de ikamet eden ...'nın babası tanık ...'ın evine giderek töre gereği ailesinin ...'yı, kendilerinin de ...ile...i öldürmelerini teklif ettiği, bu konuda bir karara varılamayıp tartışma çıkması üzerine sanığın İstanbul'a tekrar döndüğü anlaşılmaktadır. Bu olaylardan sonra sanık ...'ın Gaziantep'te sığınma evinde kalan...yi alarak İstanbul'a babası ...'nın evine götürdüğü, burada bir süre kaldıktan sonra olaydan bir gün önce...yle birlikte yola çıkarak otobüsle olayların meydana geldiği Halfeti'ye geldikleri, sanığın yanında taşıdığı silahla...nin başına bir el ateş ederek onu öldürdüğü, bu eylem ortaya çıkıp yakalanmadan evvel...i de öldürmek amacıyla onun işlettiği fırına gittiği, fırında ...'i bulamadığı ancak olayla bir ilgisi bulunmayan...in kardeşi maktul ...'e altı el ateş ederek öldürüp olay yerinden kaçtığı, olayın gelişim süreci ve iletişimin dinlenmesi tutanakları nazara alındığında eylemlerin sanık ... tarafından kararlaştırılıp azmettirildiği hususunda duraksama bulunmamaktadır." (Y1.CD, E.2020/3690, K.2021/4924, T.23.03.2021.); "Oluşa ve dosya kapsamına göre; maktullerden...nin sanık ... (1987 d.lu)'in kız kardeşi maktul ... ile evli olduğu ve...l'da ikamet ettikleri, ...'nın doğum yapması nedeniyle kız kardeşi ve annesi olan... ve...nin yardımcı olmak amacıyla ikamet ettikleri...dan...l'a giderek bir süre yanlarında kaldıkları, 25/10/2010 tarihindeki doğumdan kısa bir süre sonra...nin döndüğü,...'nın... ve ... ile bir süre daha

edilmesi gibi suçun işlenmesinde kullanılacak araçların sağlanması hususunda yardım etme⁴⁰⁸ gündeme gelebilir.

Yargıtay, 5237 sayılı sayılı TCK'nın yürürlüğe girdiği ilk zamanlarda, töre saikiyle suçun işlendiğinin kabulü için ölüm kararının aile meclisi tarafından alınarak öldürme suçunun aileden birine işletilmesi, törelere göre meşru sayılmayan bir davranış nedeniyle aile meclisi tarafından ölüme karar verilmesinin gerektiğine ilişkin kararlar vermiştir. Yargıtay, bir kararında, cinsel saldırı sonucu hamile kalan kadının erkek kardeşi tarafından öldürülmesi olayında aile meclisi kararının yokluğu gerekçesiyle töre saikiyle kasten öldürme suçunun oluşmadığına karar vermiştir.⁴⁰⁹

Kanaatimizce töre saikiyle kasten öldürme suçu bakımından aile meclisi kararı aranması yerinde değildir. Bu arayış, ilgili nitelikli hâlin uygulanmasını imkânsız

*kaldığı, bu arada... 'nin.... ile ilişki kurup cinsel ilişkiye girdiği, olaydan bir ay kadar önce ... ve.... 'nin yeni doğan bebeği de alarak... 'ya geldikleri, olaydan 11 gün kadar önce de... 'nin ... ve bebeği... la götürmek üzere geldiği, hep birlikte aynı evde kaldıkları sırada, olaydan beş gün kadar önce... ile.... 'nin bankaya gitme bahanesiyle evden ayrılıp ortadan kayboldukları,... ile.... arasındaki ilişkiyi ve birlikte kaçtıklarını anlayan amcaları olan sanıklar... (1956 d.lu),... ve ... ile **halalarının eşi olan ... 'in aile meclisi oluşturup öncelikle... ile.... 'yı bulmak, bulduktan sonra da.... ile ... 'nin erkek kardeşleri olan sanık ... (1987 d.lu) 'i... ile.... 'yı öldürmesi konusunda görevlendirdikleri ve kendisine bir tabanca verildiği, maktul ... 'nin ailesine yönelik telefonla... ile.... 'nin bulunması yönündeki tehditlerden bir sonuç alınamayınca sanıklar... (1957 d.lu), ...ve ... 'in araçla ve silahlı olarak... 'a giderek... ile.... 'yı aramaya başladıkları,... 'nin babası ve kardeşlerini... ile.... 'nin yerinin bulunması hususunda sıkıştırmaya ve tehdide devam ettikleri, hatta... ile.... bulunduğu... 'yı öldürmesi için babasına silah verip namusunu temizlemesini istedikleri, sanıkların ailesini sıkıştırmaya üzerine... 'nin... 'da kalan eşi ... ile irtibata geçtiği, ... 'nin kendilerine zarar verilmeyeceğini söyleyerek... ile.... 'yı... 'ya dönmeye ikna ettiği, bu arada... 'nin babası katılan ... 'in emniyete müracaat ederek yola çıkan... 'nin tehlikede olduğunu ihbar ettiği, olay gecesi... ile.... 'nin... 'dan... 'ya otobüsle dönüp sabaha karşı olayın meydana geldiği eve geldikleri, bu arada evde silahlı vaziyette bekleyen sanık ... (1987 d.lu) 'in...., ... ve... 'yı tabanca ile ateş ederek öldürdüğü tanık... katılan ..., tanık ... 'nin beyanları ile tüm dosya kapsamında anlaşılmakla; 1- Sanık ... (1987 d.lu) 'in olaydan birkaç gün önce amcalarının talimatı ile oluşan öldürme kararından tanık Demet'e bahsettiği, olaydan bir gün önce dahi... ile.... 'nin yerlerinin tespit edildiğini söyleyip "bayram var, bayram" diyerek öldürme kararında sebat ve ısrar ettiğini ortaya koyduğu..." (Y1.CD, E.2015/5826, K.2016/4314, T.15.12.2016.)***

⁴⁰⁸ "Sanıklar ve inceleme dışı sanık ... ile maktulün kardeş oldukları, **maktulün yaşam tarzı sebebiyle aileden dışlandı** ve inceleme dışı sanık ... 'ın maktuleyi öldürmeye karar verdiği, olay günü maktulenin evine giden inceleme dışı sanık ... 'ın maktule ile birlikte otobüs durağına kadar birlikte yürüdükleri, durağa geldiklerinde sanık ... 'ın üzerinde taşıdığı tabanca ile maktulü vurarak öldürdüğü ancak Alman adli makamları tarafından ifadeleri tespit edilen ve **iddianamede sanıklardan ... 'nun ... 'a silah temin ettiğini ve ... 'ın da olay sırasında olay yeri yakınlarında bulunduğu, bu şekilde ... 'nın kız kardeşleri ... 'ın öldürülmesi olayına azmettirdikleri yardım ettikleri...**" (Y1.CD, tarihli ve E.2022/4107, K.2023/5968, T.05.10.2023.)

⁴⁰⁹ "...Kardeşe, çocuğa ve gebe olduğu bilinen maktuleye karşı işlenen öldürme suçunun alınan aile meclisi kararı sonucu gerçekleştirildiğini gösteren kesin ve inandırıcı kanıt bulunmadığı, bu nedenle suçun töre saikiyle işlendiğinden söz edilemeyeceği anlaşıldığı halde..." (Y1.CD, E.2007/6700, K.2008/1968, T.14.03.2008.)

kılmaktadır. Açıklandığı üzere töre saikiyle kasten öldürme suçu tek failli bir suçtur, çok failli bir suç değildir. Ayrıca bu yolla kanun koyucunun yerine geçilerek ilgili suça, özgü suç niteliği atfedilmektedir. Hükmün uygulanmasını kolaylaştırmak için uygulanabilirliğinin kısıtlanması; hükmün ihdas ediliş amacından uzaklaştırıldığı gibi ceza hukukunun toplum düzenini sağlama fonksiyonunun da saptırılmasına yol açmaktadır. Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun vermiş olduğu bir kararda sanık ve tanık ifadelerinde, töre saikiyle öldürme kararı almak için aile meclisinin toplandığı, ancak aile meclisinde bulunan kişilerin suçun nasıl işleneceği konusunda anlaşılamadığı görülmekte; bununla birlikte aile meclisindeki anlaşmazlık nedeniyle öldürme kararının münferit olarak alınıp öldürme suçunun gerçekleştiği olayda kararın aile meclisi tarafından alınmaması nedeniyle töre saikinin gerçekleşmediği yönünde hüküm kurulmuştur.⁴¹⁰

Yargıtay, sonraki tarihli kararlarında içtihat değiştirerek aile meclisi kararının varlığını aramamış, münhasıran failin saikini esas almıştır. Yargıtay'a göre aile meclisi kararının aranması, bir yasal dayanaktan yoksun olduğu gibi 765 sayılı TCK'nın yürürlükte bulunduğu zamanlardan kalma yargısal bir alışkanlıktan ibarettir. Aynı zamanda aile meclisi kararı, belli bir bölge ve toplulukla ilişkilendirilmiş bir kavramdır. Nitelikli hâlin uygulanması bakımından aile meclisi kararının aranması; bu suçun ancak belli yörelerde belli kültürel yapıya sahip kimseler tarafından bu nitelikli hâlin işlenebileceği sonucunu doğurmaktadır. Ataerkil ve feodal yapıyla ilişkilendirilen, belli bir bölgeye ve toplulukla özdeşleştirilen aile meclisi kararı, hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmayan yapıda olup bu kuruma hukuk düzeni tarafından meşruiyet tanınması mümkün değildir.⁴¹¹

⁴¹⁰ Bkz.: YCGK, E.2012/176, K.2012/258, T.03.07.2012.

⁴¹¹ “...Öğretide de bir kısım yazarlarca kabul edilen, töre saikiyle suçun işlendiğinin kabulü için, aile meclisi kararı alınması ve bunun ailenin fertleri tarafından uygulamaya konulması gerekliliğinin, 765 sayılı TCY dönemindeki yargısal uygulamalardan kaynaklandığı, yasal dayanağı bulunmayan bu görüşe, hükmün konuluş amacı da nazara alındığında katılmanın olanaksız olduğu, belli bir yöreye özgülenmiş bir kavram olan, aile meclisi kararı aranmasının, Anayasa'daki eşitlik ilkesine aykırı olacağı ve bu suçun ancak belirli bir bölgede veya belirli bir kültürel yapıya sahip kişilerce işlenebileceği sonucunu doğuracağı, hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmayacak bu kabulün, suçun yasallık ilkesine de aykırılık oluşturacağı ve hukuki dayanağı bulunmayan bir kuruma hukuk düzenince geçerlilik tanıyacağı açıktır. Kaldı ki, bir saikin etkisiyle işlenen, töre saikiyle insan öldürme suçunun, tek bir fail tarafından ve anlık bir karar ile işlenebilmesi olanaklı olup, aile meclisi kararının aranması ve bu hususun suçun önkoşulu olarak görülmesi halinde, adeta işlenemez ve zorunlu azmettirmeyi gerektiren bir suç tipi yaratılmasına da yol açılacaktır...” (YCGK, E.2010/56, K.2010/111, 11.05.2010.)

TCK'da tasarlama (taammüd) kavramı tanımlanmamış; tanımlanması uygulamaya ve öğretiyeye bırakılmıştır. Tasarlama, ani kast türünün dışında kalmakta; düşünce kastına girmektedir. Failin bir kimseye karşı belli bir suçu işlemeye sebatla ve koşulsuz olarak karar vermesi; işlemeye niyet ettiği suçu işlemekten önce soğukkanlı ve sükûnetle düşündükten sonra ulaştığı ruhi sükûnete rağmen bu kararından vazgeçmeden ısrarla ve bu akış içerisinde fiili icraya başlaması hâlinde tasarlama söz edilebilir. Tasarlama hâlinde fail, anında karar verip fiili işlememekte, suç işleme kararıyla fiilin icrası arasında bir süre geçmektedir. Fail, bu süre içerisinde suçu işleyip işlememe konusunda düşünmekte ve suçu işlemekten vazgeçmemektedir. Tasarlamanın mevcudiyetinin araştırılmasında suç işleme kararının ne zaman verildiğinin ve fiilin ne zaman gerçekleştiğinin tespiti önem taşımaktadır.⁴¹² Bununla birlikte tasarlamanın varlığı için failin suç işleme kararı kapsamında suçu nasıl işleyeceği hususunda plan yapması aranmaktadır. Yargıtay 1. Ceza Dairesi'nin vermiş olduğu bir kararda töre saikiyle öldüren failin, mağduru öldürmeye önceden karar vererek mağdurun oturduğu yeri tespit etmesi tasarlamanın varlığına işaret olarak kabul edilmiştir.⁴¹³

TCK'nın 82. maddesinin 1. fıkrasının (a) bendinde tasarlarken kasten öldürme suçu, bir nitelikli hâl olarak tanzim edilmiştir. Öğretide, töre saikiyle kasten öldürme suçu bakımından aile meclisi kararının varlığını mutlak suretle arayan görüş, aile meclisi kararının varlığı hâlinde tasarlamanın da doğrudan mevcut olduğunu kabul etmektedir. Aile meclisi kararının açıklanan nitelikleri gereği, aile meclisi kararının varlığı gerçekten de tasarlama delaletir. Ancak aile meclisi kararının ispatı da

⁴¹² YCGK, E.2001/1-239, K.2001/247, T.13.11.2001.

⁴¹³ “Oluşa ve dosya içeriğine göre; maktul Devran ile sanığın kardeş oldukları, maktulün, ailesinin rızasını almadan M.....'nin K..... ilçesinde oturan Eyyup'la kaçarak evlendiği, yöresel örf ve adet gereği sanık Yaşar'ın ailesinin, maktulün eşinden barışmak için başlık parası istediği, paranın ödenmemesi nedeniyle aile şeref ve namusunu kurtarmak saikiyle maktulü öldürmeye karar verip, olaydan bir gün önce sanığın, İ.....'den M.....'nin K..... ilçesine geldiği, oturduğu yeri tespit ettikten sonra aralarında hiçbir konuşma geçmeksizin maktulü uzun namlulu silah ile vurarak öldürdüğü olayda; sanığın, maktulü öldürmeye önceden karar vermesi, bu kararında sebat ve ısrar gösterip aradan geçen ve tasarlamanın varlığı için yeterli olan zamana rağmen soğukkanlılıkla eylemini gerçekleştirmesi karşısında, töre saikiyle ve tasarlarken kardeşini öldürme suçundan TCK'nın 82/1-a-d-k maddeleri uyarınca cezalandırılması yerine suç vasfının yanlış tayini sonucu aynı Yasa'nın 82/1-d-k maddeleri gereğince töre saikiyle kardeşini öldürme suçundan yazılı şekilde hüküm kurulması,...” (Y1.CD, E.2011/5057, K.2012/3350, T.30.04.2012.)

tasarlamanın ispatı kadar güçtür.⁴¹⁴ Bu görüşün kabulüyle hâli hazırda tasarlamanın bir nitelikli hâl olarak düzenlenmesi karşısında ayrıca töre saikiyle öldürmenin bir nitelikli hâl olarak düzenlenmesi de anlamsızlaşmaktadır. Şu hâlde aile meclisi kararının varlığının tasarlama delalet olmasının kabulü karşısında aile meclisi kararının ve tasarlamanın varlığının töre saikiyle kasten öldürme suçunun oluşumu bakımından mutlak kabul edilmesi, töre saikiyle kasten öldürme suçunun tespitini zorlaştırmaktadır.

Töre saikiyle kasten öldürme suçu bakımından aile meclisi kararını mutlak suretle aramayan ve bizim de katıldığımız bir diğer görüş, suçun oluşumu bakımından tasarlamanın mevcut olup olmadığıyla ilgilenmemektedir. Failin töre saikiyle hareket etmesi için failin suç işleme kararıyla fiilin icrası arasında tasarlama delalet olabilecek ölçüde zaman geçmediği görülebilmektedir. Bir başka deyişle failin tasarlama olmaksızın ani gelişmelerle de bu suçu işleyebilmesi de mümkün olmaktadır. Bununla birlikte failin aile meclisi kararı olmaksızın kendi iradesiyle suç işlemesi de mümkündür.⁴¹⁵

Yargıtay 1. Ceza Dairesi'nin kararında; maktulün kaçarak evlendiği, yöresel örf ve âdet gereği sanığın, istenilen başlık parasının alınamaması nedeniyle aile şeref ve namusunu kurtarmak saikiyle maktulü öldürmeye karar verip, olaydan bir gün önce sanığın, maktulün bulunduğu ilçeye gelerek maktulün oturduğu yeri tespit ettikten sonra aralarında hiçbir konuşma geçmeksizin maktulü uzun namlulu silahla vurarak öldürdüğü; sanığın, maktulü öldürmeye önceden karar vermesi, bu kararında sebat ve ısrar gösterip aradan geçen ve tasarlamanın varlığı için yeterli olan zamana rağmen soğukkanlılıkla fiilini gerçekleştirmesi karşısında; sanığın, kardeşini töre saikiyle ve tasarlayarak öldürdüğüne karar verilmiştir.⁴¹⁶ Bahsi geçen olayda sanığın aile meclisi

⁴¹⁴ Akbaba, "Töre, Namus ve Töre Saikiyle Kasten Öldürme", s.344.

⁴¹⁵ "Töre için öldürme eylemi bir saik suçu olarak tanımlanmıştır. Çoğunlukla aile meclisinin aldığı kararın yerine getirilmesi biçiminde kendisini göstermektedir. Ancak, mutlaka aile birliği kararının varlığının suçun zorunlu unsurunu oluşturduğu söylenemez. Bireyin, ait olduğu aile birliği ya da aşiret adına, töreye aykırı davranış nedeniyle öldürmeye tek başına karar verip bu kararını uygulaması olanaklıdır ve bu eylem töre saikiyle öldürme suçunu oluşturur..." (Y1.CD, E.2019/783, K.2019/2194, T.10.04.2019.)

⁴¹⁶ Y1.CD, E.2011/5057, K.2012/3350, T.30.4.2012.

kararıyla hareket etmediği; aile şeref ve namusunu kurtarma düşüncesiyle kendi kararıyla hareket ettiği görülmektedir.

Kanaatimizce aile meclisi kararı, yalnızca suç tespitini kolaylaştırmakta bir araç ve/veya töre saikiyle kasten öldürme suçunun ayırt edici bir özelliği olarak nitelendirilmelidir. Bu nitelendirmenin suçun tespitinde bir esaslı unsur olarak yer alması mümkün değildir. Aksi kabul, töre saikiyle kasten öldürme suçunun kapsamını daraltmakta ve suç tespitinin yapılmasını güçleştirmektedir. Şu hâlde aile meclisinin, töre saikiyle öldürülen mağdurların akrabalarının ya da mensup olduğu ailenin ileri gelenlerinin öldürme kararının alınmasına yönelik görüşmelerin yapıldığı topluluğu; aile meclisi kararının, töre saikiyle kasten öldürme suçunun tespitinin yapılmasında bir aracı; aile meclisini oluşturan kişilerinse töre saikiyle kasten öldürme suçuna dolaylı fail, azmettiren ya da yardım eden sıfatıyla katılmalarını ifade ettiğinin kabulü gerekmektedir. Bir diğer deyişle; aile meclisi kararının töre saikiyle kasten öldürme suçu bakımından mevcut olması, suça katılan kişilerin ceza hukuku bağlamında ve suça iştirak anlamında konumlarını ortaya koyan bir fonksiyon işlevi görmektedir.⁴¹⁷

2.7.3.2. Görev bilinci kavramı

Görev bilinci, töre saikiyle kasten öldürme suçunu işleyen failin törenin gereklerine uygun davrandığına ilişkin düşüncesini ve inancını ifade etmektedir. Fail, görev bilinciyle hareket ettiğinde aile meclisinde alınan kararlar doğrultusunda yahut aile meclisi gibi bir dış etkenden bağımsız, kendi bilinç düzeyinde gerçekleşen bir düşünce ve inanç doğrultusunda öldürme fiilini işlediğinde görevini yerine getirdiğine inanır.

Görev bilinciyle hareket eden fail, töreyi içselleştirmiştir. Fail, töreye aykırı hareket ettiği düşünülen kişiyi öldürmeye psikolojik olarak mecbur hissetmektedir. Fail, öldürme fiilini işlemesi konusunda kendisine bir misyon yüklenmiş gibi düşünmektedir. Bu düşünceyse öldürme fiilini işlediğinde saygınlığının artacağı, aksi hâlde cezalandırılacağı yönünde yeni bir düşünceyi doğurmakta ve öldürme suçunu

⁴¹⁷ İskender, Öğreti ve Yargısal Kararlar Işığında Töre Saikiyle İnsan Öldürme Suçu (Namus Cinayetleri), s.100.

işleyen fail; kendisine, ailesine ve topluma karşı görevini yerine getirmiş olduğunu düşünerek arınmış hissetmektedir.⁴¹⁸

2.7.4. Suçların içtimai

Kural olarak kaç tane suç varsa o kadar ceza olmalıdır. Ancak suçta ve cezada orantılılık ilkesi, birden fazla suçun tek suç sayılmasına ve tek ceza uygulanmasına ilişkin kurallar kabul edilmesini gerektirmekte olup “kaç tane suç varsa o kadar ceza vardır” kuralının (gerçek içtima)⁴¹⁹ istisnasını, suçların içtimai kuralları oluşturur.⁴²⁰ Suçların içtimai kapsamına giren istisnalar dışında, işlenen her suçtan dolayı ayrı ayrı cezaya hükmedilir ve verilen her ceza bağımsızlığını korur.⁴²¹

İçtima; birleşme, toplanma anlamına gelmekte olup suçların içtimai, suçun hangi hâlde birden çok kabul edileceği sorununa ilişkindir.⁴²² Birden çok suç oluşmasına karşın farklı nedenlerden dolayı faile tek bir cezanın uygulandığı durumlara suçların içtimai denmektedir.⁴²³

TCK’da suçların içtimai (TCK m.42 vd.) farklı biçimlerde ortaya çıkabilmektedir. Failin işlediği bir suç, diğer bir suçun unsurunu ya da ağırlaştırıcı nedenini oluşturması hâlinde bileşik suç (TCK m.42); bir suç işleme kararının icrası kapsamında değişik zamanlarda bir kişiye karşı aynı suçun birden fazla kez işlenmesi hâlinde zincirleme suç (TCK m.43/3); aynı suçun birden fazla kişiye karşı tek bir fiille işlenmesi durumunda aynı neviden fikri içtima (TCK m.43/2); failin bir fiille birden fazla farklı suçun oluşmasına sebebiyet vermesi hâlinde farklı neviden fikri içtima (TCK m.44) şeklinde gerçekleşebilmektedir.⁴²⁴

⁴¹⁸ Yıldız, “Şanlıurfa Örneğinde Töre Saikiyle İnsan Öldürme Suçu”, s.59.

⁴¹⁹ Koca ve Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2018, s.506.

⁴²⁰ Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2023, s.669; Zafer, Ceza Hukuku Genel Hükümler (TCK m.1-75), s.598.

⁴²¹ Koca ve Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2018, s.506.

⁴²² Ali Hacıfazlıoğlu, Teori ve Uygulamada Suçların İçtimai (Ankara: Bilge Yayınevi, 2014), s.23.

⁴²³ Hacıfazlıoğlu, Teori ve Uygulamada Suçların İçtimai, s.23; Toroslu ve Toroslu, Ceza Hukuku Genel Kısım, s.358; Zafer, Ceza Hukuku Genel Hükümler (TCK m.1-75), s.598.

⁴²⁴ Hacıfazlıoğlu, Teori ve Uygulamada Suçların İçtimai, s.23-24.

Töre saikiyle kasten öldürme suçunun failinin aynı suç işleme kararı kapsamında birden fazla kişiyi öldürmesi hâlinde zincirleme suç hükümleri uygulanmaz (TCK m.43/3).

Töre saikiyle kasten öldürme suçu, genelde tasarlamayı da ihtiva etmektedir. Bu nedenle tasarlayarak kasten öldürme (TCK m.82/1-a) ve töre saikiyle kasten öldürme suçlarının ceza tayininde birlikte değerlendirilmesi mümkündür. Faile tek ceza verilir ancak kararda işlenen tüm suçlar gösterilmelidir. Töre saikiyle kasten öldürme suçu, kasten öldürmenin diğer nitelikli hâllerinden canavarca hisle (TCK m.82/1-b)⁴²⁵ veya eziyet çektirerek (TCK m.82/1-c), üstsoy veya altsoydan birine ya da eş, boşandığı eş veya kardeşe karşı (TCK m.82/1-d), çocuğa ya da beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye karşı (TCK m.82/1-e) ve kadına karşı (TCK m.82/1-f) işlenmesiyle bir arada bulunabilir.

Yargıtay 1. Ceza Dairesinin vermiş olduğu bir kararın içeriğinde yer alan iddianamede; şüphelilerden birinin eşini kaçıran maktulü öldürme konusunda karara vararak hareket eden birden çok şüphelinin, maktulü kaçıarak hürriyetinden yoksun kıldıkları, kazma ve kürek sapıyla maktule saldırdıktan sonra silahla tarayarak öldürdükleri, öldürdükten sonra maktulü aracın içine alarak aracı da ateşe vermek suretiyle yaktıkları olayda öldürme suçunun töre saikiyle gerçekleştirildiğinin yanı sıra canavarca hisle ve eziyet çektirerek işlendiği yer almaktadır.⁴²⁶

Töre saikiyle kasten öldürme suçu, kasten öldürme suçunun; bir suçu gizleme, kanıtlarını ortadan kaldırmak veya işlenmesini kolaylaştırmak ya da yakalanmamak amacıyla (TCK m.82/1-h), bir suçu işleyememekten duyduğu infialle (TCK m.82/1-i) ve kişinin yerine getirdiği kamu görevi nedeniyle (TCK m.82/1-g) nitelikli hâllerıyla birlikte işlenemez.

7406 sayılı ve 27.05.2022 tarihli Türk Ceza Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 2. maddesiyle TCK'nın 82. maddesinin birinci

⁴²⁵ Canavarca hisle kasten öldürme suçunda ağırlaştırıcı nedenin bir hareket değil; alçakça, vahşi ve tehlikeli bir kötülük eylemini besleyen canavarca his, duygu, güdü olması sebebiyle bu suçun bir saik suçu olduğu; töre saikiyle kasten öldürme suçuyla bir arada bulunamayacağı kanaatiyle Aksi Yönde: İskender, Öğreti ve Yargısal Kararlar Işığında Töre Saikiyle İnsan Öldürme Suçu (Namus Cinayetleri), s.114.

⁴²⁶ Y1.CD, E.2013/2574, K.2013/4186, T.05.06.2013.

fıkrasının (f) bendinde yer alan “gebe kadına karşı” ifadesi “kadına karşı” olarak değiştirilmiştir. Töre saikiyle kasten öldürme suçu mağdurunun kadın olduğu durumlarda iki nitelikli hâlin birlikte uygulanması söz konusu olacaktır. Bu hâlde faile tek ceza verilecek ancak kararda iki nitelikli hâl birlikte gösterilecektir.

Kasten öldürmenin kadına karşı işlenmesi bakımından öğretide kadına karşı fiziksel olarak daha avantajlı olduğu için erkeğin sıklıkla kadına karşı uyguladığı şiddetin önlenmesi gerekçesiyle yapılmış olduğu yönünde bir görüş bulunmaktadır.⁴²⁷ Ayrıca 7406 sayılı Kanunla kasten öldürme suçu yanında kadına karşı işlenen kasten yaralama, işkence, eziyet, tehdit suçlarında da aynı nitelikli hâle yer verilmiştir. Madde gerekçesinde bu durum “*kadına karşı şiddet eylemleriyle daha etkin mücadele edilmesi ve caydırıcılığın sağlanması amacıyla kasten öldürme suçunun kadına karşı işlenmesi hali, bu suçun nitelikli halleri arasına alınmaktadır*” şeklinde ifade edilmiştir. 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’da kadına yönelik şiddet; “*Kadınlara, yalnızca kadın oldukları için uygulanan veya kadınları etkileyen cinsiyete dayalı bir ayrımcılık ile kadının insan hakları ihlaline yol açan ve bu Kanunda şiddet olarak tanımlanan her türlü tutum ve davranış*” olarak tanımlanmıştır (6284, m.2/1-ç). Aynı Kanun’da şiddet; “*Kişinin, fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren, toplumsal, kamusal veya özel alanda meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranış*” olarak ifade edilmiştir (6284, m.2/1-d). Aynı zamanda Türkiye’nin çekildiği İstanbul Sözleşmesi’nin 3. maddesinde kadına yönelik şiddet, “*ister kamusal ister özel alanda meydana gelsin, kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik acı veya ıstırap veren veya verebilecek olan toplumsal cinsiyete dayalı her türlü eylem veya bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma anlamına gelir ve bir insan hakları ihlali ve kadınlara yönelik ayrımcılığın bir biçimi*” olarak açıklanmıştır.⁴²⁸

⁴²⁷ Özbek, Doğan, ve Bacaksız, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, s.137.

⁴²⁸ “İstanbul Sözleşmesi’nin Tam Metni”.

Kadına karşı şiddet eylemleriyle mücadele etme amacıyla yapıldığı ifade edildiği hâlde yalnızca “kadına karşı” ibaresinin geçmesi tipiklik bağlamında sorulara yol açacaktır: “*Hangi kadına karşı öldürme suçları bu suç kapsamında değerlendirilecektir?*”, “*Mağdur kadın olduğu için mi yoksa başka sebeplerle mi öldürülmüştür?*”, “*Bir kadının hırsızlık, mirasa konma gibi nedenlerle ya da uyuşturucu ya da uyarıcı madde etkisi altında olan fail tarafından öldürüldüğünde söz konusu suç, kadına karşı öldürme kapsamında mı değerlendirilecektir?*”.⁴²⁹ Bu anlamda mağdurun kadın olmasının rastlantısal olduğu öldürme suçlarıyla (örneğin; *organize suç faaliyetinin bir sonucu olarak kadının öldürülmesi*)⁴³⁰, kadın mağdurun kadın olduğu için öldürüldüğü suçlar arasında ayırım yapmak gerekir. Bu anlamda kadının ölümünün gerçekleştiği bağlam, ölü bedenin yerleştirilme ve sergilenme şekli; suç işlenmeden öncesinde, suçun işlenmesi sırasında kadına veya suç işlendikten sonra ölü bedene karşı gerçekleştirilen davranışların biçimi, öldürmenin kadına karşı kadın olduğu için gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği hakkında fikir verebilecek nitelikteki kriterlerdir.⁴³¹ Gerçekten de kanun koyucunun, madde gerekçesinde düzenlemenin, kadına karşı şiddet eylemleriyle daha etkin mücadele etmek amacıyla yapıldığını ifade etmekle kadının sırf kadın olduğu için öldürüldüğü suçları cezalandırma amacı güttüğü görülmektedir. Ancak kanunilik ilkesi doğrultusunda mağdurun rastlantısal olarak kadın olduğu öldürme suçları bakımından da ilgili nitelikli hâlin uygulanıp uygulanmayacağı hususu bir sorun teşkil etmektedir. Tipiklikle ilgili sorunlara son vermek amacıyla, TCK’nın 82. maddesinin (f) bendinde yapılan düzenlemede 6284 sayılı Kanunla da uyumlu olarak kadınların, sırf kadın oldukları için mağduru oldukları öldürme suçlarının cezalandırılacağına yönelik düzenlemenin yapılması, kanun koyucunun hükmü düzenleme amacıyla daha uyumlu olmasını sağlayacaktır.⁴³²

Özbek/Doğan/Bacaksız, öldürme suçunun kadın karşı işlenmesine ilişkin düzenlemeyi, bu nitelikli hâlin yalnızca erkek fail hakkında değil, kadın fail hakkında da uygulanabilmesi bakımından kadının kadını öldürmesi hâlinde genel bir fiziksel güç farkından bahsedilemeyeceği yönüyle eleştirmektedir. Aynı zamanda

⁴²⁹ Taşkın, Kadın Cinayeti Suçu (Kriminoloji ve Ceza Hukuku Boyutuyla), s.117.

⁴³⁰ Taşkın, Kadın Cinayeti Suçu (Kriminoloji ve Ceza Hukuku Boyutuyla), s.288.

⁴³¹ Taşkın, Kadın Cinayeti Suçu (Kriminoloji ve Ceza Hukuku Boyutuyla), s.117.

⁴³² Taşkın, Kadın Cinayeti Suçu (Kriminoloji ve Ceza Hukuku Boyutuyla), s.286.

Özbek/Doğan/Bacaksız, düzenlemenin sadece kadını öldüren erkeğin cezasını arttıracak şekilde yapılması hâlinde Anayasa’da yer alan eşitlik ilkesine aykırılık teşkil edebileceği endişesini de gündeme getirmektedir. Bununla birlikte kadına karşı işlenen öldürme suçlarındaki sorunun hukuki değil, sosyolojik ve kültürel temelli olduğuna dikkat çekmekte olup; çözülmesi gereken öncelikli problemin, hukuki nitelik teşkil eden ve kadına karşı işlenen öldürme suçlarında, nedensel olmayan haksız fiil iddialarının doğrudan haksız tahrik gerekçesi olarak kabul edilmesi olduğuna işaret etmektedir.⁴³³ Belirtilmesi gerekir ki kadının sırf kadın olduğu için öldürülmesinde faillerin cinsiyeti bakımından bir ayrım bulunmamaktadır. Nitekim kanun koyucu da ne Kanun metninde ne de Kanun’un gerekçesinde failin cinsiyeti bakımından bir ayrım gözetmiştir. Kanun’da cezalandırılan fiil, öldürmenin kadına karşı işlenmesidir; erkeğin kadını öldürmesi değildir. Suçun faili olma kriteri bakımından cinsiyetler arasında bir ayrım gözetilmediği için eşitlik tartışmasına girmeye de lüzum görülmemektedir. Bununla birlikte *Özbek/Doğan/Bacaksız* tarafından yapılan kadına karşı işlenen öldürme suçlarında sorunun hukuki boyutundan ziyade sosyolojik ve kültürel boyutunun ön plana çıktığına ilişkin yorum, göz önüne alınmalıdır. Gerçekten de kadına karşı işlenen öldürme suçlarında öncelikle çözülmesi gereken problem, namus gerekçesiyle işlenen öldürme suçlarında olduğu gibi, haksız tahrik indiriminin uygulanış biçimidir.

⁴³³ Özbek, Doğan, ve Bacaksız, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, s.137.

2.8. Töre Saikiyle İlişkili Diğer Suçlar

2.8.1. İntihara yönlendirme suçu

Türkiye’de, özellikle Doğu ve Güneydoğu Bölgeleri’nde⁴³⁴, kadın intiharlarında artış gözlemlenmekte olup⁴³⁵ bu husus, yerel medyada ve yabancı medyada yer almış ve BM tarafından bu konuda çeşitli raporlar düzenlenmiştir. CEDAW Komitesi’nin 2016 tarihli 7. dönemsel raporunda ve 2022 tarihli 8. dönemsel raporunda Komite’nin sözde namus adına işlenen öldürme suçları dahil olmak üzere suçların sürekliliğinden, Türkiye’de gerçekleşen intihara yönlendirme olaylarının nispeten yüksek sayıda olmasından ve kadına yönelik öldürme suçlarının üstünün örtülmesinden endişe duyulduğu ifade edilmiştir.⁴³⁶

İntihar, bir kimsenin kendi yaşamına son vermesi anlamına gelmekte olup bir suç değildir. Bunun nedeni, fail ve mağdur sıfatlarının aynı kişide toplanmasının mümkün olmamasıdır.⁴³⁷ Gerçekten intiharın suç sayılarak ölmüş bir kişiye ceza yaptırımını uygulanması ve bundan hukuki bir yarar beklemek mümkün değildir.⁴³⁸ Ancak intihara yönlendirme, TCK’nın 84. maddesinde hükme bağlanarak suç kabul

⁴³⁴ “Özellikle Güneydoğu Anadolu bölgesinde uygulanmaya devam eden törelerin kadınlar üzerindeki etkisi çok büyüktür. Törelerin öngördüğü şiddeti en çok kadınlar hissetmektedir. Batman’da yaşanan intihar olaylarına neden teşkil edebilecek birçok unsur vardır. Bu unsurlar içinde en etkin olanlardan biri de töredir. Törelere göre ‘ayıp’ sayılan ya da yanlış olduğu düşünülen davranışlar kadınlar tarafından gerçekleştirildiğinde, bu durum kadının ailesini de doğrudan etkileyen bir davranış haline dönüşmekte ve ailenin genel namus kaygıları gütmesine neden olmaktadır. Bu tip bir durumda kadın ailesinin ve kendisinin namusunu temizleme düşüncesiyle intihara meyil edebilmektedir.” Esra Huri Bulduk, “Türkiye’de İntihar Olgusunun Çözümlemesi: ‘Batman Örneği’” (Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008), s.74-75.

⁴³⁵ “Örneğin 2004 yılında Van-Muş-Bitlis-Hakkari illerinde kendini asarak intihar eden kadın sayısı 14 iken, 2005 yılında bu oran neredeyse ikiye katlanarak 23’e çıkmıştır. Yine 2006 yılında 27’ye yükselen bu oran, 2007 yılında 25 ve 2008 yılında 34 olmuştur. Aynı illerde, kimyevi madde kullanarak intihar eden kadın sayısı, 2004 yılında 14 iken, 2005 yılında 21 ve 2006 yılında 35 olmuştur.” Sıdika Burçak Kalay, “5237 s. Türk Ceza Kanunu’na Göre İntihara Yönlendirme Suçu” (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015), s.115-116.

⁴³⁶ United Nations, “CEDAW/C/TUR/CO/7”, 2016, <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n16/233/44/pdf/n1623344.pdf?token=PP3LOENbmzSJCrSUdn&fe=true>, m.34.; United Nations, “CEDAW/C/TUR/CO/8”, 2022, <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n22/420/93/pdf/n2242093.pdf?token=Tvh5gjU5GkIMvgcrII&fe=true>, m.30.

⁴³⁷ Muharrem Özen, “İntihara Yönlendirme Suçu”, *Ceza Hukuku Dergisi* 6, sy 16 (2011): 32-67, s.32-33.

⁴³⁸ Mahmut Koca, “İntihara Yönlendirme Suçu”, *Ceza Hukuku Dergisi* 5, sy 12 (2010): 19-40, s.19.

edilmiştir. İntihara yönlendirme suçunda korunan hukuki değer, yaşam hakkıdır. İntihara yönlendirme suçu; başkasını intihara azmettirme, teşvik etme, başkasının intihar kararını kuvvetlendirme ve başkasının intiharına herhangi bir şekilde yardım etme şeklinde işlenebilen seçimlik hareketli bir suçtur (TCK m.84/1). İntihara yönlendirme sonucunda mağdurun ölmesi, intiharın gerçekleşmesi, durumu failin cezasını ağırlaştıran bir nedendir (TCK m.84/2). Suç teşkil eden fiillerden biri olan intihara azmettirme, aklında hiç intihar düşüncesi olmayan bir kimsede intihar düşüncesinin uyandırılması ve intihar etmesi yönünde karar almasını sağlayarak iradesinin fesada uğratılmasını ifade etmekte olup intihara teşvik hareketinden farklılık arz etmektedir.⁴³⁹ İntihara teşvik, intihar etmeyi düşünen ancak bu konuda henüz bir karara varmamış kimsenin kararını kuvvetlendirmektir. TCK'nın 84. maddesinin 3. fıkrasında intihara teşvik etmenin alenen yapılması, ayrı bir suç olarak düzenlenmiştir. İntihara teşvik fiili, belli bir kişiye yönelikken başkalarının intihara alenen teşvik edilmesinde teşvik fiili, belli bir kişiye değil; kamuya yöneliktir.⁴⁴⁰ Nihayet, intihara yönlendirme suçunun ihmal suretiyle işlenebilmesi mümkün değildir.⁴⁴¹

Kanun koyucu, TCK'nın 84. maddesinin 4. fıkrasında intihar eden mağdurun, intihar etmeye kendi özgür iradesiyle karar verme imkânına sahip olmaması ve mağdurun intihar etmesi sürecinde mağdurun iradesinin fesada uğratılması hâllerini iki kategori şeklinde cezayı ağırlaştıran birer nitelikli hâl olarak hükme bağlamıştır.⁴⁴²

İlk kategori, intihara yönlendirilen mağdurun işlediği fiilin anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş veya algılama yeteneği ortadan kaldırılan bir kişi olması hâlidir. Algılama yeteneği gelişmemiş olan kişiler; küçükler ve akıl hastalarıdır. Bu kişilerin algılama yeteneği bakımından daimî (küçükün, yaş ilerlemesine bağlı olarak algılama yeteneğinde gelişim göstermesi yahut akıl hastalarında, algılama yeteneğinin mevcudiyetinden bahsedilebilecek derecede ve hastalık bakımından tıp biliminin verileriyle ortaya konulan bir gerileme görülmesi

⁴³⁹ Koca, “İntihara Yönlendirme Suçu”, s.24.

⁴⁴⁰ Koca, “İntihara Yönlendirme Suçu”, s.24-25.

⁴⁴¹ Sarıkaya, Yargıtay Kararları Işığında Kan Gütme Saiki ve Töre Saiki ile İnsan Öldürme Suçları, s.197.

⁴⁴² Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz.: Yaprak Öntan, “İntihara Yönlendirme Suçları”, içinde Prof. Dr. Nevzat Toroslu'ya Armağan, c. 1-2 (Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2015), 845-99, s.882 vd.

hâli dışında) zayıflıklarından bahsetmek mümkündür. Bunun yanında geçici nedenlerle algılama yeteneğinin kaybıyla irade dışı alınan alkol ve uyuşturucu gibi uyarıcı maddelerin etkisiyle algılama yeteneği önemli ölçüde azalmış kişilerin durumu da bu kapsamda değerlendirilmektedir.

İkinci kategoriye mağdurun cebir veya tehdit kullanılmak suretiyle intihara mecbur edilmesidir. Cebir kavramı, TCK'nın 108. maddesinde yer alan cebir kullanma suçunun gerekçesinde “*Cebir, kişiye karşı fiziki güç kullanmak suretiyle onun veya bir üçüncü kişinin iradesi ve davranışları üzerinde zecri bir etki meydana getirilmesi*” olarak tanımlanmıştır. Cebir kullanma, kasten yaralama fiilini de bünyesinde barındırır. Ancak burada failin amacı, mağdurun vücut dokunulmazlığını ihlâl etmek veya bu sayede herhangi bir şeyi yaptırmak değil; mağdurun yaşamının yine mağdurun fiiliyle sona ermesini sağlamaktır.⁴⁴³ Tehdit, ceza hukuku bağlamında kişinin kendisinin veya bir yakınının haksız bir zarara uğratılacağı bahsiyle korkutulması ve başka şekilde karşı koyamayacağı veya kurtulamayacağı bu ağır ve mutlak saldırıdan kendisini veya yakınına korumak maksadıyla, kendisinden istenilen suçu işlemek zorunda bırakılmasıdır.⁴⁴⁴ Cebirde olduğu gibi tehditte de failin amacı mağdurun irade özgürlüğünü, mağdurun yaşamına yine mağdurun kendi fiili doğrultusunda son vermesini sağlamaya yönelik etkilemektir.

Her iki kategori için, gerek işlediği fiilin anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği bulunmayan veya ortadan kaldırılan kişileri gerekse cebir veya tehdit kullanmak suretiyle, mağduru intihara yönlendiren eden kişi, kasten öldürme suçundan sorumlu tutulur. Öğretide failin fiili nedeniyle kasten öldürme suçundan sorumlu tutulacak olması karşısında somut olayda kasten öldürme suçunun nitelikli hâllerinin gerçekleşmesi hâlinde bu nitelikli hâllerin faile uygulanıp uygulanmayacağı tartışma konusudur. Öğretide bir görüş, sorumluluğun kasten öldürmenin temel şeklinden olacağı⁴⁴⁵; diğer bir görüş, TCK'nın 82. maddesinde yer alan nitelikli hâllerin somut olay bakımından mevcut olması durumunda failin sorumluluğunun nitelikli hâllere

⁴⁴³ Centel, Zafer, ve Çakmut, Kişilere Karşı İşlenen Suçlar Cilt:1, s.87.

⁴⁴⁴ Bayraktar vd., Özel Ceza Hukuku – Cilt 2: Kişiye Karşı Suçlar -1- (TCK M.81-105), s.81-82.

⁴⁴⁵ Hafizoğulları ve Özen, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Kişilere Karşı Suçlar, s.67.

göre belirlenmesi yönündedir.⁴⁴⁶ Gerçekten de TCK'nın 84. maddesinin 4. fıkrasında failin sorumluluğunun kasten öldürme suçunun cezasından değil; kasten öldürme suçundan olacağı hükme bağlanmıştır. Bu nedenle somut olayda öldürme suçunun nitelikli hâllerinin mevcut olması durumunda failin sorumluluğunun nitelikli hâller bakımından tayin edilmesi gerekmektedir.⁴⁴⁷ Töre saikiyle kasten öldürme suçu, şartlarının oluşması hâlinde, TCK'nın 84. maddesinin 4. fıkrasında düzenlenen intihara yönlendirme suçunun işlediği fiilin anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan veya ortadan kaldırılan kişilere karşı veya cebir veya tehdit kullanmak suretiyle işlenmesi hâlinin yollamasıyla uygulanabilmektedir. İlgili yollama yalnızca kasten öldürmenin temel şeklini değil, nitelikli hâllerini de kapsamaktadır. Mağdurun intihara yönlendirilmesi hâlinde failin sorumluluğu, şayet fail töre saikiyle hareket etmişse töre saikiyle kasten öldürme suçu bakımından; töre saikiyle hareket etmemişse kasten öldürmenin temel şeklinden kabul edilmelidir. Nitekim İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi'nin vermiş olduğu bir kararda evli olan bir kadının başka bir erkekle arkadaş olup mesajlaşması üzerine eşi tarafından şiddet ve tehdit uygulanması suretiyle intihara yönlendirildiği olayda mahkeme, eşe karşı kasten öldürmeye teşebbüs suçundan (TCK m.82/1-d, m.35) hüküm kurmuştur.⁴⁴⁸

Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun vermiş olduğu bir kararda akrabalık ilişkisi bulunan bir kişi tarafından cinsel tacize uğrayan mağdur, cinsel tacize uğradığı esnada

⁴⁴⁶ Özbek, Doğan, ve Bacaksız, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, s.187.

⁴⁴⁷ Öntan, "İntihara Yönlendirme Suçları", s.887.

⁴⁴⁸ "...katılan Kader'in sanıkla resmi nikahlı evli olmasına rağmen başka bir erkekle arkadaş olduğu ve onunla mesajlaştığı, katılanın kabul ettiği bu durumun evlilik birliğinden kaynaklanan eşine karşı olması gereken sadakat yükümlülüğünü ihlal ettiği, bu nedenle ihanete uğradığını düşünen sanığın maruz kaldığı haksız tahrikin etkisi ile katılana şiddet ve tehdit uygulayarak intihar etmesi için mecbur ettiği, katılanın da eşi sanığın kendisine uyguladığı şiddet ve tehditin etkisi ile üzerinde yarattığı psikolojik bunalım sonucu 3 kez intihar girişiminde bulunduğu, birincisinde ilaç aldığı ancak kusması nedeni ile sonuç alınmadığı, ikincisinde sanık tarafından telle kurulan askı düzeneğinin katılanın ağırlığı ile kopması sonucu kendisini asmak isteyen katılanın yere düşerek kurtulduğu, üçüncüsünde de ailesinin evinde ilaç alarak intihara kalkıştığı, bu durumu fark eden yakınları tarafından hastaneye kaldırılarak tedavi edilip kurtarıldığı, belirtilen sebeplerle ölümün gerçekleşmediği, ölümün gerçekleşmemesi sebebinin sanıktan kaynaklanmayan nedenler olduğu, eylemin teşebbüs aşamasında kaldığı, süreç içinde gerçekleşen ve iki iddianameye konu edilen eylemlerin bir bütün halinde hukuki ve fiili irtibatın kesilmemiş olması da nazara alındığında; TCK'nun 84/4 maddesi delaletiyle TCK'nun 82/1-d, 35 maddelerinde yazılı cebir ve tehditle eşini intihara mecbur ederek kasten öldürmeye teşebbüs suçunu oluşturduğu..." İstanbul BAM 1.CD, E.2017/142, K.2018/5, T.15.01.2018'dan Aktaran: Zafer İçer, "İntihara Yönlendirme Suçu", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 28, sy 1 (2020): 295-347.

ağabeyi tarafından görülmüş; cinsel tacize uğradığı için ağabeyi tarafından kendisine zorla tarım ilacı içirilmiş ve öldürülmüştür. Yargıtay Ceza Genel Kurulu, sanık ağabey hakkında intihara yönlendirme suçundan hüküm kurmuştur. Genel Kurul kararına katılmayan bir üye, öldürmenin kasten öldürmenin nitelikli hâlini oluşturduğu yönünde görüş bildirmiştir.⁴⁴⁹ İlgili Genel Kurul kararında ve karara katılmayan üye görüşlerinde öldürmenin töre saikiyle gerçekleştiği yönünde kanaat bildirilmemiş olsa da somut olayın Genel Kurul'a taşınmasından evvel dosyanın görüldüğü yerel mahkeme ve akabinde dosyaya bakan Yargıtay 1. Ceza Dairesi, öldürmenin töre saikiyle gerçekleştiği yönünde hüküm kurmuştur.

Kişiler, töreye aykırı olduğuna kanaat getirilen davranışları sonucunda intihara yönlendirilmektedir.⁴⁵⁰ Yargıtay 1. Ceza Dairesi'nin vermiş olduğu bir kararda bir erkekle duygusal ilişki kuran kızının davranışlarını hoş karşılamayan bir anne, kızına fare zehri vermek suretiyle intihara zorladığı; zehir içen kızının ölmemesi üzerine

⁴⁴⁹ “Çoğunluk görüşüne katılmayan Ceza Genel Kurulu Üyesi ...; "Olay tarihinde tarım ilacı içerek zehirlenip ölen maktule ...'nin ölmesi nedeniyle kendisine zorla ilaç içirdiği iddia edilen, ağabeyi olan Sanık ... hakkında açılan zorla tarım ilacı içirerek nitelikli kasten adam öldürme suçundan TCK 84/4 maddesi atfı ile 82/1-k, 82/1-d maddeleri gereğince cezalandırılması için dava açılmıştır. Yerel Mahkeme yapılan yargılama sonucunda, sanığın eylemine uyan TCK 84/4 maddesi atfı ile 82/1-d,e TCK 62 maddeleri gereğince cezalandırılması kararı vermiştir. Verilen karar Yargıtay 1. Ceza Dairesince onanmıştır. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı sanığa isnat edilen eylemin TCK 84/1-2 maddesinde düzenlenen intihara yönlendirme suçu kapsamına girdiğine dair itirazda bulunmuştur. Yargıtay Ceza Genel Kurulunda oy çokluğu ile itirazın kabulüne karar verilmiştir. Olay tarihinde tarım ilacı içerek zehirlenen maktule ... kaldırıldığı hastanede kollukça alınan beyanında özetle; **olay günü halasının eşi olan ...'in kendisini bulundukları evde zorla öptüğünü, olayı gören ağabeyi olan sanık ...'ın ...'e saldırdığını, bir süre kavga ettikten sonra ...'in evden ayrıldığını, sanık ...'in kendisini dövüp böcek ilacı vererek 'al bunu iç, öl' dediğini, bunu sanık ... ile kardeşi İlayda'nın da gördüğünü, evin alt katına inerek böcek ilacını içtiğini, sanıklardan şikayetçi olmadığını beyan etmiştir. Olay nedeniyle ölen maktulenin başka beyanı alınamamıştır. Olay ...ili ...ilçesin Çığır köyünde meydana gelmiştir. **Maktule kollukça alınan beyanında, ailesinin bu olay nedeniyle kendisine zarar vereceğini öldüreceğini bildiği için bu olaydan sonra iyileşmesi halinde ailesine teslim edilmemesini istemiştir.** Maktulenin ifade verirken sonuçta şikayetçi olmadığını beyan ettiği ağabeyi olan sanığa iftira etme veya haksız isnatta bulunma ihtimali hayatın olağan akışına aykırıdır. Doğu ve Güneydoğuda olan bu bölgelerde genç kız ve bayanların intihar oranı çok yüksektir. **Bu intihar olaylarının birçoğunda, töre saikiyle veya aile meclisi kararı ile işlenen genç kız ve kadın cinayetlerine intihar görüntüsü verilmesi yaygın bir durumdur.** Tüm dosya kapsamı birlikte değerlendirildiğinde; maktulenin samimi beyanına göre sanığın eylemi TCK 84/4 maddesi atfı ile 82/1-d,e maddelerinde düzenlenen nitelikli kasten öldürme suçu kapsamına girdiği, sanığın TCK 84/4 maddesi atfı ile 82/1-d,e 62 maddeleri gereğince nitelikli kasten öldürme suçundan cezalandırılması kararı ve onama kararının isabetli olduğu itirazın reddi gerektiği kanaatinde olduğundan, Sanığa isnat edilen eylemin TCK 84/1-2 maddesi kapsamında intihara yönlendirme olduğuna dair itirazın kabulüne kara veren Ceza Genel Kurulunun sayın çoğunluğunun görüşüne katılmıyorum." (YCGK, E.2019/455, K.2022/319, T.10.05.2022.)**

⁴⁵⁰ M. Cengiz Yıldız, “Türkiye’de Töre Baskısına Bağlı İntiharlar ve Töre Cinayetleri”, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 16, sy 1 (2008): 209-31, s.221.

kızını boğarak öldürdüğü görülmekte olup Yargıtay, annenin töre saikiyle hareket ettiğine kanaat getirmiştir.⁴⁵¹

İntihar süsü verilmiş töre saikiyle kasten öldürme suçları basın ve yayın organlarına yansımaktadır. Aile içi cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda; suçun gizlenmesi, aile şerefine muhafazası, ailenin toplum nazarındaki saygınlığının incinmesinin önlenmesi, namusun temizlenmesi gibi nedenlerle ya da suç mağdurunun reşit kadın olması ve suç sonucunda gebe kalmış olması hâlinde kadının ve/veya çocuğunun öldürülmesi yaygın görülmektedir. Suçun mağdurunun da öldürülmeyi göze alarak failin kimliğini açıklamaması da aile içi cinsel dokunulmazlığa karşı suçun işlendiği yönünde kuvvetli şüphe oluşturmaktadır.⁴⁵²

2.8.2. Evlilik birliği dışında doğan çocuğun öldürülmesi

765 sayılı TCK'da yeni doğan çocuğun şeref ve namus bahsiyle öldürülmesine yönelik özel düzenlemeler bulunmaktaydı. 765 sayılı TCK'nın 453. maddesinde şerefini kurtarmak saikiyle yeni doğan çocuğun öldürülmesi düzenlenmiş ve faile, kasten öldürme suçuna göre daha az ceza tayini öngörülmüştür. Ancak bu düzenleme, 5237 sayılı TCK'yla yürürlükten kaldırılmıştır.

765 sayılı TCK'da düzenlenen bu suçun faili yalnızca mağdur çocuğu annesi olup suç, özgü suç niteliği taşımaktadır. Bu suçta anneyi öldürme fiiline yönelten saik, mutlak sureyle şerefini kurtarmaktır. Maddede bu manevi unsur açıkça tanımlanmamıştır. Bununla birlikte ve öğretiyeye göre; evlilik birliği içinde doğan çocuğun öldürülmesinde annenin şerefine kurtarma saikiyle hareket ettiğinden bahsedilemeyecektir. Bu nedenle şerefine kurtarma saikinin mevcut olması için

⁴⁵¹ “Öldürülen Melek'in Mehmet ile gönül ilişkisi kurduğu, bu durumu öğrenen annesinin kendisini sorguya çektiği, öldürülenin kendi yaşamından kendisinin sorumlu olduğu açıklamalarına kızıp önce fare zehiri vermek suretiyle intihara zorladığı ancak; bunu başaramayınca maktülü boğarak öldürdüğü olayda, sanığın aşamalarda geliştirdiği ve cezadan kurtulmaya yönelik savunmasına itibar edilerek hakkında haksız tahrik hükümlerinin uygulanması, B) Dairemizin yerleşik içtihatlarında da belirtildiği üzere; sanığın öldürme eylemini, kendisinin ve ailesinin namus ve şerefine eksilttiği düşüncesiyle (töre saikiyle) işlediğinden, 5237 Sayılı TCK'nun 82/1-d bendi yanında 82/1-k bendi uyarınca da hüküm kurulması gerektiğinin gözetilmemesi, Bozmayı gerektirmiş olup,...” (Y1.CD, E.2010/3722, K.2012/2270, T.28.03.2012.)

⁴⁵² İskender, “Öğreti Ve Yargısal Kararlar Işığında Töre Saikiyle Öldürme Suçunun (Namus Cinayetlerinin) Değerlendirilmesi”, s.8.

çocuğun mutlak suretle evlilik dışı cinsel ilişkinin ürünü olması gerekmektedir. Hatta bu noktada kadının bekar ya da evli olmasına, evlilik dışı cinsel ilişkinin rıza ya da rıza dışı gerçekleşmiş olmasına bir önem atfedilmemektedir.⁴⁵³ Burada evlilik birliği içinde gerçekleşen ve gerçekleşmesi ihtimal dahilinde olan her cinsel ilişki bakımından kadının rızasının mevcut kabul edildiği görülmektedir. Şu hâlde evlilik birliği içinde gerçekleşen, kadının rızasının bulunmadığı bir ilişki sonucunda kadının gebe kalıp doğum yapması hâlinde doğan çocuk, hukuk düzeni tarafından meşru kabul edilmekte ve annenin de bu çocuğu meşru kabul etmesi beklenmektedir. Böylece annenin evlilik içi cinsel saldırıya uğramasında ve bu saldırı sonucunda yaptığı doğumda “şerefini kurtarması gereken bir durum olmadığına” kanaat getirilmektedir. Nihayet, kadının şerefini kurtarması için doğum yapmayı beklemesi gerekmektedir. Gebeyken çocuğunu şerefini kurtarmak için düşüren kadın hakkında ceza indirimini uygulanmamıştır.⁴⁵⁴

Evlilik birliği dışında doğan çocuğun öldürülmesi hâlinde kasten öldürmenin töre saikiyle gerçekleşip gerçekleşmediği hususunun değerlendirilmesi gerekmektedir. Töre saikiyle kasten öldürme suçunda töreye aykırı hareket eden kişi, ölümle cezalandırılmaktadır. Ancak öldürülen çocuğun töreye aykırı bir davranışı yoktur. *Altındal*’a göre; annenin, töre saikiyle kasten öldürme suçunun mağduru olmaktan çekinerek çocuğunu öldürmesinde töre saiki bulunmaktadır. *Altındal*, evlilik birliği dışında doğan çocuğa karşı işlenen öldürme suçunun, yalnızca anne dışında başkaca biri tarafından gerçekleştirilmesi hâlinde töre saikiyle kasten öldürme suçunun oluşabileceğine yönelik yorumun hatalı olacağı kanaatindedir. Ayrıca bu yorumun töre saikiyle kasten öldürme suçunun nitelikli hâl olarak düzenlenmesi amacıyla bağdaşmayacağını ifade etmektedir.⁴⁵⁵ Töre saikiyle ve namus gerekçesiyle işlenen öldürme suçlarında ayırım yaparak töre saikiyle işlenen öldürme suçlarının yalnızca

⁴⁵³ Mustafa Ekinçi ve Şerafettin Özcan, Açıklamalı-İçtihatlı Kastan Adam Öldürme Suçları Eski ve Yeni Türk Ceza Kanunlarına Göre Kıyaslamalı (Ankara: Adalet Yayınevi, 2004), s.264.

⁴⁵⁴ “...Saniğin doğum yapmadan önce, babasının önlem alınması yolundaki başvurusu üzerine, herkesçe öğrenilen yeni doğan çocuğunu kendi onurunu kurtarma güdüsü ve dolayısıyla ve dolayısıyla özel kastıyla değil, ondan kurtulmak için genel kastla öldürdüğü...” (Y4.CD, 16/04/1998, 2403/3624);’dan Aktaran: Ekinçi ve Özcan, Açıklamalı-İçtihatlı Kastan Adam Öldürme Suçları Eski ve Yeni Türk Ceza Kanunlarına Göre Kıyaslamalı, s.264.

⁴⁵⁵ Altındal, “Töre Saikiyle Öldürme Suçu”, s.117.

cinsel özgürlüğünü yaşamak isteyen mağdurların öldürülmesiyle sınırlayan *Otacı/Turan*'a göre; evlilik birliği dışında doğan çocuğun öldürülmesi, töre saikiyle kasten öldürme kapsamında değerlendirilemeyecektir. Evlilik birliği dışında doğan çocuğunu öldüren anne, kimi zaman ilişkisinin açığa çıkmaması için namus saikiyle hareket etmektedir.⁴⁵⁶ Bize göre; evlilik birliği dışında sürdürülen cinsel ilişkiler de cinsel özgürlüğün kapsamında olup bu durum, töre ve namus kavramları arasında ayırım gözetmek suretiyle açıklanamayacaktır.

Kanaatimizce töre saikiyle kasten öldürme suçunda önemli olan failin saikidir. Anne; töre, namus gibi kültürel nitelikteki değerlerin gerekliliklerine uygun davranmakta kendini yükümlü görüyor ve evlilik birliği dışında doğan çocuğunu da bu yükümlülük doğrultusunda öldürüyorsa töre saikiyle hareket etmektedir.⁴⁵⁷ Yargıtay 1. Ceza Dairesi, sanığın evlilik dışı doğurduğu ve yapılan DNA testi sonucunda babasının kim olduğu tespit edilemeyen çocuğu öldürerek cesedi gömdüğü olayda; sanığın babası belli olmayacak şekilde çocuk doğurduğu, yaşadığı sosyal çevre itibariyle hakkında yaşam biçimiyle ilgili çıkarılabilecek dedikoduların kendisinin ve ailesinin namusunu ve şerefini eksiltebileceği inancıyla hareket eden failin öldürme suçunu töre saikiyle gerçekleştirdiğine hüküm vermiştir.⁴⁵⁸

Belirtmek gerekir ki evlilik birliği dışında doğan çocuğun öldürülmesinde, 765 sayılı TCK'da aranan şartların aksine, failin anne ya da bir başkası olmasının bir önemi yoktur. Önemli olan töre saikiyle hareket edilmesidir. Suçun anne tarafından işlenmesi hâlinde nitelikli hâlin uygulanması; baba ya da başkaca biri tarafından işlenmesi hâlinde uygulanmaması, 765 sayılı TCK döneminden kalma bir alışkanlığın sürdürülme gayretini ifade edecektir.

⁴⁵⁶ Otacı ve Turan, Genel Hükümlerle Bağlantılı Olarak Kasten İnsan Öldürme Suçları, s.959.

⁴⁵⁷ “...*Sanığın ilişkisini ve hamileliğini gizlemesi, hamileliğinden kimsenin haberdar olmaması, bebeğin kordonunu dahi bağlamadan çıplak şekilde kimsenin gelip geçmediği patika yolun yanındaki çalılıkların üzerine atması ve Adli Tıp Kurumu Genel Kurulu'nun 30.09.2010 tarihli raporun da da bebeğin çıplak olarak açık alana terk edilmiş olmasının ölümün meydana gelmesinde etkisi olduğunun belirtilmesi karşısında, bebeğin bu şekilde atılmasının ölüm sonucu meydana getireceği, sanığın kastının gayri meşru olarak edindiği bebeğini, namusunu kurtarmak (töre) saikiyle doğrudan doğruya ve iradi biçimde ölümünü sağlamaya yönelik olduğu...*” (Karşı Oy Yazısı, Y1.CD, tarihli ve E.2012/1116, K.2012/4037, T.21.05.2012.)

⁴⁵⁸ Y1.CD, E.2010/4759, K.2010/7914, T.09.12.2010.

SONUÇ

5237 sayılı TCK'nın 82. maddesinin 1. fıkrasının (k) bendinde düzenlenen töre saikiyle kasten öldürme suçu, mahiyeti gereği toplumsal ve kültürel anlamda çok boyutlu bir sorun teşkil etmektedir. Çalışmamız kapsamında töre saikiyle kasten öldürme suçuna vücut veren tarihsel ve toplumsal gerçekliklerin açıklanmasına gayret edilmiş; ilgili suç tipinin hukuki boyutunun aydınlatılması amaçlanmıştır.

Töre, devlet düzeninin bulunmadığı dönemlerde klan ve kabile hayatı sürdüren toplulukların, cezalandırma yetkisini ellerinde bulundurduğu; topluluğun kaidelerine uygun olmadığı tespit edilen davranışların yine bu topluluğun önde gelen kişileri tarafından yaptırıma tabi tutulduğu dönemlere dayanmakta olup bu topluluklar tarafından uygulanan yazılı olmayan kuralların bütününe ifade etmektedir. Töre, topluluk tarafından belirlenen yaptırımların gerekçesini teşkil etmesi ve yaptırımı uygulayan, topluluğun önde gelen kişilerinin topluluk üzerindeki gücünü temsil etmesi bakımından bir araç görevi üstlenmektedir. Ataerkil düzenin etkisiyle töre, özellikle kadın davranışlarının ve yaşam biçimlerinin yargılanmasına hizmet eden; dayatılan, uyulmadığı takdirde topluluğun üyeleri tarafından töreye aykırı hareket ettiğine kanaat getirilen kişinin öldürülmesine yönelik beklenti oluşturan bir kurum hâline gelmiştir.

Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasıyla yaptırıma bağlanan töre saikiyle kasten öldürme suçunu kanun koyucunun ihdas etme amacı, törenin neden olduğu toplumsal nitelikteki zararları ve devlet düzeninin bulunmadığı zamanlardan kalma alışkanlık ve uygulamaları ortadan kaldırmaktır. Çünkü töre, yaptırım aracı teşkil etmesi bakımından açıkça mevcut hukuk düzeniyle çatışan, hukuk düzenine paralel ve alternatif bir normatif düzen kuralı oluşturmaktadır. Töre, hukuk düzeninin cezalandırdığı öldürme gibi suçları; içinde barındırdığı kaideler, alışkanlıklar ve gelenekler doğrultusunda, hoşgörülle karşılayan ve meşrulaştıran bir nitelik kazanmaktadır. Mevcut kanuni düzenlemeyle devletin ceza hukuku eliyle kullandığı yaptırım gücünün, töre eliyle gasp edilmesinin engellenmesi amaçlanmaktadır.

Çalışmamız kapsamında töre kavramının açıklanmasının yanında töre kavramının namus kavramıyla ilişkisi ele alınmıştır. Çalışmamızda töre ve namus kavramlarının, öldürme suçu bağlamında ve özellikle kadının bedenine, davranışlarına, cinsel özgürlüğüne ve yaşam biçimine yöneldiği durumlarda iki kavram arasındaki yakınlık sebebiyle birbirlerinden ayırt edilmelerinin güç olduğuna

dikkat çekilmiştir. Bu kapsamda öğreti ve uygulamadaki öldürme suçuna gerekçe teşkil etmesi bakımından namusun bireysel, törenin toplumsal nitelikte olduğu yönündeki görüşler ele alınmıştır. Öğreti ve uygulamada namus gerekçesiyle öldürme suçunu işleyen failin öldürme kararını kendi iradesiyle; töre saikiyle hareket eden failin toplum beklentisiyle ve/veya içinde bulunduğu topluluğun kararıyla hareket ettiği şeklinde kıstaslar belirlenmiştir. Ancak namus kavramı, işaret edilen bu kıstaslar doğrultusunda töre kavramından ayrı düşünebilecek bir nitelikte değildir. Zira namus kavramı; kadının bedenine, davranışlarına, yaşam biçimine ve cinsel özgürlüğüne yöneldiği durumlarda töreyle aynı neticeleri doğurmaktadır. Ayrıca ataerkil düzenin töre kavramına verdiği biçim ve kadının toplumsal alandaki varlığına yönelik bakış açısı, namus kavramında da kendisini göstermektedir. Aynı zamanda töre saikiyle hareket eden failerin yalnızca topluluk kararı doğrultusunda öldürme kastıyla hareket etmediği; öldürme kararını bireysel olarak da alabildikleri çalışmamızda ortaya koyulmuştur. Kişilerin, toplumdan ve içinde bulundukları topluluklardan ayrı tutulmaları suretiyle namus kavramının toplumsal boyutu göz ardı edilmektedir. Çalışmamızda öldürme suçu bağlamında törenin, namus kavramının üst başlığını teşkil ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Söz konusu sonuç, TCK'nın 29. maddesinde yer alan haksız tahrike ilişkin hükümlerin uygulanması bakımından önem taşımaktadır. Zira töre saikiyle kasten öldürme suçunda mağdurun töreye aykırı davranışlarının haksızlık teşkil etmediği gerekçesiyle haksız tahrik indirimi uygulanmazken; namus gerekçesiyle işlenen öldürme suçunda suça, mağdurdan kaynaklanan haksız bir fiilin sebep olduğu ileri sürülmekte ve fail bakımından haksız tahrik indirimi uygulanmaktadır. Özünde aynı değerleri ihtiva eden ve aynı hukuki değeri korumayı amaçlayan iki kavram arasında farklılık yaratılması suretiyle haksız tahrik indiriminin uygulanması kolaylaştırılmaktadır. Bu kolaylaştırma gayreti; eski Kanun döneminden kalma alışkanlıkların sürdürülmesinden, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin ve Kürt toplumunun töre geleneğiyle ünlendirilmeye çalışılmasından, erkeklerin kadınlara uyguladıkları ve sonucu ölüme varan şiddetin namus kavramıyla bir şekilde mazur görülmesine yönelik hukuki bir yöntem arayışından ileri gelmektedir.

Haksız tahrik indiriminin uygulanmasında; uygulamanın kadın ve erkek failer arasında ayırım gözetmesi ve uygulama eliyle erkeklere toplum tarafından atfedilen şiddet ve saldırganlık içerikli cinsiyet rollerinin meşru ve olağan kabul edilmesi, bu

kolaylaştırma gayretinin göstergesidir. Böylece toplumda özellikle kadının erkeğe nazaran ikincil konumunun, ataerkil düzenin hakimiyetinin ve namus gerekçesiyle öldürme suçlarının sürdürülmesine olanak tanınmaktadır. Benzer bir şekilde kasten öldürme suçunun kadına karşı işlenmesine ilişkin düzenlenmeye birçok eleştiri getirilmektedir. Bununla birlikte öldürme suçunun kadına karşı işlenmesinde değerlendirilmesi gereken başlıca problemin haksız tahrik uygulaması olduğu ifade edilmektedir.

Sadece Türkiye’de değil, farklı ülkelerde de töre ve namus gibi kültürel etkenlerden kaynaklanan suçların gerçekleştiği görülmektedir. Bu suçlar, öldürme gibi hayata karşı; yaralama gibi vücut dokunulmazlığına karşı olabileceği gibi cinsel taciz ve cinsel saldırı suçları gibi cinsel dokunulmazlığa karşı da işlenebilmektedir. Ceza kanunlarının suç saydığı fiilin, göçmenler ya da yerel halkın taşıdığı kültür nazarında suç sayılmaması; belli koşullar altında onaylanması ve hatta fiilin gerçekleştirilmemesinin yaptırıma tabi tutulması hâlinde ortaya çıkan bu suçlar, kültürel suç olarak adlandırılmakta olup töre saikiyle ve namus gerekçesiyle kasten öldürme suçları bakımından benzerlik göstermektedir.

Kültürel suçların işlenmesi hâlinde faillerin cezalarında indirimine gidilmesinin ya da faillere ceza verilmemesinin gerektiği; bunun kültürlerin çeşitliliğine hoşgörülle yaklaşmanın ve kendi kültürlerinin gerekliliklerine uygun davranan faillerin iyiniyetli hareket ettiklerinin kabul edilmesinin bir gereği olduğu yönünde, dünyanın çeşitli ülkelerinde uygulama ve görüşler mevcut olsa da hukuk düzenlerinin kültürün gereklilikleri doğrultusunda işlenen suçları ve faillerin bu gerekliliklere uygun davrandığına ilişkin savunmayı kabul etmek, ceza hukukunun kamu düzenini sağlama fonksiyonuyla örtüşmemektedir. Aynı zamanda bu durum, devletin egemenlik unsurunun tehlikeye düşmesine yol açabilecektir. Kaldı ki faillerin yürürlükte olan hukuku bilmeleri hâlinde dahi kendi kültürlerinin gerekliliklerine uygun hareket etmekten geri durmadıkları görülmektedir. Göçmenler ve yerel halk, kültürün dinamikliği karşısında er ya da geç, hukuk normlarının gerekliliklerini, kendi kültürlerinin gerekliliklerine tercih edecek konuma gelecektir. Ancak bu durumun bir temenniden ibaret kalmaması için kanuni düzenlemeye ihtiyaç duyulmaktadır. Belirtilmesi gerekir ki asıl olan, ceza hukukunun korumayı amaçladığı değerlerdir. Bu değerler, modern hukuk düzenlerinde evrensel nitelikteki temel insan haklarıyla bağdaşır niteliktedir. Kültürün, evrensel nitelikteki temel insan haklarını ihlâl ettiği

durumlarda hukukun kültüre cevaz vermesi ve kişilerin kültürlerini yaşama hakkının korunması beklenemeyecektir. Kültürün sınırını, insan hakları oluşturmaktadır. Nihayet, özellikle kadınların, kültüre ilişkin değerlerin suçlara gerekçe teşkil etmesinden mustarip olduğu görülmektedir. Bu kapsamda CEDAW ve İstanbul Sözleşmesi'nin ilgili hükümleri, taraf devletlere kaynaklık eder niteliktedir.

Töre saikiyle kasten öldürme suçu, kan gütme saikiyle kasten öldürme suçuyla (TCK m.82/1-j) köken ve ihdas amacı bakımından benzerlik göstermektedir. Bu anlamda her iki suçun öldürme suçuna gerekçe oluşturan kültürün etkisiyle işlendiği, çalışmamızda tespit edilmiştir.

Töre saikiyle kasten öldürme suçunun çok boyutluluğu, evlilik birliği dışında doğan çocuğun öldürülmesinde ve intihara yönlendirme suçlarında (TCK m.84/4) da göze çarpmaktadır. Bu suçlarda da geleneksel ve ataerkil yapının, toplumda ve aile içinde kadına biçilen rollerin, bu rollerden sapmanın cezasının kadına kolaylıkla kesildiğinin izleri görülmektedir.

Çalışmamızda, töre saikiyle kasten öldürme suçu bakımından aile meclisi kararının ve faille mağdur arasında bir yakınlığın mevcut olmasının, suçun tespit edilmesinde bir araçtan başka bir şey olmadığı ifade edilmiştir.

Sonuç olarak; TCK'nın 82. maddesinin 1. fıkrasının (j) ve (k) bentlerinin ilga edilmesi, TCK'nın 29. maddesinin gerekçesinin ilga edilecek hükümler doğrultusunda yeniden düzenlenmesi, TCK'nın Ceza Sorumluluğunun Esasları Başlıklı İkinci Kısımının Ceza Sorumluluğunu Kaldıran veya Azaltan Nedenler Başlıklı İkinci Bölümünün isminin "Ceza Sorumluluğunu Kaldıran, Azaltan veya Artıran Nedenler" olarak değiştirilmesiyle birlikte aşağıda verilen madde hükmünün TCK'ya eklenmesi önerilmektedir:

Kültürel Etkenler

Madde 29/A – (1) Bu Kanunda yer alan suçların kültürel etkenlerin gerekçe gösterilmesi suretiyle işlenmesi hâlinde verilecek ceza iki katı kadar artırılır.

(2) Cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlarla hayata karşı işlenen suçların kültürel etkenlerin gerekçe gösterilmesi suretiyle işlenmesi hâlinde süreli hapis cezasını gerektiren hâllerde fail hakkında müebbet hapis cezasına; müebbet hapis cezasını gerektiren hâllerde ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına hükmolunur.

(2) Kültürel etkenlerin gerekçe gösterilmesiyle işlenen suçlar bakımından haksız tahrik hükümleri uygulanmaz.

KAYNAKÇA

- Akbaba, Zeynep Burcu. “Töre, Namus ve Töre Saikiyle Kasten Öldürme”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 75 (2008): 333-51.
- Akbulut, Berrin. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2017.
- . “Kasten Öldürme Suçunun Nitelikli Halleri (TCK m.82)”. *Adalet Dergisi*, sy 65 (2020): 99-165.
- Akbulut, Emre. “İhmal Suretiyle Kasten Adam Öldürme Suçu”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, sy 66 (2006): 183-224.
- Aksakal, Hülya. “Yargıtay Kararlarında Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: ‘Erkekler Lehine İşleyen Haksız Tahrik Kurumu’”. “*Suç ve Ceza*” *Ceza Hukuku Dergisi*, 2018, 25-45.
- Akyol, Utku Can. “‘Boyunduruğa benzer kötü yasalar’”. *Gazete duvar*., 27 Eylül 2020. <https://www.gazeteduvar.com.tr/konuk-yazar/2020/07/23/boyunduruğa-benzer-kotu-yasalar>.
- Altındal, Esmâ. “Töre Saikiyle Öldürme Suçu”. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Altunel, Mesude. “Namus !” *Ankara Barosu Dergisi*, sy 1 (t.y.): 215-17.
- Ankara Barosu Kadın Hakları Merkezi. “İnsanlığın Namus Lekesi: Töre Cinayetleri”. *Ankara Barosu Dergisi* 66, sy 2 (2008): 17-19.
- Antalya, Gökhan Osman. *Hukuk Teorisi*. C. 1. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020.
- Apaydın, Cengiz. *Ceza Hukukunda Doğrudan Kast, Olası Kast, Basit Taksir Ve Bilinçli Taksir Kavramları*. 2. bs. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.
- Arslan, Çetin, ve Bahattin Azizağaoğlu. *Yeni Türk Ceza Kanunu Şerhi*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 2004.
- Artuk, Mehmet Emin, Ahmet Gökçen, Mehmet Emin Alşahin, ve Kerim Çakır. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. 15. bs. Ankara: Adalet Yayınevi, 2021.
- Artuk, Mehmet Emin, Ahmet Gökçen, ve Ahmet Caner Yenidünya. *Türk Ceza Kanunu Şerhi Özel Hükümler (Madde 76-131)*. C. 3. Ankara: Turhan Kitabevi, 2009.

- Avacı, Mustafa, ve Erdal Yerdelen. “Karar İncelemesi – Garantörsel İhmali Suçta İhmali ve İcrai Davranış Ayırımı”. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 14, sy 1 (2015): 163-90.
- Aydın, Devrim. “Yeni Türk Ceza Kanununda Haksız Tahrik”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 54, sy 1 (2005): 225-54.
- Bağlar, Yunus Emre. “Kan Gütme Saiki ile Kasten Öldürme Suçu”. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, sy 50 (2022): 41-78.
- Bakıcı, Sedat. *5237 Sayılı Yasa Kapsamında Ceza Hukuku Özel Hükümleri* 3. C. 3. Ankara: Adalet Yayınevi, 2010.
- Bayraktar, Köksal, Serap Keskin Kızıroğlu, Ali Kemal Yıldız, Pınar Memiş Kartal, Sinan Altunç, Gülşah Bostancı Bozbayındır, Barış Erman, Fulya Eroğlu Erman, Gülşah Kurt, ve Hasan Sınar. *Özel Ceza Hukuku – Cilt 2: Kişiye Karşı Suçlar -1- (TCK M.81-105)*. C. 2. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2017.
- Berktaş, Fatmagül. *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*. 5. bs. İstanbul: Metis Yayınları, 2014.
- Birch, Nicolas. “Was Ahmet Yıldız the victim of Turkey’s first gay honour killing?” Independent, 2008. <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/was-ahmet-yildiz-the-victim-of-turkey-s-first-gay-honour-killing-871822.html>.
- Birtek, Fatih. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. 5. bs. Ankara: Adalet Yayınevi, 2017.
- Bowles, Douglas H., James I. Sturgeon, Morteza H. Ardebili, Kelly D. Pinkham, Wayne D. Washer, John J. Jumara, W. Robert Brazelton, Kenneth C. Erickson, Jules A. Townsend, ve Elizabeth Anne Berkshire. “Interdisciplinary Social Science, Global Social Theory, and Socio-Economics: A Report on the UMKC Symposium at the Vienna Conference”. *The Journal of Socio-Economics* 28, sy 4 (1999): 387-427.
- Bozdağ, Kerem. “Töre Saiki ile İşlenen Cinayetler, Yargıtay Yorumu ve Eleştirisi”. *İstanbul Barosu Dergisi* 89, sy 4 (2015): 45-56.
- Broeck, Jeroen Van. ““Cultural Defence and Culturally Motivated Crimes (Cultural Offences)”. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice* 9, sy 1 (2001).

- Bulduk, Esra Huri. “Türkiye’de İntihar Olgusunun Çözümlemesi: ‘Batman Örneği’”. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- Cengiz, Recep. “Kan Davasının Toplumsal Değer ve Normlar Açısından Sosyolojik Görünümü; Tokat/Erbaa Örneği”. İçinde *Sosyolojik ve Hukusal Boyutlarıyla Töre ve Namus Cinayetleri Uluslararası Sempozyumu*, 62-85. Diyarbakır: Akader Yayınları, 2003.
- Centel, Nur, Hamide Zafer, ve Özlem Çakmut. *Kişilere Karşı İşlenen Suçlar Cilt: 1*. 1. bs. C. 1. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2007.
- . *Türk Ceza Hukukuna Giriş*. 5. bs. İstanbul: Beta Yayınevi, 2008.
- CNNTürk. “Bülent Arınç: ‘Kadın herkesin içinde kahkaha atmayacak’”, 2018. <https://www.cnnturk.com/turkiye/bulent-arinc-kadin-herkesin-icinde-kahkaha-atmayacak>.
- Collins, Hugh. *Marksizm ve Hukuk*. 2. bs. Ankara: Dipnot Yayınları, 2016.
- Çakıcı Gerçek, Leyla, ve Jale Bafra. “Kan Gütme Saiki ile İşlenen Adam Öldürme Suçu”. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 5, sy 1 (2005): 1-29.
- Çam, Onur. “Türk Ceza Hukukunda Haksız Tahrik”. Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- Çetin, İbrahim. *Türk Ceza Hukukunda Haksız Tahrik – Ceza Hukuku Monografileri –*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.
- Çetin, İhsan. “Gelenek ve Modernite Arasında Türkiye’de Son Dönem Kadın Cinayetleri”. *Sosyoloji Dergisi* 30 (2014): 41-63.
- Çetin, Nagihan. “1990 Sonrası Türkiye’de Oluşan Töre Algısında Kitle İletişim Araçlarının Rolü”. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.
- Demir, Esra. “İnsan Hakları Bağlamında Evrensellik ve Kültürel Rölativizm Çatışması”. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- Demirbaş, Timur. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. 7. bs. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2011.

———. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. 18. bs. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023.

———. *Haksız Tahrik*. 4. bs. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2024.

Demircioğlu, Sümeyye. “Türkiye’de Namus Olgusuna Bakış: Sosyolojik ve Hukuki Analiz”. *Sosyolojik Düşün* 6, sy 2 (2021): 204-36.

Dinler, Elvin, ve Zeynep Çalışkan. “Mülkiyetin Tarihsel Gelişimi Üzerine Bir Deneme”. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, sy 77 (31 Aralık 2019): 421-52.

Doğan, Recep. “Yargıtay Kararlarında Töre Saikiyle Öldürme Suçu”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, sy 126 (2016): 123-66.

Durudoğan, Hülya. “Namusun İlmîği”. İçinde *Birkaç Arpa Boyu - 21. Yüzyıla Girerken Türkiye’de Feminist Çalışmalar*, editör Serpil Sancar, C. 2. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2011.

Durukan, Ayşe. “Kadına Yönelik Şiddetin Etimolojik Anlamı”. Erişim 04 Mart 2024. <https://bianet.org/haber/kadina-yonelik-siddetin-etimolojik-anlami-69393>.

Dülger, Murat Volkan, Onur Özkan, ve Merve Bakdur. “Ceza Hukukunda Hata ve Hataya Bağlanan Sonuçlar”. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 12, sy 45 (2021): 227-64.

Ekici Şahin, Meral. “İştirak Halinde İşlenen Suçlarda Suça Etki Eden Nedenlerin Şeriklere Sirayeti”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 64, sy 3 (2015): 637-86.

Ekinci, Mustafa, ve Şerafettin Özcan. *Açıklamalı-İçtihatlı Kasten Adam Öldürme Suçları Eski ve Yeni Türk Ceza Kanunlarına Göre Kıyaslamalı*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2004.

Ekiz, Serkan. “İnsan Haklarının Evrenselliği ve Kültürel Görecelik”. *İzmir Barosu Dergisi* 87, sy 2 (2022): 15-69.

Erdem, Tevfik. “Feodaliteden Sanayi Toplumuna”. İçinde *Feodaliteden Küreselleşmeye: Temel Kavram ve Süreçler*, editör Tevfik Erdem, 31-71. Ankara: Lotus Yayınevi, 2006.

Ertürk, Yakın. “Uluslararası Rejimler Bağlamında Namus Adına Uygulanan Şiddet”. İçinde *Namus Adına Şiddet - Kuramsal ve Siyasal Yaklaşımlar*, editör Shahrzad Mojab ve Nahla Abdo, 175-85. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006.

- Fındıkçı, Aydın. *Töre Cinayetleri Kürd Kültürünün Bir Parçası (mı)?* Ankara: İmaj Yayınevi, 2010.
- Gallin, Alice J. “The Cultural Defense: Undermining the Policies against Domestic Violence”. *Boston College Law Review* 35, sy 3 (1994): 723-64.
- Golding, Martin P. “The Cultural Defense”. *Ratio Juris* 15, sy 2 (2002): 146-58.
- Gökalp, Ziya. *Türk Töresi*. Editör Halil İbrahim Şahin. 2. bs. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2014.
- Göktürk, Neslihan. *Haksızlık Yanılgısının Ceza Sorumluluğuna Etkisi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016.
- Göztepe, Ece. “‘Namus Cinayetlerinin’ Hukuki Boyutu: Yeni Türk Ceza Kanunu’nun Bir Değerlendirilmesi”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, sy 59 (2005): 29-48.
- Gümüş, Tarık Tolga. “Feodalizm: Avrupa Tarihinde Yeni Yaklaşımlar”. *Tarih Araştırmaları Dergisi* 39, sy 47 (2010): 39-64.
- Günay, Erhan. *Haksız Tahrik*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2009.
- Gündüz, Hakan. *Ceza Hukukunda Haksız Tahrik*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2024.
- Güney, Niyazi, Kenan Özdemir, ve Yusuf Solmaz Balo. *Yeni Türk Ceza Kanunu*. Ankara: Adil Yayıncılık, 2004.
- Gürelli, Nevzat. “Ceza Hukukunda Mazeret Sebebi Olarak Haksız Tahrik”. *İstanbul Barosu Dergisi*, sy 6 (1951): 332-44.
- Güriz, Adnan. *Hukuk Başlangıcı*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2016.
- Gürsoy Ataman, Gülden. “Uses of Culture and ‘Cultural Relativism’ in Gender Violence Discussions”. *Kadın Araştırmaları Dergisi* 13, sy 2 (2013): 61-80.
- Hacıfazlıoğlu, Ali. *Teori ve Uygulamada Suçların İçtimai*. Ankara: Bilge Yayınevi, 2014.
- . *Teori ve Uygulamalarla Suça İştirak*. Ankara: Bilge Yayınevi, 2014.
- Hafizoğulları, Zeki, ve Muharrem Özen. *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Kişilere Karşı Suçlar*. İstanbul: Us-A Yayıncılık, 2010.
- Hakeri, Hakan. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. 21. bs. Ankara: Adalet Yayınevi, 2017.

———. *Ceza Hukukunda İhmal Kavramı ve İhmali Suçların Çeşitleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013.

———. *Kasten Öldürme Suçları (TCK 81-82-83)*. 2. bs. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2007.

Hamzaoglu, Mehtap. *Namus: Kadına Şiddetin İdeolojisi*. İstanbul: Siyah Kitap, 2019.

Heilbroner, Robert L. *İktisadi Sorun*. İstanbul: Çağlayan Yayınevi, 1970.

Howe, Adrian. “Provocation in Crisis- Law’s Passion at the Cross-roads? New Directions for Feminist Strategists”. *The Australian Feminist Law Journal* 21 (2004): 53-75.

Işık Yılmaz, Şevkiye Berfin. “Kan Gütme Saiki ile Kasten Öldürme”. *Ceza Hukuku Dergisi* 7, sy 19 (2012): 309-26.

Işıldaklı, Başak. “İnsan Haklarının Evrenselliği ile Kültürel Rölativizmin Paradoksu”. *Tarsus Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 1, sy 1 (2020): 17-29.

İçel, Kayıhan, ve Ali Hakan Evik. *İçel Ceza Hukuku Genel Hükümler*. 4. bs. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2007.

İçer, Zafer. “İntihara Yönlendirme Suçu”. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 28, sy 1 (2020): 295-347.

İskender, Salih Zeki. *Öğreti ve Yargısal Kararlar Işığında Töre Saikiyle İnsan Öldürme Suçu (Namus Cinayetleri)*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2011.

———. “Öğreti Ve Yargısal Kararlar Işığında Töre Saikiyle Öldürme Suçunun (Namus Cinayetlerinin) Değerlendirilmesi”. *Yargıtay Dergisi* 35, sy 1-2 (2009): 5-60.

İstanbul Barosu. “İstanbul Sözleşmesi’nin Feshedilmesi Hakkındaki Açıklamamızdır”, 29 Mart 2021. <https://www.istanbulbarosu.org.tr/HaberDetay.aspx?ID=16263&Desc=%C4%B0stanbul-S%C3%B6zleşmesi%E2%80%99nin-Feshedilmesi-Hakk%C4%B1ndaki-Açıklamamızdır>

- Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu. “2023 Yıllık Veri Raporu”, 02 Ocak 2024. <https://kadincinayetlerinidurduracagiz.net/veriler/3088/2023-yillik-veri-raporu>.
- Kadının İnsan Hakları Derneği. “İstanbul Sözleşmesi’nin Tam Metni”, 2011. <https://istanbulsozlesmesi.org/sozlesmenin-tam-metni/>.
- Kafesoğlu, İbrahim. *Türk Milli Kültürü*. 31. bs. İstanbul, 2010.
- Kalay Köken, Ayşe. “Sevgi, Sadakat ve Güven Söylemlerinde Namusun İzini Sürmek: Öztahakküm Aracı Olarak Namus”. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi* 2 (2019): 211-37.
- Kalay, Sıdıka Burçak. “5237 s. Türk Ceza Kanunu’na Göre İntihara Yönlendirme Suçu”. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.
- Kaymaz, Seydi. “5237 Sayılı Türk Ceza Kanuna Göre İştirak Halinde İşlenen Suçlarda Nitelikli Hallerin Diğer Suç Ortaklarına Geçiş Sorunu”. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 16, sy 2 (2012): 117-67.
- Kılıç, Ali Şahin. “Haksızlık Yanılgısı Bağlamında ‘Kültürel Savunma’”. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 27, sy 4 (04 Ekim 2023): 321-36.
- Koca, Mahmut. “İntihara Yönlendirme Suçu”. *Ceza Hukuku Dergisi* 5, sy 12 (2010): 19-40.
- Koca, Mahmut, ve İlhan Üzülmüş. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. 10. bs. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2017.
- . *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2018.
- . *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2018.
- Koğacıoğlu, Dicle. “The Tradition Effect: Framing Honor Crimes in Turkey”. *differences: A Journal of Feminist Cultural Studies* 15, sy 2 (2004): 118-51.
- Köksal, Atacan. *Ceza Hukukunda Suça Etki Eden Nedenler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023.
- Köprülü, Timuçin. “Töre Saikiyle İşlenen Suçlar Brezilya ve ABD Örnekleri”. *Güncel Hukuk Dergisi*, sy 41 (2007): 44-46.

- Köroğlu, Kaya. “Kanun ve Kültür: Töre Kavramının Hukuki ve Sosyolojik Bir Analizi”. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 5, sy 16 (2014): 405-40.
- Kurt Kılıç, Elif. “Kasten Öldürme Suçunun Tasarlayarak İşlenmesi Nitelikli Haline İlişkin Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nun 2016/486 E., 2021/56 K., 25.02.2021 Künyeli Kararının Değerlendirilmesi”. *Karar İncelemeleri Dergisi* 1, sy 1-2 (2022): 181-212.
- Marx, Karl, ve Friedrich Engels. *Komünist Manifesto*. 7. bs. İstanbul: Can Yayınları, 2010.
- Meraklı, Serkan, Veli Özer Özbek, Koray Doğan, Pınar Bacaksız, ve İsa Başbüyük. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. 14. bs. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2023.
- Meran, Necati. *Kişilere Karşı Suçlar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008.
- Morgan, Jenny. “Provocation Law and Facts: Dead Women Tell No Tale, Tales are Told About Them”. *Melbourne University Law Review* 21, sy 1 (1997): 237-76.
- Motta, Cristina, ve Marcela Virginia Rodriguez. *Mujer y justicia: el caso argentino*. Buenos Aires: World Bank Project Publication, 2000.
- Nazlı, Aylin. “Kadın Bedeni ve Toplumsal İzdüşümleri: Sosyolojik Bir Bakış”. İçinde *Kadın Bedeni ve İstismarı*, editör Fatma Zehra Fidan ve Duygu Alptekin, 33-56. İstanbul: Opsiyon Yayınları, 2015.
- Oğuz, M. Öcal. “Yazılı Hukuk ve Sözlü Hukuk Açısından Evlenme Pratikleri ve Töre Cinayetleri”. *Milli Folklor*, 2012, 103-13.
- Okin, Susan Moller. *Is Multiculturalism Bad for Women?* New Jersey: Princeton University Press, 1999.
- Olamendi, Patricia. “Meksika Yasal Düzenlemelerinde Kadına Karşı Şiddet ve Namus Suçları”. İçinde 2. *Uluslararası Suç ve Ceza Film Festivali - Kadına Yönelik Şiddet ve Ayrımcılık: Tebliğler*, editör Adem Sözüer, 815-37. Ankara: Adalet Yayınevi, 2014.
- Otacı, Cengiz. *Genel Hükümlerle Bağlantılı Olarak Kasten İnsan Öldürme Suçları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2009.
- . “Saikle Öldürme Suçlarında Haksız Tahrik Sorunu”. *Terazi Hukuk Dergisi* 6, sy 59 (2011): 29-43.

- Otacı, Cengiz, ve Ersin Turan. *Genel Hükümlerle Bağlantılı Olarak Kasten İnsan Öldürme Suçları*. 4. bs. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023.
- Öntan, Yaprak. “İntihara Yönlendirme Suçları”. İçinde *Prof. Dr. Nevzat Toroslu’ya Armağan*, 1-2:845-99. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2015.
- Özalp, Nabi. “Türk Ceza Hukukunda Haksız Tahrik”. Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
- Özbek, Veli Özer. *TCK İzmir Şerhi-Yeni Türk Ceza Kanununun Anlamı (Açıklamalı-Gerekçeli-İçtihatlı) (Cilt 2 Özel Hükümler-Madde 76-169)*. C. 2. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008.
- Özbek, Veli Özer, Koray Doğan, ve Pınar Bacaksız. *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*. 17. bs. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022.
- Özbek, Veli Özer, Mehmet Nihat Kanbur, Koray Doğan, Pınar Bacaksız, ve İlker Tepe. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2011.
- Özben, Mevlüt. “Sahip(lik) Algısı ve Kadına (Çocuğa) Şiddet”. İçinde *Uluslararası Katılımlı Kadına ve Çocuğa Karşı Şiddet Sempozyumu*, editör Dolunay Şenol, Sıtkı Yıldız, Talat Kıymaz, ve Hasan Kala. Ankara: Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları, 2012.
- Özcan, Onur. “5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nda Kasten Yaralama, Eziyet ve Kötü Muamele Suçu”. İçinde *Ceza Hukukunda Kadının Şiddete Karşı Korunması*, editör Nur Centel. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2013.
- Özen, Muharrem. “İntihara Yönlendirme Suçu”. *Ceza Hukuku Dergisi* 6, sy 16 (2011): 32-67.
- Özen, Mustafa. *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku Özel Hükümler-1*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2021.
- Özgenç, İzzet. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. 6. bs. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2011.
- . *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. 19. bs. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023.
- Öztürk, Bahri, ve Mustafa Ruhan Erdem. *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku*. 22. bs. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2022.

- Parlar, Ali. *Ceza Hukukunda Meşru Savunma ve Haksız Tahrik*. Ankara: Bilge Yayınevi, 2015.
- Pervizat, Leyla. “Tackling Honour in the Aftermath with a Good Practice”. İçinde *Expert Group Meeting on good practices in legislation to address harmful practices against women (United Nations)* . Addis Ababa: United Nations, 2009.
- . “Uluslararası İnsan Hakları Bağlamında Namus Cinayetleri: Kavramsal ve Hukuksal Boyutu ve Türkiye Özelinin Değerlendirilmesi”. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005.
- Pimentel, Silvia, Valeria Pandjarian, ve Juliana Belloque. “‘Meşru namus savunması’ mı, cinayetin cezasız kalması mı? Latin Amerika’da mevzuat ve içtihat hukuku üzerine eleştirel bir çalışma”. İçinde “*Namus” Suçlar, Paradigmalar ve Kadına Yönelik Şiddet*, editör Lynn Welchman ve Sara Hossain, 1. bs. İstanbul: bgst Yayınları, 2014.
- Polat, Gülşah, ve Halime Yüceer Arslan. “Kadınların Pantolon Giyinmelerine İlişkin Kişilerin Dini Açıdan Görüşlerinin İncelenmesi”. *Akademik Bakış Dergisi*, sy 47 (2015): 63-70.
- Renteln, Alison. “Corporate Punishment and the Cultural Defense”. *Law and Contemporary Problems* 73, sy 2 (2010): 253-80.
- Renteln, Alison Dundes. “The Use and Abuse of The Cultural Defense”. *Canadian Journal of Law and Society / Revue Canadienne Droit et Societe* 20, sy 1 (2005): 47-67.
- Safi, Sibel. “Türk Sığınmacıların Töre Cinayeti Sebebiyle Birleşik Krallığa Sığınma Başvuruları ve Sığınmada Cinsiyet Boşluğu”. *Küresel Bakış Çeviri Hukuk Dergisi* 5, sy 18 (2015): 13-40.
- Sarıkaya, Kasımcı. *Yargıtay Kararları Işığında Kan Gütme Saiki ve Töre Saiki ile İnsan Öldürme Suçları*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2023.
- Sever, D. Çiğdem. “Kadına Karşı Eviçi Şiddette Devletin Sorumluluğu ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Opuz v. Türkiye Kararı”. *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi* 1, sy 2 (2012): 19-46.

- Sezer, Özlem, ve Vesile Oktan. “LGBT Bireylerin Yalnızlık, Yaşam Memnuniyeti ve Sosyal Uyum Düzeylerinin İncelenmesi”. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi* 3, sy 2 (2020): 270-86.
- Soyaslan, Doğan. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. 5. bs. Ankara: Yetkin Yayınevi, 2012.
- . *Ceza Hukuku Özel Hükümler*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2020.
- Sözüer, Adem. “Toplum ve Politika”. *Tempo Dergisi*, 2009. http://www.tempodergisi.com.tr/toplum_politika/06326.
- Stone, Alison. *Feminist Felsefeye Giriş*. İstanbul: Otonom Yayıncılık, 2016.
- Sümer, Arif Emre. “Türk Ceza Hukukunda Haksızlık Yanılgısı (TCK m.30/4)”. *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 17, sy 1 (2022): 224-62.
- Taşkın, Ozan Ercan. “Göçmen Fail ve Ceza Hukuku: Kültürel Savunma”. İçinde *Prof. Dr. Nevzat Toroslu’ya Armağan*, 1-2:1093-1197. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2015.
- . *Kadın Cinayeti Suçu (Kriminoloji ve Ceza Hukuku Boyutuyla)*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2022.
- Tatar, Taner, ve Hüsniye Canbay Tatar. “Kültür”. İçinde *Sosyolojiye Giriş*, 96-119. Konya: Eğitim Yayınevi, 2021.
- Tezcan, Durmuş, Mustafa Ruhan Erdem, ve Murat Önok. *Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku*. 22. bs. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022.
- Tezcan, Mahmut. *Türkiye’de Töre (Namus) Cinayetleri-Sosyo-Kültürel Antropolojik Yaklaşım*. Ankara: Naturel Yayınları, 2003.
- Toroslu, Nevzat, ve Haluk Toroslu. *Ceza Hukuku Genel Kısım*. 24. bs. Ankara: Savaş Yayınevi, 2018.
- Tunçer, Polat. *Ceza Hukukuna Giriş*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2017.
- Tunick, Mark. “Can Culture Excuse Crime?: Evaluating The Inability Thesis”. *Punishment and Society* 6, sy 4 (2004): 365-409.
- Turley, Jonathan. “The Cultural Defense”. The University of Mexico, Judicial Education Center. Erişim 06 Mart 2024.

<http://jec.unm.edu/materials/2019conclave/the-cultural-defense/the-cultural-defense-powerpoint-slides-handout>.

Türkiye Büyük Millet Meclisi. “Töre ve Namus Cinayetleri ile Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan (10/148, 182, 187, 284, 285) Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, ”. Ankara, 2006.
<https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1140m.html>.

United Nations. “CEDAW/C/GC/35”, 2017.
<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n17/231/54/pdf/n1723154.pdf?token=5Ms01bUGmUi7Gbhy74&fe=true>.

———. “CEDAW/C/TUR/CO/7”, 2016.
<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n16/233/44/pdf/n1623344.pdf?token=P3LOENbmzSJCrsUdn&fe=true>.

———. “CEDAW/C/TUR/CO/8”, 2022.
<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n22/420/93/pdf/n2242093.pdf?token=Tvh5gjU5GkIMvgcrII&fe=true>.

Uygun, Oktay. *Devlet Teorisi*. 3. bs. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2022.

———. *Hukuk Teorileri*. 3. bs. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021.

Ülgen, Pınar. “Ortaçağ Avrupasında Feodal Sisteme Genel Bir Bakış”. *Mukaddime* 1, sy 1 (01 Ocak 2010): 1-18.

Ünkap, Özge. “Türkiye’de Namus Adına İşlenen Cinayetler: Mücadele ve Kazanımlar KAMER örneği”. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , 2009.

Üye, Saim. “Kültürel Savunma: Kavram ve Argümanlar”. *Ankara Barosu Dergisi*, sy 3 (2010): 23-48.

Vargün, Berivan. “Batman ve Şanlıurfa’da Töre Cinayetlerine Bakış Açısının Sosyal Antropolojik Açidan İncelenmesi”. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.

- Vefikuluçay Yılmaz, Duygu, ve Burcu Şanlı. “Namus Kavramı ve Kadına İlişkin Namus Anlayışını Etkileyen Faktörler”. *The Journal of Social Sciences*, 2018, 12-23.
- Wacks, Raymond. *Hukuk Kuramını Anlamak*. Ankara: Astana Yayınları, 2021.
- Yalçın Sancar, Türkan. “Kadınlar, Töreler ve Ötekiler”. *Radikal* 2, 2008. <http://www.radikal.com.tr/radikal2/kadinlar-toreler-ve-otekiler-876016/>.
- Yalçın Sancar, Türkan, ve Timuçin Köprülü. *Ceza Hukuku Genel Hükümler Uygulamalı Çalışmaları*. Ankara: Savaş Yayınevi, 2014.
- Yalçın, Türkan. *Türk Ceza Hukukunda Kadın*. Ankara: Savaş Yayınevi, 2019.
- Yalçın, Türkan, ve Timuçin Köprülü. *Ceza Hukuku Genel Hükümler Uygulamalı Çalışmalar*. 8. bs. Ankara: Savaş Yayınevi, 2020.
- Yaşar, Osman, Hasan Tahsin Gökcan, ve Mustafa Artuç. *Yorumlu-Uygulamalı Türk Ceza Kanunu*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2010.
- Yıldız, M. Cengiz. “Türkiye’de Töre Baskısına Bağlı İntiharlar ve Töre Cinayetleri”. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 16, sy 1 (2008): 209-31.
- Yıldız, Nesrin. “Şanlıurfa Örneğinde Töre Saikiyle İnsan Öldürme Suçu”. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , 2019.
- Yıldız Tahincioğlu, A. Nevin. “Türkiye Basınında Namusun Halleri”. *Kültür ve İletişim* 1, sy 31 (2013): 73-104.
- Yokuş Sevik, Handan. *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2020.
- Yurtcan, Erdener. *Yargıtay Kararları Işığında Öldürme ve Yaralama Suçları*. İstanbul: Aristo Yayınevi, 2015.
- Yurtlu, Fatih. *İhmali Suçlar – Ceza Hukuku Monografileri –*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022.
- Zafer, Hamide. *Ceza Hukuku Genel Hükümler (TCK m.1-75)*. 8. bs. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2021.
- Zencirkıran, Mehmet. *Sosyoloji*. 12. bs. Bursa: Dora Yayıncılık, 2023.

Zubritski, Mitropolski, ve Kerov. *İlkel Topluluk - Köleci Toplum - Feodal Toplum*. 7.
bs. Ankara: Sol Yayınları, 1979.

TURNİTİN RAPORU

Melisa Asena Yeşilyurt, 22317011002

ORJİNALLIK RAPORU

%**9**

BENZERLİK ENDEKSİ

%**10**

İNTERNET KAYNAKLARI

%**8**

YAYINLAR

%**6**

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

SİBİRLİK KAYNAKLAR

1

nek.istanbul.edu.tr:4444

İnternet Kaynağı

%**4**

2

acikbilim.yok.gov.tr

İnternet Kaynağı

%**2**

3

Kocabaş, Ayşenur. "Türk Ceza Kanununda Kadınların Yaşam Hakkının Korunması", Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey), 2024

Yayın

%**1**

4

silo.tips

İnternet Kaynağı

%**1**

5

taad.taa.gov.tr

İnternet Kaynağı

%**1**

6

adaletdergisi.adalet.gov.tr

İnternet Kaynağı

%**1**

7

kitaplar.ankara.edu.tr

İnternet Kaynağı

%**1**

8

acikerisim.selcuk.edu.tr

İnternet Kaynağı

%**1**

Alıntılar çıkart

Üzerinde

Eşleşmeleri çıkart

< %1

Bibliyografyayı Çıkart

Üzerinde

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı: Melisa Asena YEŞİLYURT

Öğrenim Durumu:

Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Lisans	Hukuk	Gazi Üniversitesi	2017-2021
Yüksek Lisans	Kamu Hukuku	Atılım Üniversitesi	2022-2024

İş Deneyimi:

Çalıştığı Yer	Görev	Yıl
Yalova Üniversitesi	Araştırma Görevlisi	2023-

Yabancı Diller: İngilizce

Yayınlar:

- Melisa Asena Yeşilyurt, *Çocuk Düşürme ve Düşürtme Suçları Bağlamında Kadının Kendi Bedeni Üzerinde Tasarruf Hakkı*, Bildiri Özet Metni, I. Ulusal Kadının ve Ailenin Güçlendirilmesi Sempozyumu, Yalova Üniversitesi, Yalova, 2023.

- Melisa Asena Yeşilyurt, *Sınıraşan İnsan Ticareti Suçunun Fuhuş Yaptırmak Amacıyla İşlenmesi*, Tam Metin Bildiri, Uluslararası Gelenekten Geleceğe Bilimsel Çalışmalar Konferansı, ASES, Azerbaycan, 2024.

Tarih: 26/07/2024 (Savunma Tarihi)